

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ХАРКІВСЬКИЙ
ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

Н. О. Власова, Т. В. П'ятак, Т. І. Кочетова

ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ

Навчальний посібник : практикум

Рекомендовано методичною радою НТУ «ХПІ» як навчальний посібник :
практикум для студентів економічних спеціальностей,
протокол № 1 від 16.01.2019 року

Харків
2019

УДК 658.14/.17(075.8)
ББК

Рекомендовано методичною радою НТУ «ХПІ» як навчальний посібник :
практикум для студентів економічних спеціальностей,
протокол № 1 від 16.01.2019 року

Рецензенти : **І. В. Журавльова** - д. ек. н., проф., зав. кафедри фінансів
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
А. С. Крутова - д. ек. н., проф., зав. кафедри фінансів, аналізу та
страхування ХДУХТ

Автори:

Колектив викладачів кафедри міжнародного бізнесу та фінансів НТУ «ХПІ» :
Н. О. Власова, к. ек. н., проф.; Т. В. П'ятак, к. техн. н., проф.; Т. І. Кочетова,
доц.

Н. О. Власова, Т. В. П'ятак, Т. І. Кочетова. Фінанси підприємств:
Навч. пос. : практикум / за наук. ред. проф. Власової Н.О.– Х.: Світ
книг, 2019. – 276 с.

Навчальний посібник : практикум складено відповідно до програми курсу «Фінанси підприємств» та своєю структурою й змістом відповідає аналогічному підручнику, підготовленому та виданому колективом викладачів кафедри міжнародного бізнесу та фінансів НТУ «ХПІ» у 2018 році. Посібник покликаний закріпити основні теоретичні положення та розвинути практичні компетенції щодо рішення фінансових проблем підприємств різних організаційно-правових форм в сучасних умовах розвитку економіки України. За кожною темою курсу представлено: короткий конспект, який у структурно-логічній формі розкриває основні категорії та поняття; завдання для самостійного вивчення матеріалу; контрольні питання та ситуації; тестові завдання; практичні завдання та ситуації, що потребують обґрунтування відповідних управлінських рішень.

Навчальний посібник призначений для студентів вищих навчальних закладів з економічних спеціальностей й, в першу чергу, за галуззю знань «Управління та адміністрування», особливо спеціальністю «Фінанси, банківська справа та страхування».

ЗМІСТ

ВСТУП

ТЕМА 1. ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ, СУТНІСТЬ, ФУНКЦІЇ, ОРГАНІЗАЦІЯ

- I. Питання для теоретичної підготовки
- II. Рекомендована до вивчення теми література
- III. Основні поняття теми
- IV. Завдання для самостійного повторення
- V. Контрольні питання
- VI. Тестовий контроль

ТЕМА 2. АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА: ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНКА

- I. Питання для теоретичної підготовки
- II. Рекомендована до вивчення теми література
- III. Основні поняття теми
- IV. Завдання для самостійного повторення
- V. Контрольні питання
- VI. Тестовий контроль
- VII. Практичні завдання та ситуації

ТЕМА 3. КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА: ФОРМУВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ

- I. Питання для теоретичної підготовки
- II. Рекомендована до вивчення теми література
- III. Основні поняття теми
- IV. Завдання для самостійного повторення
- V. Контрольні питання
- VI. Тестовий контроль
- VII. Практичні завдання та ситуації

ТЕМА 4. КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

- I. Питання для теоретичної підготовки
- II. Рекомендована до вивчення теми література
- III. Основні поняття теми
- IV. Завдання для самостійного повторення
- V. Контрольні питання
- VI. Тестовий контроль
- VII. Практичні завдання та ситуації

ТЕМА 5. ДОХОДИ, ВИТРАТИ ТА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ПІДПРИЄМСТВ

- I. Питання для теоретичної підготовки
- II. Рекомендована до вивчення теми література

- III. Основні поняття теми
- IV. Завдання для самостійного повторення
- V. Контрольні питання
- VI. Тестовий контроль
- VII. Практичні завдання та ситуації

ТЕМА 6. ГРОШОВИЙ ОБОРОТ. ОРГАНІЗАЦІЯ ГРОШОВИХ РОЗРАХУНКІВ

- I. Питання для теоретичної підготовки
- II. Рекомендована до вивчення теми література
- III. Основні поняття теми
- IV. Завдання для самостійного повторення
- V. Контрольні питання
- VI. Тестовий контроль
- VII. Практичні завдання та ситуації

ТЕМА 7. ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

- I. Питання для теоретичної підготовки
- II. Рекомендована до вивчення теми література
- III. Основні поняття теми
- IV. Завдання для самостійного повторення
- V. Контрольні питання
- VI. Тестовий контроль
- VII. Практичні завдання та ситуації

ТЕМА 8. ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ ТА КОНТРОЛЬ

- I. Питання для теоретичної підготовки
- II. Рекомендована до вивчення теми література
- III. Основні поняття теми
- IV. Завдання для самостійного повторення
- V. Контрольні питання
- VI. Тестовий контроль
- VII. Практичні завдання та ситуації

ТЕМА 9. БАНКУРУТСТВО ТА ФІНАНСОВА САНАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВА

- I. Питання для теоретичної підготовки
- II. Рекомендована до вивчення теми література
- III. Основні поняття теми
- IV. Завдання для самостійного повторення
- V. Контрольні питання
- VI. Тестовий контроль
- VII. Практичні завдання та ситуації

ЛІТЕРАТУРА
ДОДАТКИ

ВСТУП

Фінансова сфера підприємств - провідних господарюючих суб'єктів національної економіки – визначає не тільки результати їх діяльності, а й формує та впливає на всю фінансову систему держави. Динамічний розвиток фінансової сфери та фінансових відносин, з одного боку, та підприємницької діяльності, з іншого боку, потребують постійного оновлення такої важливої дисципліни як «Фінанси підприємств», яка займає провідне місце у підготовці студентів, що навчаються за економічними спеціальностями, й, в першу чергу за спеціальністю «Фінанси, банківська справа та страхування».

Навчальний посібник : практикум складено відповідно до програми курсу «Фінанси підприємств» та своєю структурою й змістом відповідає аналогічному підручнику, підготовленому та виданому колективом викладачів кафедри міжнародного бізнесу та фінансів НТУ «ХПІ» у 2018 році. Матеріал посібнику базується на працях класиків світової та національної економічної науки, результатах власних наукових розробок авторів, чинному законодавстві та нормативних актах України, статистичній інформації, а також конкретних моделях і методах управління фінансами підприємства, які використовуються на зарубіжних та вітчизняних підприємствах.

Посібник структурований за основними темами. Огляд матеріалу починається з розкриття сутності фінансів та фінансових ресурсів, змісту фінансових відносин, організації та регулювання фінансової діяльності підприємств. Друга тема присвячена характеристиці та елементам управління активами підприємств. Далі розглядаються джерела фінансування активів, зміст капіталу та основні підходи до його оптимізації. Особливою темою у посібнику розглянуто порядок кредитування суб'єктів господарювання, сучасні його форми та види. У наступній темі визначено джерела доходів, склад поточних витрат та основи управління прибутком підприємств. У посібнику приділено увагу питанням організації грошового обороту та грошовим розрахункам підприємств зі своїми контрагентами. Особливі теми присвячені оцінці фінансового стану та фінансовому плануванню на рівні підприємств. Завершується посібник фінансовими проблемами щодо банкрутства та фінансової санації підприємств.

Посібник покликаний закріпити основні теоретичні положення та розвинути практичні компетенції щодо рішення фінансових проблем підприємств різних організаційно-правових форм в сучасних умовах розвитку економіки України. За кожною темою курсу представлено: короткий конспект, який у структурно-логічній формі розкриває основні категорії та поняття; завдання для самостійного вивчення матеріалу; контрольні питання та ситуації; тестові завдання; практичні завдання та ситуації, що потребують обґрунтування відповідних управлінських рішень [останні у переліку завдань відмічені зірочкою*].

В усіх темах навчального посібника використовуються методи виявлення причинно-наслідкових зв'язків, системного підходу,

статистичного, графічного та табличного представлення матеріалу. Посібник містить завдання, як із зарубіжної практики, так і з української економіки, що дає можливість оцінити існуючі проблеми та визначити основні шляхи їх вирішення.

Метою навчального посібника є формування у майбутніх фахівців вміння використовувати надбанні теоретичні знання та практичні навички на всіх стадіях управління фінансовим потенціалом підприємств; застосовувати освоєні методики для удосконалення аналізу та планування фінансовою діяльністю суб'єктів господарювання на основі принципів і закономірностей фінансової науки, що забезпечить підвищення їхньої фінансової стійкості та конкурентоспроможності.

Навчальний посібник призначений для студентів ВНЗ III-IV рівнів акредитації за галуззю знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Навчальний посібник буде корисним у підготовці фахівців з інших економічних спеціальностей. Він розрахований на читачів із різним рівнем підготовки у галузі економіки та управління фінансами й буде корисним не лише студентам і викладачам вузів, але і практичним працівникам – керівникам, менеджерам, підприємцям.

ТЕМА 1. ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ, СУТНІСТЬ, ФУНКЦІЇ, ОРГАНІЗАЦІЯ

I. Питання для теоретичної підготовки:

- 1.1. Фінанси підприємств у загальній системі фінансів, їх сутність та характеристика
- 1.2. Фінансові ресурси підприємств. Функції фінансів підприємств
- 1.3. Фінансові відносини та фінансова діяльність підприємств
- 1.4. Регулювання та організація фінансової діяльності підприємств

II. Рекомендована до вивчення теми література: [1; 2; 7; 15; 25; 42]

III. Основні поняття теми:

Фінанси - це економічна категорія, що являє собою систему розподільчих грошових відносин, виникаючих у процесі формування та використання фондів грошових засобів у суб'єктів господарювання, які беруть участь у створенні сукупного суспільного продукту.

Фінансова система – це форма організації грошових відносин між усіма суб'єктами відтворювального процесу щодо розподілу та перерозподілу сукупного суспільного продукту. Схематично фінансова система держави представлена на рис. 1.1.

Основа фінансової системи держави складають **фінанси підприємств**.

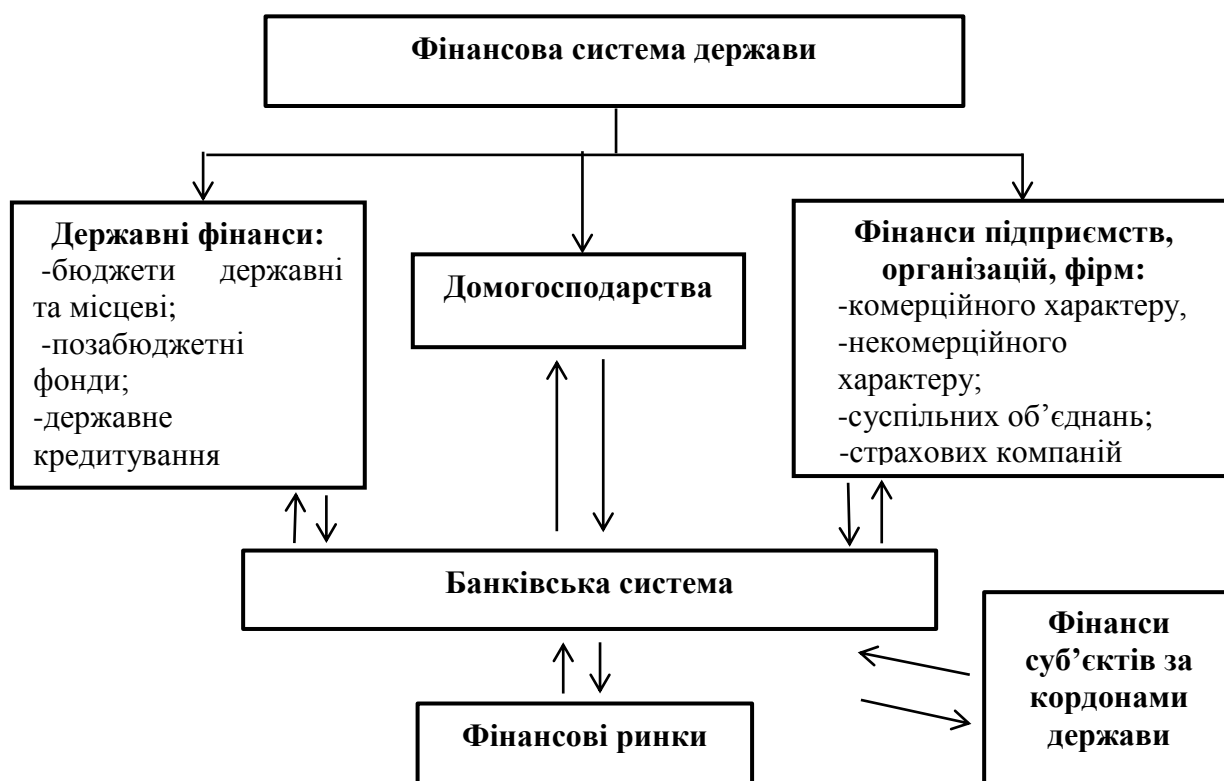

Рис. 1.1 – Місце фінансів підприємств у фінансовій системі держави

Основні економічні риси підприємства можна представити таким чином (рис. 1.2).

ОСНОВНІ ЕКОНОМІЧНІ РИСИ ПІДПРИЄМСТВА ЯК СУБ'ЄКТУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	самостійність, яка передбачає певні ризики та відповідальність щодо прийняття рішень
	просторова відокремленість
	систематичність діяльності на протязі значного періоду часу
	спрямованість на задоволення зовнішніх потреб шляхом виробництва продукції, товарів та послуг
	здатність до самовідтворення

Рис. 1.2 – Основні економічні риси підприємства як суб'єкта підприємницької діяльності

Фінанси підприємств – являють собою систему економічних відносин відокремлених господарюючих суб'єктів (юридичних осіб або фізичних осіб – підприємців) з приводу формування, розподілу та використання фондів грошових засобів у процесі виробництва або іншої господарської діяльності.

Фінансові ресурси - це сукупність джерел грошових засобів, що акумулюються господарюючими суб'єктами для формування необхідних йому активів з метою здійснення всіх видів діяльності як за рахунок власних доходів, нагромаджень і капіталу, так і за рахунок різного виду надходжень.

Фінансові відносини формуються як за межами, так і у межах окремих господарюючих суб'єктів та залежать від форми власності та організаційно-правової форми функціонування підприємства, його галузевої приналежності, складу майна та капіталу, структури фінансових ресурсів тощо.

Фінансові відносини підприємств можна об'єднати у дві великі групи. Це відносини зовнішні та внутрішні (рис. 1.3,1.4).

Фінансова діяльність - це система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування підприємств та досягнення ними поставлених цілей, тобто це та практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємства, поліпшення її результатів. Фінансова діяльність має певні особливості, які відображені у табл.1.1.

Здійснення ефективної фінансової діяльності пов'язано з визначеною системою фінансового управління. Успішне управління фінансами на підприємстві залежить від ефективного поєднання двох підсистем, які складають його суть: підсистеми, що управляє, і підсистеми, якою управляють. Суб'єктами управління фінансовою діяльністю підприємства виступають фінансові менеджери, інші працівники фінансових підрозділів різних рівнів та адміністрація підприємства. Об'єктами управління – є фінансові ресурси та фінансові відносини.

Відповідно до системи конкретних об'єктів виділяють основні напрямки управління, характерні для підприємств усіх типів і форм власності (рис.1.5).

У широкому розумінні **фінансовий механізм** являє собою сукупність засобів організації фінансових відносин, що застосовуються суспільством з метою забезпечення сприятливих умов економічного розвитку. Фінансовий механізм включає види, форми та методи організації фінансових відносин, методи їх кількісного визначення.

Рис. 1.3 – Зовнішні фінансові відносини підприємства

Рис. 1.4 – Внутрішні фінансові відносини підприємства

Таблиця 1.1 – Основні особливості фінансової діяльності підприємств

Особливість	Зміст особливості
1. Фінансова діяльність – головна форма ресурсного забезпечення реалізації економічної стратегії, зростання ринкової вартості підприємства	Економічний розвиток підприємства, розширення активів та оновлення складу активів потребує збільшення суми залучення фінансових ресурсів, вибір найбільш ефективних джерел формування цих ресурсів та інструментів інвестування. Фінансова стратегія є складовою загальної стратегії економічного розвитку підприємства.
2. Фінансова діяльність підпорядковується цілям та завданням операційної діяльності	Фінансова діяльність спрямована на зростання операційного прибутку за рахунок фінансування зростання обсягу діяльності (операційного доходу) та інвестування в оновлення матеріально-технічної бази (зниження операційних витрат).
3. Фінансова діяльність носить стабільний характер, здійснюється постійно	Фінансова діяльність продовжується навіть під час зупинки операційної діяльності й не зупиняється до повної ліквідації підприємства.
4. Фінансова діяльність залежить від галузевих особливостей та організаційно-правової форми підприємства	Галузеві особливості визначають тривалість, сезонність операційного циклу й відповідно капіталомісткість та пропорції джерел фінансування. Організаційно-правові форми впливають на формування власного капіталу.
5. Фінансова діяльність визначає специфіку грошових потоків підприємства	Під час залучення позикових коштів позитивний грошовий потік, як правило, менший за відповідний негативний потік. Під час інвестування співвідношення потоків має іншу спрямованість.

6. Зв'язана з фінансовими ринками – ринком грошей та ринком капіталу	Обсяги та результати фінансової діяльності залежать від кон'юнктури фінансових ринків.
7. Генерує специфічні ризики – «фінансові»	Основними ризиками є ризики втрати платоспроможності, фінансової стійкості та загрози банкрутства.
8. Забезпечує стабільність економічного розвитку підприємства у цілому	Створюються стабілізаційні фонди (страхові, резервні) на випадок непередбачуваних коливань кон'юнктури фінансового, товарного ринків.
9. Відбивається на фінансовому стані підприємства, як індикаторі ефективності господарської діяльності в цілому	Фінансовий стан підприємства формує його діловий імідж у партнерів, характеризує фінансовий потенціал та конкурентоспроможність.

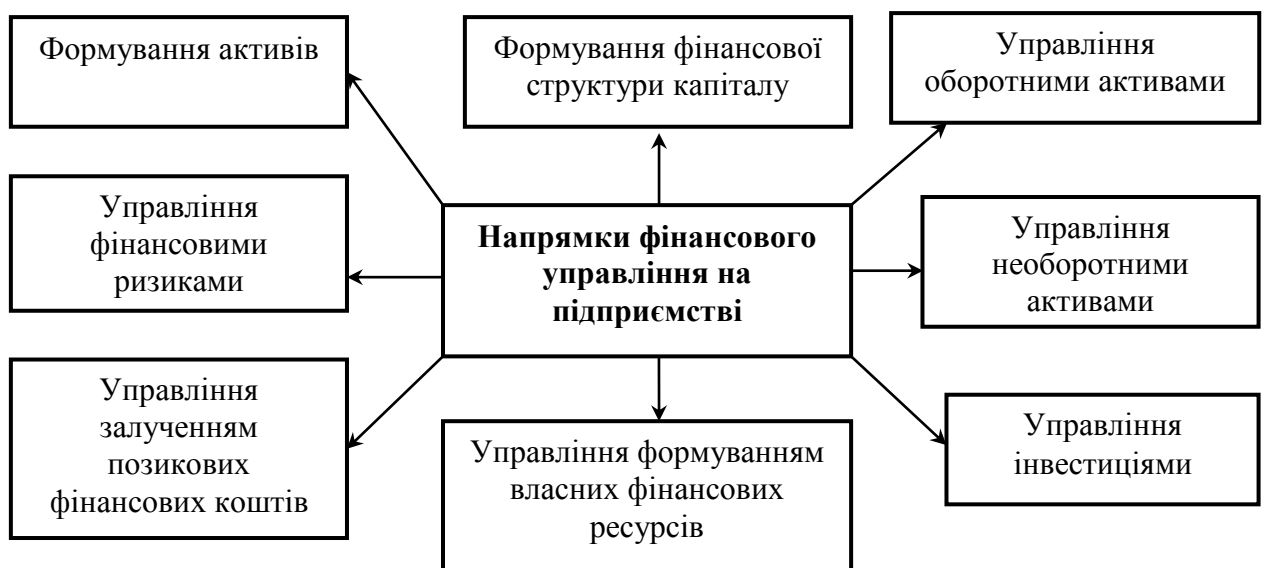

Рис. 1.5 – Основні напрями фінансового управління на підприємств

У вузькому розумінні **фінансовий механізм** являє собою сукупність фінансових методів, важелів, інструментів, а також правового, нормативного та інформаційного забезпечення, що виникають у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства.

Укрупнено основні складові фінансового механізму регулювання фінансовою діяльністю підприємства представлені на рис. 1.6.

IV. Завдання для самостійного повторення:

1. Охарактеризуйте та розкрийте класифікацію типів та видів підприємств в Україні. Для цього ознайомтесь з «Господарським Кодексом України» від 16.01.2003, № 436-IV : ред. від 17.01.2019 р. Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page> (гл.1; 2; 4; 6-13).

2. Надайте характеристику різним організаційно-правовим формам суб'єктів господарювання в Україні з точки зору формування їх фінансів. Для цього ознайомтесь з «Класифікатором організаційно-правових форм господарювання» ДК 002:2004. - Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua>.

3. Розкрийте, яким чином існуюча система податків та обов'язкових платежів регулює фінанси господарюючих суб'єктів. Для цього ознайомтесь з «Податковим кодексом України» від 02.12.2010 № 2755-VI (Редакція станом на 16.05.2019). – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua»Кодекс...

Рис. 1.6 – Склад фінансового механізму регулювання господарської діяльності підприємства

V. Контрольні питання:

1. Назвіть основні історичні та економічні передумови виникнення поняття «фінанси».
2. Чи є різниця між поняттями «фінанси» та «гроші»?
3. Обґрунтуйте, чому саме стадія розподілу у процесі відтворення сукупного продукту є сферою виникнення та функціонування фінансів.
4. Назвіть основні ознаки фінансів як економічної категорії.
5. Охарактеризуйте склад фінансової системи держави та місце у ній фінансів підприємств.
6. Що слід розуміти під поняттям «підприємство»? Назвіть його основні економічні риси.
7. Надайте визначення поняттю «фінанси підприємств».
8. Що таке «фінансові ресурси»? Яке місце вони займають у ресурсному забезпеченні підприємств?
9. Охарактеризуйте основні якісні риси фінансових ресурсів підприємств.
10. Які функції виконують фінанси підприємств?
11. Розкрийте зміст зовнішніх та внутрішніх фінансових відносин підприємств.
12. Яку роль виконує сфера фінансів у виробничо-господарській діяльності підприємств?
13. Окресліть зміст фінансової діяльності підприємств.

14. Визначте основні напрями фінансового управління на підприємстві.
15. Розкрийте зміст поняття «фінансовий механізм» та його основних складових.
16. Назвіть та охарактеризуйте основні фінансові методи у складі фінансового механізму.
17. Надайте характеристику фінансовим важелям у складі фінансового механізму.
18. Що розуміють під нормативно-правовим та інформаційним забезпеченням фінансового механізму підприємства?
19. Розкрийте роль та інструменти державного регулювання фінансовою діяльністю підприємств. Якими законодавчими актами регулюється фінансова діяльність підприємств?
20. Яке місце займає ринковий механізм у регулюванні фінансової діяльності підприємств?
21. Охарактеризуйте внутрішні механізми регулювання фінансової діяльності підприємств.
22. Окресліть особливості організації фінансової діяльності у різних типах та видах підприємств.

VI. Тестовий контроль:

1. *Фінанси являють собою систему економічних відносин, що пов'язані з:*
 - а) формуванням та розподілом грошових коштів;
 - б) розподілом та використанням грошових коштів;
 - в) формуванням та використанням грошових коштів;
 - г) формуванням, розподілом та використанням грошових коштів.
2. *До основних ознак фінансів як економічної категорії не відносяться:*
 - а) це грошові відносини, що викликані фактом наявності держави;
 - б) це відносини, що пов'язані зі здійсненням платежів, визначенням вартості, міжнародних розрахунків;
 - в) це завжди грошові відносини, що пов'язані з рухом коштів;
 - г) ці відносини мають розподільчий характер та ґрунтуються на правових основах та етиці ведення бізнесу.
3. *Фінансова система держави вміщує:*
 - а) сферу державних фінансів;
 - б) сферу державних фінансів та фінансів підприємств;
 - в) сферу державних фінансів та домашніх господарств;
 - г) сферу державних фінансів, фінансів підприємств та домашніх господарств.
4. *Оберіть найбільш точне визначення підприємства. Підприємство – це:*
 - а) господарюючий суб'єкт, що має у власності, господарському веденні чи оперативному керуванні відособлене майно та відповідає за своїми зобов'язаннями цим майном;
 - б) група людей, діяльність яких свідомо координується для досягнення загальної мети;
 - в) самостійно господарюючий статутний суб'єкт, що володіє правами юридичної особи і здійснює виробничу, науково-дослідну і комерційну діяльність з метою одержання відповідного прибутку (доходу).
 - г) організаційно-цілісна сукупність взаємодіючих структур, з'єднаних для досягнення визначених цілей.
5. *Яке з тверджень є найбільш точним визначенням поняття «фінанси підприємства» - це:*

а) система економічних відносин відокремлених господарюючих суб'єктів (юридичних осіб) з приводу формування, розподілу та використання фондів грошових засобів у процесі виробництва або іншої господарської діяльності;

б) система економічних відносин відокремлених господарюючих суб'єктів (юридичних осіб або фізичних осіб – підприємців) з приводу формування, розподілу та використання фондів грошових засобів у процесі виробництва або іншої господарської діяльності;

в) система економічних відносин відокремлених господарюючих суб'єктів (юридичних осіб або фізичних осіб – підприємців) з приводу формування та розподілу фондів грошових засобів у процесі виробництва або іншої господарської діяльності;

г) система економічних відносин відокремлених господарюючих суб'єктів (фізичних осіб – підприємців) з приводу формування, розподілу та використання фондів грошових засобів у процесі виробництва або іншої господарської діяльності.

6. «Сукупність джерел грошових засобів, що акумулюються господарюючими суб'єктами для формування необхідних йому активів з метою здійснення всіх видів діяльності як за рахунок власних доходів, нагромаджень і капіталу, так і за рахунок різного виду надходжень» - це:

- а) фінанси підприємств;
- б) активи підприємств;
- в) фінансові ресурси домогосподарств;
- г) фінансові ресурси підприємств.

7. До основних якісних рис фінансових ресурсів підприємств не відноситься:

- а) наявність права власності;
- б) залежність вартості від фактору часу;
- в) висока трансформаційна здатність як активу;
- г) універсальність як товару.

8. До функцій фінансів підприємств не належить:

- а) формування фінансових ресурсів для забезпечення поточної фінансово-господарської діяльності господарюючого суб'єкту;
- б) інвестування та кредитування частини підприємств за рахунок коштів бюджетів різних рівнів;
- в) оптимізація пропорцій розподілу загальної суми фінансових ресурсів підприємства;
- г) здійснення фінансового контролю за результати діяльності підприємства.

9. Реальний грошовий оборот, в результаті якого здійснюється відшкодування поточних витрат, що виникли протягом одного виробничого циклу, шляхом реалізації продукції, товарів, послуг у вигляді виручки від реалізації продукції – це процес:

- а) авансування;
- б) кредитування;
- в) інвестування;
- г) фінансування.

10. Реальний грошовий потік, у результаті якого грошові засоби на довгий період відволікаються із поточного обігу, а їх повернення відбувається частками за рахунок регулярних нарахувань, що включаються у склад витрат – це процес:

- а) авансування;
- б) кредитування;
- в) інвестування;
- г) фінансування.

11. *До внутрішніх фінансових відносин господарюючого суб'єкту не належать відносини з:*

- а) окремими структурними підрозділами;
- б) акціонерами;
- в) персоналом;
- г) партнерами по операційній діяльності.

12. *Зовнішні фінансові відносини підприємств охоплюють відносини з:*

- а) засновниками, комерційними банками, державою;
- б) комерційними банками, страховими компаніями, логістичними та транспортними компаніями;
- в) страховими компаніями, логістичними та транспортними компаніями, філіями та дочірніми компаніями;
- г) державою, комерційними банками, страховими компаніями, персоналом.

13. *До складу фінансової діяльності не відносять наступні види господарських операцій:*

- а) діяльність, пов'язана з укладанням контрактів щодо закупки необхідних сировини та матеріалів;
- б) діяльність, пов'язана з розміщенням вільних фінансових ресурсів підприємства і залучення додаткових фінансових ресурсів на фінансовому ринку;
- в) діяльність, пов'язана з реінвестуванням прибутку з метою збільшення активів;
- г) діяльність, пов'язана з виконанням зобов'язань перед власниками підприємства по виплаті їм доходів

14. *Система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування підприємств та досягнення ними поставлених цілей, практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємства, поліпшення її результатів – це:*

- а) операційна діяльність;
- б) фінансова діяльність;
- в) інвестиційна діяльність;
- г) основна діяльність.

15. *Під фінансовою стратегією підприємства слід розуміти:*

- а) систему завдань конкретного етапу розвитку фінансів підприємства;
- б) систему пропорцій та співвідношень основних фінансових показників, що характеризують структуру активів та капіталу підприємства;
- в) систему принципово нових форм та методів перерозподілу грошових коштів підприємства;
- г) систему правил та прийомів, за допомогою яких досягаються основні цілі фінансової діяльності підприємства.

16. *Активи, фінансові зобов'язання, інвестиції, грошові потоки, фінансові ризики підприємства є :*

- а) елементами механізму управління фінансовою діяльністю підприємства;

- б) елементами державного правового та нормативного регулювання фінансової діяльності підприємства;
- в) об'єктом фінансових відносин;
- г) суб'єктом фінансових відносин.

17. *Яке з наступних визначень не відноситься до розуміння змісту поняття «фінансовий механізм»:*

- а) сукупність засобів організації фінансових відносин, що застосовуються суспільством з метою забезпечення сприятливих умов економічного розвитку;
- б) види, форми та методи організації фінансових відносин, методи їх кількісного визначення;
- в) сукупність фінансових методів, важелів, інструментів, а також правового, нормативного та інформаційного забезпечення, що виникають у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства;
- г) сукупність елементів, що регулюють процес розробки та реалізації рішень щодо фінансових розрахунків між підприємством та персоналом.

18. *Фінансове планування, оперативне управління, фінансовий контроль, фінансове забезпечення та регулювання відносяться до:*

- а) фінансових важелів фінансового механізму регулювання господарської діяльності підприємства;
- б) фінансових методів фінансового механізму регулювання господарської діяльності підприємства;
- в) інформаційного забезпечення фінансового механізму регулювання господарської діяльності підприємства;
- г) нормативно-правового забезпечення фінансового механізму регулювання господарської діяльності підприємства.

19. *До фінансових важелів фінансового механізму регулювання господарської діяльності підприємства включають:*

- а) фінансовий контроль та фінансові ліміти і нормативи;
- б) фінансове забезпечення та фінансові санкції;
- в) державне податкове регулювання та регулювання порядку та форм амортизації основних засобів;
- г) фінансові резерви та фінансове забезпечення.

20. *До зовнішніх користувачів фінансової інформації не належать:*

- а) кредитори підприємства;
- б) акціонери підприємства;
- в) контрагенти підприємства з операційної діяльності;
- г) потенційні інвестори.

21. *До елементів ринкового механізму регулювання фінансовою діяльністю підприємства належать:*

- а) система внутрішніх нормативів та вимог щодо окремих аспектів фінансової діяльності господарюючого суб'єкта;
- б) законодавчі та нормативні акти, що регулюють фінансову діяльність підприємства;
- в) попит та пропозиція на фінансовому ринку, рівень цін та котирувань по окремих фінансових інструментах;
- г) система методів фінансового управління, що використовується на підприємстві.

22. До елементів внутрішнього механізму регулювання окремих аспектів господарської діяльності підприємства належать:

- а) законодавчі та нормативні акти щодо регулювання процедури банкрутства та санації підприємства;*
- б) законодавчі та нормативні акти щодо податкового регулювання діяльності підприємства;*
- в) попит та пропозиція на фінансовому ринку, рівень цін та котирувань по окремих фінансових інструментах;*
- г) система нормативів щодо формування цільових фондів підприємства.*

23. На організацію фінансової діяльності підприємства серед факторів внутрішнього середовища не впливає:

- а) розмір залученого капіталу;*
- б) кількість засновників;*
- в) вид економічної діяльності;*
- г) розмір підприємства.*

24. До функцій системи управління фінансовою діяльністю підприємства відносять:

- а) суб'єкт та об'єкт управління;*
- б) стратегію та тактику управління;*
- в) інформаційне забезпечення прийняття управлінських рішень;*
- г) планування, організацію, координування, мотивацію та контроль.*

ТЕМА 2. АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА: ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНКА

I. Питання для теоретичної підготовки:

- 2.1. Поняття та склад майнового потенціалу підприємства. Активи підприємства, їх сутність та класифікація
- 2.2. Необоротні активи: сутність, склад, оцінка та ефективність використання у підприємствах
- 2.3. Оборотні активи: сутність, склад та ефективність руху
- 2.4. Політика формування активів підприємства. Визначення потреби в окремих видах активів
- 2.5. Оптимізація складу та оцінка вартості активів підприємств

II. *Рекомендована до вивчення теми література:* [1; 18; 25; 27; 33; 34; 42, тема 2]

III. Основні поняття теми:

Майно у правовому аспекті — *сукупність речей*, які перебувають у *власності* якої-небудь фізичної особи, юридичної особи або публічно-правового утворення (включаючи гроші й цінні папери), а також їхні *майнові права* на одержання речей або *майнове задоволення* від інших осіб, і які *представляють для власника яку-небудь корисність*.

Таблиця 2.1 – Класифікація майнових цінностей підприємства

Ознаки	Групи класифікації
1. За можливостями переміщення у просторі	Рухомі
	Нерухомі
2. За участю у господарській діяльності	Майно, що приймає участь у виробничій діяльності
	Майно, що приймає участь у невиробничій діяльності
3. За формою існування	Матеріальні
	Нематеріальні
4. За швидкістю обороту	Необоротні
	Оборотні
5. За джерелами формування	Власні
	Залучені
	- на платній основі - на безоплатній основі
6. За відображенням у фінансовій звітності	Відображаються у балансі
	Відображаються в інших формах звітності

Основна частина майна знаходить відображення у *балансі* підприємства, який характеризує його *одночасно у вартісній (грошовій оцінці) з двох боків*:

1) за складом (видами); 2) за джерелами формування.

Баланс відображує вартість майна підприємства в цілому за всіма *активами*, що розкриває його *економічний зміст*, та обсягами вкладеного в це майно власного й залученого *капіталу за пасивами*, що відбиває *юридичну точку зору* на майно, як сукупність прав і зобов'язань у грошовому вираженні.

Активи – економічні ресурси підприємства у формі сукупних майнових цінностей, які контролюються підприємством у результаті минулих подій та, як очікується, забезпечать збільшення економічних вигід у майбутньому.

Різноманіття складу активів підприємств та особливості формування й використання окремих елементів визначають необхідність їх класифікації (табл. 2.2)

Таблиця 2.2 – Класифікація активів підприємств

Ознаки	Групи класифікації
1. За формою існування	Матеріальні
	Нематеріальні
	Фінансові
2. За терміном існування	Довгострокові
	Короткострокові
3. За характером участі у господарському обороті	Необоротні
	Оборотні
4. За характером обслуговування окремих видів діяльності	Операційні активи
	Інвестиційні активи
5. За характером фінансових джерел формування	Валові активи
	Чисті активи
6. За характером володіння активами	Власні
	Орендовані
7. За характером використання сформованих активів у поточній діяльності	Ті, що використовуються
	Ті, що не використовуються
8. За рівнем ліквідності	Абсолютно ліквідні
	Високоліквідні
	Середньоліквідні
	Слаболіквідні
	Неліквідні
9. За видом ризиків окремим елементам активів притаманні	ризик природних втрат
	ризик нереалізації
	ризик неповернення боргу
	ризик інфляції
10. За рівнем ризику	Виправданий
	Підвищений
	Неприпустимий
11. За участю у формуванні доходів	Безпосередньо приносять дохід
	Формують дохід при сумісному використанні
12. За методом вартісної оцінки	За історичною собівартістю
	За поточною собівартістю
	За вартістю реалізації
	За теперішньою вартістю

Під **необоротними активами** підприємств розуміють сукупність майнових цінностей, які закріплюються за підприємством на праві власності або праві оперативного використання (управління), *неодноразово беруть участь в окремих циклах господарської діяльності та переносять свою вартість на продукцію, товари й послуги, що реалізуються, частинами.*

В укрупненому вигляді основні групи *необоротних активів*

підприємств наведені на рис. 2.1.

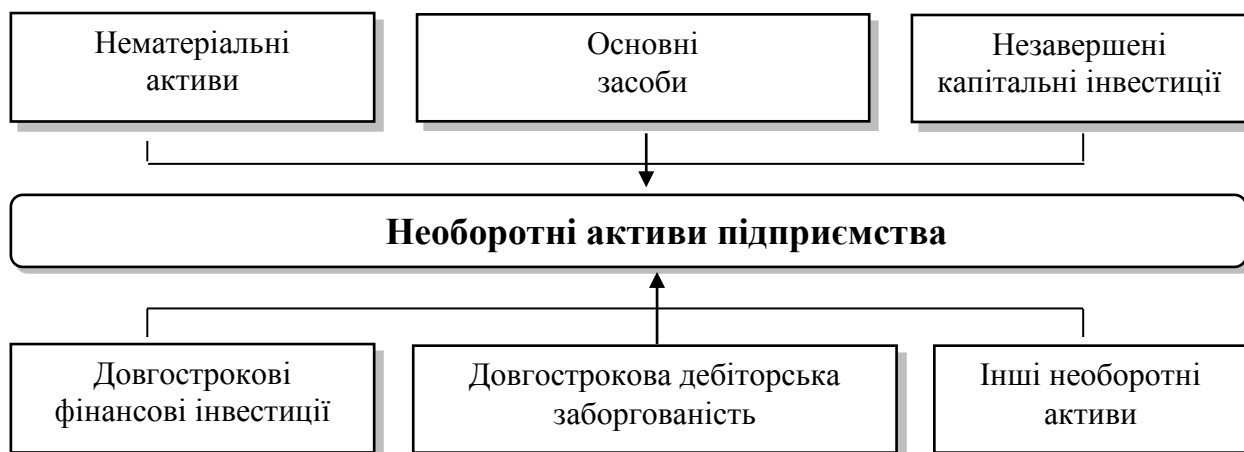

Рис. 2.1 – Склад необоротних активів підприємства

Основні засоби – це матеріальні необоротні активи, що приймають участь у процесі виробництва чи поставки товарів, надання послуг, здачі в оренду іншим особам чи для виконання адміністративних і соціально-культурних функцій, термін корисного використання (експлуатації) яких більше одного року. При цьому вони, як правило, не змінюють свою натурально-речовинну форму, а вартість переносять на результат виробництва частинами по мірі зносу.

Основні засоби можуть оцінюватися за первісною, відновлювальною та залишковою вартістю.

Первісна вартість основних засобів – це сума витрат підприємства на зведення будівель і споруд, розробку проектно-кошторисної документації, придбання, доставку і монтаж машин, механізмів, апаратів, обладнання в момент введення їх в експлуатацію.

Відновлювальна вартість дозволяє оцінити вартість основних засобів, що перебувають на балансі підприємства, з урахуванням сучасних умов їхнього відтворення та в сучасних цінах.

Для забезпечення об'єктивності вартісної оцінки основних засобів проводиться періодична *переоцінка* їх елементів за відновлювальною вартістю за допомогою *індексу переоцінки вартості основних засобів*:

$$I_n = V_c : V_z, \quad (2.1)$$

де I_n - індекс переоцінки; V_c - справедлива вартість об'єкта, який переоцінюється; V_z - його залишкова вартість.

Залишкова вартість основних засобів – різниця між їх повною вартістю (первісною або відновлювальною) та сумою накопиченого зносу. Вона характеризує реально існуючу вартість основних засобів, яка ще не перенесена на вартість виготовленої продукції (робіт, послуг).

Знос основних засобів (накопичена амортизація) – це частина їхньої вартості, яку вони у результаті використання переносять на виготовлену продукцію та реалізовані товари, послуги тощо.

Амортизація основних засобів – економічний механізм поступового перенесення вартості зношеної частини основних засобів на вироблену (реалізовану) продукцію з метою відшкодування та нагромадження коштів для наступного їхнього відтворення. **Амортизаційні відрахування** – це частина вартості основних засобів, що у кожний звітний період списується як витрати протягом усього терміну експлуатації об'єкта.

Ліквідаційна вартість являє собою очікувану виручку від реалізації об'єкта основних засобів після закінчення терміну його експлуатації.

Для оцінки *стану, інтенсивності відновлення та забезпеченості* підприємства основними засобами розраховується низка *загальних показників* (табл. 2.3).

Оборотні активи являють собою мобільні активи підприємства, що контролюється підприємством, неоднорідні за своїм складом та одночасно знаходяться на різних стадіях кругообігу, що призначені для забезпечення безперервного й планомірного процесу господарської діяльності, споживаються та поновлюються у короткостроковому періоді з метою забезпечення певної економічної вигоди у майбутньому.

Основні видові групи оборотних активів представлені на рис. 2.2.

Запас - це форма існування матеріального потоку. На шляху руху від джерела появи до кінцевого споживача він може накопичуватися на будь-якій ділянці.

Дебіторська заборгованість – це *певні борги дебіторів* (юридичних і фізичних осіб) підприємству на певну дату, які визначаються активом в умовах, коли їх сума може бути достовірно визначена та існує вірогідність одержання майбутніх економічних вигід.

Найбільш ліквідною частиною оборотних активів є - **грошові кошти**, необхідність яких обумовлена необхідністю грошового забезпечення поточних операцій та погашення непередбачених платежів, можливістю участі у непередбачуваному вигідному проєкті.

Поточні фінансові інвестиції – короткострокові фінансові вкладення підприємства на термін не більше одного року, придбані ним для отримання прибутку, короткострокові цінні папери та інші прибуткові активи.

Інші оборотні активи характеризують обсяг витрат, що фактично здійснені підприємством, але на момент складання фінансової звітності не відшкодовані (не включені до складу валових або операційних витрат) у зв'язку з існуючим порядком їх обліку.

Ефективність використання оборотних активів характеризується певною системою показників, й перш за все їх оборотністю (табл. 2.4).

Сума оборотних активів, що вивільняється в процесі прискорення обороту, розраховується за формулою:

$$E_{\text{ОбА}} = (\Pi_{\text{Об}_0} - \Pi_{\text{Об}_1}) \times \text{РП}_{\text{ОДН}_{\text{пл}}}, \quad (2.2)$$

де $E_{\text{ОбА}}$ – економія оборотних активів у процесі прискорення їх оборотності, грн.; $\Pi_{\text{Об}_0}$, $\Pi_{\text{Об}_1}$ – період обороту оборотних активів у фактичному (минулому) і плановому періодах, у днях; $\text{РП}_{\text{ОДН}_{\text{пл}}}$ – плановий одноденний обсяг реалізації продукції, (товарів тощо) підприємства, грн.

Таблиця 2.3 – Показники оцінки стану, інтенсивності відновлення та ефективності використання основних засобів підприємства

Назва показника	Формула	Характеризує
1. Показники технічного стану основних засобів		
- коефіцієнт зносу основних засобів K_{zn}	$K_{zn} = \frac{З}{B_n}$	ступінь зносу основних засобів та відшкодування витрат на їх формування
- коефіцієнт придатності основних засобів (K_{np}),	$K_{np} = \frac{B_z}{B_n}$ або $K_{np} = 1 - K_{zn}$	можливість подальшого використання, ступінь невідшкодування витрат на формування основних засобів підприємства
2. Показники інтенсивності відновлення основних засобів		
- коефіцієнт оновлення основних засобів ($K_{он}$)	$K_{он} = \frac{B_в}{B_{кін}}$	питому вагу введених основних засобів в їх загальному наявному обсязі, ступінь оновлення основних засобів підприємства
- коефіцієнт вибуття основних засобів ($K_{виб}$)	$K_{виб} = \frac{B_{виб}}{B_{поч}}$	питому вагу вибуття основних засобів підприємства в їх загальному обсязі, ступінь втрати основних засобів
- швидкість оновлення основних засобів ($K_{шв}$)	$K_{шв} = \frac{1}{K_{он}}$	середній період повного оновлення усіх основних засобів підприємства:
3. Показники забезпеченості підприємства основними засобами:		
- частка активної частини основних засобів у їх загальній вартості ($Ч_a$)	$Ч_a = \frac{OЗ_a}{OЗ}$	технічний рівень підприємства і його забезпеченість просторовими ресурсами
- показник фондоозброєності праці ($\Phi_{озбр}$),	$\Phi_{озбр} = \frac{OЗ}{Ч_{обл}}$	свідчать про технічний розвиток підприємства і сприяє зростанню продуктивності праці
- показник технічної озброєності праці ($T_{озб}$),	$T_{озб} = \frac{OЗ_a}{Ч_{вт}}$	
4. Загальні показники оцінки ефективності використання основних засобів		
- фондовіддача (Φ_B),	$\Phi_B = \frac{P\Pi}{OЗ}$	обсяг виробництва та реалізації продукції на одиницю основних засобів
- фондоємність обсягу виробництва та реалізації продукції ($\Phi_{ем}$)	$\Phi_{ем} = \frac{OЗ}{P\Pi}$ або $\Phi_{ем} = \frac{1}{\Phi_B}$	середню суму основних засобів, що використовується для отримання 1 грн. обсягу виробництва та реалізації продукції
- рентабельність основних засобів ($P_{оз}$),	$P_{оз} = \frac{\Pi}{OЗ} \times 100$	обсяг прибутку на одиницю основних засобів підприємства:
- інтегральний показник ефективності використання основних засобів ($I_{оз}$),	$I_{оз} = \sqrt{I_\phi \times I_P}$	узагальнюючу оцінку ефективності їх використання на підприємстві
- еластичність обсягу виробництва та реалізації продукції ($K_{елT}$) та продуктивності праці ($K_{елPr\Pi}$) до зміни вартості основних засобів	$K_{елT} = \frac{\Delta P\Pi}{\Delta OЗ}$; $K_{елPr\Pi} = \frac{\Delta Pr\Pi}{\Delta OЗ}$	чутливість змін обсягу виробництва та реалізації продукції та продуктивності праці від зміни основних засобів

Позначки до табл. 2.3: B_z – залишкова вартість основних засобів; B_n – первісна вартість основних засобів; $B_в$ – введені основні засоби за період; $B_{кін}$ – вартість основних засобів на кінець періоду; $B_{виб}$ – основні засоби, що вибули з експлуатації

протягом аналітичного періоду; $V_{поч}$ – вартість основних засобів на початок періоду; $OЗ$ – середньорічна вартість основних засобів, яка розраховується за формулою середньої хронологічної; $Ч_{обл}$ – середньооблікова чисельність персоналу, осіб; $O_{за}$ – середньорічна вартість активних основних засобів для здійснення виробничих операцій; $Ч_{вт}$ – середньооблікова чисельність операційного персоналу; $РП$ – обсяг виробництва та реалізації продукції за період; Π – сума прибутку за період; I_f – індекс зміни фондівіддачі основних засобів за період; I_r – індекс зміни рентабельності основних засобів за період; $\Delta РП$ – приріст обсягу виробництва та реалізації продукції за період ($y\%$); $\Delta OЗ$ – приріст вартості основних засобів за період ($y\%$); $\Delta \Pi рП$ – приріст продуктивності праці за період ($y\%$)

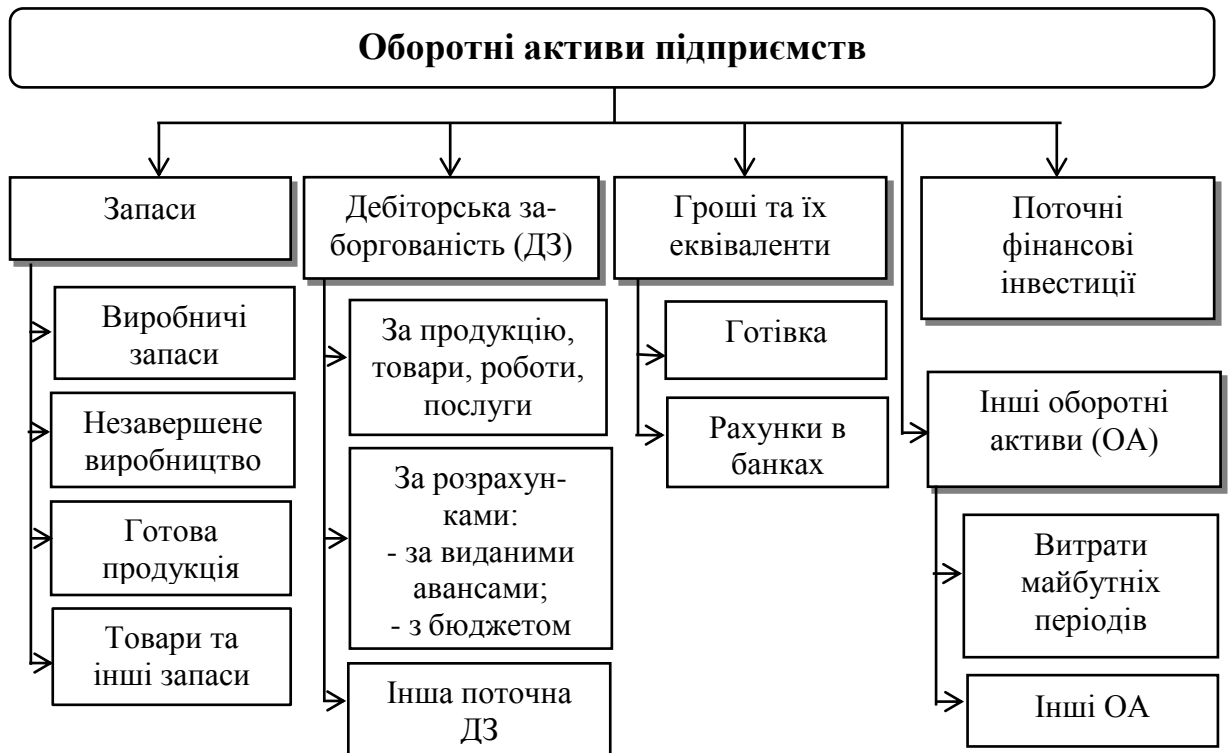

Рис. 2.2 – Склад оборотних активів підприємств

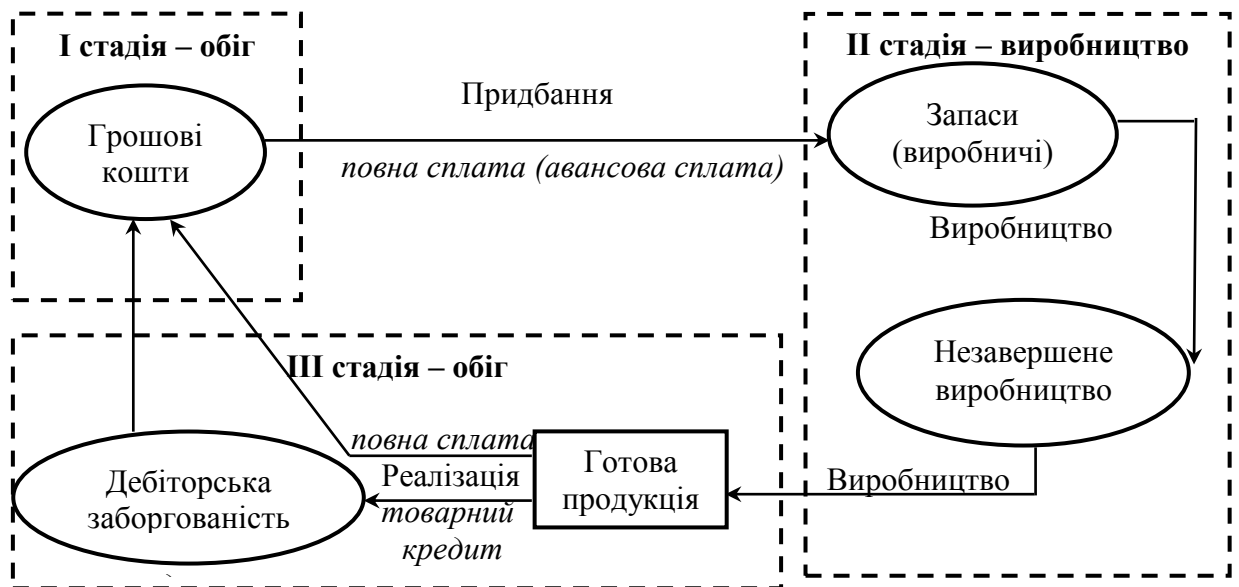

Рис. 2.3 – Стадії кругообігу оборотних активів підприємств

Таблиця 2.4 – Показники оборотності оборотних активів

Назва показника	Формула	Характеризує
- коефіцієнт оборотності оборотних активів (K_{OB})	$K_{OB} = \frac{PP}{\overline{ОбА}}$	обсяг реалізації продукції, що припадає на 1 грн. оборотних активів, і показує число оборотів (у разях), що здійснюються оборотними коштами за період, тобто швидкість їх обороту
- період обороту оборотних активів ($П_{OB}$)	$П_{OB} = \frac{\overline{ОбА}}{PP_{одн}} \text{ або } П_{OB} = \frac{Д}{K_{OB}}$	тривалість одного обороту (в днях)
- коефіцієнт завантаження оборотних активів ($KЗ$)	$KЗ = \frac{\overline{ОбА}}{PP} = \frac{1}{K_{OB}}$	міру завантаження коштів у обороті; є зворотною величиною швидкості обороту і показує розмір оборотних активів, що авансуються на 1 грн. обсягу реалізації продукції
- рівень рентабельності оборотних активів ($P_{ОбА}$):	$P_{ОбА} = \frac{П}{\overline{ОбА}} \times 100\%$	ефективність використання оборотних активів

Позначки до табл. 2.4: PP – обсяг реалізації продукції (товарів) підприємства за період, грн.; $ОбА$ – середня вартість оборотних активів за період, що розрахована за формулою середньої хронологічної, грн.; $Д$ – число днів у періоді (360 – в році, 90 – в кварталі, 30 – в місяці); $П$ – сума прибутку підприємства за період, грн.

Управління активами є системою принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, пов'язаних із встановленням оптимальних розмірів обсягу, складу та структури активів, які задовольняють потреби підприємства в окремих їх видах, та залученням з різних джерел й в різноманітних формах для здійснення господарської діяльності підприємства.

Процес формування активів підприємства відповідно проходить *ряд етапів* (рис. 2.4).

Рис. 2.4 – Основні етапи процесу формування активів підприємства

Методичні підходи та формули розрахунку потреби в окремих видах активів наведено у табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Основні методичні підходи до визначення потреби в окремих видах активів підприємства

Види активів	Методи та формули розрахунку	Позначки
Устаткування	<p><i>Прямий метод</i></p> $P_{yc} = \frac{O_{п} \times P_{в}}{ПР_{е}} + Y$	де: P_{yc} – потреба в устаткуванні (у вартісному виразі); $O_{п}$ – планований обсяг виробництва продукції (у натуральних одиницях виміру); $ПР_{е}$ – експлуатаційна продуктивність виду устаткування, що розглядається (у натуральних одиницях виміру); $P_{в}$ – ринкова вартість одиниці виду устаткування, що розглядається; Y – вартість установки даного виду устаткування
Основні засоби	<p><i>Непрямий метод</i></p> $P_{oc} = O_{п} : \Phi_{\epsilon}$	де P_{oc} – загальна потреба в основних засобах (у вартісному вираженні); $O_{п}$ – планований обсяг виробництва (реалізації) продукції (у вартісному вираженні); Φ_{ϵ} – середньогалузева фондоемність виробництва (реалізації) продукції
Оборотні засоби у запасах товарно-матеріальних цінностей	<p><i>Прямий метод</i></p> $P_{oa_{zi}} = N_{zi} \delta * P_{zi} \delta,$	де $P_{oa_{zi}}$ – потреба в оборотних засобах для формування i -го виду запасів; $N_{zi} \delta$ – норма i -го запасу в днях; $P_{zi} \delta$ – середньоденна потреба виробництва (реалізації) у матеріальних цінностях i -го виду
Оборотні активи в цілому	<p><i>Аналітичний метод</i></p> $O_{ап} = O_{аб} * \frac{O_{п}}{O_{б}}$	$O_{ап}$ – потреба в оборотних активах планового періоду; $O_{аб}$ – середній розмір оборотних активів базисного періоду; $O_{п}$, $O_{б}$ – планований та базисний обсяг виробництва (реалізації) продукції (у вартісному вираженні)
Дебіторська заборгованість (ДЗ)	<p><i>Аналітичний метод</i></p> $ДЗ \leq (B - Bб) / T * Cтор$	де B – планова виручка в цінах реалізації від вартості переданих покупцю продукції (робіт, послуг), грн.; $Bб$ – планова виручка у цінах реалізації від вартості переданих покупцю продукції (робіт, послуг), за готівку, грн.; $Cтор$ – середньозважений термін оплати за умовами договорів по реалізації продукції (робіт, послуг) за звітний період, дні; T – кількість днів у плановому періоді

Розрахунок потреби в активах нового підприємства пов'язаний з вибором альтернативних рішень (рис. 2.5).

Рис. 2.5 – Альтернативні рішення під час розрахунку потреби в активах нового підприємства

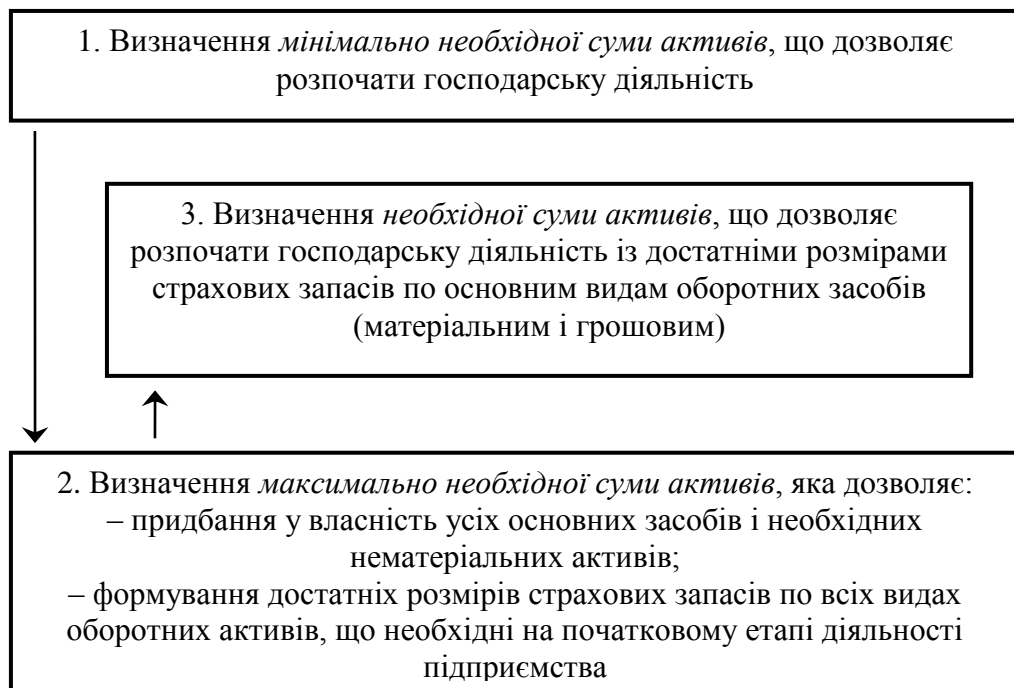

Рисунок 2.6 – Варіанти та послідовність розрахунку потреби в активах нового підприємства

Процес оптимізації складу активів здійснюється у послідовності, що представлена на рис. 2.7.

Оптимізація співвідношення необоротних і оборотних активів ґрунтується на особливостях функціонування, недоліках та перевагах, що їм притаманні (табл. 2.6).

Можливі варіанти формування структури активів підприємств, що базуються на різних цільових настановах ілюструються рис. 2.8.

Рис. 2.7 – Основні етапи оптимізації складу активів підприємства

Таблиця 2.6 – Особливості функціонування окремих видів активів

Позитивні особливості	
необоротних активів	оборотних активів
практично не піддаються дії інфляції	мають високу ліквідність, а частина їх перебуває у вигляді готових засобів платежу
піддаються меншому фінансовому ризику втрат у процесі господарської діяльності й практично захищені від несумлінних дій партнерів по господарським операціям	мають високий потенціал структурної трансформації (легко можуть бути перетворені з одного виду в інший при регулюванні грошових і матеріальних потоків на підприємстві)
мають більші резерви істотного розширення обсягу виробничої діяльності в періоди підйому кон'юнктури	більше пристосовані до змін кон'юнктури товарного й фінансового ринків, легше піддаються змінам у процесі регіональної, господарської або товарної диверсифікованості діяльності
здатні генерувати стабільний прибуток навіть при несприятливій господарській кон'юктурі	легко керовані, при ефективному фінансовому менеджменті швидкість їхнього обороту може бути підвищена
сприяють запобіганню (або істотному зниженню) втрат матеріальних оборотних активів у процесі їх зберігання	
Негативні особливості	
необоротних активів	оборотних активів
важко піддаються фінансовому управлінню внаслідок слабкої змінюваності в структурі в короткому періоді часу	частина оборотних активів, що перебуває у грошовій формі, значною мірою піддається втраті вартості в процесі інфляції
піддаються моральному зносу, у зв'язку з чим, будучи навіть тимчасово виведеними з експлуатації, втрачають свою вартість	тимчасово вільні оборотні активи у формі грошових коштів генерують менший прибуток порівняно з тимчасово вільними необоротними активами, а зайві матеріальні оборотні активи вимагають додаткових витрат на їх зберігання
належать до групи важколіквідних і неліквідних активів (у короткому періоді часу) і не можуть бути засобом забезпечення потоку платежів при зниженні	значна частина оборотних активів піддається більшому фінансовому ризику втрат у зв'язку з несумлінністю партнерів й істотним погіршенням кон'юнктури

рівня платоспроможності підприємства та загрози його банкрутства	товарного й фінансового ринків (порівняно з необоротними активами)
	запаси товарно-матеріальних активів піддаються природним втратам

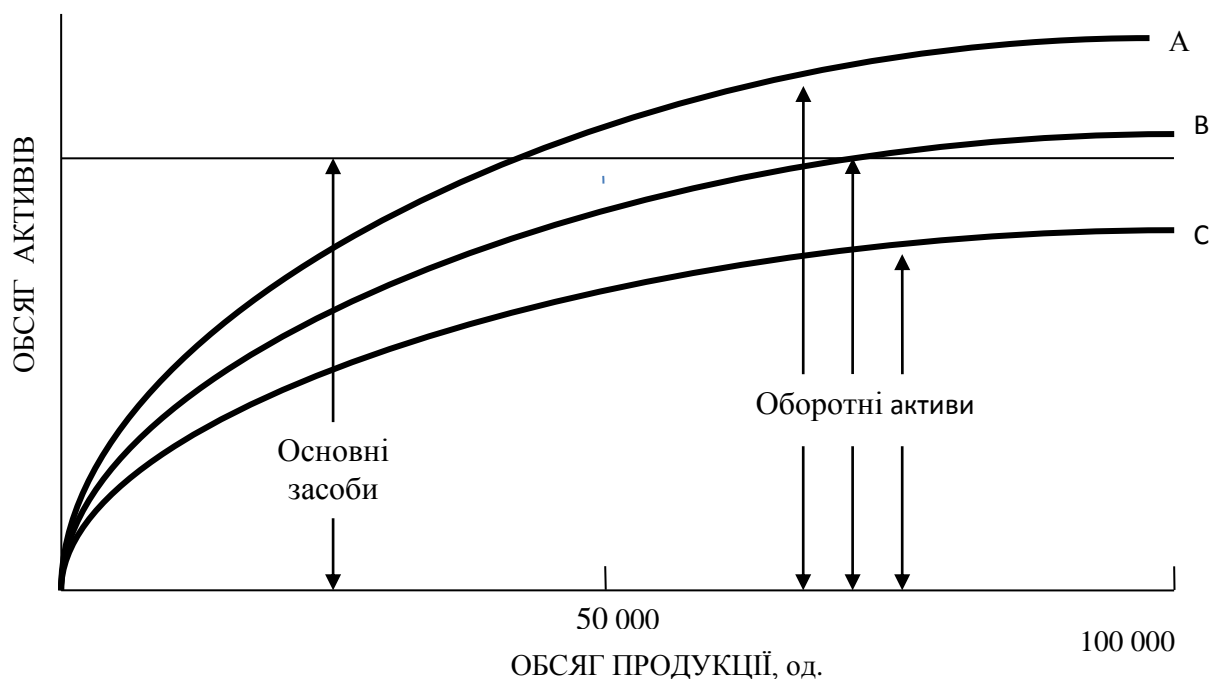

Рис. 2.8 – Співвідношення основних засобів та оборотних активів

Для оцінки результатів оптимізації співвідношення необоротних та оборотних активів використовується показник – *коефіцієнт маневреності активів* (K_m), який розраховується за формулою:

$$K_m = OA / A, \quad (2.3)$$

де OA - сума оборотних активів підприємства; A - загальна сума активів підприємства.

Методи оцінки вартості сукупних активів підприємства як цілісного майнового комплексу вельми різноманітні. Їх прийнято поділяти на чотири основні групи: 1) балансової оцінки; 2) оцінки вартості заміщення; 3) ринкової оцінки; 4) оцінки за капіталізацією прибутку.

Кожен з цих методів має свої різновиди.

I. **Метод балансової оцінки** вартості сукупних активів здійснюється на основі балансу підприємства. В основі цього методу лежить визначення вартості «чистих активів». Принципова формула розрахунку чистих активів ($ЧА$):

$$ЧА = A - Зб, \quad (2.4)$$

де A – вартість усіх активів за балансом; $Зб$ – сума всіх зобов'язань за балансом.

Оцінка вартості чистих активів на основі балансу має два різновиди методик:

1.1. Оцінка за фактично відображеною вартістю активів:

$$Ц = ОЗ + На + КВн + НБ * Iц + НВ * Iц + Зтмц \pm (\Phi A - \Phi З), \quad (2.5)$$

де: $Ц$ - ціна чистих активів цілісного майнового комплексу; $ОЗ$ — залишкова вартість основних засобів; $На$ - залишкова вартість нематеріальних активів, відображених у балансі; $КВн$ - незавершені капітальні вкладення без урахування вартості незавершеного будівництва; $Б$ — вартість незавершеного будівництва; $НВ$ - невстановлене устаткування; $Iц$ - усереднені індекси цін на будівництво й промислову продукцію відповідно до порядку індексації їхньої вартості; $Зтмц$ - запаси товарно-матеріальних цінностей за фактичною вартістю, відображені в балансі; ΦA - фінансові активи (довгострокові фінансові вкладення, інші необоротні активи; грошові активи; дебіторська заборгованість та інші оборотні активи); $\Phi З$ - фінансові зобов'язання всіх видів (довгострокові пасиви; розрахунки із кредиторами; резерви майбутніх платежів та інші короткострокові пасиви).

1.2. Оцінка за відновленою вартістю активів (див. ф.2.1).

II. *Метод оцінки за вартістю заміщення* ґрунтується на визначенні вартості витрат, необхідних для відтворення всіх аналогічних активів, що входять до складу цілісного майнового комплексу.

III. *Метод ринкової оцінки* заснований на використанні ринкових цін покупки-продажу (в окремих випадках цін попиту) окремих активів або їхньої сукупності. Цей метод оцінки має три різновиди методик.

3.1. *Оцінка ліквідаційної вартості*. Така оцінка активів проводиться у випадку, якщо підприємство припиняє свою діяльність у якості самостійного господарюючого суб'єкта (наприклад, при банкрутстві, розпаді й т. ін.). Ліквідаційна вартість активів цілісного майнового комплексу ($ЛВ$) визначається в цьому випадку за наступною формулою:

$$ЛВ = РВмн \pm (\Phi A - \Phi З) - Вл, \quad (2.6)$$

де: $РВмн$ - ринкова вартість окремих видів матеріальних і нематеріальних активів (оцінена за ціною попиту на них, що звичайно нижче ринкових цін їхньої покупки-продажу); $Вл$ - витрати, пов'язані з ліквідацією активів підприємства (інформація, проведення аукціону, обов'язкові платежі й ін.).

3.2. *Оцінка за фактичною ринковою вартістю*. Така оцінка проводиться для підприємств, що організовані у формі відкритих акціонерних товариств, чий акції вільно обертаються на організованому або неорганізованому фондовому ринку. Основою такої оцінки є фактична середня ринкова вартість однієї акції. Розрахунок здійснюється за формулою:

$$РВф = РВа \times Као, \quad (2.7)$$

де $РВф$ — фактична ринкова вартість активів; $РВа$ - фактична ринкова вартість однієї акції; $Као$ - кількість акцій підприємства, що перебуває в обігу.

3.3. *Оцінка за аналоговою ринковою вартістю*. В основі використання цієї методики лежить вивчення ринкових цін покупки-продажу аналогічних цілісних майнових комплексів.

IV. *Метод оцінки за капіталізацією прибутку* заснований на дисконтуванні його розміру по певній процентній ставці. Як правило, у цих

цілях використовується середня ставка депозитного відсотку, що враховує темп інфляції. При цьому період дисконтування приймається звичайно в розмірі п'яти років. Принципова формула такої оцінки має вигляд:

$$ДП = \sum_{t=1}^n Pt : (1 + i)^t, \quad (2.8)$$

де $ДП$ - сума дисконтованого прибутку за розглянутий період; Pt - середньорічна сума прибутку (або сума прибутку в кожному році розглянутого періоду); t - число років у періоді; i - розмір депозитного відсотка, у десятковому дробі.

4.1. *Оцінка за фактичним прибутком.* У цьому випадку середньорічна сума прогнозованого прибутку визначається на основі динаміки фактичної його суми за ряд попередніх років. Розрахунок прибутку в цьому випадку враховує реальну (а не номінальну) його суму в умовах інфляції.

4.2. *Оцінка за потенційним прибутком.* У цьому випадку середньорічна сума прибутку прогнозується з урахуванням можливої реалізації всіх перерахованих вище й інших резервів.

IV. Завдання для самостійного повторення:

1. Ознайомтесь з особливостями формування майна в підприємствах різних організаційно-правових форм в Україні на основі «Господарського Кодексу України» від 16.01.2003, № 436-IV : ред. від 17.01.2019 р. (гл. 14-19). Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page>

2. Ознайомтесь з трактуванням основних понять теми на основі «Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку» : НП(С)БО-7, НП(С)БО-8, НП(С)БО-9, НП(С)БО-10. Режим доступу <http://www.interbuh.com.ua/ru/documents/onemanuals/35131>

V. Контрольні питання:

1. Надайте правову та економічну характеристику поняттю «майно підприємства». Розкрийте його основні ознаки та підходи до класифікації майнових цінностей.

2. Дайте визначення поняттю «активи підприємства» та охарактеризуйте їх основні риси.

3. Розкрийте класифікацію активів та їх відображення у балансі підприємств.

4. Яким чином розрізняють активи за рівнем ліквідності, видами та рівнем ризику?

5. Визначте види оцінки активів підприємств. Що таке монетарні та немонетарні активи?

6. Наведіть основні характерні риси необоротних активів та розкрийте їх елементний склад.

7. Як оцінюються необоротні активи? Як впливає знос на вартість необоротних активів? Як здійснюється їх відтворення?

8. Що таке амортизація? Які методи нарахування амортизації найбільш поширені на підприємствах? Чому?

9. Яким чином оцінюється стан, інтенсивність відновлення, забезпеченість та ефективність використання необоротних активів? Які чинники впливають на ефективність їх функціонування?

10. Наведіть основні характерні риси оборотних активів та розкрийте їх видовий склад.

11. Охарактеризуйте особливості основних складових оборотних активів: запасів ТМЦ, дебіторської заборгованості, грошових засобів – та методи їх оцінки.

12. Розкрийте зміст процесу кругообігу оборотних активів.

13. Відзначте основні підходи до класифікації оборотних активів
14. Яким чином оцінюється стан та ефективність використання оборотних активів у підприємствах? Які чинники впливають на ефективність їх функціонування?
15. Визначте зміст та цілі процесу формування активів підприємства. В чому полягає сутність політики формування активів та її основні види?
16. Особливості та технологія формування активів знов створюваного підприємства.
17. Особливості та чинники формування активів діючого підприємства.
18. Етапи та вихідні передумови обґрунтування політики формування активів підприємства.
19. Методи розрахунку потреби у необоротних активах.
20. Методи розрахунку потреби у основних елементах оборотних активів.
21. У чому полягає процес оптимізації співвідношення необоротних та оборотних активів?
22. Визначте переваги та недоліки необоротних та оборотних активів.
23. Які ви знаєте методи оцінки вартості сукупних активів підприємства як єдиного майнового комплексу?
24. У чому переваги та недоліки кожного з відомих вам методів оцінки вартості сукупних активів підприємства?
25. Визначте умови застосування різних методів оцінки вартості підприємства.

VI. Тестовий контроль:

1. *До основних рис майна підприємства не слід відносити:*
 - а) натурально-речовинне та вартісне вираження;
 - б) наявність певних юридичних прав: власності, використання та контролю;
 - в) використання у виробничій та господарській діяльності з метою отримання певних економічних вигод;
 - г) нерухомість у процесі використання.
2. *Які з перелічених нижче ресурсів не входять до складу майна підприємства:*
 - а) адміністративне приміщення, що використовується на правах оренди;
 - б) робітники, що зайняті у збутовій діяльності підприємства;
 - в) обладнання та інструменти, що використовуються у процесі виробництва;
 - г) запаси незавершеного виробництва.
3. *Яким чином основна частина майна підприємства відображається у фінансовій звітності:*
 - а) у балансі підприємства за складом (видами) та джерелами фінансування;
 - б) у балансі підприємства за складом (видами);
 - в) у балансі підприємства за джерелами фінансування;
 - г) не відображається у фінансовій звітності.
4. *Економічні ресурси підприємства у формі сукупних майнових цінностей, які контролюються підприємством у результаті минулих подій та, як очікується, забезпечать збільшення економічних вигод у майбутньому являють собою:*
 - а) власний капітал підприємства;
 - б) статутний капітал підприємства;
 - в) майно підприємства;
 - г) активи підприємства.

5. *Що не слід вважати активом підприємства:*

- а) намір придбати запаси сировини для виробництва продукції;
- б) безкоштовне одержання підприємством від держави майна на реалізацію програми розвитку регіону;
- в) майно, що використовується у соціальній сфері підприємства;
- г) «ноу-хау», що одержано підприємством у процесі НДКР, яке зберігається у таємниці, та підприємством контролюються майбутні можливі вигоди від його використання.

6. *За характером участі у господарському обороті активи підприємств розділяють на:*

- а) матеріальні та нематеріальні;
- б) довгострокові та короткострокові;
- в) оборотні та необоротні;
- г) операційні та інвестиційні.

7. *Здатність окремих видів активів підприємства трансформуватися у грошові засоби характеризує їх:*

- а) рівень доходності;
- б) ліквідність;
- в) швидкість обороту;
- г) ризик можливої нереалізації.

8. *Ризики природної втрати від звичайних та надзвичайних подій притаманні:*

- а) матеріальним елементам активів;
- б) дебіторській заборгованості;
- в) запасам грошових засобів;
- г) кредиторській заборгованості.

9. *В першу чергу ризик втрати своєї цінності за рахунок інфляції належить:*

- а) матеріальним елементам активів;
- б) дебіторській заборгованості;
- в) запасам грошових засобів;
- г) кредиторській заборгованості.

10. *Оцінка вартості активів, що відображена у фінансовій звітності, на основі суми сплачених грошових коштів чи їхніх еквівалентів або за справедливою вартістю компенсації на момент їх придбання - це:*

- а) оцінка за історичною собівартістю;
- б) оцінка за поточною собівартістю;
- в) оцінка за вартістю реалізації (погашення);
- г) оцінка за теперішньою (очікуваною) вартістю.

11. *Майнові цінності, що закріплюються за підприємством на праві власності або праві оперативного використання та багаторазово беруть участь у процесі господарської діяльності й переносять свою вартість на вартість продукції поступово, частинами, являють собою:*

- а) майно підприємства;
- б) активи підприємства;
- в) необоротні активи підприємства;

г) оборотні активи підприємства.

12. *Майнові цінності, що контролюються підприємством, беруть участь у процесі господарської діяльності та цілком використовуються впродовж одного виробничого циклу, являють собою:*

- а) майно підприємства;
- б) активи підприємства;
- в) необоротні активи підприємства;
- г) оборотні активи підприємства.

13. *До складу необоротних активів не входять:*

- а) нематеріальні активи;
- б) запаси товарно-матеріальних цінностей;
- в) довгострокові фінансові інвестиції;
- г) основні засоби.

14. *Позитивною рисою необоротних активів підприємства слід вважати те, що:*

- а) вони належать до групи важколіквідних і неліквідних активів;
- б) вони повільно змінюють структуру в короткостроковому періоді, тому важко піддаються фінансовому управлінню;
- в) на них практично не впливає інфляція;
- г) вони підлягають моральному зносу.

15. *Покупна ціна обладнання склала 200 тис грн., витрати на доставку і монтаж – 10 тис. грн., нормативний термін служби - 5 років, ліквідаційна вартість – 20 тис. грн. Норма амортизаційних відрахувань при прямолінійному методі нарахувань для нього складе:*

- а) 20%;
- б) 18,1%;
- в) 19%;
- г) 40 тис. грн.

16. *Оборотні активи від необоротних відрізняються:*

- а) за швидкістю обороту;
- б) за засобом перенесення вартості на продукцію;
- в) за вартістю одиниці;
- г) усі попередні відповіді вірні.

17. *До складу оборотних активів не відносяться:*

- а) короткострокові фінансові вкладення у векселі інших господарюючих суб'єктів;
- б) заборгованість по заробітній платні перед робітниками підприємства;
- в) заборгованість покупців за продукцію, що відвантажена;
- г) запаси сировини й матеріалів.

18. *Негативною рисою оборотних активів підприємства слід вважати те, що:*

- а) ними легко управляти;
- б) вони більш пристосовані до змін кон'юнктури товарного та фінансового ринків;
- в) вони досить високоліквідні;
- г) вони схильні до природних втрат.

19. Володіють спроможністю генерувати стабільний прибуток навіть за умов несприятливої господарської кон'юнктури:

- а) засоби, що вкладені в основні засоби;
- б) засоби, що вкладені в запаси сировини;
- в) засоби, що вкладені в дебіторську заборгованість;
- г) засоби, що вкладені в запаси товарів.

20. До якої групи активів підприємства слід віднести персональний комп'ютер, що використовується у фінансовому відділі:

- а) нематеріальні активи;
- б) основні засоби;
- в) довгострокові фінансові інвестиції;
- г) поточні фінансові інвестиції.

21. До якої групи активів підприємства слід віднести права підприємства на користування природними ресурсами:

- а) нематеріальні активи;
- б) основні засоби;
- в) довгострокові фінансові інвестиції;
- г) поточні фінансові інвестиції.

22. Яка група активів має високу ліквідність, а частина їх знаходиться у вигляді готових засобів платежу:

- а) нематеріальні активи;
- б) основні засоби;
- в) оборотні активи;
- г) необоротні активи.

23. Фінансовому ризику втрат у зв'язку з несумлінністю партнерів підлягають:

- а) кошти, що вкладені в обладнання;
- б) кошти, що вкладені в запаси ТМЦ;
- в) кошти, що вкладені в транспортні засоби;
- г) грошові кошти, що вкладені в дебіторську заборгованість.

24. Грошовий вираз витрат на відтворення функціонуючих елементів основних засобів на певну дату їх експлуатації, виходячи з діючих умов виробництва, цін і тарифів – це:

- а) первісна вартість основних засобів;
- б) відновлювальна вартість основних засобів;
- в) залишкова вартість основних засобів;
- г) ліквідаційна вартість основних засобів.

25. Амортизація основних засобів – це:

- а) частина вартості основних засобів, яку вони переносять на виготовлену продукцію;
- б) втрата основними засобами техніко-експлуатаційних властивостей внаслідок їх використання, а також впливу природних сил;
- в) знецінення діючих основних засобів до настання їх повного фізичного спрацювання під впливом науково-технічного прогресу;

г) економічний механізм поступового перенесення вартості зношеної частини основних засобів на реалізовану продукцію з метою відшкодування та нагромадження коштів для наступного їх відтворення.

26. *Активи, що перебувають у процесі виробництва або існують у формі основних чи допоміжних матеріалів для споживання у виробничому процесі або при наданні послуг, а також утримуються для продажу у звичайному ході господарської діяльності – це:*

- а) запаси товарно-матеріальних цінностей;
- б) дебіторська заборгованість;
- в) поточні фінансові інвестиції;
- г) запаси грошей та їх еквівалентів.

27. *Елемент оборотних активів, що являє собою фонд грошових коштів, тимчасово вилучених із обороту, й що підлягають поверненню у встановлені строки – це:*

- а) запаси товарно-матеріальних цінностей;
- б) дебіторська заборгованість;
- в) поточні фінансові інвестиції;
- г) запаси грошей та їх еквівалентів.

28. *Який з варіантів відповідей щодо політики формування активів є невірним? "Політика формування активів передбачає забезпечення оптимальності складу активів із позицій...":*

- а) сукупної їх оборотності;
- б) достатньої їх ліквідності;
- в) максимізації ризику їх втрат під час використання;
- г) забезпечення прибутку та підвищення ринкової вартості підприємства.

29. *Яка з відповідей є найбільш точною, щодо необхідності врахування інформації під час обґрунтування політики формування активів підприємства:*

- а) плановий обсяг і структуру виробництва продукції на плановий період;
- б) ринкова вартість окремих видів основних засобів;
- в) технічна та експлуатаційна продуктивність окремих видів машин та механізмів;
- г) загальні стратегічні та тактичні цілі розвитку підприємства.

30. *Загальна потреба підприємства у активах на плановий період не залежить від:*

- а) планового обсягу і структури виробництва продукції на плановий період;
- б) ринкової вартості окремих видів основних засобів;
- в) технічної та експлуатаційної продуктивності окремих видів машин та механізмів;
- г) організаційно-правової форми підприємства.

31. *Консервативний тип політики формування активів підприємства припускає:*

- а) мінімізацію ризиків при відносно більш низьких рівнях прибутковості та оборотності;
- б) високу ймовірність одержання значних доходів й підвищення ефективності використання активів;

- в) високі ризики втрати ліквідності та платоспроможності при високій швидкості обороту активів;
- г) компроміс між рівнем ризику та прибутковості активів.

32. *Оптимізація складу активів підприємства спрямована на:*

- а) оптимізацію співвідношення необоротних та оборотних активів;
- б) оптимізацію співвідношення активної та пасивної складових необоротних активів;
- в) оптимізацію співвідношення складових оборотних активів;
- г) усі відповіді вірні.

33. *Найбільш високий рівень виробничого левериджу притаманний підприємствам, у яких питома вага необоротних активів у складі активів займає:*

- а) 51%;
- б) 72%;
- в) 36%;
- г) 65%.

34. *Метод оцінки вартості сукупних активів підприємства, що заснований на визначенні вартості витрат, необхідних для відтворення всіх аналогічних активів, що входять до складу цілісного майнового комплексу, є методом:*

- а) балансової оцінки;
- б) оцінки вартості заміщення;
- в) ринкової оцінки;
- г) оцінки за капіталізацією прибутку.

35. *Метод оцінки вартості сукупних активів підприємства як цілісного майнового комплексу, що заснований на використанні ринкових цін, є методом:*

- а) балансової оцінки;
- б) оцінки вартості заміщення;
- в) ринкової оцінки;
- г) оцінки за капіталізацією прибутку.

36. *Метод оцінки вартості сукупних активів як цілісного майнового комплексу, що заснований на визначенні чистих активів за даними балансу, є методом:*

- а) балансової оцінки;
- б) оцінки вартості заміщення;
- в) ринкової оцінки;
- г) оцінки за капіталізацією прибутку.

37. *Метод оцінки сукупної вартості активів підприємства, як цілісного майнового комплексу, що заснований на дисконтуванні прибутку, є методом:*

- а) балансової оцінки;
- б) оцінки вартості заміщення;
- в) ринкової оцінки;
- г) оцінки за капіталізацією прибутку.

38. *Оцінка сукупної вартості активів підприємства за фактичною їх вартістю, що відображена в балансі, має наступні переваги:*

- а) враховує вплив інфляції на вартість активів;
- б) заснована на використанні ринкових цін;
- в) враховує вартість поновлення аналогічних активів;
- г) дозволяє визначити приблизну мінімальну вартість активів.

VII. Практичні завдання та ситуації:

Приклади для розв'язання:

Завдання 2.1

Підприємство харчової промисловості планує збільшити обсяги виробництва та реалізації продукції за рахунок випуску нових виробів, що користуються попитом населення. Для цього передбачено будівництво нового цеху, виробнича потужність якого за обсягом сировини, що переробляється, становитиме 50440,0 тис. грн. на рік. Визначте потребу в активах для нового цеху за наступних умов: а) об'єм будівлі – 1800 м³, питоми витрати при будівництві – 15 тис. грн/м³; б) вартість нового обладнання становить 7000,0 тис. грн., в) додаткові витрати, що пов'язані з придбанням інструментів, приладів, інвентарю, оплати транспортних витрат та монтажу обладнання – 60,0% вартості обладнання; г) вартість придбаних прав на об'єкти промислової власності – 600,0 тис. грн.; д) норма запасів сировини та матеріалів – 60 днів, готової продукції – 30 днів; є) потреба в інших оборотних активах – 35,0% від визначеного розміру товарно-матеріальних цінностей.

Розв'язання

Визначимо потребу в необоротних активах. Вартість будівництва становитиме 2700,0 тис. грн.

$$1800 \times 15 = 27000 \text{ тис. грн.}$$

Додаткові витрати при цьому складуть 420,0 тис. грн.

$$7000 \times 60 / 100 = 4200 \text{ тис. грн.}$$

Загальна потреба в основних засобах становитиме 38200,0 тис. грн., а в необоротних активах у цілому – 38800,0 тис. грн.

$$27000 + 7000 + 4200 = 38200 \text{ тис. грн.}$$

$$38200 + 600 = 38800 \text{ тис. грн.}$$

Визначимо потребу в оборотних активах. За розрахунками потреба в капіталі, що авансується в запаси сировини та матеріалів складатиме 8407,0 тис. грн., а в запаси готової продукції – 4203,0 тис. грн.

$$50440 : 360 \times 60 = 8407,0 \text{ тис. грн.}$$

$$50440 : 360 \times 30 = 4203,0 \text{ тис. грн.}$$

Потреба в капіталі, що авансується в запаси товарно-матеріальних цінностей, становитиме 12610,0 тис. грн.

$$8407,0 + 4203,0 = 12610,0 \text{ тис. грн.}$$

За вихідних умов потреба в коштах для формування інших оборотних активів оцінена на рівні 4414,0 тис. грн.

$$12610,0 \times 35 : 100 = 4414,0 \text{ тис. грн.}$$

Загальна потреба в коштах для формування оборотних активів становитиме 17024,0 тис. грн.

$$12610,0 + 4414,0 = 17024,0$$

Таким чином, загальна потреба підприємства в активах складатиме 55824,0 тис. грн.

$$38800,0 + 17024,0 = 55824,0 \text{ тис. грн.}$$

Висновок: за розрахунками потреба в активах для нового цеху становитиме 55824,0 тис. грн.

Інші необоротні активи								
ІІ. Оборотні активи, всього								
у тому числі:								
Запаси ТМЦ								
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги								
Дебіторська заборгованість за розрахунками								
Грошові кошти та їх еквіваленти								
Інші оборотні активи								
БАЛАНС, всього активів								

Таблиця 2.9 – Структура активів підприємств ТОВ «Слобожанка» та ПАТ «Підшипник» за (n-2) – (n) роки

(станом на кінець року), %.

Складові активів підприємств	ТОВ «Слобожанка»				ПАТ «Підшипник»			
	(n-2)	(n-1)	n	n - (n-2)	(n-2)	(n-1)	n	n - (n-2)
І. Необоротні активи, всього								
у тому числі:								
За залишковою вартістю:								
нематеріальні активи								
основні засоби								
інвестиційна нерухомість								
Довгострокові фінансові інвестиції								
Інші необоротні активи								
ІІ. Оборотні активи, всього								
у тому числі:								
Запаси ТМЦ								
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги								
Дебіторська заборгованість за розрахунками								
Грошові кошти та їх еквіваленти								
Інші оборотні активи								
БАЛАНС, всього активів	100,0	100,0	100,0	-	100,0	100,0	100,0	-

Завдання 2.4

Вихідні дані для визначення балансової вартості групи основних засобів підприємства «Зоря» наведено у таблиці 2.10. Розрахувати балансову вартість групи основних засобів підприємства «Зоря» на початок та на кінець двох наступних за звітним років. Визначити коефіцієнти технічного стану та інтенсивності відновлення основних засобів на кінець кожного року (див. формули у табл. 2.3) та зробити висновки щодо змін рівня їх зносу та оновлення.

Таблиця 2.10 – Вихідна інформація для визначення балансової вартості основних засобів підприємства «Зоря» на два наступних за звітним роки

Показник	тис. грн.		
	Звітний рік (n)	(n+1) рік	(n+2) рік
Балансова вартість групи основних засобів на початок звітного року	58500	?	?
Сума витрат підприємства на:			
- придбання нових основних фондів;	4600	5000	5800
- здійснення капітального ремонту основних засобів;	2500	2400	2700
- реконструкцію виробничих приміщень і модернізацію устаткування.	3750	3980	4250
Вартість виведених з експлуатації основних засобів протягом року	2925	3100	3400
Сума амортизаційних відрахувань у році, що передує наступному	4590	4850	5200
Балансова вартість групи основних засобів на кінець звітного року	?	?	?

Завдання 2.5

Обчислити річну норму та відповідно річну та місячну суму амортизаційних відрахувань прямолінійним методом на придбане нове устаткування (кілька токарних верстатів), балансова (первісна) вартість якого становить 35000 тис. грн. Ліквідаційна його вартість прогнозується на рівні 5 % балансової (первісної) вартості, а нормативний термін експлуатації — 8 років.

Завдання 2.6*

Меблевий комбінат придбав нове технологічне обладнання вартістю 15500 тис. грн. Витрати на транспортування й монтаж обладнання становили 500 тис. грн. Прогнозований нормативний термін експлуатації технологічного обладнання — 4 роки, а ліквідаційна його вартість — 1250 тис. грн. Використовуючи методики, що наведені у табл. 2.11, визначити норми та річні суми амортизаційних відрахувань для технологічного обладнання за умови застосування наступних методів амортизації: прямолінійного, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості та кумулятивного. З'ясувати, який з названих методів амортизації економічно вигідніший для меблевого комбінату.

Таблиця 2.11 – Методи розрахунку амортизаційних відрахувань

Метод	Методика розрахунку
<i>Прямолінійний метод</i>	$(V_n - V_l) : n$ <p>Вл – ліквідаційна вартість об'єкту основних засобів, грн.; Вп – первісна вартість об'єкту основних засобів, грн.; n – кількість років корисного використання об'єкту основних засобів</p>
<i>Метод зменшення залишкової вартості</i>	$H_a = \left(1 - \sqrt[n]{\frac{V_l}{V_p}}\right) * 100,$ <p>де H_a – річна норма амортизації у відсотках</p>
<i>Метод прискореного зменшення залишкової вартості</i>	<p>Річна норма амортизації у відсотках: $H_a = 100 : n$ Амортизаційні відрахування (A_v) у сумі у перші роки: $A_v = V_z * H_a * 2,$ де V_z – залишкова (або первісна V_p) вартість основних засобів, грн.</p>

<p><i>Кумулятивний метод</i>, за яким річна сума амортизації визначається як добуток вартості, що амортизується та кумулятивного коефіцієнта.</p>	<p>Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання.</p> <p>Для терміну корисного використання об'єкта основних засобів із строком служби 4 роки <i>кумулятивне число</i> становитиме: $1 + 2 + 3 + 4 = 10$, відповідно <i>кумулятивний коефіцієнт</i> кожного року експлуатації об'єкта: у перший рік експлуатації — $4/10$, у другий — $3/10$, третій — $2/10$, четвертий — $1/10$.</p>
---	--

Завдання 2.7*

Підприємство придбало технологічну лінію на початку 2015 року за 100 000 грн. од. Термін використання 10 років. Метод амортизації – прямолінійний. Ліквідаційна вартість дорівнює нулю. Індекс переоцінки за роками склав: у 2016 році - 1,5; у 2017 році – 0,6; у 2018 році – 1,2. Необхідно розрахувати справедливую вартість лінії у результаті переоцінки на відповідні дати (див. ф. 2.1) та її валову балансову вартість. Змінення нарахованої амортизації здійснити пропорційно зміненню вартості об'єкту. Результати розрахунків внести у табл. 2.12

Таблиця 2.12 – Розрахунок чистої балансової (відновленої) вартості об'єкту основних засобів у результаті зносу та переоцінки на кінець 2016-2018 років

Дата	Показник	До переоцінки	Після переоцінки	Змінення
31.12.15	Первісна вартість	100000	-	-
	Знос		-	-
	Залишкова вартість		-	-
31.12.16	Валова балансова вартість			
	Знос			
	Чиста балансова (відновлювальна) вартість			
31.12.17	Валова балансова вартість			
	Знос			
	Чиста балансова (відновлювальна) вартість			
31.12.18	Валова балансова вартість			
	Знос			
	Чиста балансова (відновлювальна) вартість			

Завдання 2.8

На основі інформації, наведеної у табл. 2.13, 2.14 розрахувати основні показники, що характеризують ефективність використання необоротних активів та основних засобів підприємств А та Б (що виробляють аналогічну продукцію) у $(n-1)$ та n роках (формули див. табл. 2.3).

Результати розрахунків внести у табл. 2.14 й зробити висновки

Таблиця 2.13 – Стан необоротних активів підприємств А та Б на кінець року (за даними балансів)

Показники	Підприємство А			Підприємство Б		
	(n-2) рік	(n-1) рік	n рік	(n-2) рік	(n-1) рік	n рік
Необоротні активи, тис. грн.	28650	27700	26920	24710	25900	26430
у тому числі основні засоби, тис. грн.	25360	25800	26210	21380	22940	24070

Таблиця 2.14 – Оцінка ефективності використання необоротних активів та основних засобів підприємств А та Б у (n-1) і n роках

Показники	Підприємство А			Підприємство Б		
	(n-1) рік	n рік	n/(n-1) %%	(n-1) рік	n рік	n/(n-1) %%
Вихідна інформація						
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	22510	23930		18840	21270	
Фінансовий результат (прибуток) до оподаткування, тис. грн.	527	455		242	430	
Середньорічна вартість, тис. грн.: необоротних активів						
основних засобів						
Показники ефективності використання						
Фондовіддача, грн./грн.: необоротних активів						
основних засобів						
Фондоємність обсягу виробництва та реалізації продукції, грн./грн.: необоротних активів						
Рентабельність, %%: необоротних активів						
основних засобів						
Інтегральний показник ефективності використання, од.: необоротних активів	-		-	-		-
основних засобів	-		-	-		-
Еластичність обсягу реалізації продукції від зміни вартості, од.: необоротних активів	-		-	-		-
основних засобів	-		-	-		-

Завдання 2.9

Визначити показники оборотності та вивільнення оборотних коштів внаслідок кращого їх використання. Протягом звітнього року акціонерне товариство «КІП» виробило й реалізувало товарної продукції на суму 9000 тис. грн. Середньорічний залишок оборотних коштів становив 1800 тис. грн. У наступному розрахунковому році обсяг реалізованої продукції має бути збільшений на 6 %. Крім того, розроблені організаційно-економічні заходи з підвищення ефективності виробництва дозволять скоротити оборотність оборотних коштів приблизно на 12 днів. На підставі наведених даних обчислити показники оборотності оборотних коштів ПАТ «КІП», а також можливий обсяг їх вивільнення завдяки зазначеним організаційно-економічним заходам (див. табл. 2.4, ф. 2.2).

Завдання 2.10

Обчислити суми вивільнення (економії) оборотних коштів фірми. За прогнозними розрахунками фірма, що випускає товари народного споживання, у звітному періоді мала виробити товарної продукції на загальну суму 1200 тис. грн. за наявності оборотних коштів у межах 150 тис. грн. Фактично за наявності тих самих оборотних коштів фірма спромоглася випустити і реалізувати власної продукції на суму 1320 тис. грн.

Визначити суму вивільнення (економії) оборотних коштів фірми (див. табл. 2.4, ф. 2.2).

Завдання 2.11

Визначте (у вартісному виміру, використовуючи прямий метод, табл. 2.5) потребу підприємства в механічному обладнанні «А» для цеху з виробництва овочевих напівфабрикатів за наступних умов: а) проектна потужність цеху становить 1271,0 т сировини на рік; б) режим роботи цеху – двозмінний, 353 дні на рік; в) експлуатаційна продуктивність одиниці обладнання – 50 кг сировини/годину; г) ринкова вартість одиниці обладнання – 70,0 тис. грн.; д) витрати з транспортування та установки – 10% загальної вартості обладнання.

Завдання 2.12

Річний випуск текстильної продукції промислового підприємства, що проектується, визначено на рівні 22 млн. грн. Визначте потребу підприємства (непрямими методом, табл. 2.5) в основних засобах на підставі показника фондоемності, середнього за галузю, якщо згідно зі статистичною інформацією річне виробництво продукції в цілому за останній рік склало 9304,7 млн. грн., а розмір основних засобів відповідно на початок та кінець року склав 3909,2 та 4210,8 млн. грн.

Завдання 2.13*

Існують альтернативні варіанти формування необоротних активів підприємства переробної промисловості. Розглядаються два варіанти щодо приміщення: а) придбання нерухомості; б) будівництво підприємства за проектом. При цьому, за умов прийняття першого варіанту, потреба в коштах становитиме 30000,0 тис. грн., за умов прийняття другого – 32000,0 тис. грн. Можливі варіанти й щодо вибору лінії з переробки сировини, а також обладнання та устаткування (вихідна інформація у табл. 2.15).

Слід зазначити, що обраний варіант придбання обладнання є визначальним при формуванні нематеріальних активів. Так, за першим варіантом придбання обладнання, потреба в нематеріальних активах становитиме 400,0 тис. грн., за другим – 200,0 тис. грн.

На підставі всього зазначеного вище визначте та обґрунтуйте кожний з можливих варіантів формування необоротних активів підприємства.

Таблиця 2.15 - Вихідна інформація щодо обладнання підприємства

Показник	Варіант 1	Варіант 2
Продуктивність лінії, кг/год	500,0	500,0
Вартість придбання лінії з переробки сировини, тис. грн.	7000,0	6000,0
Вартість обладнання, що не входить до лінії з переробки сировини, (у % до вартості лінії)	10,0	12,0
Транспортні витрати, (у % до вартості обладнання)	5,0	10,0
Вартість інструментів та приладів, (у % до вартості лінії та обладнання)	15,0	15,0

Завдання 2.14

Підприємство легкої промисловості планує збільшити обсяги виробництва та реалізації продукції за рахунок випуску нових виробів, що користуються попитом населення. Для цього передбачено будівництво нового цеху, виробнича потужність якого за обсягом сировини, що переробляється, становитиме 68600,0 тис. грн. на рік. Визначте потребу в активах для нового цеху за наступних умов: а) об'єм будівлі – 2100 м³, питомі витрати при будівництві – 18 тис. грн/м³; б) вартість нового обладнання становить 11000,0 тис. грн., в) додаткові витрати, що пов'язані з придбанням інструментів, приладів, інвентарю, оплати транспортних витрат та монтажу обладнання – 40,0% вартості обладнання; г) вартість придбаних прав на об'єкти промислової власності – 500,0 тис. грн.; д) норма запасів сировини та матеріалів – 90 днів, готової продукції – 40 днів; є) потреба в інших оборотних активах – 30,0% від визначеного розміру запасів товарно-матеріальних цінностей.

Завдання 2.15

Визначте потребу промислового підприємства в оборотних активах, за наступних умов: а) витрати сировини та матеріалів за квартал становитимуть 2110,0 тис. грн.; б) випуск продукції за собівартістю за квартал передбачено у розмірі 2640,0 тис. грн., а за відпускними цінами 3430 тис. грн.; в) норма запасу сировини та матеріалів (у днях) – 37 днів; г) норма запасу готової продукції – 5 днів; д) підприємство надає відстрочку платежів покупцям продукції у розмірі 20 днів; е) інші види дебіторської заборгованості в середньому складають 92,0 тис. грн.; ж) норма запасів грошових засобів повинна бути не менше 3 днів.

Завдання 2.16

Розрахувати норму та норматив оборотних коштів по елементам виробничих запасів на основі даних табл. 2.16:

Таблиця 2.16 – Вихідна інформація для розрахунку норми та норматива виробничих запасів

Найменування	Витрати на виробництво в IV кв., тис. грн.	Час знаходження, дні					Середній інтервал між двома поставками
		У дорозі	На прийомі	На складуванні	Гарантійний запас, %	Завантаження	
1. Сировина	342,8	6,0	1,5	1,0	30	0,5	16
2. Основні матеріали	528,5	4,0	1,0	1,5	50	1,0	22,0
3. Допоміжні матеріали	164,6	5,0	1,0	0,5	30,0	0,5	16,0
4. Напівфабрикати	150,5	3,0	1,0	1,0	30,0	1,0	18,0

Гарантійний (страховий) запас розраховується від поточного запасу. Поточний запас складає 50% середнього інтервалу між двома поставками.

Визначте середньозважену норму та норматив оборотних коштів у днях в цілому по підприємству.

Завдання 2.17*

На підставі вихідних даних підприємства «Промінь» (табл. 2.17) та додаткової інформації, що наведена нижче, складіть актив балансу підприємства на майбутній період

та визначте додаткову потребу господарюючого суб'єкта по основних групах активів, використовуючи аналітичний метод розрахунку.

Таблиця 2.17 – Вихідна інформація для розрахунків активу балансу підприємства «Промінь» на майбутній період $(n+1)$ рік

Показники	тис. грн.				
	$(n-1)$ рік	n рік	$n/(n-1)$ %%	$(n+1)$ рік	$(n+1)/n$ %%
За рік					
Виручка від реалізації продукції	2260	2380			
Собівартість реалізованої продукції	1740	1860			
Вартість використаних сировини та матеріалів	880	920			
На кінець року					
Необоротні активи, всього	2710	2720			
у тому числі: пасивна частина	1920	1900			
активна частина	790	820			
Оборотні активи, всього	374	381			
у тому числі:					
запаси сировини та матеріалів	156	165			
запаси готової продукції	46	49			
дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	102	98			
дебіторська заборгованість у розрахунках	48	49			
грошові засоби та їх еквіваленти	22	20			
В цілому активи (баланс)	3084	3101			

Додаткова інформація для розрахунків.

У майбутньому періоді передбачено:

а) збільшити обсяг реалізації продукції на 8 %, а рівень її собівартості зменшити до рівня $(n-1)$ року. При цьому питома вага витрат на сировину та матеріали у собівартості зросте на 1,5% за рахунок зростання цін закупки;

б) для підвищення обсягу виробництва продукції планується додатково придбати обладнання з 1 липня майбутнього року на суму 110 тис. грн.;

в) сума списаної амортизації за рік складе для пасивної частини необоротних активів 30 тис. грн., а для діючої активної 60 тис. грн.;

г) запаси сировини та матеріалів (в днях обігу) потрібно суттєво знизити за рахунок змінення умов контрактів з постачальниками не менше ніж на 10 днів;

д) для зменшення запасів готової продукції планується для заохочення покупців збільшити термін відстрочки платежів на 3 дні відносно показників на кінець n року

е) інші види дебіторської заборгованості (за сумою) визначити на основі коефіцієнту еластичності змінення їх величини відносно змінення обсягів реалізації продукції;

ж) грошові кошти та їх еквіваленти станом на кінець майбутнього періоду розрахувати на основі норми, що встановлена банком, який обслуговує підприємство, у розмірі 3 днів.

Завдання 2.18

Визначте розмір чистих активів підприємства (див. ф. 2.4) на основі даних балансу: необоротні активи за первісною вартістю – 2210,0 тис. грн.; знос необоротних активів – 480,0 тис. грн.; запаси за вартістю придбання – 590,0 тис. грн.; дебіторська заборгованість

– 530 тис. грн., інші активи – 120,0 тис. грн.; довгострокові зобов'язання – 440,0 тис. грн.; короткострокові фінансові зобов'язання – 1440,0 тис. грн.

Завдання 2.19

На підставі даних (додатки А, Б) визначте сукупну вартість активів підприємств ТОВ «Слобожанка» та ПАТ «Підшипник» (як цілісних майнових комплексів) станом на кінець кожного періоду по чистих активах за фактичною їх вартістю. Надайте пояснення результатам, що одержані.

Завдання 2.20

Визначте сукупну вартість активів підприємства методом оцінки за капіталізацією прибутку (див. ф. 2.8). Відомо: середньорічна сума прибутку – 300,0 тис. грн., розмір депозитного відсотку – 18%. Період дисконтування – 5 років.

Завдання 2.21*

Поточна вартість підприємства як цілісного майнового комплексу визначена на рівні 1320 млн. грн. На підставі вихідних даних перевірте, чи відповідає це дійсності та який із можливих двох варіантів є найбільш вигідним для інвесторів (див. ф. 2.8).

За попередніми розрахунками період експлуатації майнового комплексу – 6 років. Чистий грошовий потік, що очікується в період експлуатації цілісного майнового комплексу, наведено у таблиці 2.18. Ліквідаційна вартість комплексу наприкінці експлуатації – 120,0 млн. грн. Середньорічна ставка дисконтування чистого грошового потоку – 20,0%.

Таблиця 2.18 - Чистий грошовий потік в період експлуатації цілісного майнового комплексу

Період	1 рік	2 рік	3 рік	4 рік	5 рік	6 рік
I варіант	480,0	440,0	400,0	370,0	340,0	250
II варіант	400	400	400	400	400	280

млн. грн.

Завдання 2.22

Підприємство N збанкрутувало та припиняє свою діяльність. На підставі вихідних даних (табл. 2.19 та 2.20) визначте ліквідаційну вартість активів означеного цілісного майнового комплексу (див. ф. 2.6). Витрати, що пов'язані з ліквідацією активів підприємства, становлять 250 тис. грн.

Таблиця 2.19 - Аналітичний баланс підприємства N на момент ліквідації

тис. грн.

Статті балансу	Значення
<i>I Необоротні активи</i>	
Основні засоби	54896
Інші необоротні активи	1254
Усього за розділом I	56150
<i>II Оборотні активи</i>	
Запаси	16313
Дебіторська заборгованість	4316
Грошові кошти та їх еквіваленти	197
Усього за розділом II	20826
БАЛАНС	76976

Продовження табл. 2.19

<i>I Власний капітал</i>	
Статутний капітал	16253
Інший додатковий капітал	20206
Усього за розділом I	36459
<i>II Довгострокові зобов'язання</i>	
Довгострокові кредити банків	6502
Інші довгострокові зобов'язання	1267
Усього за розділом II	7769
<i>III Короткострокові зобов'язання</i>	
Короткострокові кредити банків	18309
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	13240
Поточні зобов'язання за розрахунками	780
Інші поточні зобов'язання	419
Усього за розділом III	32748
БАЛАНС	76976

Таблиця 2.20 - Вихідна інформація щодо вартості окремих видів активів цілісного майнового комплексу

Вид активу	Вартість активів	
	за даними балансу, тис. грн.	ринкова вартість за ціною попиту, тис. грн.
Будинки та споруди	37441	22000
Машини та обладнання	11634	8900
Транспортні засоби	5821	4105
Інші необоротні активи	1254	900
Запаси товарно-матеріальних цінностей	16313	11000

Завдання 2.23

На підставі вихідної інформації (табл. 2.21 та 2.22) визначте фактичну ринкову вартість активів відкритого акціонерного товариства ПАТ «КРОК» (див. ф. 2.7). Порівняйте фактичну ринкову вартість активів товариства з їх вартістю за балансом.

Таблиця 2.21 - Аналітичний баланс ПАТ «КРОК»

Показники	тис. грн.	
	на початок звітнього року	на кінець звітнього року
I Необоротні активи	16067,2	16787,8
II Оборотні активи	16624,8	27290,8
БАЛАНС	32692,0	44078,6
I Власний капітал	17635,7	15936,7
II Довгострокові зобов'язання та забезпечення	1560,4	1050,7
III Поточні зобов'язання та забезпечення	13495,9	27091,2
БАЛАНС	32692,0	44078,6

Таблиця 2.22 - Вихідна інформація щодо вартості акцій ПАТ «КРОК»

Показники	Значення
Середньорічна кількість акцій	1191020
Номінальна ціна акції, грн.	15
Ринкова ціна акції, грн.	40

ТЕМА 3. КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА: ФОРМУВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ

I. Питання для теоретичної підготовки:

- 3.1. Джерела фінансування активів підприємства. Капітал підприємства, сутність і склад
- 3.2. Характеристика власного капіталу, його склад
- 3.3. Позиковий капітал
- 3.4. Політика формування фінансової структури та визначення загальної потреби у капіталі
- 3.5. Оцінка вартості та оптимізація фінансової структури капіталу

II. Рекомендована до вивчення теми література: [1; 17; 18; 21; 25; 27-29; 34-36; 42]

III. Основні поняття теми:

Фінансування підприємств – це процес забезпечення фінансовими ресурсами операційної та інвестиційної діяльності (поточних або довгострокових, капітальних витрат) за рахунок їх мобілізації та залучення із різноманітних джерел на певних умовах, як правило, оформлених договором з інвесторами або кредиторами.

Фінансування складає зміст фінансової діяльності підприємства та здійснюється у наступних формах: самофінансування, фінансування за рахунок механізмів ринку капіталу, банківського кредитування, державного фінансування, взаємного фінансування господарюючих суб'єктів.

Самофінансування передбачає фінансування за рахунок власних внутрішніх засобів, а саме: частини прибутку, що використовується на реінвестування діяльності підприємства.

Залучення ресурсів, що базується на **механізмах ринку капіталів**, передбачає два варіанти мобілізації ресурсів: *часткове (пайове)* та *боргове фінансування*. У першому випадку компанія виходить на ринок зі своїми акціями, а у другому - продає на ринку строкові цінні папери (облігації).

Банківське кредитування – передбачає отримання суб'єктами господарювання кредитних ресурсів, якщо достатньо переконливо доведе доцільність та ефективність їх використання.

Бюджетне фінансування – здійснюється на основі цільових програм місцевих органів влади або державного бюджету відповідно до розроблених кошторисів.

Взаємофінансування господарюючих суб'єктів виникає за умов наявності форми розрахунків за поставлену продукцію з *відстрочкою платежів*.

Капітал з фінансової точки зору характеризує загальну вартість інвестованих у господарську діяльність засобів у грошовій, матеріальній та нематеріальній формі (рис. 3.1, табл. 3.1).

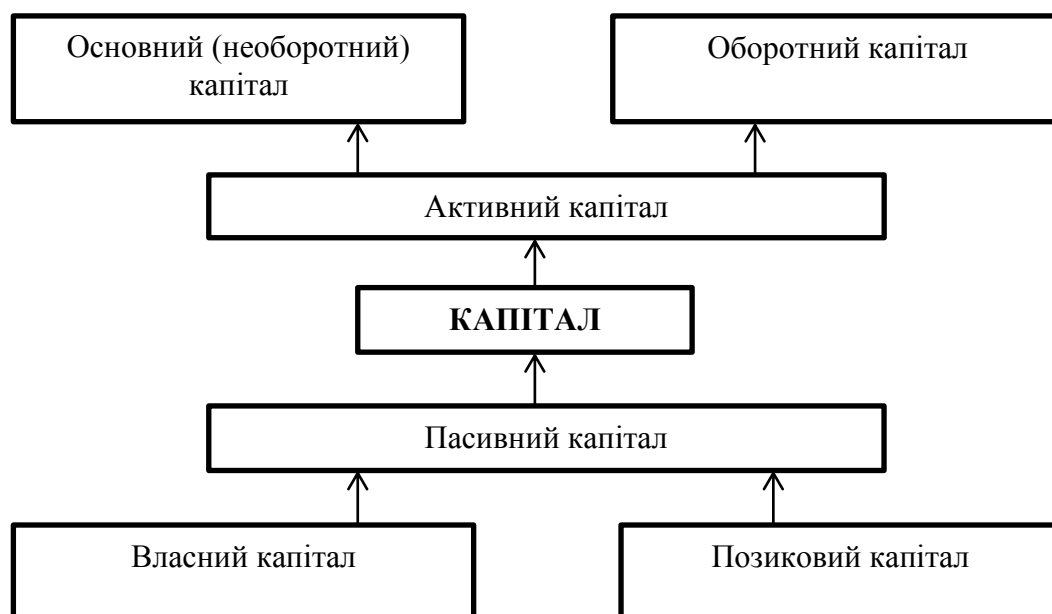

Рис. 3.1 – Зміст поняття «капітал» з фінансової точки зору

Таблиця 3.1 - Класифікація видів капіталу

Класифікаційні ознаки	Види капіталу
1. За правом власності	1.1. Власний капітал 1.2. Позиковий капітал
2. За умовами залучення	2.1. На платній основі 2.2. На безоплатній основі
3. За терміном використання	3.1. Довгостроковий 3.2. Короткостроковий.
4. За напрямом (цілями) використання	4.1. Забезпечення поточної діяльності 4.2. Забезпечення розвитку
5. За об'єктом інвестування	5.1. Основний капітал 5.2. Оборотний капітал
6. Залежно від джерел походження коштів	6.1. Національний (вітчизняний) капітал 6.2. Іноземний капітал
7. За формою власності	7.1. Приватний капітал 7.2. Державний капітал
8. За організаційно-правовими формами	8.1. Акціонерний капітал 8.2. Пайовий капітал 8.3. Індивідуальний капітал
9. За цілями використання	9.1. Виробничий 9.2. Позичковий 9.3. Спекулятивний
10. За відповідністю правовим нормам функціонування	10.1. Легальний капітал 10.2. Нелегальний («гіньовий») капітал
11. За етапами виникнення	11.1. Первинний (авансований) 11.2. Вторинний (реінвестований)
12. За продуктивністю використання	12.1. Продуктивний 12.2. Непродуктивний
13. За статтями пасиву балансу	13.1. Власний капітал; 13.2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення; 13.3. Поточні зобов'язання і забезпечення; 13.4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу

Власний капітал - це частина майна підприємства, яка фінансується за рахунок коштів власників і власних засобів підприємства. По своїй суті він є не тільки основою для створення підприємства, а й забезпечує стабільність, продовження та розвиток його господарської діяльності.

Відповідно до *національних облікових стандартів* основними складовими *власного капіталу* є:

- засоби, внесені власниками (*зареєстрований капітал, додатково вкладений капітал* тощо);
- нерозподілений прибуток;
- резерви, що створюються для коректування та підтримки капіталу.

Таблиця 3.2 - Статті власного капіталу у «звіті про фінансовий стан» відповідно до розміру та організаційно-правової форми суб'єкту господарювання (із змінами та доповненнями наказами Міністерства фінансів України 2013-2014 рр. № 627, № 754)

№ п/п	Консолідований баланс (Звіт про фінансовий стан)	Баланс (Звіт про фінансовий стан)	Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва	Спрощений фінансовий звіт малого підприємництва
1	Зареєстрований капітал	Зареєстрований (пайовий) капітал	Зареєстрований (пайовий) капітал	Капітал
2	Капітал у дооцінках	Капітал у дооцінках	-	-
3	Додатковий капітал	Додатковий капітал	Додатковий капітал	-
4	Резервний капітал	Резервний капітал	Резервний капітал	-
5	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)
6	Неоплачений капітал	Неоплачений капітал	Неоплачений капітал	-
7	Вилучений капітал	Вилучений капітал	-	-
8	Неконтрольована частка	-	-	-

Позиковий капітал - це фінансові засоби, що залучені підприємством для формування певної частини активів із зобов'язанням, котре, як правило, оформлено договором, повернути їх кредитору в обумовлений термін на умовах платності. Тобто основними *ознаками позикового капіталу* як джерела фінансових ресурсів є: обов'язковість повернення, строковість та платність.

У практичній діяльності та міжнародних стандартах фінансовій звітності підприємств позиковий капітал як джерело фінансових ресурсів знаходить своє відображення у формі *зобов'язань та забезпечень* (табл.3.3).

Зобов'язання – це борги (заборгованість) підприємства, які виникають внаслідок придбання товарів та послуг в кредит, або кредити, які підприємство отримує для свого фінансування. По таких зобов'язаннях

звичайно виплачуються відсотки за користування чужими фінансовими ресурсами, які залежать від норми позикового відсотка на грошовому ринку, тривалості використання цих ресурсів й інших умов.

Забезпечення - це зобов'язання з невизначеними сумою або часом погашення на дату балансу. Як *економічна категорія* забезпечення означає *створення резервних і страхових фондів* для гарантування погашення заборгованості кредиторам.

Таблиця 3.3 - Статті позикового капіталу у «звіті про фінансовий стан» відповідно до розміру та організаційно-правової форми суб'єкту господарювання (із змінами та доповненнями наказами Міністерства фінансів України 2013-2014 рр. № 627, № 754)

№ п/п	Консолідований баланс (Звіт про фінансовий стан)	Баланс (Звіт про фінансовий стан)	Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва	Спрощений фінансовий звіт малого підприємництва
1	II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення		II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	
1.1	Відстрочені податкові зобов'язання		-	-
1.2	Довгострокові кредити банків		-	-
1.3	Інші довгострокові зобов'язання		-	-
1.4	Довгострокові забезпечення	-	-	-
1.5	Цільове фінансування		-	-
2	III. Поточні зобов'язання і забезпечення		III. Поточні зобов'язання	
2.1	Короткострокові кредити банків		Короткострокові кредити банків	
2.2	Поточна кредиторська заборгованість за:		Поточна кредиторська заборгованість за:	
а	довгостроковими зобов'язаннями		довгостроковими зобов'язаннями	-
б	товари, роботи, послуги		товари, роботи, послуги	
в	розрахунками з бюджетом		розрахунками з бюджетом	
	у тому числі з податку на прибуток		у тому числі з податку на прибуток	-
г	розрахунками зі страхування		розрахунками зі страхування	
д	розрахунками з оплати праці		розрахунками з оплати праці	
2.3	Поточні забезпечення		-	-
2.4	Доходи майбутніх періодів		Доходи майбутніх періодів	-
2.5	Інші поточні зобов'язання		Інші поточні зобов'язання	
3	Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття			-
4	Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	-	-	-

Класифікація видів та форм позикового капіталу наведена у табл. 3.4.

Таблиця 3.4 – Класифікація видів та форм позикового капіталу

Ознака	Класифікація
1. Термін використання	1.1. Короткостроковий (до 12 місяців) 1.2. Довгостроковий (понад 12 місяців)
2. Капіталодавець (кредитор)	2.1. Банки та інші фінансово-кредитні установи 2.2. Постачальники та клієнти 2.3. Власники 2.4. Персонал 2.5. Держава
3. Умови одержання	3.1. Згідно з кредитним чи іншим договором 3.2. За відсутності договору
4. Цілі використання	4.1. Здійснення інвестицій 4.2. Поповнення оборотних активів
5. Форми залучення	5.1. Грошова форма 5.2. Лізинг (у формі обладнання) 5.3. Товарна форма 5.4. Інші
6. Забезпечення	6.1. Забезпечені заставою 6.2. Забезпечені гарантією 6.3. Іншим забезпеченням 6.4. Незабезпечені

У ролі **кредиторів** для підприємств виступають: банки, постачальники та клієнти, власники, персонал, держава.

Сучасний ринок позикового капіталу пропонує підприємствам різноманітну пропозицію його видів та форм, до яких відносять: *оренду, лізинг, франчайзинг* тощо.

Управління капіталом є серцевиною фінансової діяльності будь-якого господарюючого суб'єкту. Воно являє собою діяльність щодо залучення, розміщення та використання фінансових ресурсів на рівні підприємства.

Управління капіталом – є системою принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, пов'язаних із визначенням оптимальних параметрів його обсягу та структури з врахуванням можливостей залучення із різних джерел у різних формах для здійснення ефективної господарської діяльності та отримання доходу (прибутку) підприємства.

Головною метою управління капіталом є фінансове забезпечення придбання необхідних активів та оптимізація його структури з позицій ефективного використання у процесі функціонування та розвитку підприємства.

Фінансова структура капіталу - це співвідношення власного й позикового капіталу, що використовується підприємством у процесі господарської діяльності; спосіб фінансування підприємства в цілому.

Формування оптимальної структури пов'язано з властивостями, *превагами* та *недоліками*, різних складових капіталу (табл. 3.5) у забезпеченні відповідних груп активів.

Політика формування фінансової структури капіталу – частина (засіб реалізації) фінансової стратегії підприємства, що полягає в забезпеченні такого сполучення використання власного й позикового

капіталу, яке оптимізує співвідношення прийняттого ризику фінансової стійкості, високої рентабельності власних фінансових коштів і мінімальної вартості капіталу.

Таблиця 3.5 – Переваги та недоліки власного та позикового капіталу

Власний капітал		Позиковий капітал	
переваги	недоліки	переваги	недоліки
Простота залучення, не потребується згода інших суб'єктів господарювання щодо залучення	Обмеженість обсягу залучення фінансових ресурсів для цілей розвитку підприємства	Широкі можливості залучення (зокрема при наявності гарантії або застави)	Генерує меншу норму прибутку внаслідок необхідності сплати відсотків
		Забезпечує зростання фінансового потенціалу та обсягів господарської діяльності підприємства	Висока залежність розміру відсотків від кон'юнктури фінансових ринків
Висока здатність генерувати прибуток, не потребує сплати відсотків	Обмеженість у нарощуванні розміру прибутку на одиницю власного капіталу (фінансової рентабельності)	Здатність нарощувати розмір прибутку на одиницю власного капіталу (фінансову рентабельність)	Ризик зниження фінансової стійкості та платоспроможності
Забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності, зниження ризику банкрутства підприємства			Складність процедури залучення (залежність від рішення кредиторів, необхідність надання гарантії або застави)

Процес формування фінансової структури капіталу підприємства відповідно до обраної фінансової політики проходить низку етапів (рис. 3.2):

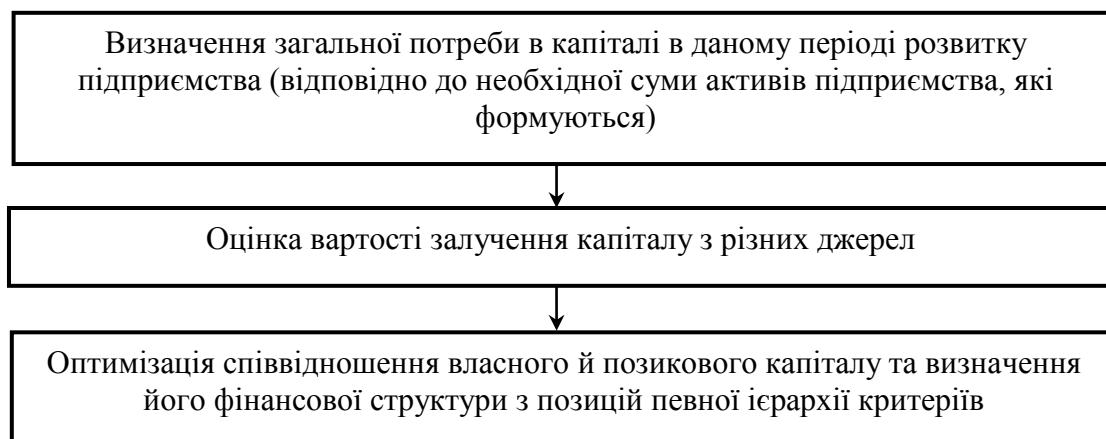

Рис. 3.2 – Основні етапи процесу формування фінансової структури капіталу підприємства

Політика формування фінансової структури капіталу підприємства залежить від низки внутрішніх та зовнішніх факторів (рис. 3.3 та 3.4). Практика управління фінансуванням активів підприємств показує, що не існує єдиних принципів фінансування окремих видів активів, які однозначно

забезпечують високу ефективність діяльності підприємства. Можливі варіанти типів політик відображені на рис. 3.5.

Рис. 3.3 – Внутрішні фактори, що впливають на політику формування фінансової структури капіталу

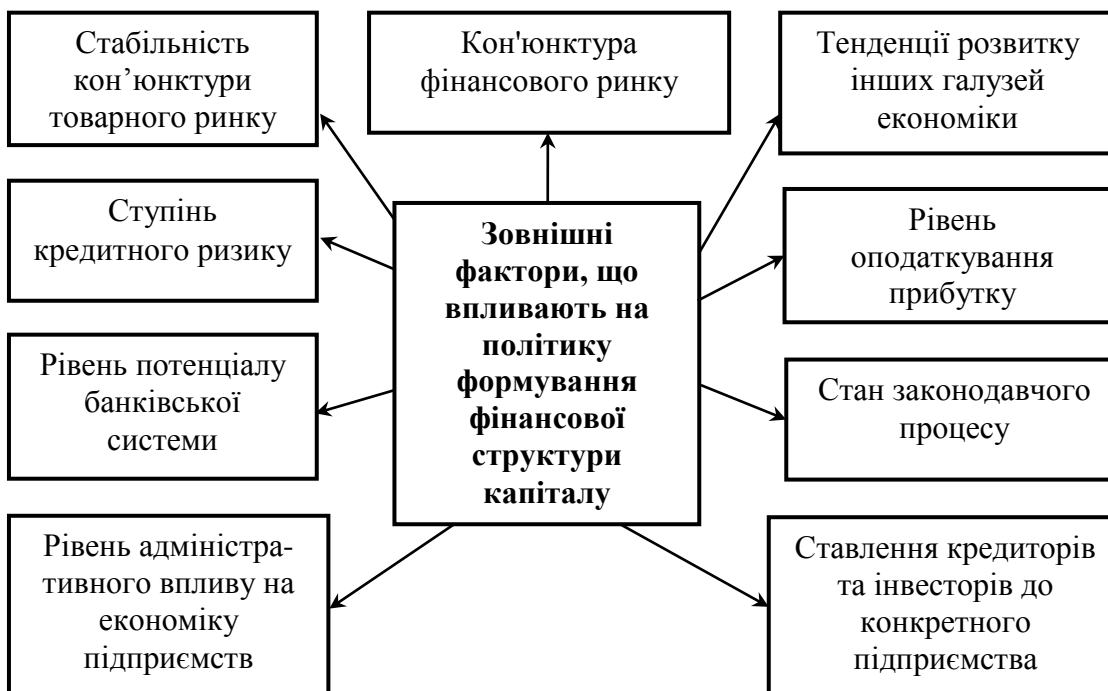

Рис. 3.4 – Зовнішні фактори, що впливають на політику формування фінансової структури капіталу

Необоротні активи	Власний і довгостроковий позиковий капітал
Оборотні активи	Короткостроковий позиковий капітал

а) *ідеальна*

Необоротні активи	Власний і довгостроковий позиковий капітал
Оборотні активи	Короткостроковий позиковий капітал

б) *агресивна*

Необоротні активи	Власний і довгостроковий позиковий капітал
Постійна частина оборотних активів	
Змінна частина оборотних активів	Короткостроковий позиковий капітал

в) *помірна*

Необоротні активи	Власний і довгостроковий позиковий капітал
Постійна частина оборотних активів	
Змінна частина оборотних активів	

г) *консервативна*

Рис. 3.5 – Типи політик фінансування активів підприємств

Основною метою визначення **потреби в капіталі** є забезпечення залучення необхідних фінансових ресурсів для формування активів підприємства.

Загальна потреба в капіталі, необхідному для створення *нового підприємства*, включає дві групи майбутніх витрат:

- 1) передстартові витрати;
- 2) стартовий капітал

Передстартові витрати по створенню нового підприємства являють собою відносно невеликі суми фінансових коштів, необхідних для розробки бізнес-плану та фінансування пов'язаних з цим досліджень.

Стартовий капітал призначений для безпосереднього формування активів нового підприємства з метою початку його господарської діяльності.

При визначенні загальної потреби в капіталі новостворюваного підприємства використовуються *два основні методи*: прямий і непрямий метод розрахунку.

Прямий метод розрахунку загальної потреби в капіталі ґрунтується на визначенні необхідної суми активів, що дозволяють новому підприємству розпочати господарську діяльність (див. тему 2).

Непрямий метод розрахунку загальної потреби в капіталі є менш трудомістким і базується на використанні показника *капіталомісткості* продукції (середній розмір інвестованого капіталу в розрахунку на одиницю виготовленої продукції) (табл. 3.6).

Таблиця 3.6 – Непрямий метод визначення потреби в окремих видах капіталу підприємства

Види капіталу	Методи та формули розрахунку	Позначки
Загальна сума капіталу	<i>Непрямий метод</i> $K_z = K_m \times O_{пл} + ПВ$	де K_z – загальна потреба у капіталі; K_m – показник капіталомісткості; $O_{пл}$ – запланований обсяг виробництва; $ПВ$ – передстартові витрати.
Власний капітал в цілому	$ВК_k = \frac{K_z * Увк}{100} - ВК_п + ПР_c$	$ВК_k$ – потреба у власному капіталі на кінець майбутнього періоду; $Увк$ – частка власного капіталу у загальній його сумі відповідно до типу політики формування фінансової структури; $ВК_п$ – розмір власного капіталу на початок періоду; $ПР_c$ – прибуток, що буде використовуватися на споживання.
у тому числі за рахунок: внутрішніх джерел	$ВК_{вн} = \Delta ПР_n + АО$	$ВК_{вн}$ – власний капітал, що формується за рахунок внутрішніх джерел; $\Delta ПР_n$ – приріст нерозподіленого прибутку у плановому періоді; $АО$ – амортизаційні нарахування у плановому періоді.
зовнішніх джерел	$ВК_z = ВК_k - ВК_{вн}$	$ВК_z$ – потреба у власному капіталі, що формується за рахунок зовнішніх джерел.
Позиковий капітал в цілому	$ПК_k = K_z - ВК_k$	$ПК_k$ – потреба у позиковому капіталі.
у тому числі за рахунок: внутрішніх джерел	$ПК_{вн} = \Delta K_{Звн}$	$ПК_{вн}$ – позиковий капітал, що формується за рахунок внутрішніх джерел; $\Delta K_{Звн}$ – приріст внутрішньої кредиторської заборгованості у плановому періоді.
Банківського кредитування	$ПК_б = ПК_k - ПК_{вн}$	$ПК_б$ – потреба у банківському кредитуванні.

Однією з найважливіших передумов (критеріїв) оптимізації фінансової структури капіталу підприємства є *оцінка його вартості*.

Під **вартістю джерел фінансування** розуміють суму коштів, яку необхідно регулярно сплачувати за використання певного обсягу залучених фінансових ресурсів, визначену у *відсотках* до цього обсягу.

У зв'язку з тим, що кожне підприємство фінансується одночасно із декількох джерел, а вартість кожного джерела також відзначається різноманітністю, то **вартість капіталу** – це *середньозважена ціна*, яку підприємство сплачує за використання певного обсягу фінансових ресурсів, що були задіяні при формуванні капіталу

Напрями та послідовність оцінки вартості капіталу підприємства представлена на рис. 3.6.

Основні моделі розрахунку вартості окремих елементів власного капіталу наведено у табл. 3.7.

Рис. 3.6 – Напрями та послідовність оцінки вартості капіталу підприємства

Таблиця 3.7 – Основні моделі визначення вартості основних складових власного капіталу підприємства

Елементи власного капіталу	Моделі розрахунку	Позначки
Функціонуючий власний капітал підприємств, що працюють у стабільних умовах	$ВВКф = \frac{Пв}{ВК} \times 100,$	де ВВКф – вартість залучення власного капіталу за рахунок прибутку, %; Пв – сума прибутку, що виплачується власника підприємства; ВК – середньорічна сума використовуваного власного капіталу.
Функціонуючий власний капітал підприємств, що працюють у нестабільних умовах	$ВВКфн = ВВКф + Pn$	<i>ВВКфн</i> – вартість залучення власного капіталу за рахунок прибутку у нестабільних умовах, %; <i>Pn</i> – премія за ризик, %.
Функціонуючий акціонерний капітал	$ВВКа = \frac{Па}{Цар} * 100$	ВВКа – вартість власного акціонерного капіталу, %; Па – величина прибутку на одну акцію; Цар – ринкова ціна однієї акції.
	$ВВКа = \frac{Цап - Цак}{Цак} + \frac{Д}{Цак}$	Цап, Цак – ціна простої акції на початок та кінець року; Д – дивіденд, що був виплачений за підсумками минулого року.

Продовження табл. 3.7.

	<p><i>Акції з прогнозованим зростанням дивідендів</i></p> $ВВКа = \frac{Ді}{Цар} + Трд$	<p>Ді – дивіденд, що обіцяний компанією на протязі найближчого року; Трд – прогнозований щорічний темп приросту дивідендів</p>
Додатково залучаємий акціонерний капітал	<p><i>Прості акції</i></p> $ВВКап = \frac{Ка * Дап * Твдп * 100}{ВКап * (1 - ВЕ)}$	<p>ВВКап – вартість власного капіталу, що залучається за рахунок емісії акцій (додаткових паїв),%; Ка – кількість акцій, що додатково імітуються; Дап – сума дивідендів, що виплачуються на одну акцію у звітному періоді (або виплат на одиницю паїв); Твдп – запланований темп виплат дивідендів, частка одиниці; ВКап – сума додаткового власного капіталу; ВЕ – витрати по емісії акцій, десяткова дріб відносно суми емісії (додаткових паїв)</p>
	<p><i>Привілейовані акції</i></p> $ВВКапр = \frac{Дапр * 100}{ВКапр * (1 - ВЕ)}$	<p>ВВКапр – вартість власного капіталу, що залучається за рахунок привілейованих акцій, %; Дапр – сума дивідендів, що передбачається до виплати у відповідності до контрактних зобов'язань емітента; ВКапр – сума власного капіталу, що залучається за рахунок емісії привілейованих акцій.</p>

Середньозважена вартість власного капіталу (СВВК) визначається на основі вартості окремих елементів (ВВКі) та їх питомої ваги (ПВі) у загальній його сумі за формулою:

$$СВВК = \sum_{i=1}^n ВВКі * ПВі \quad (3.1)$$

Основні моделі розрахунку вартості окремих елементів позикового капіталу наведено у табл. 3.8.

Середньозважена вартість позикового капіталу (СВПК) визначається на основі вартості окремих елементів (ВПКі) та їх питомої ваги (ПВі) у загальній його сумі за формулою:

$$СВПК = \sum_{i=1}^n ВПКі * ПВі \quad (3.2)$$

Загальна середньозважена вартість всього капіталу (СВК - WACC) підприємства визначається за формулою:

$$СВК = СВВК * ПВвк + СВПК * ПВпк, \quad (3.3)$$

де ПВвк, ПВпк – питома вага власного та позикового капіталу у загальній його сумі, десяткова дріб.

Таблиця 3.8 – Основні моделі визначення вартості основних складових позикового капіталу підприємства

Елементи позикового капіталу	Моделі розрахунку	Позначки
Банківський кредит	$\text{ВПКб} = \frac{\text{Вбк} * (1 - \text{СПп})}{1 - \text{РВб}}$	ВПКб – вартість позикового капіталу, що залучається у формі банківського кредиту, %; Вбк – ставка відсотку за банківський кредит, %; СПп – ставка податку на прибуток, десяткова дріб; РВб – рівень витрат по залученню банківського кредиту до його суми, десяткова дріб.
Облігаційний зайом	$\text{ВПКоб} = \frac{\text{Доб} * (1 - \text{СПп}) * 100}{(\text{Ноб} - \text{Доб}) * (1 - \text{РВоб})}$	ВПКоб - вартість позикового капіталу, що залучається у формі емісії облігацій, %; Доб – середньорічна сума дисконту по облігації; Ноб – номінал облігації, що підлягає погашенню; РВоб – рівень емісійних витрат відносно суми залучених коштів за рахунок емісії, десяткова дріб.
Фінансовий лізинг	$\text{ВПКфл} = \frac{(\text{Вфл} - \text{На}) * (1 - \text{СПп})}{1 - \text{РВфл}}$	ВПКфл - вартість позикового капіталу, що залучається у формі фінансового лізингу, %; Вфл – річна лізингова ставка, %; На – річна норма амортизації актива, що залучається, %; РВфл – рівень витрат по залученню фінансового лізингу до вартості активу, що залучається, десяткова дріб.
Товарний комерційний кредит	<p><i>Короткострокова відстрочка платежу</i></p> $\text{ВПКтк} = \frac{(\text{ЦЗ} * 360) * (1 - \text{СПп})}{\text{Твп}}$	ВПКтк – вартість товарного (комерційного) кредиту, що надається на умовах короткострокової відстрочки платежу, %; ЦЗ – розмір цінової знижки, що надається при здійсненні платежу готівкою, %; Твп – термін надання відстрочки платежу за продукцію, дні.
	<p><i>Довгострокова відстрочка, що оформлена векселем</i></p> $\text{ВПКв} = \frac{\text{Ввк} * (1 - \text{СПп})}{1 - \text{ЦЗ}}$	
Внутрішня кредиторська заборгованість	Під час визначення середньозваженої вартості капіталу зараховується по нульовій ставці тому, що є безоплатною формою фінансування.	

Гранична вартість капіталу характеризує приріст середньозваженої вартості капіталу до суми кожної нової його одиниці, що додатково залучається підприємством:

$$\text{ГВК} = \frac{\Delta \text{СВК}}{\Delta \text{К}}, \quad (3.4)$$

де ГВК – гранична вартість капіталу, од.; $\Delta \text{СВК}$ – приріст середньозваженої вартості капіталу, %; $\Delta \text{К}$ – приріст суми капіталу, що додатково залучається підприємством, %.

Гранична вартість капіталу визначає витрати, які підприємство змушено буде здійснити для відтворення потрібної структури капіталу при умовах, що склалися на фінансовому ринку.

Гранична ефективність капіталу характеризує відношення приросту рівня прибутковості капіталу, що залучається додатково, до приросту середньозваженої вартості капіталу:

$$\text{ГЕК} = \frac{\Delta P_{\kappa}}{\Delta \text{СВК}}, \quad (3.5)$$

де ГЕК – гранична ефективність капіталу, од.; ΔP_{κ} – приріст рівня рентабельності капіталу, %; $\Delta \text{СВК}$ – приріст середньозваженої вартості капіталу, %.

Важливим критерієм оптимізації фінансової структури капіталу є механізм «*фінансового левериджу*».

Фінансовий леверидж (важель) - це об'єктивний механізм, потенційна можливість впливати на прибуток підприємства шляхом зміни обсягу та структури капіталу. Він виникає з появою позичених коштів у складі капіталу та дозволяє підприємству отримати додатковий прибуток на власний капітал.

Доцільність використання позик пов'язана з дією фінансового важеля – збільшення частки позикових коштів може підвищити рентабельність власного капіталу (рис. 3.7).

Ефект фінансового левериджу (ЕФЛ) – відображує чутливість змінення темпів приросту чистого прибутку (без відсотків та податків) від змінення темпів приросту валового прибутку (до виплат відсотків та податків).

$$\text{ЕФЛ} = \frac{\Delta \text{ЧП}\%}{\Delta \text{П}\%}, \quad (3.6)$$

де $\Delta \text{ЧП}\%$ – темп зміни чистого прибутку підприємства, %; $\Delta \text{П}\%$ – темп зміни прибутку до сплати відсотків і податків, %.

Загальна формула для розрахунку ефекту фінансового важеля має наступний вигляд:

$$\text{ЕФЛ} = (1 - \text{СПп}) * (\text{Р}_a - \text{СВПК}) * \frac{\text{ПК}}{\text{ВК}}, \quad (3.7)$$

де СПп – ставка податку на прибуток, десяткова дріб; Р_a – рентабельність середньорічної суми активів за валовим податком до виплат відсотків та податків, %; СВПК – середньозважена вартість позикового капіталу або відсоток за залучення кредитних ресурсів, %

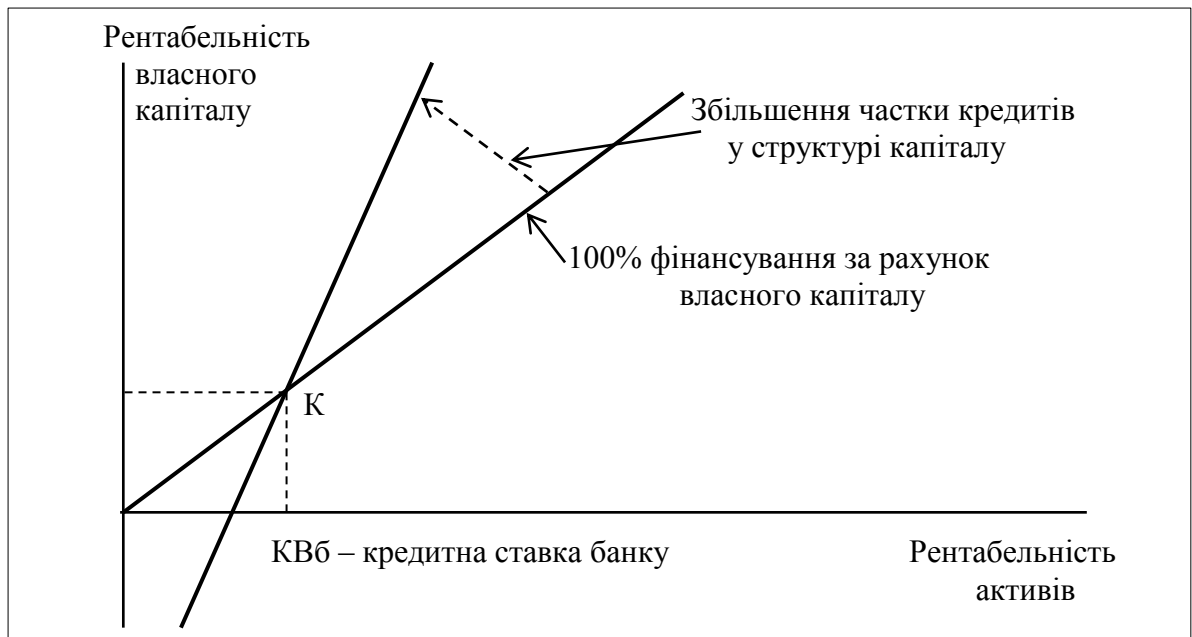

Рис. 3.7 – Ефект фінансового левериджу

Формула 3.7 має дві важливі та взаємопов'язані складові:

Діференціал фінансового левериджу - $(P_a - СВПК)$, який може мати позитивне значення у випадках, коли рентабельність активів перевищує вартість позикового капіталу, й навпаки.

Коефіцієнт фінансового левериджу (КФЛ) – це *плече важелю*, що вказує на позитивний або негативний ефект, який отримується за рахунок відповідного значення його диференціалу і здійснюється за формулою:

$$КФЛ = \frac{ПК}{ВК} , \quad (3.8)$$

Перша складова формули 3.7 - $(1 - СПп)$ являє собою *податковий коректор*, який практично не залежить від діяльності підприємства й визначається відповідним законодавством.

Оптимальна структура капіталу являє собою співвідношення між зобов'язаннями та власним капіталом підприємства, яке збільшує величину капіталу, що використовує, підприємство і, як наслідок, — прибутки його власників.

Цільова фінансова структура капіталу – це прогнозоване співвідношення власних та позикових джерел фінансування підприємства. Цільова структура капіталу забезпечує заданий рівень доходності та ризику у діяльності підприємства, *мінімізує середньозважену ціну його капіталу* або *максимізує його ринкову вартість*.

Обґрунтована *ринкова вартість підприємства* - це ціна, за якою відбувається акт купівлі-продажу, коли обидві сторони (покупець та продавець) зацікавлені в угоді, діють не по примушенню й мають досить повну інформацію про умови угоди та вважають їх справедливими. Ринкова ціна підприємства це очікувана ціна його майна, що використовується у господарській діяльності й яка визначається не його минулими успіхами, а його майбутніми можливостями.

На ринкову вартість підприємства впливають: *розмір чистого прибутку та середньозважена ціна капіталу*. Відповідно, зростання чистого прибутку та зменшення середньозваженої ціни капіталу сприяють зростанню ринкової вартості підприємства.

IV. Завдання для самостійного повторення:

1. Ознайомтесь з особливостями формування майна в підприємствах різних організаційно-правових форм в Україні на основі «Господарського Кодексу України» від 16.01.2003, № 436-IV : ред. від 17.01.2019 р. (гл. 14-19). Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page>

2. Ознайомтесь з трактуванням основних понять теми на основі «Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку» : НП(С)БО-11, НП(С)БО-12, НП(С)БО-13, НП(С)БО-14. Режим доступу : <http://www.interbuh.com.ua/ru/documents/onemanuals/3513>

V. Контрольні питання:

1. Розкрийте зміст та основні риси процесу фінансування, його взаємозв'язок з процесами інвестування та авансування.

2. Охарактеризуйте основні форми фінансування підприємств.

3. Назвіть внутрішні та зовнішні джерела фінансування підприємств.

4. Що розуміють під поняттям «капітал» економісти та фінансисти?

5. За якими напрямками класифікують капітал підприємств? Надайте характеристику основним його складовим.

6. Визначить сутність, функції та переваги власного капіталу.

7. Наведіть характеристику основних складових власного капіталу відповідно до національних стандартів фінансової звітності.

8. Охарактеризуйте зареєстрований, статутний капітал та нерозподілений прибуток.

9. Розкрийте сутність та переваги позикового капіталу й чинники, що визначають необхідність його залучення.

10. За якими напрямками класифікують позиковий капітал? Надайте характеристику основним його складовим.

11. Розкрийте поняття «капітал», «зобов'язання» та «забезпечення», їх види та форми, відображення у фінансовій звітності підприємств.

12. Надайте характеристику основним кредиторам підприємств та сучасним формам залучення позикових коштів.

13. Розкрийте зміст управління капіталом – як серцевини фінансової діяльності підприємств.

14. Що таке фінансова структура капіталу та яке її місце в управлінні фінансовою діяльністю підприємств?

15. Назвіть переваги та недоліки власного та позикового капіталу. Яким чином вони впливають на формування фінансової структури капіталу?

16. Розкрийте зміст, цілі, етапи та вихідні передумови розробки політики формування фінансової структури капіталу.

17. Охарактеризуйте типи політик фінансування активів підприємств.

18. Розкрийте порядок та методи визначення потреби підприємства у капіталі.

19. Визначте сутність та показники оцінки вартості джерел фінансування підприємства.

20. Наведіть особливості та основні моделі оцінки вартості власного капіталу та його складових.

21. Наведіть особливості та основні моделі оцінки вартості позикового капіталу та його складових.

22. Як розраховується середньозважена вартість капіталу та які фактори визначають її величину?
23. Чи впливають на структуру капіталу галузеві особливості діяльності підприємств?
24. Що таке «гранична вартість» та «гранична ефективність» капіталу? В чому полягає значення їх розрахунку?
25. Розкрийте поняття «фінансовий леверидж» та методи його розрахунку.
26. Що відображає модель розрахунку «ефекту фінансового левериджу»?
27. Надайте характеристику «оптимальній» та «цільовій структурі капіталу». Яким чином вони пов'язані з ринковою вартістю підприємства?
28. Спробуйте пояснити, чи існує взаємозв'язок між операційним (виробничим) та фінансовим левериджами?

VI. Тестовий контроль:

1. *Процес мобілізації та залучення фінансових ресурсів із різноманітних джерел на певних умовах з метою забезпечення операційної та фінансової діяльності підприємства – це процес:*
- а) фінансування;
 - б) інвестування;
 - в) повернення заборгованостей;
 - г) усі відповіді вірні.
2. *Реінвестування частини прибутку у господарську діяльність підприємства являє процес фінансування:*
- а) за рахунок банківських кредитів;
 - б) за рахунок випуску акцій;
 - в) за рахунок самофінансування;
 - г) за рахунок взаємофінансування господарюючих суб'єктів.
3. *Наявність кредиторської заборгованості у підприємства свідчить про використання процесу фінансування:*
- а) за рахунок банківських кредитів;
 - б) за рахунок випуску акцій;
 - в) за рахунок самофінансування;
 - г) за рахунок взаємофінансування господарюючих суб'єктів.
4. *До внутрішніх джерел фінансування підприємств не відносять:*
- а) мінімальну заборгованість із заробітної плати робітникам підприємства;
 - б) заборгованість постачальникам за товари, роботи, послуги;
 - в) амортизаційні відрахування;
 - г) нерозподілений прибуток.
5. *Капітал підприємства – це:*
- а) загальна вартість інвестованих у господарську діяльність засобів у грошовій, матеріальній та нематеріальній формі;
 - б) певні блага, ресурси, які не споживаються зараз, а використовуються для одержання благ більш високого рівня у майбутньому його власниками;
 - в) самозростаюча вартість;
 - г) усі відповіді вірні.
6. *З фінансової точки зору капітал – це:*

- а) загальна вартість інвестованих у господарську діяльність засобів у грошовій, матеріальній та нематеріальній формі;
- б) певні блага, ресурси, які не споживаються зараз, а використовуються для одержання благ більш високого рівня у майбутньому його власниками;
- в) самозростаюча вартість;
- г) усі відповіді вірні.

7. *Фінансові ресурси підприємства, що спрямовані на формування його активів, являють собою:*

- а) власний капітал;
- б) позиковий капітал;
- в) інвестований капітал;
- г) пайовий капітал.

8. *Фінансові ресурси господарюючого суб'єкта, що належать йому на правах власності та використовуються для формування частини його активів:*

- а) інвестиційний капітал;
- б) власний капітал;
- в) статутний капітал;
- г) позиковий капітал.

9. *Фінансові ресурси, що залучаються підприємствами для формування певної частини активів із зобов'язаннями повернути їх власнику в обумовлені терміни:*

- а) інвестиційний капітал;
- б) власний капітал;
- в) статутний капітал;
- г) позиковий капітал.

10. *За напрямом надходження джерела фінансування активів підприємства поділяються на:*

- а) власні та позикові;
- б) внутрішні та зовнішні;
- в) довгострокові та короткострокові;
- г) ті, що використовуються для поточної діяльності та розвитку.

11. *За умовами залучення джерела фінансування активів підприємства поділяються на:*

- а) власні та позикові;
- б) внутрішні та зовнішні;
- в) ті, що залучені на платній та безоплатній основі;
- г) ті, що залучені на основі самофінансування та на основі механізмів ринку капіталів.

12. *За об'єктом інвестування капітал підприємства поділяють на:*

- а) акціонерний, пайовий та індивідуальний;
- б) виробничий та позичковий;
- в) приватний та державний;
- г) основний та оборотний.

13. *До власних джерел фінансування відносять:*
- а) статутний капітал та реінвестований прибуток;
 - б) амортизаційні відрахування та комерційний кредит;
 - в) резервний капітал та довгострокові позики банків;
 - г) виручку від реалізації облігацій підприємства.
14. *До джерел фінансування активів підприємства не відносяться:*
- а) кредиторська заборгованість постачальникам;
 - б) грошові кошти у касі підприємства;
 - в) мінімальна заборгованість перед персоналом підприємства по заробітній платні;
 - г) капіталізована частина прибутку підприємства.
15. *Первісна сума власного капіталу підприємства, що формується в момент його утворення для початку здійснення господарської діяльності:*
- а) зареєстрований капітал;
 - б) статутний капітал;
 - в) нерозподілений прибуток;
 - г) резервний капітал.
16. *Власний капітал підприємства не може бути представлений у формі:*
- а) статутного капіталу;
 - б) довгострокових забезпечень;
 - в) резервного капіталу;
 - г) пайового капіталу.
17. *Сукупність коштів фізичних і юридичних осіб, добровільно розміщених у товаристві для здійснення його господарської діяльності – це:*
- а) статутний капітал;
 - б) довгострокові забезпечення;
 - в) резервний капітал;
 - г) пайовий капітал.
18. *До складу позикового капіталу не належать:*
- а) поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці;
 - б) кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги;
 - в) пайовий капітал;
 - г) довгострокові кредити банків.
19. *Позиковий капітал може бути залучений підприємствами у формі:*
- а) грошового, товарного, лізингу;
 - б) короткострокового та довгострокового;
 - в) забезпеченого заставою або гарантією;
 - г) усі відповіді вірні.
20. *Зобов'язання - це:*
- а) борг або обов'язок діяти певним чином або виконати що-небудь певним чином;
 - б) заборгованість підприємства, що виникла в результаті минулих подій, погашення якої в майбутньому, як очікується, приведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди;
 - в) підсумок пасиву балансу за винятком власного капіталу;
 - г) усі відповіді вірні.

21. *До довгострокових зобов'язань підприємства не відносять:*
- а) відстрочені податкові зобов'язання;
 - б) поточну кредиторську заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями;
 - в) довгострокові кредити банків;
 - г) цільове фінансування.
22. *Зобов'язання з невизначеними сумою або часом погашення на дату балансу - це:*
- а) реальні зобов'язання;
 - б) відшкодування наступних (майбутніх) витрат на виплату відпусток працівникам;
 - в) поточні зобов'язання;
 - г) відстрочені податкові зобов'язання.
23. *Ринкова ціна кредитних ресурсів визначається:*
- а) у процесі самофінансування;
 - б) відсотковими ставками банківської системи;
 - в) цінами акцій на ринку цінних паперів;
 - г) рівнем інфляції за період.
24. *Заборгованість підприємства за товари, що прийняті на комісію, відноситься до :*
- а) власних джерел фінансування активів;
 - б) позикових джерел фінансування активів;
 - в) залучених джерел фінансування активів;
 - г) стійких пасивів.
25. *Кредит, наданий підприємству у товарній формі, називається:*
- а) банківським;
 - б) комерційним;
 - в) облігаційним;
 - г) споживчим.
26. *Форма залучення майна на умовах договору на довгостроковий період, при якій власність передається в тимчасове володіння і використання (або тільки використання) за певну плату називається:*
- а) оренда;
 - б) лізинг;
 - в) франчайзинг;
 - г) облігаційна позика.
27. *Недоліками залучення та використання власного капіталу є:*
- а) здатність нарощування розміру фінансової рентабельності;
 - б) обмеженість обсягу залучення для цілей розвитку підприємства;
 - в) висока здатність генерувати прибуток;
 - г) наявність ризику зниження фінансової стійкості та платоспроможності.
28. *Використання позикового капіталу забезпечує підприємству:*
- а) здатність нарощування розміру фінансової рентабельності;
 - б) обмеженість обсягу залучення для цілей розвитку підприємства;
 - в) високу здатність генерувати прибуток;
 - г) високий рівень фінансової стійкості та платоспроможності.

29. *Фінансове забезпечення придбання необхідних активів та оптимізація структури капіталу з позицій ефективного використання у процесі функціонування та розвитку розкриває зміст:*

- а) процесу управління капіталом підприємства;
- б) головної мети управління капіталом підприємства;
- в) політики управління фінансовою структурою капіталу підприємства;
- г) усі відповіді вірні.

30. *Фінансова структура капіталу характеризується співвідношенням:*

- а) власного та позикового капіталу;
- б) основного та оборотного капіталу;
- в) довгострокового та короткострокового капіталу;
- г) постійного та змінного капіталу.

31. *До критеріїв оптимізації фінансової структури капіталу не слід відносити:*

- а) високий рівень рентабельності всього капіталу підприємства;
- б) високий рівень рентабельності власного капіталу;
- в) мінімальну середньозважену вартість капіталу підприємства;
- г) прийнятний рівень ризику втрати фінансової стійкості.

32. *Внутрішніми факторами, що впливають на політику формування фінансової структури капіталу підприємства, є:*

- а) стабільність кон'юнктури товарного ринку;
- б) рівень оподаткування прибутку;
- в) ставлення кредиторів та інвесторів до підприємства;
- г) стадія життєвого циклу підприємства.

33. *Найбільш прийнятним є такий алгоритм фінансування активів, відповідно до якого необоротні активи фінансуються за рахунок:*

- а) власного капіталу та короткострокових позикових коштів;
- б) власного капіталу та довгострокових позикових коштів;
- в) лише короткострокових позикових коштів;
- г) лише довгострокових позикових коштів.

34. *Використання власного капіталу й довгострокових позик для фінансування усіх активів підприємства є характерним для:*

- а) ідеального типу політики фінансування;
- б) агресивного типу політики фінансування;
- в) помірної типу політики фінансування;
- г) консервативного типу політики фінансування.

35. *Прямий метод розрахунку загальної потреби в капіталі базується на:*

- а) розрахунку потреби в необоротних та оборотних активах підприємства;
- б) розрахунку потреби в необоротних активах підприємства;
- в) урахуванні показника капіталомісткості продукції;
- г) урахуванні показника фондомісткості продукції.

36. *Непрямий метод розрахунку загальної потреби в капіталі базується на:*

- а) розрахунку потреби в необоротних та оборотних активах підприємства;
- б) розрахунку потреби в необоротних активах підприємства;

- в) урахуванні показника капіталомісткості продукції;
- г) урахуванні показника фондомісткості продукції.

37. *Вартість капіталу як ціна, яку підприємство платить за його залучення з різних джерел, являє собою:*

- а) середній грошовий вираз його суми за певний період часу;
- б) загальну суму витрат, що пов'язана з залученням капіталу із різних джерел;
- в) рівень рентабельності інвестованого капіталу;
- г) середньозважену відсоткову ставку витрат, що пов'язана з залученням капіталу із різних джерел, до його обсягу.

38. *Під час визначення вартості залучення власного капіталу за рахунок прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства, використовують:*

- а) загальну суму чистого прибутку;
- б) суму чистого прибутку за винятком частини, що спрямована на споживання;
- в) суму чистого прибутку за винятком частини, що спрямована до резервного фонду;
- г) суму чистого прибутку за винятком частини, що спрямована на споживання та у резервний фонд.

39. *Під час визначення вартості залучення власного капіталу за рахунок додаткової емісії акцій, використовують:*

- а) майбутню вартість виплати дивідендів;
- б) поточну (дисконтовану) вартість виплати дивідендів;
- в) суму економії податкових платежів;
- г) обсяг випуску продукції господарюючого суб'єкта.

40. *Під час визначення вартості залучення позикового капіталу за рахунок кредитів банку слід врахувати:*

- а) загальну суму чистого прибутку;
- б) темп щорічного приросту дивідендів;
- в) загальний обсяг капіталу підприємства;
- г) суму економії податкових платежів.

41. *Під час визначення вартості залучення позикового капіталу за рахунок випуску облігацій слід врахувати:*

- а) суму економії податкових платежів;
- б) загальну суму чистого прибутку;
- в) загальну суму відсотку за кредит;
- г) загальний обсяг капіталу підприємства.

42. *Ефект фінансового левариджу полягає:*

- а) у підвищенні рентабельності власного капіталу за рахунок зниження частки позикового капіталу;
- б) у підвищенні рентабельності власного капіталу за рахунок збільшення частки позикового капіталу;
- в) у зниженні рентабельності власного капіталу за рахунок зниження частки позикового капіталу;
- г) у зниженні рентабельності власного капіталу за рахунок підвищення частки позикового капіталу.

43. *Диференціал фінансового левериджу характеризує:*

- а) обсяг позикового капіталу, що припадає на одиницю власного капіталу підприємства;
- б) обсяг власного капіталу, що припадає на одиницю позикового капіталу підприємства;
- в) різницю між рівнем рентабельності активів підприємства і рівнем ставки відсотку за кредит;
- г) приріст рентабельності власного капіталу за рахунок використання позикового капіталу.

44. *Коефіцієнт фінансового левериджу характеризує:*

- а) різницю між рівнем рентабельності активів підприємства і рівнем ставки відсотку за кредит;
- б) приріст рентабельності власного капіталу за рахунок використання позикового капіталу;
- в) обсяг власного капіталу, що припадає на одиницю позикового капіталу;
- г) обсяг позикового капіталу, що припадає на одиницю власного капіталу підприємства.

45. *Від'ємне значення диференціалу фінансового левериджу свідчить про те, що:*

- а) із зростанням частки позикового капіталу буде збільшуватися рентабельність власного капіталу;
- б) із зростанням частки позикового капіталу буде знижуватися рентабельність активів;
- в) із зростанням частки позикового капіталу буде знижуватися рентабельність власного капіталу;
- г) із зростанням частки позикового капіталу буде підвищуватися рентабельність активів.

46. *Позитивне значення диференціалу фінансового левериджу свідчить про те, що:*

- а) із зростанням частки позикового капіталу буде збільшуватися рентабельність власного капіталу;
- б) із зростанням частки позикового капіталу буде знижуватися рентабельність активів;
- в) із зростанням частки позикового капіталу буде знижуватися рентабельність власного капіталу;
- г) із зростанням частки позикового капіталу буде підвищуватися рентабельність активів.

47. *Показник граничної вартості капіталу показує:*

- а) приріст вартості позикового капіталу за умов зростання обсягів його залучення на визначену суму;
- б) приріст вартості власного капіталу за умов зростання обсягів його залучення на визначену суму;
- в) приріст середньозваженої вартості капіталу за умов зростання обсягів його залучення на визначену суму;
- г) загальний приріст статутного капіталу.

48. *Ринкова вартість підприємства визначається в першу чергу:*

- а) загальною балансовою сумою капіталу підприємства на певну дату;

III. Поточні зобов'язання і забезпечення								
Короткострокові кредити банків								
Векселі видані								
Поточна кредиторська заборгованість за:								
товари, роботи, послуги								
розрахунками з бюджетом	100,0	100,0	100,0	-	100,0	100,0	100,0	-
розрахунки зі страхування								
розрахунки з оплати праці								
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами								
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками								
Інші поточні зобов'язання								
Усього за розділом III								
БАЛАНС, всього капітал								

Завдання 3.4

Проектом передбачено будівництво підприємства «Х» харчової промисловості потужність якого (за обсягом сировини, що переробляється) становить 21500 тис. грн. на рік. Вартість будівництва приміщень оцінюється на рівні 22340 тис. грн., вартість придбання нових машин та обладнання – 4470 тис. грн. Додаткові витрати з транспортування та монтажу обладнання, придбання обладнання, що не враховано, контрольно-вимірювальні прилади та інший виробничо-господарський інвентар строком служби більше 1 року становлять 1700 тис. грн. Мінімальна потреба в запасах ТМЦ для підприємств даного типу визначено на рівні 22 днів, максимальна – 24 дні. Потреба в інших товарно-матеріальних цінностях становить 30,0% від розміру запасів ТМЦ. Норматив запасів грошових коштів – 2 дні.

На підставі наведеної інформації визначте загальну потребу в капіталі для створення нового підприємства та додатково у довгостроковому позиковому капіталі за умов, що власники можуть інвестувати 18000 тис. грн., а постачальники готові надавати відстрочку платежів на 20 днів. Складіть укрупнену схему початкового балансу (табл. 3.13) й визначте тип політики фінансування активів підприємства (див. рис. 3.5).

Таблиця 3.13 – Укрупнена схема початкового балансу підприємства «Х»

АКТИВ	Сума	ПАСИВ	Сума
I. Необоротні активи		I. Власний капітал	
II. Оборотні активи		II. Довгострокові зобов'язання	
		III. Поточні зобов'язання	
БАЛАНС		БАЛАНС	

Завдання 3.5

Підприємство «Т» створюється з метою надання транспортних послуг. За попередніми розрахунками річний доход від надання послуг має становити 12,0 млн. грн. Передстартові витрати та інші одноразові витрати капіталу, що пов'язані зі створенням нового підприємства становлять 1800,0 тис. грн.

На підставі вихідної інформації визначте для підприємства «Г» загальну потребу в капіталі непрямим методом (див. табл. 3.6), якщо за інформацією Держкомстату України обсяг реалізованої продукції в цілому по галузі «Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність» за 2 останні роки склав 365333,0 млн. грн. та 437226,0 млн. грн. Загальна сума капіталу на кінець цих років складала відповідно 319470,0 млн. грн. та 370445,0 млн. грн., у тому числі необоротні активи 107468,0 млн. грн. та 116622,0 млн. грн.

Завдання 3.6

На підставі вихідних даних визначте вартість залучення власного капіталу за рахунок прибутку, що залишається у розпорядженні підприємства (див. табл. 3.7).

Очікуваний розмір прибутку становитиме 334 тис. грн. Податок на прибуток та інші платежі з прибутку визначено у розмірі 72,0 тис. грн.; 25% чистого прибутку буде використано на збільшення власного капіталу (у резервний фонд та нерозподілений прибуток); на формування фонду споживання робітниками підприємства – 12%. Інформація щодо капіталу підприємства наведено у таблиці 3.14.

Таблиця 3.14 - Аналітичний баланс підприємства

Показники	На початок року	На кінець року
тис. грн.		
АКТИВ		
Необоротні активи	1479	1439
Оборотні активи	2631	3817
Баланс	3840	5356
ПАСИВ		
Власний капітал	1194	1636
Позиковий капітал	2646	3720
Баланс	3840	535,6

Завдання 3.7

Акціонерне товариство передбачає додаткове залучення капіталу за рахунок емісії звичайних акцій. Передбачається розмістити 500,0 тис. простих акцій номінальною вартістю 25,0 грн. кожна. Розмір дивідендів, що передбачено до виплати по закінченні першого року, у розрахунку на одну просту акцію становить 6,0 грн. Витрати з емісії оцінюються на рівні 5,0% від обсягу емісії. Ставка відсотку по депозитних вкладах становить 17,0% річних.

На підставі вихідної інформації визначте вартість залучення власного капіталу за рахунок додаткової емісії акцій (див. табл. 3.7).

Завдання 3.8

Розрахуйте вартість функціонуючого акціонерного капіталу у звітному році, якщо відомо: ринкова ціна простої акції на початок та кінець року відповідно складала 20 грн. та 22 грн.; у минулому році було виплачено дивіденд на одну акцію у розмірі 0,5 грн.

Завдання 3.9

Для здійснення інвестиційного проекту прийнято рішення щодо залучення кредиту банку у розмірі 250,0 тис. грн. Угоду укладено строком на 1 рік. Банк надає кредит під 20,0%. Ставка податку на прибуток 18,0%, рівень витрат по залученню банківського кредиту 2,0% від його суми. Визначте вартість залучення позикового капіталу за рахунок кредиту банку (див. табл. 3.8).

Завдання 3.10

Для залучення капіталу керівництвом акціонерного товариства прийнято рішення щодо емісії облігацій. Загальний обсяг емісії має становити 300,0 тис. грн., фіксовану купонну ставку прийнято на рівні 14,0%, витрати з емісії облігацій передбачено у розмірі 7,0% від суми емісії.

На підставі вихідної інформації визначте вартість залучення позикового капіталу за рахунок емісії облігацій (див. табл.3.8). Ставка податку на прибуток 18,0%. Ставка відсотку по депозитних вкладах 12,0%.

Завдання 3.11

Господарюючим суб'єктом прийнято рішення щодо залучення капіталу за рахунок випуску цінних паперів. На підставі вихідної інформації розрахуйте середньозважену вартість капіталу, що залучається (табл. 3.15) (див. ф. 3.3).

Таблиця 3.15 - Вихідна інформація

Показники	Загальна сума залучення, тис. грн.	Вартість залучення, %
Акції	2000,0	12,0
Облігації	1000,0	10,0

Завдання 3.12

На підставі вихідної інформації визначте середньозважену вартість капіталу підприємства «С» (табл. 3.16) (див. ф. 3.3). Яким чином зміниться показник середньозваженої вартості капіталу за умов зниження питомої ваги акціонерного капіталу до 40,0% та, відповідно, зростання довгострокового та короткострокового капіталів до 30,0%?

Таблиця 3.16 - Вихідна інформація

Показники	Питома вага в загальній сумі залученого капіталу, %	Вартість залучення, %
Акціонерний капітал	60,0	12,0
Довгостроковий позиковий капітал	20,0	18,0
Короткостроковий позиковий капітал	20,0	14,0

Завдання 3.13

Підприємство «В» планує залучити до використання обладнання на загальну суму 2200 тис. грн. на умовах лізингу. Визначте вартість позикового капіталу за умов, що річна лізингова ставка буде складати - 20,0%, річна норма амортизації - 12,0%. Витрати по укладанню контракту фінансового лізингу - 88,0 тис. грн. Ставка податку на прибуток - 18,0% (див. табл. 3.8).

Завдання 3.14

Визначте ефект фінансового левериджу для підприємства «М» за наступних умов: а) загальний розмір капіталу підприємства становить 19000,0 тис. грн., з яких власний - 13000, 0 тис. грн., позиковий - 6000,0 тис. грн.; б) рентабельності активів - 13,5%; в) рівень ставки відсотку за кредит (з урахуванням премії за ризик - 11,0%); г) ставка податку на прибуток - 18,0% (див. ф. 3.7).

Завдання 3.15*

Підприємство «У» має два варіанти щодо укладання угоди на поставку сировини з двома контрагентами. Умови угод, характеризуються інформацією, що представлена у табл. 3.17. Визначте вартість товарного кредиту за обома варіантами та зробіть висновки,

який з них є найбільш вигідним для підприємства (див. табл. 3.8). Ставка податку на прибуток 18,0%.

Таблиця 3.17 - Вихідна інформація

Постачальники	Розмір цінової знижки, що здійснюється при здійсненні платежу готівкою, %	Термін надання відстрочки платежу, дні
Варіант 1	2,0	36,0
Варіант 2	2,5	40,0

Як зміниться вартість товарного кредиту за варіантом 1, якщо підприємство укладе угоду на довгострокову відстрочку платежу, що буде оформлена векселем зі ставкою відсотку 19,0%?

Завдання 3.16

На підставі вихідної інформації визначте рентабельність власного капіталу по підприємствах «А» та «Б» (табл. 3.18). Надайте пояснення результатам, що одержані.

Таблиця 3.18 - Вихідна інформація

Показники	Од. виміру	Підприємство А	Підприємство Б
Середній розмір капіталу, всього	тис. грн.	3840	4200
у тому числі: власний капітал	тис. грн.	1194	2877
позиковий капітал (кредит)	тис. грн.	2646	1323
Прибуток	тис. грн.	691	756
Середній рівень відсотків за кредит	%	14,0	14,0
Податок на прибуток	%	18,0	18,0

Завдання 3.17

На підставі вихідної інформації визначте рентабельність власного капіталу по підприємствах № 1 та № 2 (табл. 3.19). Надайте пояснення результатам, що одержані.

Таблиця 3.19 - Вихідна інформація

Показники	Од. виміру	Підприємство № 1	Підприємство № 2
Середній розмір капіталу, всього	тис. грн.	6800	7500
у тому числі: власний капітал	тис. грн.	4220	4875
позиковий капітал (кредит)	тис. грн.	2580	2625
Прибуток	тис. грн.	1496	1650
Середній рівень відсотків за кредит	%	18,5	16,0
Податок на прибуток	%	18,0	18,0

Завдання 3.18

Як зміниться рентабельність власного капіталу підприємства, якщо його частка знизиться з 60% до 50%, за умов, що ставка відсотку не зміниться і складе – 18%. Рентабельність активів підприємства – 22%.

Завдання 3.19

Як зміниться рентабельність власного капіталу підприємства, якщо його частка в загальній сумі капіталу підвищиться з 50% до 70%. При цьому ціна позикового капіталу знизиться з 12% до 10%. Рентабельність всіх активів підприємства – 20%. Податок на прибуток 18%.

Завдання 3.20

На підставі вихідної інформації порівняйте показники рентабельності власного капіталу по підприємствах №№ 1 – 3 (табл. 3.20). Надайте пояснення результатам, що одержані.

Таблиця 3.20 - Вихідна інформація

Показники	Од. виміру	Підприємство		
		№ 1	№ 2	№ 3
Середній розмір капіталу, всього	тис. грн.	4500	6300	8400
у тому числі: власний капітал	тис. грн.	2700	3465	2520
позиковий капітал (кредит)	тис. грн.	1800	2835	5880
Прибуток	тис. грн.	900	1386	2016
Середній рівень відсотків за кредит	%	16,0	17,0	27,0
Податок на прибуток	%	18,0	18,0	18,0

Завдання 3.21*

На підставі вихідної інформації визначте оптимальну структуру капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності (рентабельності власного капіталу) (табл.3.21).

Таблиця 3.21 - Вихідна інформація

Показники	Од. виміру	Варіанти		
		№ 1	№ 2	№ 3
Середній розмір капіталу, всього	тис. грн.	3200	3200	3200
у тому числі: власний капітал	тис. грн.	2000	1800	1200
позиковий капітал (кредит)	тис. грн.	1200	1400	2000
Прибуток	тис. грн.	736	736	736
Середній рівень відсотків за кредит	%	15,0	18,0	20,0
Податок на прибуток	%	18,0	18,0	18,0

Завдання 3.22*

На підставі вихідної інформації визначте оптимальну структуру капіталу за критерієм мінімізації його вартості (табл. 3.22) (див. 3.3).

Таблиця 3.22 - Вихідна інформація

Показники	Од. виміру	Варіанти		
		№ 1	№ 2	№ 3
Середній розмір капіталу, всього	тис. грн.	6400	6400	6400
у тому числі: власний капітал (акціонерний)	тис. грн.	2000	2600	4200
позиковий капітал (кредит)	тис. грн.	4400	3800	2200
Дивідендні виплати	%	12,0	15,0	19,0
Середній рівень відсотків за кредит	%	22,0	20,0	18,0
Податок на прибуток	%	18,0	18,0	18,0

Завдання 3.23*

У підприємства, що не мало позикових коштів, ціна капіталу складала 20%. Якщо підприємство візьме позику під 12% річних, то ціна капіталу зміниться у зв'язку зі зміною його структури. Питома вага власного капіталу знизиться зі 100% до 60%, а позиковий капітал відповідно буде складати – 40%. Визначте нову ціну капіталу підприємства за умови, що податок на прибуток складає 18%.

Завдання 3.24*

На основі інформації про активи та пасиви мережі дискаунтерів «Фора», що входить до групи торгово-промислових компаній FOZZY GROUP, за звітний рік розробити аналітичний баланс та проаналізувати:

- 1) стан, структуру та динаміку його майнового потенціалу (таблиця 3.23);
- 2) стан, структуру та динаміку його капіталу (таблиця 3.24);
- 3) зробити висновки щодо типу політики фінансування активів підприємства та раціональності використання джерел фінансування.

Таблиця 3.23 - Інформація про стан і склад майнового потенціалу за розміром активів мережі дискаунтерів «Фора» за звітний рік

Стаття активів	тис. грн.	
	На початок звітного року	На кінець звітного року
1	3	4
I. Необоротні активи		
Нематеріальні активи:		
залишкова вартість	243	213
первісна вартість	388	496
накопичена амортизація	145	283
Незавершені капітальні інвестиції	1799	2283
Основні засоби:		
залишкова вартість	167416	214948
первісна вартість	318050	416608
знос	150634	201660
Інвестиційна нерухомість:		
залишкова вартість	1861	1821
первісна вартість	2140	2140
знос	279	319
Довгострокова дебіторська заборгованість	6676	-
Відстрочені податкові активи	3864	4178
Усього необоротних активів	181859	223443
II. Оборотні активи		
Запаси	175360	237210
Виробничі запаси	3724	9680
Товари	241636	297530
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	14727	28070
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	46374	54242
з бюджетом	212	48
Інша поточна дебіторська заборгованість	37614	15677
Поточні фінансові інвестиції	-	35
Гроші та їх еквіваленти	83440	78672
Готівка	13256	15935
Рахунки в банках	-	62737
Витрати майбутніх періодів	1656	1789
Інші оборотні активи	51220	52580
Усього оборотних активів	480603	538323
Усього активи	662462	761766

Таблиця 3.24 - Інформація про джерела фінансування діяльності мережі дискаунтерів «Фора» за звітний рік (тис. грн.)

Джерела фінансування	На початок звітнього року	На кінець звітнього року
I. Власний капітал		
Статутний капітал	17	17
Додатковий капітал	218	20
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	66298	34620
Усього власний капітал	66533	34657
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення		
Довгострокові кредити банків	118658	70767
Інші довгострокові зобов'язання	16196	215
Довгострокові забезпечення	4152	5173
Усього довгострокові зобов'язання і забезпечення	139006	76155
III. Поточні зобов'язання і забезпечення		
Поточна кредиторська заборгованість:		
за довгостроковими зобов'язаннями	41541	48321
за товари, роботи, послуги	393838	574209
за розрахунками з бюджетом	1805	1804
за розрахунками зі страхування	1112	1295
за розрахунками з оплати праці	2863	3168
за одержаними авансами	2141	3906
Інші поточні зобов'язання	13623	18251
Усього поточна кредиторська заборгованість	456923	650954
Всього джерела фінансування	662462	761766

Завдання 3.25*

На основі розрахунків потреби підприємства «В» у активах на кінець планового періоду визначити необхідний розмір залучення позикових коштів (кредиторської заборгованості), якщо відомо, що в плановому році:

- амортизаційні відрахування складуть - 230 тис. грн.;
- інвестиції на модернізацію діючих основних фондів - 510 тис. грн.;
- приріст потреби у запасах товарно-матеріальних цінностей - 340 тис. грн.;
- приріст дебіторської заборгованості в цілому – 160 тис. грн.;
- залишок грошових коштів на кінець періоду - 100 тис. грн.;
- додатковий випуск акцій - 700 тис. грн.
- нерозподілена частина чистого прибутку - 250 тис. грн.;
- погашення основного боргу по довгостроковим банківським кредитам - 270 тис.

грн.

Розробити укрупнений баланс підприємства на кінець планового періоду (табл. 3.25) та зробити висновки, щодо зміни типу політики фінансування активів.

Таблиця 3.25 – Укрупнений аналітичний баланс підприємства «В» на плановий рік тис. грн.

АКТИВ	На	Зміни	На	ПАСИВ	На	Зміни	На
	1.01		31.12		1.01		31.12
I.Необоротні активи, всього	2880			I.Власний капітал, всього	2240		
Основні засоби:	2880			Зареєстрований (пайовий) капітал	600		

Продовження табл. 3.25

первісна вартість	4300			Додатковий капітал	1300		
знос	1420			Нерозподілений прибуток	340		
II. Оборотні активи, всього	1780			II. Довгострокові зобов'язання, всього	420		
Запаси	1020			Довгострокові кредити банків	420		
Дебіторська заборгованість	680			III. Поточні зобов'язання, всього	2000		
Грошові кошти	80			Поточна кредиторська заборгованість	2000		
БАЛАНС	4660			БАЛАНС	4660		

ТЕМА 4. КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

I. Питання для теоретичної підготовки:

- 4.1.Кредитування як джерело залучення фінансових ресурсів підприємствами
- 4.2.Види та порядок банківського кредитування
- 4.3.Комерційне кредитування підприємств
- 4.4.Інші форми кредитних відносин
- 4.5.Ефективність використання кредитних ресурсів та обґрунтування політики кредитування підприємств

II. Рекомендована до вивчення теми література: [3; 11; 13; 37; 42]

III. Основні поняття теми:

Кредитування – це фінансові відносини між суб'єктами господарювання, з яких один – *кредитор* надає у грошовій або у матеріальній чи нематеріальній формах позику - іншому – *позичальнику* для тимчасового використання на умовах повернення та платності.

Підприємство, як юридична особа, та підприємець, як фізична особа, у процесі кредитних відносин можуть виступати у якості і кредитора, і позичальника.

Економічна природа кредиту розкривається через його *принципи*:

1) *поворотності*; 2) *терміновості* 3) *платності*; 4) *цільового використання*; 5) *забезпеченості*.

Основними ознаками кредитних відносин є: вартісна природа; наявність високого рівня довіри між учасниками; добровільність, рівноправ'я та збіг економічних інтересів учасників кредитної операції; економічна самостійність учасників процесу кредитування; отримання економічних вигод обома сторонами процесу; економічна відповідальність учасників за своїми зобов'язаннями; незмінність права власності на позиковий капітал; капіталізація вільної вартості; дискретність на мікро- та макроекономічному рівнях.

Форми та види кредитних відносин класифікують наступним чином (табл. 4.1):

Таблиця 4.1 – Класифікація форм та видів кредиту

Ознаки класифікації	Форми кредиту
1. За формою об'єкту кредитних відносин	1.1. Кредит у товарній формі
	1.2. Кредит у грошовій формі
2. За суб'єктом, що надає кредит	2.1. Комерційний кредит
	2.2. Банківський кредит
	2.3. Лізинг
	2.4. Кредит, сформований на ринку цінних паперів
	2.5. Державний цільовий кредит
	2.6. Інвестиційний податковий кредит
	2.7. Самокредитування

3. За методами повернення суми боргу	3.1. Повернення кредиту частковими сумами протягом дії кредитного договору
	3.2. Повернення кредиту наприкінці дії кредитного договору
4. За строком залучення кредиту	4.1. Короткостроковий кредит
	4.2. Середньостроковий кредит
	4.3. Довгостроковий кредит
5. За платністю кредиту	5.1. Кредит з виплатою відсоткової ставки
	5.2. Безвідсотковий кредит
6. За цільовим використанням кредиту	6.1. На поповнення оборотних коштів
	6.2. На формування недостатнього обсягу інвестиційних ресурсів
	6.3. На забезпечення соціально-побутових потреб працівників
	6.4. На забезпечення інших тимчасових потреб
7. За ступенем забезпеченості кредиту	7.1. Забезпечений кредит
	7.2. Незабезпечений кредит

Банківський кредит – це форма кредиту, за якої банк надає клієнтові у тимчасове використання частину власного або залученого капіталу на умовах повернення зі сплатою банківського відсотку.

За такого кредитування підприємство виступає тільки в ролі позичальника. Класифікація видів банківських кредитів представлена у табл. 4.2.

Таблиця 4.2 – Класифікація видів банківського кредиту

Ознаки класифікації	Види банківського кредиту
1. За призначенням та характером використання	1.1. Фінансування оборотних активів
	1.2. Фінансування основного капіталу
	1.3. Будівельні позички
	1.4. Сільськогосподарські позички
	1.5. Позички небанківським фінансовим установам
	1.6. Позички державним закладам та органам управління
2. За методом надання	2.1. Одноразові
	2.2. Перманентні
	2.3. Гарантовані (резервні)
3. За кількістю кредиторів	3.1. Прямі кредити
	3.2. Консорціальні (синдиковані) кредити
	3.3. Паралельні кредити
4. За методом повернення суми боргу	4.1. Поступово частковими сумами
	4.2. Водночас наприкінці дії кредитного договору
	4.3. За особливими умовами (оведрафт)
	4.4. На вимогу кредитора
5. За наявністю та характером забезпечення	5.1. Незабезпечені довірчі (бланкові) позички
	5.2. Забезпечені (ломбардні) кредити
6. За строком використання	6.1. Онкольний
	6.2. Короткостроковий
	6.3. Середньостроковий
	6.4. Довгостроковий
7. За характером та способом сплати відсотку	7.1.3 фіксованою відсотковою ставкою
	7.2.3 плаваючою відсотковою ставкою

8. За станом кредитної дисципліни	8.1. Строкові
	8.2. Пролонговані
	8.3. Прострочені
9. За валютою надання	9.1. У національній валюті
	9.2. У іноземній валюті
10. За об'єктним призначенням	10.1. Іпотечний
	10.2. Споживчий
	10.3. Контокорентний
	10.4. Під цінні папери
	10.5. Пов'язані з вексельним оборотом

Умовами виникнення кредитних відносин між підприємствами й банками є наступне:

1. Учасники кредитної угоди мають бути юридичними особами і функціонувати на принципах комерційного розрахунку.
2. Підприємство (позичальник) має бути власником майна, або мати право на користування та розпорядження ним.
3. Необхідна наявність економічних і юридичних гарантій повернення кредиту після певного строку.
4. Кредитор має бути так само зацікавлений у видачі кредиту, як підприємство - в його отриманні, тобто повинні збігатися економічні інтереси суб'єктів господарювання.

Для надання кредиту важливе значення має оцінка *кредитоспроможності* позичальника.

Кредитоспроможність підприємства оцінюється на основі системи показників, які відображають розміщення і джерела оборотних коштів, результати фінансової діяльності. Під час аналізу кредитоспроможності враховується також наявність чи відсутність у минулому кредитних відносин підприємства з банком, розмір і строки надання позики.

Якщо *кредит видається на умовах забезпечення*, то це означає наявність у підприємства юридично оформлених документів, що гарантують своєчасне повернення кредиту: заставне зобов'язання; договір-гарантія; договір-поручительство; договір — страхування відповідальності за непогашення кредиту.

Комерційний кредит — це *товарна форма кредиту*, що надається продавцями покупцям у вигляді відстрочування платежу за продані товари, надані послуги, та яка оформлена відповідною кредитною угодою.

Основна мета комерційного кредиту - прискорення процесу реалізації товарів і отримання закладеного в них прибутку. *Об'єктом* комерційного кредиту є товарний капітал, а його *суб'єктами* - агенти товарної угоди (контракту): продавець - як кредитор, а покупець - як позичальник.

В основу комерційного кредиту покладено *договірні зобов'язання* та господарчі зв'язки між контрагентами, які визначають умови кредитування. Кредитні відносини передовсім, ґрунтуються на засадах *особистої довіри* між кредитором і позичальником та на їхній ринковій репутації.

Переваги та недоліки комерційного кредиту відносно банківського кредиту наведено у табл. 4.3.

Таблиця 4.3 – Переваги та недоліки комерційного кредиту відносно банківського кредиту

Переваги	Недоліки
Оперативне надання коштів у товарній (грошовій) формі	Обмежені можливості в часі та розмірах
Технічна нескладність оформлення угоди	
Надання підприємству ширших можливостей маневрування оборотними коштами	Можливість небажаного впливу банків, що дисконтують векселі
Середня вартість комерційного кредиту завжди нижча за середню ставку банківського відсотку	Наявність помітних ризиків для кредитора: можливої зміни ціни товарів; недотримання покупцем строків оплати; банкрутства покупця; можливого подорожчання кредиту
Сприяння розвитку позикового ринку.	

Формою прояву *комерційного кредиту* на рівні підприємства виступає кредиторська заборгованість. **Кредиторська заборгованість** – є позиковим безвідсотковим джерелом фінансування поточної діяльності підприємств, що підлягає поверненню у встановлені строки та забезпечує нарощування економічного потенціалу підприємства.

Основні види комерційного кредитування наведено на рис. 4.1. Найбільш поширена група представлена кредитами у *товарно-грошовій формі*.

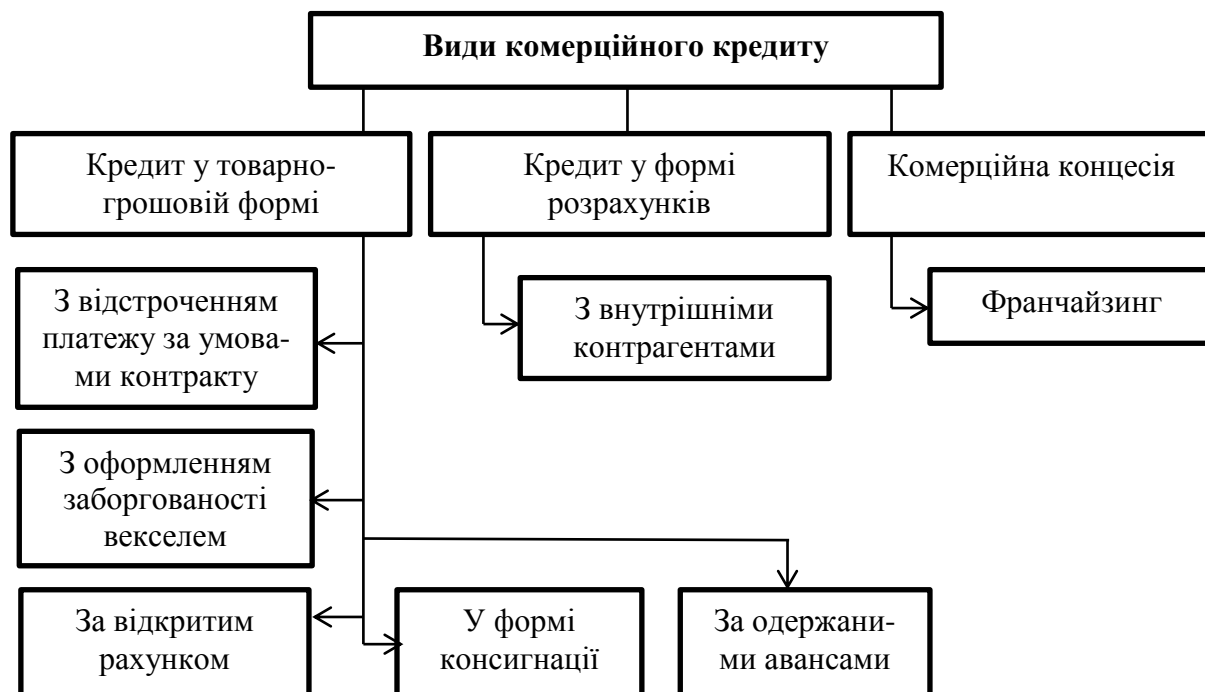

Рис. 4.1 – Види комерційного кредиту

Залучення кредитних ресурсів *на ринку цінних паперів* пов'язано, в першу чергу, з розміщенням підприємствами на фондовому ринку *облігацій*.

Облігації – це один з видів боргових цінних паперів, що підтверджують наявність кредиторсько-дебіторських взаємовідносин між емітентом (підприємством) і власником облігацій. У цих взаєминах емітент є позичальником грошей, а власник облігацій – кредитором.

Ця форма, як і всі форми кредитування, для емітентів має певні переваги та недоліки, які наведено в таблиці 4.4.

Таблиця 4.4 - Переваги та недоліки облігацій для емітентів

Переваги	Недоліки
<p>Нижчі відсоткові ставки в порівнянні з іншими формами довгострокового кредитування.</p> <p>Доступ до широкого кола кредиторів (юридичних і фізичних осіб).</p> <p>Диверсифікація позичальників.</p> <p>Відсутність контролю з боку кредитора.</p> <p>Можливість структуризації параметрів позики відповідно до потреб підприємства.</p> <p>Успішне погашення випуску облігацій дає можливість знизити відсоткові ставки, збільшити терміни та обсяги подальших позик.</p> <p>Позитивний суспільний імідж.</p>	<p>Невчасність настання періоду погашення позики.</p> <p>Велика кількість кредиторів.</p> <p>Високі накладні витрати під час емісії та розміщення облігацій.</p> <p>Відсотки за облігаціями повинні сплачуватися незалежно від наявності в підприємства прибутку в звітному періоді.</p> <p>Законодавчо заборонено випуск облігацій для формування та поповнення статутного фонду, а також для покриття збитків від господарської діяльності.</p>

Ці боргові цінні папери мають різновиди, що класифікуються за декількома ознаками 85абл. 4.5, які відображають ті або інші сутнісні категорії кредиту.

Таблиця 4.5 - Класифікація боргових цінних паперів (облігацій)

Ознаки	Види облігацій
1. За особливістю реєстрації та характером обертання	1.1. Облігації на пред'явника (вільного обігу)
	1.2. Іменні облігації (з обмеженим обігом)
	1.3. Без права обігу
2. За формою виплати доходу	2.1. Відсоткові (з відсотками фіксованими, плаваючими, рівномірно зростаючими, змішаними)
	2.2. Дисконтні
	2.3. Цільові (безвідсоткові)
3. За способом забезпечення	3.1. Майнова застава
	3.2. Гарантійні зобов'язання
	3.3. Застава у вигляді викупного фонду
	3.4. Незабезпечені
4. За способом погашення	4.1. Конвертовані
	4.2. Звичайні
5. За можливістю дострокового викупу	5.1. Дострокове погашення облігації (відзивна)
	5.2. Погашення після закінчення терміну облігації (безвідзивна)
6. За терміном погашення	6.1. Короткострокові позики (1 рік)
	6.2. Середньострокові позики (1–5 років);
	6.3. Довгострокові позики (понад 5 років);
	6.4. Безстрокові (виплата здійснюється невизначено довго)

7.3а періодичністю виплати доходу	7.1.3 фіксованими виплатами через певні інтервали впродовж терміну дії облігації
	7.2.3 одноразовою сплатою після закінчення терміну облігації

Умови випуску і розміщення облігацій підприємств визначаються законодавчими та нормативними актами, а також статутом емітента. Витрати, пов'язані із залученням коштів на основі емісії облігацій складаються з одноразових *накладних витрат* і *поточних* (чи *остаточних*) виплат доходів за облігаціями.

Однією з особливих форм кредитування підприємств є *лізинг*.

Лізинговий кредит - це кредитні відносини між юридичними особами, які виникають у разі оренди майна і супроводжуються укладанням лізингової угоди. Лізинг є специфічною формою майнового, тобто товарного кредиту. Його специфіка полягає у тісному взаємозв'язку і переплетенні кредитних, фінансових та орендних відносин.

Сутність лізингу полягає в наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений строк лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або набувається ним у власність за дорученням і погодженням з лізингоодержувачем у відповідного продавця майна за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів.

З економічної точки зору лізинг близький банківському кредиту, що надається під основні засоби і комерційному, у вигляді продажу товарів в розстрочку. Порівняльна характеристика цих форм кредитування наведена в таблиці 4.6.

Фінансовий лізинг - це угода, що передбачає протягом періоду своєї дії виплату лізингових платежів, які покривають повну вартість амортизації обладнання або більшу його частину, додаткові витрати і прибуток орендодавця. Лізингова угода характеризується при цьому тривалим терміном, що наближується до терміну окупності предмета лізингу та амортизації всієї або більшої частини його вартості.

Оперативний лізинг - це договір лізингу, який укладається на термін, менший за період амортизації орендованого майна. Для оперативного лізингу характерне часткове відшкодування вартості майна, що здається в лізинг (термін амортизації довший за термін договору).

Різновидом лізингу є *селенг* – це грошово-майнова операція щодо передачі власником його прав користування і розпорядження власністю (майном) селенг-компанії за визначену плату. Власник залишається власником переданого майна, і селенг-компанія повинна по його першій вимозі повернути майно.

Селенг – це двосторонній процес, який є специфічною формою зобов'язання, що регламентується *угодою майнового найму*. За формою фінансування селенгова діяльність наближена до банківської діяльності. Вона може здійснюватися будь-якими торгово-промисловими підприємствами як побічна операція.

Таблиця 4.6 - Порівняльна характеристика банківського, комерційного кредитів і лізингу

Ознаки	Банківський кредит	Лізинг	Комерційний кредит
Об'єкт кредитування	Позиковий капітал надається в грошовій формі	Позиковий капітал надається в товарній (основні засоби) і товарно-грошовій формах	Позиковий капітал надається в товарній формі (оборотні активи)
Суб'єкти кредитних відносин	Кредитор - банк, інші кредитно-фінансові установи. Позичальник – підприємство.	Лізингодавець - лізингова компанія або банк. Лізингоотримувач – підприємство. Підприємство-виробник основних засобів. Виробник і лізингодавець можуть виступати однією особою.	Кредитор – підприємство-виробник. Позичальник – підприємство-споживач.
Право власності на об'єкт кредитування	Право власності залишається у кредитора	Право власності може залишатися у лізингодавця, а може перейти до лізингоотримувача, але лише після здійснення повної сплати лізингових платежів і закінчення терміну договору	Переходить до покупця у момент отримання товару
Форма погашення боргу	Грошова	Грошова, товарна, змішана	Грошова
Термін кредитування	Довгостроковий кредит	Коротко-, середньо- та довгостроковий кредит	Короткостроковий кредит
Платіж за кредит	Відсотки за кредит	Сума відшкодування амортизованої частини вартості об'єкту лізингу і відсоток за користування кредитом	Відсотки за кредит визначаються розміром цінової знижки за дострокову оплату
Порядок сплати відсотків і основної суми боргу	Виплата платежів рівномірними частинами в процесі періоду кредитування	Виплата частковими платежами з періодичністю, встановленою в договорі	Виплата боргу не рідше за один раз на місяць
Мета використання	На розширення та оновлення оборотних та необоротних активів	Тимчасове користування основними засобами на умовах оренди або їх придбання за залишковою вартістю з метою технічного переозброєння та розширення основних засобів	На поповнення оборотних активів в частині запасів товарно-матеріальних цінностей
Забезпечення	Як застава використовуються активи, під які береться кредит	Заставою є об'єкт лізингу. Додатковою формою забезпечення є страхування об'єкту лізингу лізингоотримувачем на користь лізингодавця	Як застава використовуються запаси, що кредитується

Ефективність процесу кредитування з боку позичальника повинна розглядатися як ситуація, при якій вибраний варіант кредитування забезпечує оптимальне досягнення мети розвитку підприємства.

Схематично основні етапи прийняття рішень щодо забезпечення ефективності кредитування підприємств представлено на рис. 4.2.

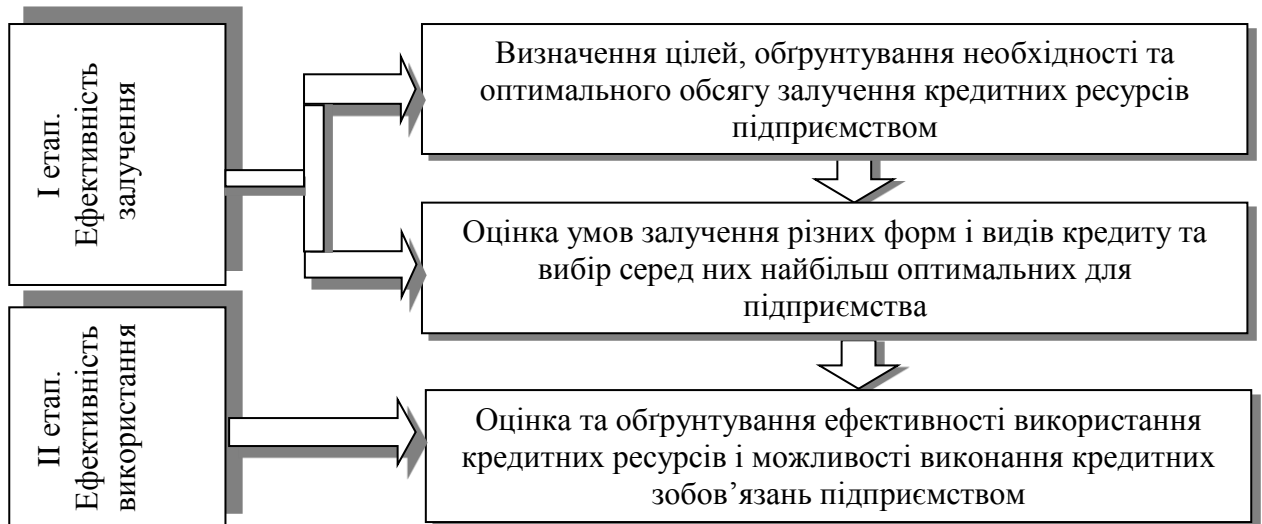

Рис. 4.2. Основні етапи прийняття рішень щодо забезпечення ефективності кредитування підприємств

Найважливішою характеристикою умов залучення, які визначають витрати підприємств, є *вартість кредиту* (див. табл. 3.8).

Найважливішим узагальнюючим показником правильного вибору умов кредитування є *коефіцієнт доцільності залучення кредитних ресурсів*, який дозволяє порівняти *середньозважену вартість кредиту* з економічною *рентабельністю підприємства*, яку було досягнуто за аналізований період.

$$K_{\text{дкр}} = \frac{СВКР}{R_{\text{к}}}, \quad (4.1)$$

де $K_{\text{дкр}}$ – коефіцієнт доцільності залучення кредитних ресурсів, од.; СВКР – середньозважена вартість кредитних ресурсів, %; $R_{\text{к}}$ – рентабельність капіталу підприємства за прибутком до оподаткування, %.

Оптимальне значення цього показника повинно бути менше одиниці.

До основних *критеріїв ефективності використання кредитних коштів* можуть бути віднесені: оборотність; прибутковість; ризик.

Найбільш поширеним узагальнюючим показником в групі, що визначають *оборотність* кредитних ресурсів є *кредитовіддача*, яка характеризується відношенням обсягу реалізації продукції підприємства до середньої їх суми за аналізований період.

$$K_{\text{РВ}} = \frac{O_{\text{рп}} \cdot Ч_{\text{скр}}}{СКР}, \quad (4.2)$$

де $K_{\text{РВ}}$ – кредитовіддача од.; $O_{\text{рп}}$ – обсяг реалізованої продукції за період, грн.; $Ч_{\text{скр}}$ – частка середньої суми кредитних ресурсів у загальній середній сумі всього капіталу підприємства за період; СКР – середній за період обсяг кредитних ресурсів, що використовувався підприємством, грн.

Другим і дуже важливим критерієм ефективності кредитування є *прибутковість*, яку можна характеризувати, перш за все, за допомогою показників *рентабельності* кредитних ресурсів, як в цілому, так і за формами кредитування. В узагальненому вигляді рентабельність розраховується наступним чином:

$$R_{кр} = \frac{П_{кр}}{СКР}, \quad (4.3)$$

де $R_{кр}$ – рентабельність використання кредитних ресурсів, од.; $П_{кр}$ – прибуток, що одержаний під час використання кредитних ресурсів, грн.

При цьому ефективність процесу кредитування може бути визначена шляхом *зіставлення показників рентабельності з вартістю* відповідних кредитних ресурсів.

Рівень *фінансового ризику* та можливість повернення позикового капіталу в підприємствах можуть бути визначені за допомогою показників обслуговування боргу. Одним з таких показників є *коефіцієнт забезпеченості відсотків*, який показує, на скільки величина прибутку підприємства до виплати податків перевищує суму витрат на сплату відсотків.

$$КЗВ = \frac{П_{пв}}{ВП}, \quad (4.4)$$

де $КЗВ$ – коефіцієнт забезпеченості відсотків, од.; $П_{пв}$ – прибуток підприємства до виплати податків та відсотків, грн.; $ВП$ – сума витрат на сплату відсотків, грн.

Коефіцієнт забезпеченості відсотків і капітальної суми боргу більш повно характеризує можливість підприємства обслуговувати борг, а отже, й оцінювати ризик неплатоспроможності.

$$КЗВб = \frac{П_{пв}}{ВП + \frac{СБ}{1 - Спп}}, \quad (4.5)$$

де $КЗВб$ – коефіцієнт забезпеченості відсотків та капітальної суми боргу, од.; $СБ$ – капітальна сума боргу, грн.; $Спп$ – ставка податку на прибуток, од.

Оцінка ефективності використання *довгострокових кредитів* на капітальні вкладення, а також рівень їх ризику полягає у визначенні *періоду окупності прокредитованих витрат* за рахунок прогнозованого надходження грошових коштів (тобто за рахунок доходу, отриманого від цієї кредитної операції).

$$Ток = \frac{СБ}{Дск}, \quad (4.6)$$

де $Ток$ – термін (період) окупності прокредитованих витрат, років; $Дск$ – середньорічний дохід від кредитної угоди, грн.

Якщо цей термін відповідає терміну, визначеному кредитною угодою, або менший за нього, то процес кредитування вважається ефективним, а ризик неповернення позикового капіталу – мінімальним.

Обґрунтування ефективних форм і умов залучення кредитних ресурсів витікає з побудови відповідної *політики кредитування підприємств*.

Формування політики залучення кредитних ресурсів у підприємствах, технологію її розробки можна представити у вигляді структурно-логічної схеми (рис. 4.3).

Рис. 4.3 – Основні етапи розробки політики кредитування підприємства

На підставі загальної оцінки ринку позикового капіталу доцільно провести аналіз кожного можливого джерела кредитування. При цьому цілі отримання й зміст інформації будуть різні залежно від форми залучення кредиту (табл. 4.7).

Таблиця 4.7 – Необхідна вихідна інформація про стан ринку кредитних ресурсів за їх основними формами

Форма кредиту	Мета одержання інформації	Вихідна інформація для аналізу ринку кредитних ресурсів
Банківський кредит	Оцінка привабливості кредиторів ринку банківських кредитів	наявність потенційних кредиторів у регіоні діяльності підприємства; рейтинг і основні показники діяльності кредитно-фінансових установ;

		різновиди кредитних послуг, які надаються; умови надання кредитних послуг; розмір відсоткової ставки за кредитами потенційних кредиторів і рівень відхилення їх від середньоринкових ставок
Комерційний кредит	Оцінка можливостей та умов отримання кредиту від постачальників на ринку товарних ресурсів	перелік можливих постачальників товарно-матеріальних цінностей підприємству; види товарно-матеріальних цінностей, які можуть бути об'єктом кредиту; розмір торговельної знижки й період надання кредиту потенційними кредиторами в порівнянні зі середньоринковими умовами; види й порядок надання комерційного кредиту
Лізинг	Оцінка привабливості лізингових компаній на ринку лізингових послуг	наявність потенційних лізингодавців; види лізингових операцій; види об'єктів лізингу, які можуть надаватися в оренду; розмір, форма та порядок здійснення лізингових платежів, і відхилення їх від середньоринкових умов; наявність інших основних умов лізингових операцій (у тому числі можливість викупу майна, переданого в оренду)
Облігаційна позика	Оцінка кон'юнктури фондового ринку й рівня інвестиційної привабливості облігацій, запланованих до емісії	стан попиту та пропозиції боргових цінних паперів різних видів; характер обігу облігацій інших підприємств-аналогів, обсяги їх продажу, умови випуску, рівень цін їх котирування; визначення діапазону вартості залучення позики й оцінка обсягів продажу облігацій, запланованих до емісії; рівень інвестиційної привабливості власних облігацій у порівнянні з борговими цінними паперами інших емітентів, їх кредитний рейтинг на фондовому ринку.

IV. Завдання для самостійного повторення:

Ознайомтесь з законодавчими документами щодо порядку кредитування підприємств:

1. Цивільний кодекс України N 435-IV від 16 січня 2003 року редакція від 28.02.2019 року книга 5. Режим доступу : <http://code.leschishin.org/cc/>

2. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV (Редакція станом на 15.05.2018). Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>);

3. Закон України «Про фінансовий лізинг» 723/97-ВР в редакції: 16 січня 2004 року N 1381-IV : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/723/97-вр>

V. Контрольні питання:

1. Розкрийте сутність процесу кредитування. Надайте характеристику об'єкту та суб'єктам даного процесу.

2. Чому підприємство у фінансових відносинах, що пов'язані з кредитуванням, може бути й кредитором, й позичальником? Чим це обумовлено?

3. Охарактеризуйте основні принципи та ознаки кредитних відносин.

4. Надайте характеристику основним формам кредитних відносин. За якими ознаками їх класифікують?

5. В чому полягають особливості банківського кредитування?

6. Охарактеризуйте види банківського кредитування за призначенням й характером використання та методами надання. Що таке кредитна лінія?

7. Як розрізняють види банківського кредитування за кількістю кредиторів та методами повернення суми боргу?

8. Що таке забезпечений та незабезпечений види банківського кредиту? Які існують форми забезпечення?

9. Яким чином розподіляють види банківських кредитів за строком використання та способом сплати відсотків?

10. Надайте характеристику видам банківських кредитів за станом кредитної дисципліни. В чому полягають особливості надання банківських кредитів в іноземній валюті?

11. Охарактеризуйте види банківських кредитів за об'єктним призначенням: іпотечний, споживчий, контокорентний кредити, кредити під цінні папери та кредити, пов'язані з вексельним обігом.

12. Що включають у банківські послуги кредитного характеру?

13. Сутність та особливості облікового, акцептного та авального кредитів.

14. Сутність та особливості факторингу та форфейтингу.

15. Умови, порядок надання та залучення банківських кредитів підприємствами.

16. Сутність, особливості комерційного кредиту, його переваги та недоліки відносно банківського кредитування.

17. Характеристика комерційного кредиту з відстроченням платежу за умовами контракту.

18. Комерційний кредит з оформленням заборгованості векселем.

19. Особливості комерційного кредиту з відкритим рахунком.

20. Надайте характеристику комерційному кредиту у формі консигнації.

21. Комерційний кредит за одержаними авансами та за розрахунками з внутрішніми контрагентами.

22. Франчайзинг як особлива форма кредитування.

23. Запозичення кредитних ресурсів на ринках цінних паперів.

24. Наведіть основні ознаки класифікації боргових цінних паперів (облігацій).

25. Розкрийте сутність лізингового кредиту. Об'єкти та суб'єкти лізингу.

26. В чому полягає різниця між банківським, комерційним кредитами та лізингом?

27. Основні етапи лізингової операції.

28. Види лізингу. Фінансовий та оперативний лізинг.

29. Селенг - як вид лізингу.

30. Характеристика основних етапів оцінки ефективності процесу кредитування.

31. Критерії та показники ефективності процесу кредитування підприємств.

32. Політика підприємств щодо залучення кредитних ресурсів. Умови та етапи формування.

VI. Тестовий контроль:

1. Сутність поняття «кредит» з фінансової точки зору найбільш повно відображається у наступних визначеннях:

а) вид суспільних відносин, що пов'язаний з рухом вартості на умовах повернення;

б) юридично оформлене економічне зобов'язання;

в) економічні відносини, за якими одна із сторін господарського процесу не повертає негайно одержані від іншої сторони гроші або інші ресурси, але обіцяє надати оплату або повернути ресурси у майбутньому;

г) усі відповіді вірні.

2. Процес, з одного боку, надання позики, а з іншого, залучення позикових ресурсів на певні цілі – це процес:

а) фінансування;

б) кредитування;

- в) формування зобов'язань;
- г) усі відповіді вірні.

3. *Необхідність у кредитних ресурсах виникає у підприємства у чинність наступних внутрішніх факторів:*

- а) рівномірності руху оборотного капіталу;
- б) знецінення власного капіталу в зв'язку з інфляцією;
- в) необхідності реальних інвестицій у розвиток підприємства;
- г) рівня збалансованості економіки країни.

4. *До принципів кредитування відносять:*

- а) економічну самостійність учасників процесу;
- б) обов'язковість повернення кредитних ресурсів у встановлений термін;
- в) наявність високого рівня довіри між учасниками;
- г) усі відповіді вірні.

5. *Яке з наступних визначень не є вірним:*

- а) «кредит надається тільки у грошовій формі»;
- б) «кредитування передбачає зміну власності на позиковий капітал»;
- в) «використання позикового капіталу не передбачає обов'язкове отримання доходу»;
- г) усі відповіді не вірні.

6. *Кредиторами підприємств не можуть бути:*

- а) лізингова компанія;
- б) держава;
- в) працівники підприємства;
- г) власники підприємства під час формування статутного капіталу.

7. *Відстрочка сплати податку на прибуток являє собою:*

- а) цільовий державний кредит;
- б) інвестиційний податковий кредит;
- в) комерційний кредит;
- г) самокредитування.

8. *Об'єктом банківського кредиту виступає:*

- а) грошовий капітал;
- б) промисловий капітал;
- в) оборотний капітал;
- г) торговий капітал.

9. *Згода банку надати кредит у майбутньому в розмірах, які не перевищують заздалегідь обумовленої суми без додаткових спеціальних переговорів – це:*

- а) одноразові кредити;
- б) кредитна лінія;
- в) прямі кредити;
- г) консорціальні кредити.

10. *За характером (формою) забезпечення банківські кредити поділяють на:*

- а) бланкові та ломбардні;
- б) онкольні та короткострокові;

- в) застраховані та гарантовані;
- г) контокорентні та перманентні.

11. *Відсоткова ставка за використання банківського кредиту не може бути:*

- а) плаваючою;
- б) фіксованою;
- в) від'ємною;
- г) нижче рівня інфляції.

12. *Короткостроковий кредит, що надається банком надійному підприємству понад залишок його коштів на поточному рахунку в межах заздалегідь обумовленої суми шляхом дебетування його рахунку – це:*

- а) іпотечний кредит;
- б) контокорентний кредит;
- в) обліковий кредит;
- г) акцептний кредит.

13. *Система фінансування, за умовами якої підприємство – постачальник товарів переуступає короткострокові вимоги за торговельними операціями комерційному банку – це:*

- а) факторинг;
- б) форфейтинг;
- в) акцептний кредит;
- г) авальний кредит.

14. *До обов'язкових умов виникнення кредитних відносин між підприємством та банком не слід відносити:*

- а) наявність у підприємства позичальника прав на користування та розпорядження майном;
- б) наявність рівня забезпечення майна підприємства власними коштами більш ніж на 60%;
- в) наявність збігання економічних інтересів підприємства та банку;
- г) наявність економічних та юридичних гарантій повернення кредиту після певного строку.

15. *Який з наведених видів кредитів не належить до банківського кредиту:*

- а) іпотечний;
- б) кредитна лінія;
- в) роловерний кредит;
- г) консигнація.

16. *Цей вид кредиту можна одержати під заставу векселів, державних короткострокових облігацій:*

- а) іпотечний;
- б) кредитна лінія;
- в) ломбардний;
- г) роловерний.

17. *Цей вид кредиту можна одержати під заставу основних засобів або майнового комплексу:*

- а) роловерний
- б) іпотечний;
- в) кредитна лінія;
- г) ломбардний.

18. *Основний документ, що регулює кредитні відносини між підприємством та банком:*

- а) кредитна заява;
- б) кредитний договір;
- в) кредитні умови;
- г) кредитні зобов'язання.

19. *Що не входить до складу основних кредитних умов під час залучення банківського кредиту:*

- а) рівень кредитної ставки;
- б) форма забезпечення кредиту;
- в) визначення ефективних форм андеррайтингу;
- г) умови сплати суми відсотку.

20. *Для якого заходу залучення банківського кредиту не передбачено:*

- а) фінансування сезонних запасів;
- б) придбання основних засобів;
- в) реалізація інвестиційного проекту;
- г) покриття збитків.

21. *Кредит, що надається підприємству у формі відстрочки платежу за одержані сировину, матеріали чи товари на визначений термін:*

- а) банківський кредит;
- б) комерційний кредит;
- в) іпотечний кредит;
- г) консорціальний кредит.

22. *Об'єктом комерційного кредиту виступає:*

- а) грошовий капітал;
- б) промисловий капітал;
- в) основний капітал;
- г) товарний капітал.

23. *Привабливість комерційного кредиту для підприємства-покупця полягає:*

- а) у прискоренні швидкості обороту коштів, що вкладені в продукцію;
- б) у тимчасовому скороченні потреби у банківському кредиті;
- в) у одержанні додаткового прибутку у вигляді позичкового проценту;
- г) можливості придбати продукцію підприємства-постачальника зі знижкою.

24. *До недоліків комерційного кредиту, як кредитного інструменту, слід віднести наступне:*

- а) він є найбільш маневреною формою фінансування виробничих запасів;
- б) його вартість (як правило) нижче вартості фінансового кредиту;
- в) він (за інших рівних умов) сприяє зниженню загальної вартості залучення позикового капіталу;
- г) цей вид кредиту носить обмежений характер.

25. До переваг комерційного кредиту, як кредитного інструменту, слід віднести наступне:

- а) його цільове використання носить вузький характер;
- б) цей вид кредиту носить обмежений характер;
- в) його вартість (як правило) нижче вартості фінансового кредиту;
- г) за умов, що середній період обороту запасів товарно-матеріальних цінностей перевищує середній період використання комерційного кредиту, виникає потреба в залученні додаткових джерел фінансування активів.

26. Формою прояву комерційного кредиту як джерела фінансування на рівні підприємства-позичальника є:

- а) кредиторська заборгованість;
- б) дебіторська заборгованість;
- в) довгострокові фінансові зобов'язання;
- г) резервний капітал.

27. Цей вид товарного кредиту використовується підприємством у відносинах із постійними постачальниками за умов багаторазових поставок заздалегідь узгодженої номенклатури продукції невеликими партіями:

- а) товарний кредит із використанням векселів;
- б) товарний кредит у формі консигнації;
- в) товарний кредит у формі авансу покупця;
- г) товарний кредит за відкритим рахунком.

28. Цей товарний кредит є видом зовнішньоекономічної комісійної операції, за якою постачальник відвантажує товар на склад торговельного підприємства з дорученням реалізувати його:

- а) кредит з використанням векселів;
- б) товарний кредит у формі консигнації;
- в) товарний кредит за відкритим рахунком;
- г) товарний кредит у формі авансу покупця.

29. Одним із критеріїв залучення товарного кредиту є:

- а) зростання середньої вартості позикового капіталу;
- б) зростання середньої вартості власного капіталу.
- в) зменшення середньої вартості позикового капіталу;
- г) зменшення середньої вартості власного капіталу.

30. Цей вексель містить обіцянку векселедавця сплатити безпосередньо своєму кредиту-векселедержателю суму боргу:

- а) простий вексель;
- б) переказний вексель;
- в) трата;
- г) аваль.

31. Цей вексель містить наказ боржнику про сплату в зазначений строк вказаної суми третій особі:

- а) простий вексель;
- б) переказний вексель;
- в) аваль;
- г) акцепт.

32. Чи може векселедержатель отримувати під векселі в банку кредит:

- а) ні, такі операції заборонені законодавством;
- б) так, однак лише за дозволу голови правління банку;
- в) так, ця операція має назву "облік векселів";
- г) так, ця операція має назву "андерайтинг".

33. Короткострокові комерційні кредити у грошовій формі, повернення яких здійснюється у товарній формі – це:

- а) товарний кредит із використанням векселів;
- б) товарний кредит у формі консигнації;
- в) товарний кредит у формі авансу покупця;
- г) товарний кредит за відкритим рахунком.

34. Комерційний кредит, який може бути залучений підприємством на короткостроковий або довгостроковий період, у товарній (нематеріальній) формі у вигляді виняткових прав, які належать компанії правласнику, на умовах, визначених договором називають:

- а) лізинг;
- б) франчайзинг;
- в) іпотека;
- г) факторинг.

35. Короткострокові (до одного місяця) безвідсоткові кредити у грошовій формі включають:

- а) внутрішню кредиторську заборгованість з оплати праці;
- б) внутрішню кредиторську заборгованість зі страхування;
- в) внутрішню кредиторську заборгованість учасникам;
- г) усі відповіді вірні.

36. Цінний папір, що визначає відносини позики між його власником та підприємством-емітентом – це:

- а) вексель;
- б) акція;
- в) облігація;
- г) усі відповіді вірні.

37. До переваг емісії облігацій, як кредитного інструменту, для емітентів слід віднести наступне:

- а) доступ до широкого кола кредиторів
- б) велика кількість кредиторів;
- в) незначні накладні витрати під час емісії та розміщення облігацій;
- г) високий контроль з боку кредиторів.

38. За формою виплати доходу облігації не можуть бути:

- а) з фіксованим відсотком;
- б) з рівномірно зростаючим відсотком;
- в) безвідсоткові (цільові);
- г) жодної вірної відповіді.

39. *Фінансова операція, що передбачає передачу (або придбання) прав користування окремими видами основних фондів на платній основі впродовж терміну, що обумовлений:*

- а) лізинг;
- б) іпотека;
- в) консигнація;
- г) ломбардний кредит.

40. *Право власності на об'єкт кредитування переходить до отримувача одночасно з передаванням кредитних ресурсів у процесі:*

- а) банківського кредитування;
- б) лізингу;
- в) комерційного кредитування;
- г) жодної вірної відповіді.

41. *Ефективне використання банківського кредиту в довгостроковому періоді можливо за наступної умови:*

- а) рівень кредитної ставки має бути нижчим за рівень рентабельності активів;
- б) рівень кредитної ставки має бути вищим за рівень рентабельності активів;
- в) рівень кредитної ставки має дорівнювати рівню рентабельності активів;
- г) рівень кредитної ставки має бути вищим за рівень інфляції.

42. *Ефективне використання банківського кредиту в короткостроковому періоді можливо за наступної умови:*

- а) рівень кредитної ставки має бути вищим за рівень рентабельності поточних господарських операцій;
- б) рівень кредитної ставки має бути нижчим за рівень рентабельності поточних господарських операцій;
- в) рівень кредитної ставки має дорівнювати рівню рентабельності поточних господарських операцій;
- г) рівень кредитної ставки має бути вищим за рівень інфляції.

43. *За яких умов політика залучення кредитних ресурсів підприємством буде ефективною:*

- а) середньозважена вартість кредитних ресурсів - 27,0%, а рентабельність капіталу за прибутком до оподаткування - 22,0%;
- б) середньозважена вартість кредитних ресурсів - 22,0%, а рентабельність капіталу за прибутком до оподаткування - 27,0%;
- в) середньозважена вартість кредитних ресурсів - 25,0%, а рентабельність капіталу за прибутком до оподаткування - 25,0%;
- г) недостатньо інформації для оцінки ефективності.

VII. Практичні завдання та ситуації:

Приклади розв'язання типових задач

Завдання 4.1

Одержання позики можливо за умов: а) щоквартального нарахування відсотків виходячи з 15% річних; б) щомісячного нарахування відсотків виходячи з 24% річних. Який варіант є найбільш прийнятним?

Розв'язання

Для прийняття рішення необхідно розрахувати ефективну річну відсоткову ставку. Чим більше значення ефективної річної відсоткової ставки, тим більший рівень витрат з обслуговування позики.

За першим варіантом значення ефективної річної відсоткової ставки становить:

$$r^e = \left(1 + \frac{0,15}{4}\right)^4 - 1,0 = 0,16.$$

За другим варіантом значення ефективної річної відсоткової ставки становить:

$$r^e = \left(1 + \frac{0,24}{12}\right)^{12} - 1,0 = 0,27.$$

Висновок: за розрахунками найбільш прийнятним є перший варіант, адже витрати за ним менші.

Завдання 4.2

Постачальник 1 надає товарний кредит терміном 2 місяці та цінову знижку за платіж готівкою у розмірі 4,0%. Постачальник 2 надає товарний кредит терміном 3 місяці та цінову знижку за платіж готівкою в розмірі 7,0%. Визначте, який з варіантів залучення товарного кредиту найбільш відповідає інтересам підприємства.

Розв'язання

Визначимо вартість товарного кредиту. Він становить:

$$\text{за варіантом 1: } \frac{0,04}{1 - 0,04} \times \frac{360,0}{60,0} = 0,246 \text{ або } 24,6\% \text{ на рік;}$$

$$\text{за варіантом 2: } \frac{0,07}{1 - 0,07} \times \frac{360,0}{90,0} = 0,30 \text{ або } 30,0\% \text{ на рік.}$$

Висновок: для підприємства більш доцільним є дотримання розрахунків за першим варіантом, адже вартість товарного кредиту за ним менша.

Завдання для розв'язання:

Завдання 4.3*

За вихідними даними (додатки А, Б, табл. А1 та Б1) визначте розмір, динаміку та структуру банківського та комерційного кредитів, що використовують підприємства ТОВ «Слобожанка» та ПАТ «Підшипник». Результати розрахунків оформите відповідною таблицею. Надайте пояснення результатам, що одержані.

Завдання 4.4

Для забезпечення зростання обсягів реалізації продукції керівництво підприємства вважає за доцільне залучення банківського кредиту у розмірі 12,0% майна господарюючого суб'єкта станом на кінець звітної періоду. На підставі вихідної інформації (табл. 4.8, 4.9) визначте фінансові можливості підприємства щодо залучення банківського кредиту, якщо угоду передбачено укласти на 1 рік на умовах 22,0% річних. Податок на прибуток 18,0%.

Таблиця 4.8 - Вихідна інформація щодо майна підприємства станом на кінець періоду

		тис. грн.	
АКТИВ		ПАСИВ	
Необоротні активи	8122	Власний капітал	9200
Оборотні активи	3357	Позиковий капітал	2279
Баланс	11479	Баланс	11479

Таблиця 4.9 - Вихідна інформація щодо результатів діяльності підприємства за умов залучення кредиту

Показники	Од. виміру	Значення
Річний випуск продукції (без ПДВ)	тис. грн.	25804
Собівартість продукції	тис. грн.	23604
Прибуток до оподаткування	тис. грн.	2200

Завдання 4.5

Для здійснення інвестиційного проекту передбачено залучення банківського кредиту у розмірі 20000,0 тис. грн. терміном на 3 роки. На підставі вихідної інформації (за інших рівних умов) визначте, який з варіантів залучення кредиту найбільш відповідає інтересам підприємства (табл. 4.10).

Таблиця 4.10 - Вихідна інформація

Варіанти	Річний відсоток, %	Умови виплати відсотку
Варіант 1	20,0	щомісячно
Варіант 2	22,0	щоквартально
Варіант 3	24,0	щорічно

Завдання 4.6

За вихідних умов визначте: який з постачальників пропонує найкращі умови щодо придбання товарів у кредит (табл. 4.11). Відповідь обґрунтуйте.

Таблиця 4.11 - Вихідна інформація

Показники	Постачальник			
	№ 1	№ 2	№ 3	№ 4
Цінова знижка (за умов розрахунків готівкою), %	4,0	5,5	10,0	7,0
Період кредитування, дні	30	45	90	60

Завдання 4.7*

Підприємство «N», що має кредиторську заборгованість перед ПАТ «ABC», придбало на фондовому ринку вексель акціонерного товариства. Чи є ця операція для підприємства «N» доцільною якщо: розмір кредиторської заборгованості – 110,0 тис. грн., номінальна вартість векселя – 150,0 тис. грн., курсова вартість векселя – 70,0% номінальної вартості.

Завдання 4.8

На плановий період підприємству необхідно мати фінансових ресурсів для придбання оборотних активів на суму 2500 тис. грн. Фактична наявність власних коштів на початок планового періоду складає 1500 тис. грн. Від фінансової діяльності надійде 300 тис. грн. У плановому періоді підлягає поверненню раніше отриманий кредит у сумі 700 тис. грн. На основі наведених вище даних необхідно визначити потребу у кредитних ресурсах на плановий період.

Завдання 4.9

Підприємство 1 червня поточного року отримало кредит на суму 1200 тис. грн. строком на 4 місяці під 24% річних. У кредитному договорі передбачається щомісячне погашення кредиту рівними частинами та пеня за несвоєчасне повернення кредиту у розмірі 0,5% від простроченої суми кредиту за кожний день прострочування. Залишок кредиту у сумі 300 тис. грн. було повернене комерційному банку 15 жовтня поточного року. Необхідно визначити суму коштів, яка повернена підприємством банку по закінченню строку кредитування.

Завдання 4.10

На основі наведених даних необхідно визначити плату за факторингові послуги:

- комерційний банк викупив рахунки фактури у підприємства на суму 1500 тис. грн.;
- плата за кредит визначена у розмірі 24% річних;
- середній термін обертання коштів у розрахунках з покупцями складає 20 днів;
- комісійна винагорода за факторингове обслуговування 5%.

Завдання 4.11

Підприємство отримало кредит у розмірі 1000 тис. грн. з 1 лютого поточного року строком на 5 місяців під 24% річних. З 1 квітня поточного року відсоткова ставка знизилася до 22%, а з 15 травня відсоткова ставка зросла до 26%. У кредитному договорі передбачається плаваюча відсоткова ставка та щомісячне погашення кредиту рівними частинами. Необхідно визначити суму коштів, яка буде повернена підприємством комерційному банку по закінченню строку користування кредитом.

Завдання 4.12

Підприємство-позичальник планує взяти банківський кредит 25 червня з умовою погашення 1 вересня у розмірі 3000 тис. грн. Відсоток банку по кредитах 24% річних. Визначити суму, яку може взяти позичальник (календарна база – 360 днів на рік).

Завдання 4.13

Підприємство ТОВ «АГАТ», що займається торговельно-посередницькою діяльністю, звернулося до комерційного банку з проханням щодо надання позички у сумі 1500 тис. грн. строком на 3 місяці під 24% річних.

Для забезпечення повернення кредиту банку в заклад запропонована партія взуття у кількості 500 пар за ринковою ціною 3600 грн. за одну пару. Магазин взуття, що проводив експертизу для банку, готовий прийняти це взуття для реалізації по ціні 2500 грн. за пару.

Необхідно: 1) оцінити достатність даного виду закладу; 2) перерахувати вимоги, яким повинні задовольняти товари, що віддаються у заклад; 3) вказати відмінності закладу від інших видів закладу.

Завдання 4.14

Підприємство-позичальник планує взяти банківський кредит у сумі 2000 тис. грн. за умов повернення через півроку (180 днів) суми 2250 тис. грн. Визначити ставку відсотку по кредиту, на основі якої він може вибрати банк.

Завдання 4.15

Форфетор (банк) купив у підприємства-клієнта 2 векселя, кожний з яких має номінал 500 тис. дол. США. Платіж по векселям проводиться 2 рази на рік, тобто через кожні 180 днів. При цьому форфетор надає клієнту три пільгових дні для розрахунків. Облікова ставка по векселям – 10% річних. Необхідно розрахувати величину дисконту та суму платежу клієнту за векселя, що придбані в нього банком. Розрахунок провести за формулою дисконту.

Завдання 4.16

Через 270 днів після укладання кредитного договору боржник заплатив 580 тис. грн., кредит виданий під 18% річних. Якою була первісна сума боргу за умов, що тимчасова база складає 365 днів.

Завдання 4.17

У контракті передбачається погашення зобов'язання у сумі 1600 тис. грн. через 180 днів. Первісна сума боргу складала 1400 тис. грн., тимчасова база 360 днів. Визначити дохідність позичкової операції для кредитора у вигляді відсоткової та облікової ставки.

ТЕМА 5. ДОХОДИ, ВИТРАТИ ТА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ПІДПРИЄМСТВ

I. Питання для теоретичної підготовки:

- 5.1. Доходи підприємств та джерела їх формування
- 5.2. Собівартість продукції та поточні витрати підприємств
- 5.3. Прибуток та фінансові результати
- 5.4. Формування та розподіл прибутку підприємств
- 5.5. Оподаткування та податкова політика підприємств

II. Рекомендована до вивчення теми література: [2; 5; 12; 17; 18; 21; 24; 30; 34; 39; 42; 43]

III. Основні поняття теми:

Відповідно до НП(С)БО 15 доходи – це збільшення економічних вигід підприємства за рахунок надходження активів або зменшення зобов'язань, яке приводить до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства) та його сума може бути достовірно визначена.

Основу сукупного доходу підприємств складає *виручка* у вигляді доходів від основної діяльності. *Основна діяльність* – це операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу. Ця частка й є *виручкою від реалізації продукції, товарів, робіт та послуг*, а саме, це: доходи від виробничої діяльності; доходи від торгівельної діяльності; доходи від посередницької діяльності тощо.

На практиці та у фінансовій звітності використовується показник *чистої виручки*, тобто виручки від продажів за винятком непрямих податків (податку на додану вартість, акцизів, митних зборів тощо).

Операційна діяльність – це основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, крім інвестиційної та фінансової.

Інвестиційна діяльність – це сукупність операцій з придбання та продажу довгострокових (необоротних) активів, а також короткострокових (поточних) фінансових інвестицій, що не є еквівалентами грошових коштів.

Фінансова діяльність – це сукупність операцій, які призводять до зміни величини та (або) складу власного і позикового капіталу.

До складу доходів підприємств відносять, окрім виручки від реалізації, також й інші доходи (рис. 5.1):

Інші операційні доходи, до складу яких включаються суми інших доходів від операційної діяльності підприємства, зокрема: дохід від операційної оренди активів; дохід від операційних курсових різниць; відшкодування раніше списаних активів; дохід від роялті, відсотків, отриманих на залишки коштів на поточних рахунках в банках; дохід від реалізації оборотних активів (крім фінансових інвестицій), необоротних активів, утримуваних для продажу тощо.

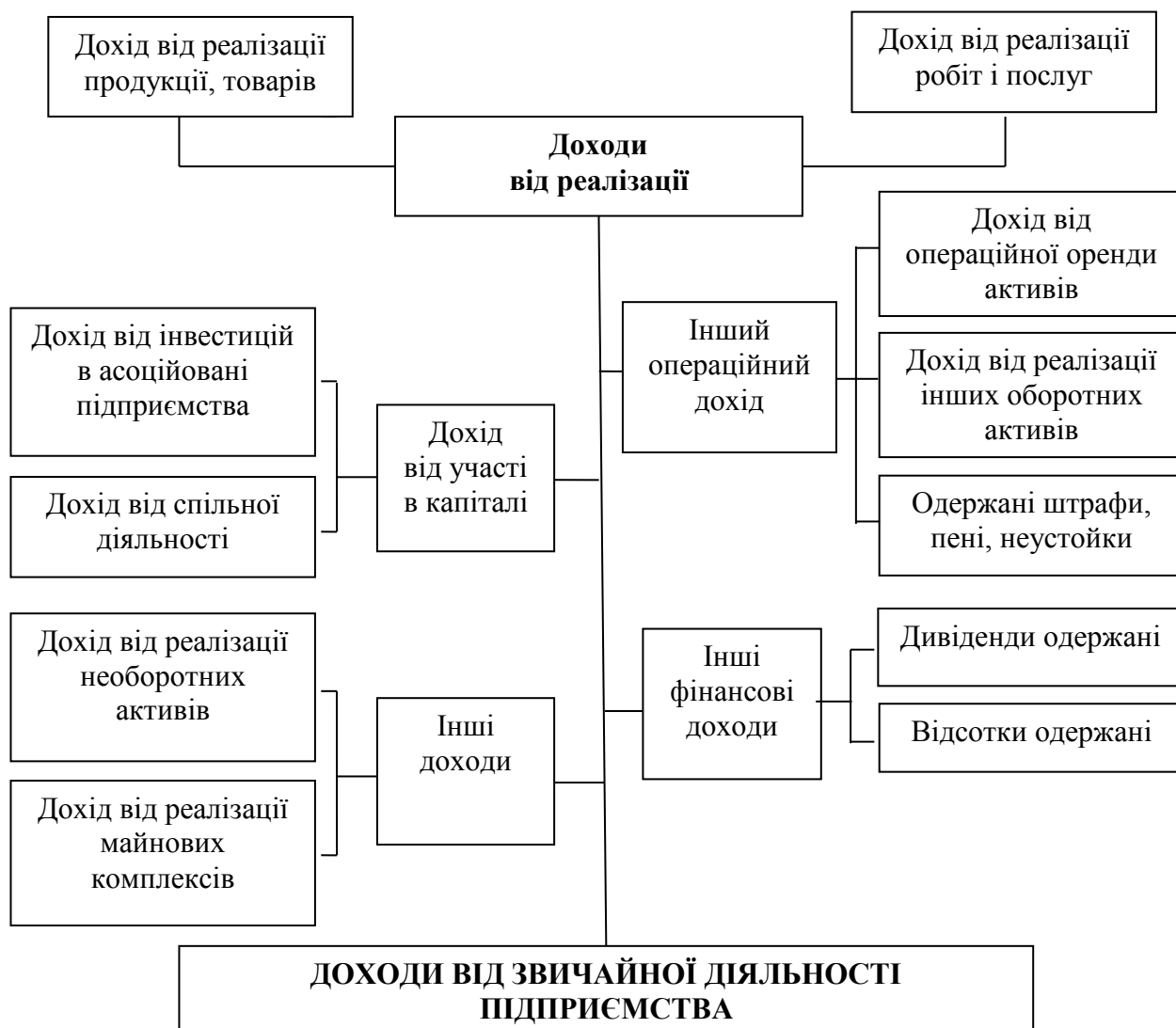

Рис. 5.1 – Види доходів підприємства за видами діяльності

Доход від участі у капіталі включає дохід, отриманий у результаті інвестування коштів у асоційовані, дочірні або спільні підприємства.

Фінансові доходи, до складу яких включаються дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій (крім доходів, які обліковуються за методом участі в капіталі).

Інші доходи включають доходи, які виникають в процесі звичайної діяльності, але не пов'язані з операційною, інвестиційною або фінансовою діяльністю підприємства. До складу інших доходів, зокрема, включаються дохід від реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів та цілісних майнових комплексів; дохід від неопераційних курсових різниць; штрафи та інші доходи, які виникають у процесі господарської діяльності.

Крім доходів від звичайної діяльності підприємства можуть мати *надзвичайні доходи*: страхові відшкодування за форс-мажорними обставинами, погашення безнадійної і раніше списаної дебіторської заборгованості тощо.

За періодом формування виділяють доходи звітного та планового періоду. Дані звітних періодів використовують для виявлення загальних

тенденцій обсягу та складу доходів підприємства. *Доходи планового періоду* становлять основу формування *фінансового плану* підприємства.

Для обґрунтування управлінських рішень щодо складу, структури та напрямів виробництва та реалізації продукції (товарів, послуг) значущим є виділення доходів *за місцем виникнення – центрами доходів* (підрозділами, філіями, цехами, відділами підприємства тощо).

У таблиці 5.1 наведено основні статті доходів даних звітів відповідно до розміру та організаційно-правової форми суб'єкту господарювання.

Таблиця 5.1 - Статті доходу у «звіті про фінансові результати» (звіті про сукупний дохід) відповідно до розміру та організаційно-правової форми суб'єкту господарювання (із змінами та доповненнями наказами Міністерства фінансів України 2013-2014 рр. № 627, № 754)

№ п/п	Консолідований звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід)	Звіт про фінансові результати(звіт про сукупний дохід)	Звіт про фінансові результати суб'єкта малого підприємництва	Спрощений звіт про фінансові результати малого підприємництва
	<i>Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)</i>			
	<i>Інші операційні доходи</i>			-
	<i>Дохід від операційної діяльності</i>			
	<i>Дохід від участі в капіталі</i>		-	-
	<i>Інші фінансові доходи</i>			
	<i>Інші доходи</i>			
	<i>Доходи від інвестиційної та фінансової діяльності</i>			
	<i>Дооцінка (уцінка) необоротних активів</i>		-	-
	<i>Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів</i>		-	-
	<i>Накопичені курсові різниці</i>		-	-
	<i>Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств</i>		-	-
	<i>Інший сукупний дохід</i>			-
	<i>Сукупний дохід</i>			

Розмір виручки від реалізації продукції, за інших однакових умов, залежить від:

- 1) кількості, асортименту та якості продукції, що підлягає реалізації;
- 2) рівня реалізаційних цін.

Залежно від того, кому реалізується продукція, встановлюються *відпускні, оптові та роздрібні ціни*.

Склад кінцевої ціни продажу продукції, товарів може бути поданий у наступному вигляді (рис. 5.2).

Податок на додану вартість (ПДВ) – непрямий податок, який сплачують юридичні та фізичні особи, що здійснюють від свого імені виробничу або іншу підприємницьку діяльність на території України залежно від форм власності. Якщо товар входить до переліку підакцизних товарів, до складу ціни входить *акцизний податок*. При імпорті товару під час визначення його ціни враховують *митні платежі*.

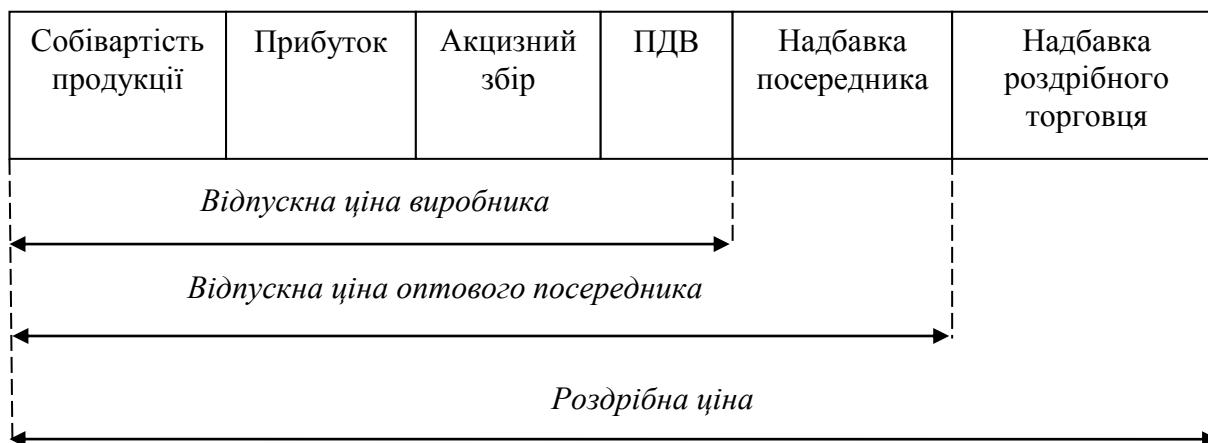

Рис. 5.2 – Склад кінцевої ціни продукції, товарів

Планову виручку від реалізації продукції визначають методом прямого рахунку, множенням кількості реалізованих виробів на їхню реалізаційну ціну і додаванням отриманих сум за всією номенклатурою виробів.

Виручку від реалізації кожної номенклатури виробів визначають за формулою:

$$ВР = Кр * Ц, \quad (5.1)$$

де ВР – виручка від реалізації конкретного виду продукції, грн.; Кр - кількість реалізованих виробів у натуральному вимірі; Ц - ціна реалізації кожного виробу, грн.

Обсяг реалізації можна розрахувати, виходячи з товарного випуску виробів у плановому періоді, додаючи залишки виробів на початок планового періоду і віднімаючи такі на кінець планового періоду. Плановий обсяг реалізації обраховують за формулою:

$$ВР = Зп + Тп - Зк, \quad (5.2)$$

де ВР - виручка від реалізації конкретного виду продукції, грн.; обсяг реалізації в плановому періоді; Зп, Зк- залишки кожного виду готових виробів на складі та відвантажених на початок та на кінець планового періоду, грн.; Тп - випуск товарної продукції в плановому періоді, грн.

Відповідно до НП(С)БО 16 витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені.

У практичній діяльності витрати (cost) підприємства – це зменшення економічних вигід у результаті вибуття активів (грошових засобів, іншого майна) та/або виникнення зобов'язань, що призводять до зменшення капіталу власників цього підприємства, за виключенням вилучення капіталу за їх рішенням.

Різноманіття ресурсів, напрямів їх використання та оцінок викликають необхідність класифікації витрат підприємств (табл. 5.2).

Поточні витрати підприємства – виражені у грошовій формі витрати матеріальних, нематеріальних, трудових та фінансових ресурсів, що залучені для забезпечення функціонування господарюючого суб'єкта.

Таблиця 5.2 – Класифікація витрат підприємства

Ознаки класифікації	Групи витрат
1. За сферою витрачання	1.1. Трансформаційні витрати
	1.2. Організаційні витрати
	1.3. Трансакційні витрати
2. За правом власності на ресурси	2.1. Зовнішні (явні)
	2.2. Внутрішні (неявні)
3. За способом подання	3.1. Економічні
	3.2. Бухгалтерські
4. За періодом прийняття рішення	4.1. Догострокові
	4.2. Короткострокові
5. В залежності від реагування на зміни обсягів діяльності	5.1. Умовно-постійні
	5.2. Умовно-змінні
6. За можливістю віднесення на собівартість продукції	6.1. Прямі
	6.2. Непрямі
7. За видами економічної діяльності відповідно до П(С)БО 16	7.1. Операційні витрати
	7.2. Фінансові витрати
	7.3. Витрати від участі в капіталі
	7.4. Інші витрати
	7.5. Витрати з податку на прибуток
8. За економічними елементами	8.1. Матеріальні витрати
	8.2. Витрати на оплату праці
	8.3. Відрахування на соціальне страхування
	8.4. Амортизація
	8.5. Інші операційні витрати

Основною складовою операційних витрат є *собівартість реалізованої продукції* (товарів, робіт, послуг) (рис. 5.3).

Собівартість продукції (робіт, послуг) складається з **виробничої собівартості**, яка була реалізована протягом звітного періоду, нерозподілених постійних загальновиробничих витрат та наднормативних виробничих витрат. До виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) включаються:

- прямі матеріальні витрати;
- прямі витрати на оплату праці;
- інші прямі витрати;
- змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати.

Зміст основних елементів витрат виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) представлено у табл. 5.3

Витрати, пов'язані з операційною діяльністю, які не включаються до собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), поділяються на *адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати* (табл. 5.4). Ці витрати разом із *виробничою собівартістю* реалізованої

продукції становлять *повну фактичну собівартість готової продукції звітного періоду*.

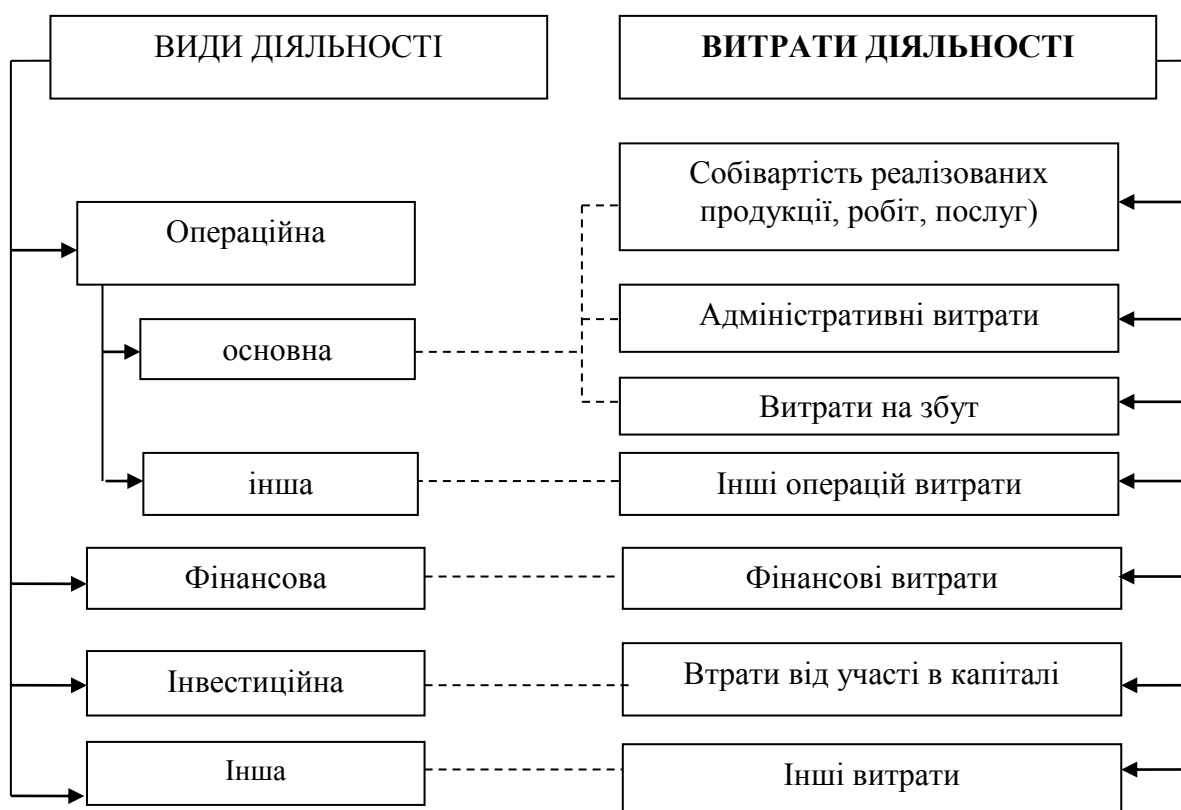

Рис. 5.3 – Витрати підприємства за видами діяльності згідно положень (стандартів) бухгалтерського обліку НП(С)БО 16

До *фінансових витрат* відносяться витрати на проценти (за користування кредитами отриманими, за облігаціями випущеними, за фінансовою орендою тощо) та інші витрати підприємства, пов'язані із запозиченнями (крім фінансових витрат, які включаються до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до НП(С)БО 31 «Фінансові витрати»).

Втрати від участі в капіталі є збитками від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, які обліковуються методом участі в капіталі.

До *складу інших витрат* включаються витрати, які виникають під час діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язані безпосередньо з виробництвом та/або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг).

До *складу витрат за податком на прибуток* відноситься загальна сума витрат за цим податком, яка включає поточний податок на прибуток з урахуванням відстроченого податкового зобов'язання та відстроченого податкового активу.

У «Звіті про фінансові результати» витрати операційної діяльності групуються за *економічними елементами*, які понесло підприємство в процесі своєї діяльності протягом звітного періоду за вирахуванням внутрішнього обороту, що в певній мірі дає можливість визначати витратомісткість окремих видів ресурсів. До них відносяться: матеріальні

затрати; витрати на оплату праці; відрахування на соціальні заходи; амортизація; інші операційні витрати.

Таблиця 5.3 – Зміст основних елементів витрат *виробничої собівартості продукції* (робіт, послуг)

Елементи витрат	Зміст елементів витрат
Прямі матеріальні витрати	Вартість сировини та основних матеріалів, що утворюють основу виробленої продукції, купівельних напівфабрикатів та комплектуючих виробів, допоміжних та інших матеріалів, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат. Прямі матеріальні витрати зменшуються на вартість зворотних відходів, отриманих у процесі виробництва.
Прямі витрати на оплату праці	Заробітна плата та інші виплати робітникам, зайнятим у виробництві продукції, виконанні робіт або наданні послуг, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат.
Інші прямі витрати	Інші виробничі витрати, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат: відрахування на соціальні заходи, плата за оренду земельних і майнових паїв, амортизація, втрати від браку, які складаються з вартості остаточно забракованої з технологічних причин продукції (виробів, вузлів), зменшеної на її справедливу вартість, та витрат на виправлення такого технічно неминучого браку.
Загальновиробничі витрати	<p>Витрати на управління виробництвом (оплата праці апарату управління цехами, дільницями тощо; відрахування на соціальні заходи й медичне страхування апарату управління цехами, дільницями; витрати на оплату службових відряджень персоналу цехів, дільниць тощо).</p> <p>Амортизація основних засобів та нематеріальних активів загальновиробничого (цехового, дільничного, лінійного) призначення.</p> <p>Витрати на утримання, експлуатацію та ремонт, страхування, операційну оренду основних засобів, інших необоротних активів загальновиробничого призначення.</p> <p>Витрати на вдосконалення технології й організації виробництва.</p> <p>Витрати на опалення, освітлення, водопостачання, водовідведення та інше утримання виробничих приміщень.</p> <p>Витрати на обслуговування виробничого процесу (оплата праці загальновиробничого персоналу; відрахування на соціальні заходи, медичне страхування робітників та апарату управління виробництвом; витрати на здійснення технологічного контролю за виробничими процесами та якістю продукції, робіт, послуг).</p> <p>Витрати на охорону праці, техніку безпеки і охорону навколишнього природного середовища.</p> <p>Інші витрати (внутрішньозаводське переміщення матеріалів, деталей, напівфабрикатів, інструментів зі складів до цехів і готової продукції на склади; нестачі незавершеного виробництва; нестачі і втрати від псування матеріальних цінностей у цехах; оплата простоїв тощо).</p>

Таблиця 5.4 – Зміст інших статей витрат, що формують повну собівартість готової продукції (робіт, послуг)

Елементи витрат	Зміст елементів витрат
Адміністративні витрати	<ul style="list-style-type: none"> - загальні корпоративні витрати (організаційні витрати, витрати на проведення річних зборів, представницькі витрати тощо); - витрати на службові відрядження і утримання апарату управління підприємством та іншого загальногосподарського персоналу; - витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів загальногосподарського використання; - винагороди за професійні послуги (юридичні, аудиторські тощо); - витрати на зв'язок (поштові, телеграфні, телефонні, телекс, факс тощо); - амортизація нематеріальних активів загальногосподарського використання; - витрати на врегулювання спорів у судових органах; - податки, збори та інші передбачені законодавством обов'язкові платежі (крім податків, зборів та обов'язкових платежів, що включаються до виробничої собівартості продукції, робіт, послуг); - плата за розрахунково-касове обслуговування та інші послуги банків, а також витрати, пов'язані з купівлею-продажем валюти; - інші витрати загальногосподарського призначення.
Витрати на збут	<ul style="list-style-type: none"> - витрати пакувальних матеріалів для готової продукції; витрати на ремонт тари; - оплата праці та комісійні винагороди продавцям, торговим агентам та працівникам підрозділів, що забезпечують збут; - витрати на рекламу та дослідження ринку (маркетинг); - витрати на передпродажну підготовку товарів; - витрати на відрядження працівників, зайнятих збутом; - витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів, пов'язаних зі збутом продукції, товарів, робіт, послуг; - витрати на транспортування, перевалку і страхування готової продукції (товарів), транспортно-експедиційні та інші послуги; - витрати на гарантійний ремонт і гарантійне обслуговування; - витрати на страхування призначеної для подальшої реалізації готової продукції (товарів), що зберігається на складі підприємства; - інші витрати, пов'язані зі збутом продукції, товарів, робіт, послуг.
Інші операційні витрати	<ul style="list-style-type: none"> - витрати на дослідження та розробки; - собівартість реалізованих виробничих запасів, складається з їх облікової вартості та витрат, пов'язаних з їх реалізацією; - сума безнадійної дебіторської заборгованості та відрахування до резерву сумнівних боргів; - втрати від операційної курсової різниці; - втрати від знецінення запасів; - нестачі й втрати від псування цінностей; - визнані штрафи, пеня, неустойка; - витрати на утримання об'єктів соціально-культурного призначення; - інші витрати операційної діяльності.

Виробничо-комерційна діяльність підприємств супроводжується витратами різного виду та різної значущості. Їх облік та порівняння із зустрічними потоками доходів дозволяють визначати **фінансові результати** як характеристику результативності роботи у певному періоді.

Відповідно до НП(С)БО 1 в Україні господарюючі суб'єкти складають «Звіт про фінансові результати», у якому підводять підсумки доходів та витрат звітного періоду. «Звіт про фінансові результати» дає можливість визначити основні причини прибутковості (збитковості) підприємства. Основною метою даного звіту є освідомлення користувачів про прибуток (збиток), що отриманий (понесений) підприємством.

Прибуток на рівні підприємства є основним мотивом підприємницької діяльності; критерієм ефективності господарської діяльності; головним внутрішнім джерелом формування фінансових ресурсів для розвитку підприємства; захисним механізмом від загрози банкрутства; джерелом росту ринкової вартості підприємства. **На рівні суспільства** в цілому прибуток є рушійною силою економічного розвитку, а також важливим джерелом задоволення соціальних, екологічних та ін. суспільних потреб.

З фінансової точки зору прибуток це - різниця між доходами, під якими розуміють збільшення сукупної вартісної оцінки активів підприємства, що супроводжується збільшенням капіталу власників, і витратами, під якими розуміють зниження сукупної вартісної оцінки активів, що супроводжується зменшенням капіталу власників, за винятком операцій, пов'язаних з навмисною зміною цього капіталу.

Все вищесказане дозволяє зробити висновок, що **прибуток** це складна економічна категорія, що має різноманіття трактувань, у зв'язку із чим, *кількісно визначається неоднозначно*. Це не дозволяє, на нашу думку, поставити знак рівності між прибутком та фінансовими результатами підприємства, що знаходять відображення у фінансовій звітності.

Результат - це підсумок всіх видів діяльності господарюючого суб'єкта за певний період часу. **Фінансовим результатом** називається в силу того, що він являє собою певну суму (фонд) коштів, що формується в процесі всіх видів діяльності підприємства, а потім розподіляється між підприємством, державою, інвесторами, кредиторами, власниками й ін. контрагентами.

Фінансові результати являють собою бухгалтерську оцінку різниці між поточними доходами в процесі їх формування, розподілу та використання на покриття відповідних їм елементів поточних витрат підприємства за всіма видами діяльності за певний період часу й відповідно до нормативної бази складання фінансової звітності.

При певній близькості та схожості понять «прибуток» й «фінансові результати» між ними існують певні якісні та кількісні розходження (табл. 5.5).

Розмаїтість видів доходів та витрат підприємства вимагають чіткої *систематизації* й оцінки ієрархії *показників*, що характеризують фінансові результати на різних етапах їх формування (табл. 5.6).

Чистий дохід від реалізації продукції, робіт, послуг, товарів, що визначається шляхом відрахування з виручки від реалізації відповідних непрямих податків, зборів та знижок. Суми, що надходять на користь третіх сторін (ПДВ, акцизні збори в бюджет й ін.) не є економічними вигодами, не

приводять до збільшення активів та власного капіталу й виключаються з доходів підприємства.

Таблиця 5.5 - Основні характеристики понять «прибуток» та «фінансові результати» підприємства

Характеристики	Прибуток	Фінансові результати
Види доходів, що беруть участь у формуванні	Майбутні (очікувані) та поточні	Поточні, реалізовані
Види бухгалтерських витрат, що беруть участь у розрахунках	Капітальні та поточні	Поточні, зроблені
Види економічних витрат, що беруть участь у формуванні	Зовнішні й внутрішні	Зовнішні
Сфера формування	Виробництво в широкому розумінні та перерозподільні відносини	Всі види діяльності підприємства
У більшій мірі виражає інтереси	Власників капіталу (інвесторів), менеджерів	Різних контрагентів: власників, державу, кредиторів, менеджерів, персонал
Види оцінки	Економічна та бухгалтерська	Бухгалтерська
Зв'язок із законодавчою та нормативною базою	Визначає формування тільки оподаткованого та чистого прибутку підприємства	Визначає всі види фінансових результатів
Джерело інформації	Управлінський та бухгалтерський облік	Бухгалтерський облік
Об'єкт управління	Стратегічного та тактичного	Тактичного та оперативного
Співвіднесення з часом	Співвідноситься з певним періодом часу, конкретною поточною господарською операцією, інвестиційним проектом	За певний період часу
Зв'язок із власним капіталом, активами	Нерозподілений чистий прибуток є джерелом поповнення власного капіталу	
Знаходить вираження	У зроблених економічних благах	В економічних вигодах, отриманих коштах у результаті використання активів підприємства

Валовий дохід, або як в «Звіті ...» він називається «*валовий прибуток (збиток)*», на нашу думку, є показником доходу, а не прибутку. Він відбиває проміжний результат діяльності підприємства. Валовий дохід розраховується як різниця між чистою виручкою і собівартістю реалізованої продукції, робіт, послуг та товарів.

Фінансовий результат від операційної діяльності характеризує підсумок, загальну результативність основної та іншої операційної діяльності підприємства. Даний показник характеризує загальний ефект операційної діяльності, визначає можливості щодо виплати відсотків та інших зобов'язань з інвестиційної та фінансової діяльності.

Таблиця 5.6 - Види фінансових результатів, визначені на основі співвіднесення доходів та витрат за видами діяльності підприємства, за розділом I «Звіту про фінансові результати»

Доходи	Податки, відрахування та витрати
ОПЕРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ	
Доход (виручка) від реалізації продукції, робіт, послуг, товарів	Податок на додану вартість Акцизний збір Інші відрахування з доходу
Чистий доход (виручка) від реалізації продукції, робіт, послуг, товарів	Собівартість реалізованої продукції, робіт, послуг, товарів
Валовий прибуток, збиток (дохід) – <i>фінансовий результат від основної діяльності*</i>	Адміністративні витрати Витрати на збут
<i>Фінансові результати від реалізації*</i>	
Інші операційні доходи	Інші операційні витрати
<i>Фінансові результати від іншої операційної діяльності*</i>	
1. Фінансові результати від операційної діяльності	
ІНША ЗВИЧАЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ	
Доход від участі в капіталі	Втрати від участі в капіталі
Інші фінансові доходи	Фінансові витрати
Інші доходи	Інші витрати
<i>Фінансові результати від іншої звичайної діяльності*</i>	
2. Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування	
	Податок на прибуток від звичайної діяльності
3. Фінансові результати від звичайної діяльності	
НАДЗВИЧАЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ	
Доходи	Витрати
	Податок з надзвичайного прибутку
<i>Фінансові результати від надзвичайної діяльності*</i>	
4. Чистий прибуток (збиток)	

Примітка: показники зі знаком “*” не виділені у формі «Звіту ...», але можуть бути розраховані на його основі.

Чистий прибуток (збиток) - це кінцевий фінансовий результат, що знаходить висвітлення у розділі I розглянутої форми звітності. Він поєднує дохід власників, прибуток, що збільшує розмір власного капіталу та формує необхідні капітальні резерви. У зв'язку із цим чистий прибуток представляє основний інтерес для власників, акціонерів підприємства, а також менеджерів у плані формування внутрішніх власних фінансових ресурсів для розвитку підприємства.

Нерозподілений прибуток (чистий прибуток) звітного періоду характеризує приріст власного капіталу (у випадку збитку - його зменшення), досягнутий у звітному році в результаті господарської діяльності, що знаходить відображення у балансі підприємства.

Сукупний дохід – це зміни у власному капіталі протягом звітного періоду внаслідок господарських операцій (що впливають на збільшення або зменшення чистого прибутку, збитків підприємства) та інших подій (що

впливають на зміну решти видів власного капіталу підприємства, наприклад операції з отримання безоплатних необоротних активів).

Наповнення основних статей розділу II «Звіту про фінансові результати (Сукупний дохід)» представлено у табл. 5.7.

Таблиця 5.7 – Зміст основних статей сукупного доходу розділу II «Звіту про фінансові результати (Сукупний дохід)»

Стаття	Зміст
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	Наводиться сума дооцінки об'єктів основних засобів та нематеріальних активів, зменшена на суму уцінки таких об'єктів протягом звітного періоду в межах сум раніше проведених дооцінок. Сума дооцінки, яка включається до нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) у випадках, передбачених національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, до складу сукупного доходу розділу II звіту про фінансові результати не включається.
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	Наводиться сума зміни балансової вартості об'єктів хеджування у порядку, визначеному П(С)БО 13 «Фінансові інструменти». Прикладом фінансового інструменту можуть бути кошти і їхні еквіваленти, депозити і кредити, позики, векселі, облігації, фінансові інвестиції в акції інших підприємств.
Накопичені курсові різниці	Наводиться сума курсових різниць, які відповідно до П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів», відображаються у складі власного капіталу та визнаються в іншому сукупному доході, за умов що підприємство має фінансові інвестиції у господарські одиниці за межами України і щодо них слід нараховувати курсові різниці. Такі різниці є накопичуваними.
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	Наводиться частка іншого сукупного доходу асоційованих, дочірніх або спільних підприємств, облік фінансових інвестицій в яких ведеться за методом участі в капіталі. Зумовлено таке окреме відображення у розділі II звіту про фінансові результати тим, що, відповідно до п. 8 П(С)БО 12, у всіх інших інвесторів сума зменшення (збільшення) фінансових інвестицій на дату балансу відображається у складі інших доходів (витрат).
Інший сукупний дохід	Наводиться сума іншого сукупного доходу, для відображення якого за ознаками суттєвості не можна було виділити окрему статтю, або який не може бути включений до інших статей, наведених у цьому розділі. Наприклад, вартість безоплатно отриманих від інших осіб необоротних активів або за договором оренди цілісних майнових комплексів.

Фінансові результати та прибуток як комплексна система взаємозалежних показників, що формуються поетапно, у вигляді різниці між доходами та відповідними їм витратами, визначаються практично всім різноманіттям факторів, які впливають на всі аспекти діяльності підприємства. Системне їх подання дозволяє більш ефективно управляти процесом формування фінансових результатів та прибутку (рис. 5.4).

Основи управління фінансовими результатами підприємств передбачають декілька етапів й складаються із процесів їх **формування** та **розподілу**.

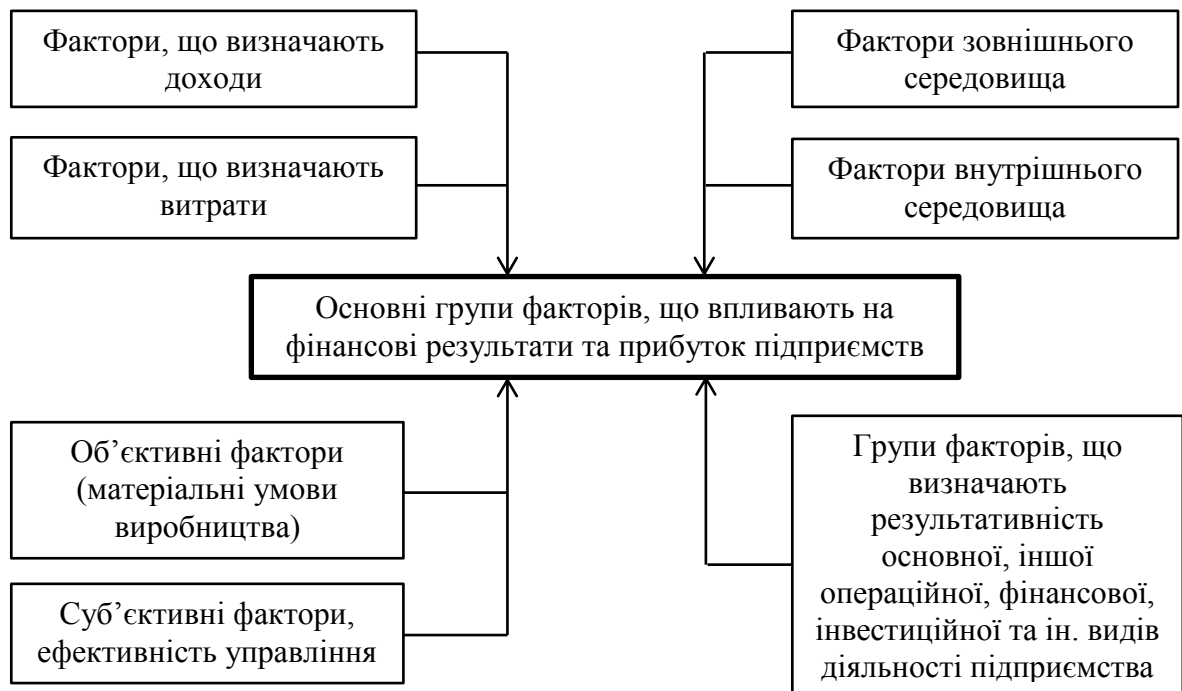

Рис. 5.4 – Групування основних факторів, що впливають на фінансові результати та прибуток підприємств

1-й етап – формування прибутку від основної операційної діяльності. Цей процес будується на механізмі залежності прибутку від обсягу реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), доходів і витрат підприємства. Система їх взаємозв'язку, що одержала назву «Взаємозв'язок витрат, обсягу реалізації й прибутку» [Cost-Volume-Profit-relationships; «CVP»] (рис. 5.5).

Поділ усієї сукупності операційних витрат підприємства на постійні та змінні дозволяє використовувати механізм управління операційним прибутком, відомий як «операційний леверидж (важель)». Дія цього механізму заснована на тому, що наявність у складі операційних витрат будь-якої суми постійних статей призводить до того, що при зміні обсягу реалізації продукції, сума операційного прибутку завжди змінюється більш високими темпами ніж обсяг реалізації.

Співвідношення постійних і змінних операційних витрат підприємства, яке дозволяє «вмикати» механізм операційного левериджу з різною інтенсивністю впливу на операційний прибуток підприємства, характеризується «коефіцієнтом операційного левериджу», що розраховується за наступною формулою:

$$K_{ол} = V_{п_{оп}} / V_{оп} \quad (5.3)$$

де $K_{ол}$ – коефіцієнт операційного левериджу, од.; $V_{п_{оп}}$ - сума постійних операційних витрат; $V_{оп}$ – загальна сума операційних витрат.

Конкретне співвідношення приросту суми операційного прибутку й суми обсягу реалізації, що досягається при певному коефіцієнті операційного

левериджу, характеризується показником «*ефект операційного левериджу*». Принципова формула розрахунку цього показника має вигляд:

$$EOЛ = \Delta\Pоп / \DeltaВР \quad (5.4)$$

де EOЛ – ефект операційного левериджу, що досягається при конкретному значенні його коефіцієнта на підприємстві, од.; $\Delta\Pоп$ - темп приросту операційного прибутку, %; $\DeltaВР$ - темп приросту обсягу виручки від реалізації продукції, %.

Рис. 5.5 – Фактори, що формують операційний прибуток

У процесі управління формуванням операційного прибутку на основі системи «*Взаємозв'язок витрат, обсягу реалізації й прибутку*» підприємство може вирішувати ряд завдань:

1. *Визначити обсяг реалізації продукції, що забезпечує безбиткову операційну діяльність протягом короткого періоду:*

$$BP_{тб} = \frac{BP_{оп}}{1 - P_{взоп}}, \quad (5.5)$$

де $BP_{тб}$ - вартісний обсяг виручки від реалізації продукції, що забезпечує досягнення точки беззбитковості операційної діяльності підприємства в короткому періоді; $P_{взоп}$ - рівень змінних операційних витрат до обсягу реалізації продукції, од.

Графік формування точки беззбитковості операційної діяльності підприємства подано на рис. 5.6.

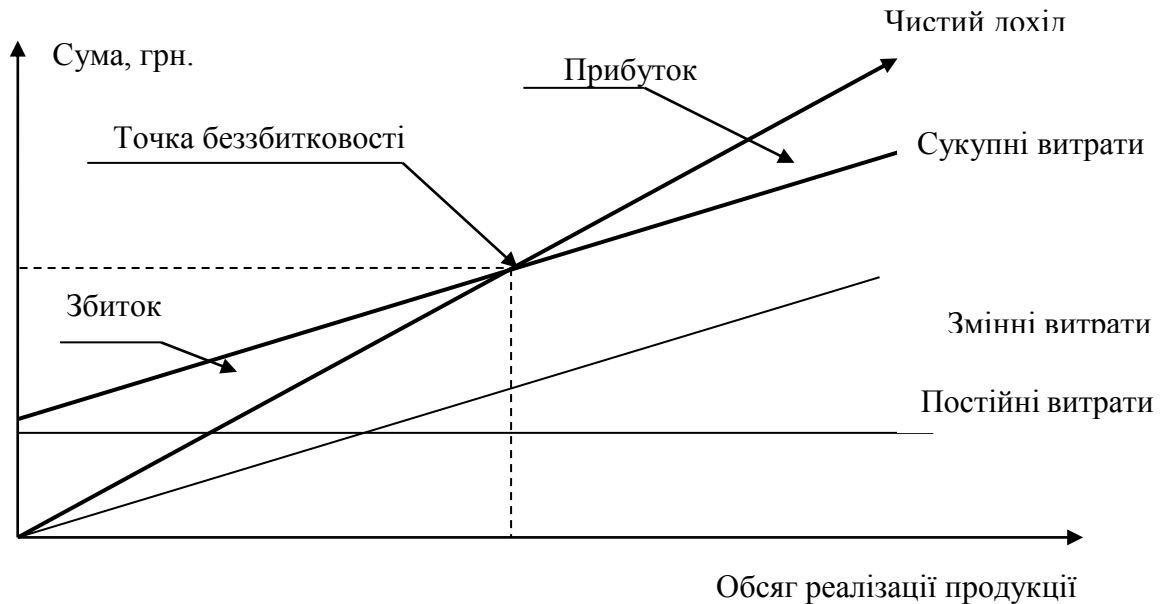

Рис. 5.6 – Графічне подання точки беззбитковості

2. *Визначати суму «межі безпеки» (або «запасу міцності»)* підприємства, тобто розмір можливого зниження обсягу реалізації продукції у вартісному вираженні при несприятливій кон'юктурі ринку продукції (товарів), що дозволяє йому здійснювати прибуткову операційну діяльність:

$$MB_{вр} = BP_{п} - BP_{тб}, \quad (5.6)$$

де $MB_{вр}$ – межа безпеки (запас міцності) операційної діяльності у вартісному вимірі; $BP_{п}$ – вартісний плановий обсяг виручки від реалізації продукції.

Межа безпеки (запас міцності) може бути виражений не тільки абсолютною, але й відносною величиною - його рівнем (або коефіцієнтом безпеки). Розрахунок цього показника здійснюється за наступною формулою:

$$K_{б} = MB_{вр} / BP_{п}, \quad (5.7)$$

де $K_{б}$ - коефіцієнт (рівень) безпеки операційної діяльності підприємства.

3. У процесі управління формуванням прибутку може вирішуватися завдання визначення обсягу реалізації продукції, що забезпечує суму цільового чистого прибутку підприємства:

$$Пц_{оп} = \frac{ЧПц}{1 - С_{пп}} - Під, \quad (5.8)$$

де $Пц_{оп}$ – цільова сума прибутку від операційної діяльності до оподаткування, грн.; $ЧПц$ – цільова сума чистого прибутку, грн.; $С_{пп}$ – ставка податку на прибуток та інших податкових платежів на прибуток, у частках одиниці; $Під$ – прибуток від інших видів діяльності, що підлягають оподаткуванню, грн.

та необхідний обсяг виручки від реалізації продукції ($ВРц$), що забезпечує цільовий прибуток за формулою:

$$ВРц = \frac{В_{п_{оп}} + Пц_{оп}}{1 - Р_{вз_{оп}}}, \quad (5.9).$$

II-й етап управління прибутком передбачає *формування прибутку в процесі інвестиційної діяльності*. Цей процес пов'язаний з вибором форм реальних інвестицій та обґрунтуванням інвестиційних проектів, а також вибором форм та інструментів фінансових інвестицій.

III-й етап - *управління формуванням прибутку в процесі фінансової діяльності* пов'язаний з рішеннями щодо обсягу та складу додаткового капіталу, який залучається із зовнішніх джерел.

IV-й етап - *розподіл прибутку*, який передбачає обґрунтування рішень щодо напрямів його використання.

В першу чергу об'єктом розподілу є *фінансовий результат (прибуток) від звичайної діяльності до оподаткування підприємства*. Під його розподілом розуміють направлення прибутку в бюджет і використання на підприємстві та за його межами.

В другу чергу визначаються напрямки витрачання *чистого прибутку*, що залишається у розпорядженні підприємства, структури статей його використання знаходиться в компетенції підприємства. Основні напрями використання чистого прибутку представлені на рис. 5.7.

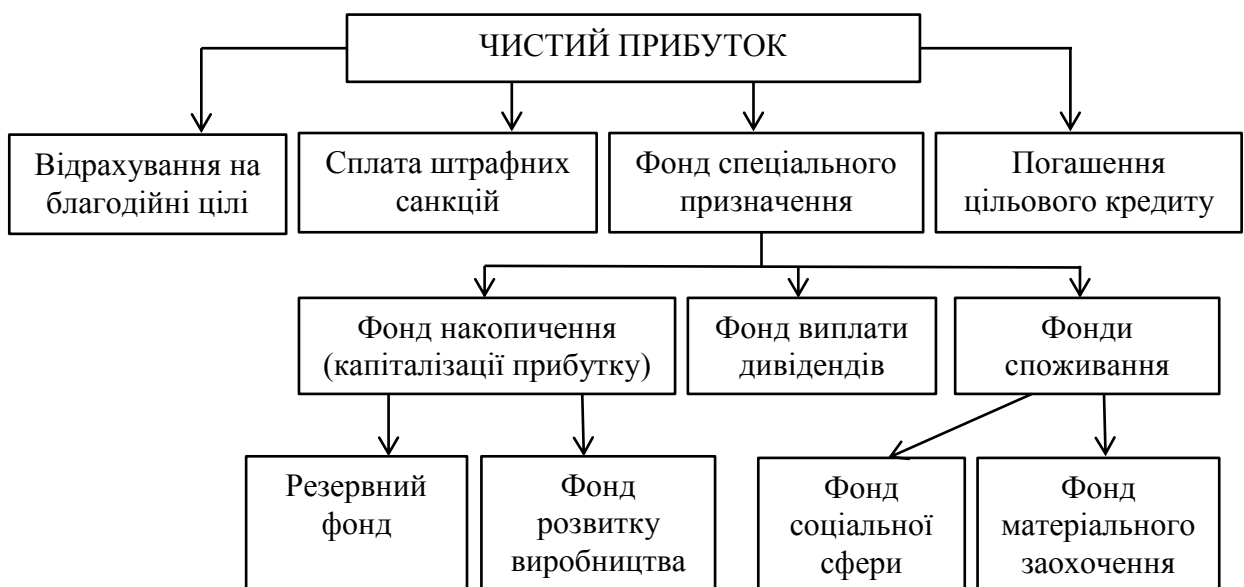

Рис. 5.7 – Схема розподілу чистого прибутку

Частина прибутку, що капіталізується та збільшує розмір власного капіталу, складає сутність *підприємницького прибутку* у звітному періоді та впливає на ринкову вартість підприємства. Вона спрямовується у резервний фонд та фонд розвитку виробництва.

Співвідношення між частинами чистого прибутку, що спрямовуються на виплату дивідендів та капіталізацію, визначається стратегічними цілями розвитку, етапом життєвого циклу підприємства та перевагами власників щодо отримання доходу сьогодні чи у майбутньому за рахунок нарощування фінансового потенціалу підприємства.

Нерозподілений прибуток — це частина чистого прибутку, яка залишається у розпорядженні підприємства після виплати доходів власникам у вигляді дивідендів, формування резервного капіталу, поповнення статутного капіталу та використання на інші потреби.

Розмір *нерозподіленого прибутку (збитку) на кінець року* визначається за формулою:

$$\text{НП}_к(\text{НЗ}_к) = \pm \text{НП}_п(\text{НЗ}_п) \pm \text{ЧП}_з(\text{ЧЗ}_з) - \text{Д}_з - \text{Врк}_з - \text{Взк}_з - \text{ІВ}_з \quad (5.10)$$

де – $\text{НП}_к$; $\text{НП}_к$ – нерозподілений прибуток на кінець та початок звітної періоду відповідно; $\text{НЗ}_к$; $\text{НЗ}_п$ – непокритий збиток на кінець та початок звітної періоду відповідно; $\text{ЧП}_з$ – чистий прибуток, визначений у Звіті про фінансові результати за звітний період; $\text{ЧЗ}_з$ – чистий збиток, визначений у Звіті про фінансові результати за звітний період; $\text{Д}_з$ – нараховані дивіденди акціонерам (засновникам) у звітному періоді; $\text{Врк}_з$ – відрахування до резервного капіталу у звітному періоді за рахунок чистого прибутку; $\text{Взк}_з$ – відрахування до зареєстрованого капіталу у звітному періоді за рахунок чистого прибутку; $\text{ІВ}_з$ – інші відрахування з прибутку, у відповідності до вимог чинного законодавства та установчих документів.

Управління доходами та прибутком тісно пов'язане та регулюється з боку держави механізмами оподаткування суб'єктів господарювання.

Система оподаткування – це сукупність податків, зборів та обов'язкових платежів до бюджетів різних рівнів, а також до державних цільових фондів, що стягуються в порядку, встановленому відповідними законами та нормативними актами держави.

Зміст системи оподаткування суб'єктів господарювання можна простежити за допомогою класифікації обов'язкових платежів та податків (табл. 5.8).

Вся система оподаткування підприємств в Україні ділиться на *два основних види*:

- загальна система оподаткування;
- спрощена система оподаткування.

Вибір системи оподаткування підприємства – це один з важливих моментів під час створення та реєстрації підприємства.

I. Загальну систему оподаткування вибирають усі юридичні особи, які добровільно не обрали іншу систему, або для яких встановлені обмеження щодо вибору систем оподаткування.

Таблиця 5.8 – Класифікація податків та обов'язкових платежів підприємств

Ознаки класифікації	Групи податків та обов'язкових платежів
1. Вид обов'язкових платежів	1.1. Податки
	1.2. Збори (рентні платежі)
	1.3. Цільові відрахування
2. Суб'єкт оподаткування	2.1. Юридичні особи
	2.2. Фізичні особи
	2.3. Юридичні та фізичні особи
3. Об'єкт оподаткування	3.1. Майно
	3.2. Товари
	3.3. Дохід (прибуток) або його частина
	3.4. Оборот з реалізації товарів (робіт, послуг)
	3.5. Операції з постачання товарів (робіт, послуг)
4. Економічний зміст	4.1. Податки на доходи
	4.2. Податки на споживання
	4.3. Податки на майно
5. Рівень встановлення та сплати податків	5.1. Загальнодержавні
	5.2. Місцеві
6. Порядок використання	6.1. Загальні
	6.2. Спеціальні
7. Форма оподаткування	7.1. Прямі
	7.2. Непрямі
8. Джерело сплати	8.1. Ціна
	8.2. Собівартість
	8.3. Прибуток
9. Співвідношення між ставкою оподаткування і об'єктом оподаткування	9.1. Прогресивні
	9.2. Регресивні
	9.3. Пропорційні
10. Вид системи оподаткування	10.1. Загальна
	10.2. Спрощена

Юридичні особи, що знаходяться на загальній системі оподаткування, платять відповідно до Податкового кодексу такі основні податки, збори та обов'язкові платежі: податок на прибуток; податок на додану вартість; єдиний соціальний внесок; акцизний збір; екологічний податок; мито; податок на майно; плату (податок) на землю; транспортний податок та інші податки і збори відповідно до законодавства України.

Податок на прибуток – це загальнодержавний прямий податок, що стягується з прибутку суб'єктів господарювання (підприємств, банків, страхових компаній). Прибуток, що підлягає оподаткуванню, як правило, визначається як дохід від діяльності підприємства мінус сума встановлених відрахувань та знижок.

Податок на додану вартість - це непрямий податок, який входить в ціну товарів (робіт, послуг) та сплачується покупцем, але його облік та перерахування до державного бюджету здійснює продавець (підприємство - податковий агент).

Базою податку на додану вартість є фактична (договірна) ціна товару чи послуги. У випадку, якщо звичайна ціна (ціна даного товару чи послуги за умови його продажу стороннім особам — які не мають жодних відносин з постачальником) перевищує фактичну більш, ніж на 20%, то базою оподаткування є звичайна ціна. Якщо товар чи послуга є імпортованою, то базою є договірна ціна, але не менша за митну вартість.

Слід мати на увазі, що до бази оподаткування включено всі податки — в тому числі і акцизний та митний збори. Розрахунок бази оподаткування здійснюється за формулами:

$$Bo = Cc + Pr + Pd + Zb, \quad (5.11)$$

$$Bo_{IT} = MB + TB + CT + IB, \quad (5.12)$$

де Bo - база оподаткування; Cc - собівартість товарів; Pr – прибуток; Pd – податки; Zb – збори; Bo_{IT} - база оподаткування при ввезенні придбаних іноземних товарів; MB - митна вартість; TB - транспортні витрати; CT – страхування; IB - інші витрати.

Існує три можливих *ставки оподаткування* — звичайна (20%), знижена (7%) і нульова (0%).

Акцизний збір - це непрямий податок на споживання підакцизних товарів (продукції), що включається до ціни таких товарів (продукції).

Єдиний соціальний внесок складає основу *цільових відрахувань* на забезпечення страхових виплат за поточними видами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Екологічний податок - це загальнодержавний обов'язковий платіж, що сплачується з фактичних обсягів викидів в атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин та розміщення відходів, у тому числі радіоактивних.

Податок на майно – це прямий податок, який складається з: податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; транспортного податку; плати за землю.

Податок на доходи фізичних осіб та військовий збір, утримання та сплачування яких здійснюють податкові агенти у особі суб'єктів господарювання, — це податок на зарплату та військовий збір.

II. Спрощена система оподаткування – спеціальний податковий режим, що був введений для зменшення податкового навантаження та стимулювання малого підприємництва в Україні, починаючи з 1999 року. Ця система значно легша для ведення бухгалтерського обліку, хоча й має ряд обмежень за видами економічної діяльності, обсягом доходів, кількістю найманих робітників. Характеристика 1-3 груп суб'єктів господарювання, які використовують спрощену систему оподаткування наведена у табл. 5.9.

Окрім єдиного податку підприємці та підприємства, що знаходяться на спрощеній системі оподаткування сплачують *єдиний соціальний внесок (ЄСВ)* у розмірі не менше мінімального страхового внеску (22,0% від мінімальної заробітної плати).

Податкова політика підприємств, як частина загальної політики управління прибутком, полягає у виборі найбільш ефективних варіантів

сплати податків, зборів та обов'язкових платежів під час визначення: системи оподаткування, альтернативних напрямів економічної діяльності та пов'язаних з нею господарських операцій.

Таблиця 5.9 – Характеристика 1-3 груп суб'єктів господарювання, які використовують спрощену систему оподаткування

Платники податку	Граничний обсяг доходу за рік, тис. грн.	Кількість найманих працівників, осіб	Основна ставка податку
1 група (фізичні особи)	300,0	–	від 1 до 10,0% мінімального прожиткового мінімуму
2 група (фізичні особи)	1500,0	не більше 10 осіб	від 2 до 20,0% мінімальної заробітної платні
3 група (фізичні та юридичні особи)	5000,0	без обмежень	3% від доходу для платників ПДВ; 5% від доходу для неплатників ПДВ

Процес обґрунтування податкової політики підприємства здійснюється за наступними *основними етапами* (рис. 5.8).

Рис. 5.8 – Основні етапи обґрунтування податкової політики підприємства

Оцінка ефективності розробленої податкової політики підприємства. Така оцінка здійснюється у процесі порівняння альтернативних її варіантів за допомогою відповідної системи показників (табл. 5.10).

Таблиця 5.10 – Система показників для оцінки ефективності податкової політики підприємства

Показник	Формула	Позначки
Коефіцієнт ефективності оподаткування ($K_{e_{оп}}$)	$K_{e_{оп}} = ЧП / Пдз$	ЧПп – сума чистого прибутку; Пдз – загальна сума податкових платежів у відповідному періоді
Коефіцієнт податкоємності реалізації продукції ($K_{пє}$)	$K_{пє} = Пдз / ОРп$	ОРп – обсяг реалізації продукції підприємства у відповідному періоді
Коефіцієнт оподаткування операційних доходів ($K_{од}$)	$K_{од} = Пдц / ОРп$	Пдц – сума податкових платежів, що включені у ціну продукції (товарів, робіт, послуг)
Коефіцієнт оподаткування операційних витрат ($K_{ов}$)	$K_{ов} = Пдв / ПВ$	Пдв – сума податкових платежів, що відноситься на поточні витрати; ПВ – сума поточних витрат (собівартості) у відповідному періоді
Коефіцієнт оподаткування операційного прибутку ($K_{оп}$)	$K_{оп} = Пдп / ОПв$	Пдп – сума податкових платежів за рахунок валового операційного прибутку; ОПв – сума валового операційного прибутку у відповідному періоді
Коефіцієнт пільгового оподаткування ($K_{по}$)	$K_{по} = ПП / (ПП + Пдз)$	ПП – сума податкових пільг, які використовує підприємство у відповідному періоді

IV. Завдання для самостійного повторення:

1. Ознайомтесь з законодавчими документами щодо порядку складання форми фінансової звітності «Звіт про фінансові результати» (Сукупний дохід) - Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» у редакції від 18.09.2018 р. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

2. Ознайомтесь з трактуванням основних понять теми на основі «Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку»: НП(С)БО-1, НП(С)БО-2, НП(С)БО-15, НП(С)БО-16, НП(С)БО-17, НП(С)БО-25, НП(С)БО -31 Режим доступу <http://www.interbuh.com.ua/ru/documents/onemanuals/35131>

3. Ознайомтесь з законодавчими документами щодо порядку оподаткування підприємств: Податковий кодекс України в редакції від 16.05.2019. Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/nk>

V. Контрольні питання:

1.Розкрийте зміст поняття «доходи підприємств» та визначте основні джерела їх формування.

2.Назвіть основні характерні ознаки «виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)» та порядок її відображення у фінансовій звітності підприємств.

3.Надайте характеристику доходам за видами діяльності підприємств та їх розкриттю у «Звіті про фінансові результати».

4.Охарактеризуйте основні групи факторів, що впливають на доходи підприємств.

5.Яким чином процес ціноутворення впливає на доходи підприємств?

6.Чим відрізняються економічний та бухгалтерський погляд на сутність та склад поточних витрат підприємств?

7. За якими ознаками класифікують витрати підприємств? Надайте характеристику основним групам витрат.
8. Яким чином поточні витрати відображаються у фінансовій звітності підприємств?
9. Що таке «собівартість продукції (товарів, робіт, послуг)» та як вона відображається у фінансовій звітності?
10. Розкрийте сутність понять «прибуток» та «фінансові результати» підприємств.
11. У чому полягають особливості економічного погляду на розуміння поняття «прибуток»?
12. Що розуміють під поняттям «прибуток» бухгалтера та фінансисти?
13. Що таке «фінансові результати» підприємств і яким чином вони знаходять відображення у фінансовій звітності?
14. Охарактеризуйте основні види «фінансових результатів» підприємств та чиї інтереси торкають окремі їх показники?
15. Як розподіляють показники «фінансових результатів» за видами діяльності підприємств?
16. Розкрийте зміст «сукупного доходу» підприємства.
17. Які показники прибутку відображаються у «Звіті про фінансові результати»? Надайте їм характеристику.
18. Які фактори впливають на формування фінансових результатів та прибутку підприємств?
19. Чи впливає на показники фінансових результатів та прибутку облікова політика підприємств?
20. Розкрийте механізм залежності прибутку від обсягу реалізації продукції та складу поточних витрат підприємств.
21. Що таке «операційний леверидж» та як його використовують під час управління прибутком підприємств?
22. Назвіть фактори, що дозволяють сформулювати цільовий операційний прибуток.
23. В чому полягають особливості формування прибутку в процесі інвестиційної та фінансової діяльності підприємств?
24. Розкрийте зміст процесу управління розподілом прибутку підприємств.
25. Що таке «чистий прибуток» та за якими напрямками він використовується на підприємствах?
26. Надайте характеристику «нерозподіленому прибутку» та його відображенню у фінансовій звітності підприємств.
27. Розкрийте зміст та принципи побудови системи оподаткування підприємств.
28. За якими напрямками класифікують податки, збори та обов'язкові платежі, що повинні сплачувати суб'єкти господарювання в Україні?
29. Визначте зміст загальної системи оподаткування суб'єктів господарювання.
30. Охарактеризуйте види податків та зборів, що включаються у склад ціни продукції (товарів, послуг).
31. Які обов'язкові платежі та збори сплачуються підприємствами за рахунок поточних витрат? Надайте характеристику єдиному соціальному внеску.
32. Розкрийте особливості сплати податку на прибуток. Які ще види податків та зборів сплачуються за рахунок прибутку підприємств?
33. Визначте зміст та особливості спрощеної системи оподаткування суб'єктів господарювання в Україні.
34. Що таке «податкова політика підприємства»? Розкрийте її зміст, принципи та етапи розробки.

VI. Тестовий контроль:

1. *Яке з наступних тверджень є вірним:*

- а) доходи є джерелом покриття поточних витрат та отримання прибутку підприємством;
- б) дохід – це результат діяльності підприємства, що характеризує його успішність;
- в) дохід забезпечує умови для розвитку підприємства, створення системи матеріального заохочення та вирішення соціальних завдань колективу;
- г) усі відповіді вірні.

2. *Відповідно до стандартів бухгалтерського обліку яка, з наведених нижче, ознак не відповідає розкриттю сутності «доходів підприємства»:*

- а) збільшення економічних вигід підприємства за рахунок надходження активів;
- б) збільшення економічних вигід підприємства за рахунок зменшення зобов'язань;
- в) зростання власного капіталу за рахунок внесків власників;
- г) сума зростання власного капіталу повинна бути достовірно визначена.

3. *Дохід від реалізації продукції (товарів, послуг) слід віднести до:*

- а) доходу від операційної діяльності;
- б) доходу від інвестиційної діяльності;
- в) доходу від фінансової діяльності;
- г) доходу від надзвичайних подій.

4. *Виручка від реалізації продукції (товарів, інших активів) визнається доходом за наявності наступних умов:*

- а) підприємство-продавець здійснює управління та контроль над реалізованою продукцією (товарами, іншими активами);
- б) покупцю передано ризики й вигоди, пов'язані із правом власності на продукцію (товари, інші активи);
- в) не має впевненості, що витрати, пов'язані з цією операцією, можуть бути достовірно визначені;
- г) усі відповіді вірні.

5. *Виручка від реалізації за винятком непрямих податків (ПДВ, акцизів, митних зборів) – це:*

- а) чистий прибуток;
- б) чистий дохід (виручка);
- в) сукупний дохід;
- г) валовий прибуток.

6. *Дохід від надання власних активів в оренду слід віднести до:*

- а) доходу від операційної діяльності;
- б) доходу від інвестиційної діяльності;
- в) доходу від фінансової діяльності;
- г) доходу від надзвичайних подій.

7. *Дохід, отриманий від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства слід віднести до:*

- а) доходу від операційної діяльності;
- б) доходу від інвестиційної діяльності;
- в) доходу від фінансової діяльності;
- г) доходу від надзвичайних подій.

8. *Доходи, отриманні від реалізації майнових комплексів, необоротних активів, фінансових інвестицій пов'язують з доходами від ... діяльності підприємства:*

- а) операційної;
- б) фінансової;
- в) інвестиційної;
- г) усі відповіді правильні.

9. *Доходом підприємства визнається:*

- а) сума передоплати продукції (товарів, робіт, послуг);
- б) сума авансу в рахунок оплати продукції (товарів, робіт, послуг);
- в) надходження від первинного розміщення цінних паперів;
- г) жодної вірної відповіді.

10. *Відпускна ціна виробника продукції включає:*

- а) собівартість, прибуток;
- б) собівартість, прибуток, непрямі податки;
- в) собівартість, прибуток, непрямі податки, надбавку посередника
- г) собівартість, прибуток, непрямі податки, надбавку посередника, роздрібну торговельну надбавку.

11. *За способом встановлення та фіксації ціни бувають:*

- а) оптові, роздрібні, трансфертні;
- б) регульовані, фіксовані, вільні;
- в) експортні, імпортні;
- г) тверді, на певну дату, ковзні.

12. *Роздрібна ціна товарів включає:*

- а) собівартість, прибуток;
- б) собівартість, прибуток, непрямі податки;
- в) собівартість, прибуток, непрямі податки, надбавку посередника
- г) собівартість, прибуток, непрямі податки, надбавку посередника, роздрібну торговельну надбавку.

13. *Роль цінової політики в економічному розвитку підприємства обумовлена тим, що вона:*

- а) є головною складовою системи управління доходами;
- б) призводить до зменшення рівня витрат;
- в) підвищує продуктивність праці;
- г) жодної правильної відповіді.

14. *Нижньою межею ціни виробу вважають:*

- а) рентабельність виробу;
- б) кошторис витрат на виробництво;
- в) собівартість виробу;
- г) рівень беззбитковості виробництва.

15. *Поступове перенесення капіталізованих витрат, відображених у балансі, на витрати звітного (поточного) періоду являє собою процес:*

- а) декапіталізації витрат;
- б) капіталізації витрат;

- в) калькуляції витрат;
- г) розробки кошторису витрат.

16. Зменшення активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу, за умов достовірної оцінки визнаються:

- а) доходами звітного періоду;
- б) витратами звітного періоду;
- в) витратами довгострокового періоду;
- г) доходами майбутніх періодів.

17. До звіту про фінансові результати включаються наступні витрати:

- а) погашення одержаних позик;
- б) попередня (авансова) оплата запасів, робіт, послуг;
- в) зменшення власного капіталу внаслідок вилучення власниками;
- г) жодної вірної відповіді.

18. Витрати, що пов'язані зі зміненням фізичних властивостей матеріалу в процесі використання факторів виробництва, внаслідок чого отримується продукт, який має певну цінність, - це:

- а) організаційні витрати;
- б) трансформаційні витрати;
- в) трансакційні витрати;
- г) жодної вірної відповіді.

19. Витрати, що знаходять відображення у фінансовій звітності й складаються із явних витрат підприємства, являють собою:

- а) внутрішні витрати;
- б) економічні витрати;
- в) бухгалтерські витрати;
- г) альтернативні витрати.

20. Ефективність управління поточними витратами підприємства в значній мірі залежить від розподілу їх на:

- а) прями та непрямі;
- б) умовно-постійні та умовно-змінні;
- в) витрати довгострокового та витрати короткострокового періоду;
- г) бухгалтерські та економічні.

21. Яку з перелічених нижче статей поточних витрат промислового підприємства можна віднести до умовно-постійних:

- а) амортизаційні відрахування за використання виробничих будівель;
- б) відрядна заробітна плата робітників виробництва;
- в) відсоткові платежі по короткостроковим кредитам;
- г) вартість сировини, що утворює основу виробленої продукції.

22. Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) є основною складовою:

- а) операційних витрат підприємства;
- б) фінансових витрат підприємства;
- в) інвестиційних витрат підприємства;
- г) усі відповіді вірні.

23. До складу виробничої собівартості продукції не входять:

- а) амортизація основних засобів цехового призначення;
- б) заробітна плата робітників виробництва;
- в) комунальні платежі на опалення, освітлення та інше утримання виробничих приміщень;
- г) витрати на пакувальні матеріали та тару для готової продукції.

24. Збитки від капіталовкладень в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, які обліковуються методом участі в капіталі відносять до:

- а) операційних витрат підприємства;
- б) фінансових витрат підприємства;
- в) інвестиційних витрат підприємства;
- г) жодної вірної відповіді.

25. Відповідно до чинного законодавства прибуток підприємства характеризується як:

- а) кошти, що надійшли від продажу товарів і надання послуг;
- б) дохід підприємства за вирахуванням відповідних податків, зборів, знижок;
- в) загальний дохід від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг;
- г) сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати.

26. Значення прибутку на рівні підприємства визначається тим, що він є:

- а) головним внутрішнім джерелом формування фінансових ресурсів для розвитку;
- б) критерієм ефективності господарської діяльності;
- в) захисним механізмом від загрози банкрутства;
- г) усі відповіді вірні.

27. Прибуток характеризує:

- а) ефективність виробництва;
- б) економічний ефект, отриманий у результаті діяльності підприємства;
- в) дохід від реалізації продукції;
- г) дохід від реалізації продукції та позареалізаційних операцій.

28. Під економічним прибутком розуміють:

- а) загальну виручку підприємства за винятком змінних витрат;
- б) загальну виручку підприємства за винятком зовнішніх витрат;
- в) дохід, що перевищує мінімальну плату, необхідну для утримання підприємця у рамках визначеного виду діяльності;
- г) жодної вірної відповіді.

29. Фінансовий (бухгалтерський) підхід в оцінці прибутку відрізняється від економічного наступним:

- а) відсутністю об'єктивної інформаційної бази для розрахунку різних показників прибутку;
- б) використанням принципу обережності, коли «витрати завжди очевидні, а доходи завжди сумнівні»;
- в) єдиним підходом до обліку доходів та витрат, що спрощує розрахунки та забезпечує однозначність оцінок;
- г) усі відповіді вірні.

30. Бухгалтерську оцінку різниці між поточними доходами в процесі їх формування, розподілу та використання на покриття відповідних їм елементів поточних витрат підприємства за всіма видами діяльності за певний період часу й відповідно до нормативної бази складання фінансової звітності називають:

- а) виручкою від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- б) фінансовими результатами підприємства;
- в) прибутком від операційної діяльності;
- г) нерозподіленим прибутком.

31. Яке з поданих тверджень щодо маржинального прибутку підприємства є вірним:

- а) маржинальний прибуток характеризує доход, що отриманий як різниця між доходами та змінними витратами підприємства;
- б) маржинальний прибуток характеризує доход, що перевищує мінімальну плату, необхідну для утримання підприємця у рамках визначеного виду діяльності;
- в) маржинальний прибуток характеризує доход підприємства за винятком зовнішніх витрат;
- г) маржинальний прибуток характеризує різницю між сумою доходів і сумою поточних витрат.

32. Проміжний фінансовий результат діяльності підприємства, який розраховується як різниця між чистою виручкою та собівартістю продукції (товарів, робіт послуг), являє собою:

- а) валовий прибуток (доход);
- б) прибуток від операційної діяльності;
- в) фінансовий результат від операційної діяльності;
- г) маржинальний прибуток.

33. Чистий прибуток (збиток) підприємства - це:

- а) дохід від усіх видів його діяльності;
- б) кінцевий фінансовий результат від усіх видів його діяльності;
- в) проміжний фінансовий результат діяльності;
- г) виручка від реалізації продукції, товарів, послуг.

34. Чистий прибуток підприємства (за звичайних умов) буде тим більшим, чим:

- а) більший розмір витрат підприємства від звичайної діяльності;
- б) більший розмір податкових ставок;
- в) більший прибуток від звичайної діяльності;
- г) більший розмір постійних витрат.

35. Частина прибутку, що капіталізується, включає кошти, що спрямовують на...:

- а) інвестування виробничого розвитку;
- б) матеріальне стимулювання та соціальний розвиток персоналу;
- в) виплату доходів власникам майна;
- г) усі відповіді вірні.

36. Частина прибутку, що споживається, включає кошти, що спрямовують на...:

- а) інвестування виробничого розвитку;
- б) матеріальне стимулювання та соціальний розвиток персоналу
- в) формування резервного капіталу;
- г) усі відповіді правильні.

37. Прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства, не може бути використаний на:

- а) розвиток виробництва;
- б) стимулювання праці робітників;
- в) оплату оренди приміщень;
- г) виплату дивідендів по випущених акціях.

38. Прибуток звітного періоду, досягнутий у результаті господарської діяльності, що кількісно характеризує приріст власного капіталу, у фінансовій звітності називають:

- а) нерозподіленим прибутком;
- б) чистим прибутком;
- в) валовим прибутком;
- г) фондом виплати дивідендів.

39. Податок на додану вартість, акцизний збір, мито є елементами:

- а) ціни продажу продукції;
- б) собівартості продукції;
- в) фінансових результатів від інвестиційної діяльності;
- г) фінансових результатів до оподаткування.

40. Єдиний соціальний внесок є обов'язковим елементом:

- а) відпускної ціни продукції;
- б) собівартості продукції;
- в) чистого прибутку;
- г) фінансового результату від інвестиційної діяльності.

41. До загальнодержавних податків та інших обов'язкових платежів не відноситься:

- а) плата за землю;
- б) акцизний збір;
- в) податок на прибуток;
- г) ринковий збір.

42. До місцевих податків та зборів не відноситься:

- а) ринковий збір;
- б) податок на рекламу;
- в) акцизний збір;
- г) комунальний податок.

43. Прибуток, як об'єкт оподаткування, визначається шляхом:

а) збільшення суми скоригованого валового доходу звітного періоду на суму валових витрат і суму амортизаційних відрахувань від вартості основних засобів і нематеріальних активів;

б) зменшення суми скоригованого валового доходу звітного періоду на суму валових витрат і суму амортизаційних відрахувань від вартості основних засобів і нематеріальних активів;

в) збільшення суми скоригованого валового доходу звітного періоду на суму валових витрат.

г) зменшення суми скорегованого валового доходу звітного періоду на суму валових витрат.

44. *Ставка податку на прибуток господарюючого суб'єкту згідно діючого законодавства диференціюється в залежності від:*

- а) форми власності;
- б) розміру підприємства;
- в) розміру валового доходу підприємства;
- г) виду доходу та виду діяльності.

45. *Податок на додану вартість – це:*

- а) податок на виробника продукції;
- б) податок на посередницькі структури;
- в) податок на торговельне підприємство;
- г) податок на споживача.

46. *Об'єктом спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва в Україні є:*

- а) розмір щорічного доходу фізичних осіб;
- б) розмір щорічного доходу юридичних осіб;
- в) площа сільськогосподарських угідь;
- г) усі відповіді вірні.

47. *Основу управління формуванням операційного прибутку підприємств складає:*

- а) залежність змінних поточних витрат від змінення обсягу реалізації продукції;
- б) незалежність постійних поточних витрат від змінення обсягу реалізації продукції;
- в) незалежність змінних поточних витрат від змінення обсягу реалізації продукції;
- г) залежність постійних поточних витрат від змінення обсягу реалізації продукції.

48. *Частка суми постійних операційних витрат у загальній сумі операційних витрат характеризує:*

- а) ефект операційного левериджу;
- б) коефіцієнт операційного левериджу;
- в) механізм операційного левериджу;
- г) усі відповіді вірні.

49. *Ефект операційного левериджу буде тим вищим, чим:*

- а) меншим буде значення коефіцієнту операційного левериджу;
- б) більшим буде значення коефіцієнту операційного левериджу;
- в) меншим буде межа безпеки (міцності);
- г) більшим буде межа безпеки (міцності).

50. *Використання механізму операційного левериджу дозволяє визначити:*

- а) безбитковий обсяг реалізації продукції;
- б) цільову суму операційного прибутку;

- в) межу безпеки (запас міцності) підприємства;
- г) усі відповіді вірні.

51. Позитивний вплив операційного левериджу на операційний прибуток забезпечується за умов:

- а) перевищення маржинального доходу над постійними операційними витратами;
- б) перевищення постійних операційних витрат над маржинальним доходом;
- в) максимального віддалення від точки беззбитковості;
- г) жодної вірної відповіді.

52. Управління розподілом прибутку підприємства забезпечується обґрунтуванням та реалізацією:

- а) податкової політики підприємства;
- б) дивідендної політики підприємства;
- в) інвестиційної політики підприємства;
- г) усі відповіді вірні.

VII. Практичні завдання та ситуації:

Приклади розв'язання типових задач:

Завдання 5.1

Згідно діючого порядку розподілу та використання прибутку на підприємстві «А» щорічно 75,0% чистого прибутку спрямовується на фінансування об'єктів виробничого та невиробничого призначення, придбання техніки, обладнання та інших основних засобів, фінансування приросту оборотних активів, тощо. Інша частина чистого прибутку спрямовується на виплату власникам дивідендів, поповнення резервного капіталу та інші цілі.

На підставі вихідної інформації зробіть висновок щодо фінансування розвитку підприємства за рахунок прибутку.

Таблиця 5.11 - Основні результати фінансово-господарської діяльності підприємства «А» за звітний період

Показники	тис. грн.	
	XX...1 рік	XX... 2 рік
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	15327,0	16240,7
Податок на додану вартість	2554,5	2706,8
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	10728,9	11774,5
Інші операційні доходи	108,1	82,6
Адміністративні витрати	545,7	433,5
Витрати на збут	1432,5	1240,3
Інші операційні витрати	45,9	45,9
Податок на прибуток	23,0	22,0

Розв'язання

Для розв'язання завдання необхідно розглянути формування фінансових результатів діяльності господарюючого суб'єкта за звітний період, визначити чистий прибуток, що спрямовується на збільшення майна підприємства, та розглянути його динаміку.

За вихідних умов чистий дохід підприємства у XX..1 р. та XX..2 р. становив 12772,5 тис. грн. та 13533,9 тис. грн. відповідно:

$$15327,0 - 2554,5 = 12772,5 \text{ тис. грн.}$$

$$16240,7 - 2706,8 = 13533,9 \text{ тис. грн.}$$

При цьому валовий прибуток склав 2043,6 тис. грн. та 1759,4 тис. грн. по періодах часу.

$$12772,5 - 10728,9 = 2043,6 \text{ тис. грн.}$$

$$13533,9 - 11774,5 = 1759,4 \text{ тис. грн.}$$

За розрахунками чистий прибуток підприємства у ХХ..1 р. та ХХ..2 р. становив 104,6 тис. грн. та 100,3 тис. грн. відповідно:

$$2043,6 + 108,1 - 545,7 - 1432,5 - 45,9 - 23,0 = 104,6 \text{ тис. грн.}$$

$$1759,4 + 82,6 - 4335 - 1240,3 - 45,9 - 22,0 = 100,3 \text{ тис. грн.}$$

За вихідних умов, обсяг чистого прибутку, що спрямований на збільшення майна підприємства, в динаміці зменшився та склав відповідно 78,45 тис. грн. та 75,22 тис. грн. по періодах часу.

$$104,6 * 0,75 = 78,45 \text{ тис. грн.}$$

$$100,3 * 0,75 = 75,22 \text{ тис. грн.}$$

Висновок: обсяг чистого прибутку, що спрямовується на розвиток підприємства, за звітний період зменшується. Ситуація може змінитись на краще, якщо поряд із заходами щодо зростання доходів та зниження адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат, також будуть визначені заходи щодо зниження собівартості продукції.

Завдання 5.2

Підприємство виробляє продукцію одного найменування за ціною 300 грн. за одиницю. Загальна сума постійних витрат склала 85 тис. грн., питомі змінні витрати складають 205 грн. На наступний рік передбачається зростання частки постійних витрат на 10 %, та зниження відпускної ціни товару до 285 грн.

Визначити:

1. Як вплине дія обох факторів на величину критичного (беззбиткового) обсягу реалізації продукції.

2. Якою повинна бути відпускна ціна одиниці продукції, якщо цільова величина прибутку на підприємстві складає 10 тис. грн.

Розв'язання

1. Критичний обсяг продукції, при якому досягається точка беззбитковості (прибуток дорівнює «0»), розраховується у даному випадку за формулою:

$$Q_{кр} = \frac{В_{пост}}{Ц - В_{змін}}$$

де $Ц$ – ціна реалізації одиниці продукції; $В_{пост}$ – постійні витрати; $В_{змін}$ – змінні витрати.

Величини критичного обсягу продаж складають:

– за базових – умов:

$$Q_{кр_1} = \frac{85000}{300 - 205} = 895 \text{ од.}$$

– за умов змінення постійних витрат та ціни:

$$Q_{кр_2} = \frac{85000 \times 1,1}{285 - 205} = 1169 \text{ од.}$$

Зміна критичного обсягу як результат дії двох факторів:

$$\Delta Q = 1169 - 895 = 274 \text{ од.}$$

2. Відпускну ціну, яка забезпечить цільову величину прибутку, визначаємо:

$$Q = \frac{В_{пост} + Пц}{Ц - В_{змін}}$$

де $Пц$ – цільова сума прибутку.

$$1169 = \frac{93500 + 10000}{C - 205},$$

$$C = 293,5 \text{ грн.}$$

Відпускна ціна складає 293,5 грн за одиницю продукції.

Висновок: За рахунок впливу обох факторів критичний обсяг виробництва збільшиться на 274 од, відпускна ціна, яка забезпечить цільову величину прибутку, складає 293,5 грн за одиницю продукції.

Завдання для розв'язання:

Завдання 5.3*

За вихідними даними реально існуючого підприємства (додаток Б, табл. Б1) визначте стан, динаміку та структуру доходів, витрат та фінансових результатів ПАТ «Підшипник». Результати розрахунків внести у таблицю 5.12.

Таблиця 5.12 – Динаміка та структура доходів, витрат й фінансових результатів ПАТ «Підшипник» за $(n - 1)$ та n роки

Види доходів, витрат та фінансових результатів	$(n - 1)$ рік		n рік		Темпи зміння $n / (n - 1)$. %
	тис. грн.	% до чистого доходу	тис. грн.	% до чистого доходу	
I. Фінансові результати					
Чистий дохід від реалізації продукції	327 093	100,0	332 433	100,0	
Собівартість реалізованої продукції	(297 695)		(291 223)		
Валовий:					
прибуток	29 398		41 210		
Інші операційні доходи	115 815		73 208		
Адміністративні витрати	(54 856)		(46 061)		
Витрати на збут	(11 766)		(16 494)		
Інші операційні витрати	(247 602)		(92 328)		
Фінансовий результат від операційної діяльності:					
збиток	(169 011)		(40 465)		
Інші фінансові доходи	-		170 141		
Інші доходи	452 523		259 137		
Фінансові витрати	(182 867)		(181 403)		
Інші витрати	(825 017)		(461 326)		
Фінансовий результат до оподаткування:					
збиток	(724 372)		(253 916)		
Витрати (дохід) з податку на прибуток	16 323		1 716		
Чистий фінансовий результат:					
збиток	(708 049)		(252 200)		
II. Сукупний дохід					
Інший сукупний дохід	87 233		47 275		
Інший сукупний дохід до оподаткування	87 233		47 275		
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим	15 882		6 302		

сукупними доходом				
Інший сукупний дохід після оподаткування	103 115		53 577	
Скупний дохід	-604 934		-198 623	

На основі розрахованих показників визначити: 1) динаміку та зміни у структурі доходів та витрат підприємства від основної та іншої операційної діяльності, фінансової діяльності та інших господарських операцій; 2) вплив змінення різних видів доходів та витрат на зменшення кінцевого фінансового результату – чистого збитку та сукупного доходу.

Зробити *висновки* та обґрунтувати можливі шляхи подолання збитковості ПАТ «Підшипник» у наступному періоді.

Завдання 5.4

Підприємство «С» впродовж року реалізувало продукції на суму 38717,9 тис. грн., у тому числі ПДВ – 6436,0 тис. грн. Акцизний збір за звітний період становив 101,5 тис. грн., собівартість реалізованої продукції – 30373,7 тис. грн. Визначте суму чистого доходу та валового прибутку підприємства за звітний період.

Завдання 5.5.

Собівартість підакцизного виробу складає 90 грн. Планова рентабельність продукції 30,0%, ставка акцизного збору 8,5 грн., ПДВ – 20,0%, надбавка посередника 7,0%, торгова надбавка роздрібного підприємства 20,0%. Визначте роздрібну ціну виробу.

Завдання 5.6

Виручка від реалізації продукції у вільних відпускних цінах з врахуванням ПДВ складає 240 тис. грн. Повна собівартість продукції 186 тис. грн. Прибуток від інших видів діяльності 7 тис. грн. Необхідно визначити зобов'язання підприємства по ПДВ, прибуток підприємства до оподаткування та чистий прибуток.

Завдання 5.7

На основі вихідної інформації (табл. 5.13) розрахувати фінансові результати від реалізації продукції підприємства «В» для трьох можливих варіантів цінової політики. Оцінити їх ефективність та зробити *висновки*, яка з них є найбільш прийнятною.

Таблиця 5.13 – Розрахунок фінансових результатів від реалізації продукції підприємства «В» для різних варіантів цінової політики

Показники	I варіант	II варіант	III варіант
Обсяг реалізацій продукції, одиниць	10 000	12 000	14 000
Відпускна ціна одиниці продукції без ПДВ, грн.	45,0	43,0	41,0
<i>Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.</i>			
Собівартість одиниці продукції, грн.	38,0	37,0	36,0
<i>Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.</i>			
<i>Валовий прибуток, тис. грн.</i>			
Адміністративні витрати, тис. грн.	11,0	11,0	11,0
Витрати на збут, тис. грн.	22,0	22,0	22,0
<i>Фінансові результати від реалізації продукції, тис. грн.</i>			

Завдання 5.8

Визначити чистий прибуток підприємства, якщо відомо: виручка від реалізації продукції – 12053 тис. грн.; податок на додану вартість – 2009 тис. грн.; акцизний збір –

604 тис. грн.; собівартість продукції та інші операційні витрати – 6005 тис. грн.; збиток від втрати матеріальних оборотних коштів – 311 тис. грн.; прибуток від реалізації та іншого вибуття основних засобів – 232 тис. грн.; доходи від довгострокових вкладень в майно інших підприємств – 204 тис. грн.; інші фінансові витрати за винятком доходів – 435 тис. грн.; використання прибутку на благодійній цілі – 108 тис. грн.; податок на прибуток – 18,0%; інші обов'язкові платежі і відрахування з прибутку 1002 тис. грн.

Завдання 5.9

Визначити достатність прибутку для самофінансування розвитку підприємства у розмірі 4400 тис. грн. за умов, що чистий доход від реалізації продукції підприємства має досягти 59000 тис. грн., валові витрати на виробництво та реалізацію продукції становитимуть не більше 52000 тис. грн., ставка податку на прибуток підприємства дорівнює 18,0 %, на погашення цільового кредиту потребується в поточному періоді 1400 тис. грн.

Оцінити рівень достатності прибутку для самофінансування розвитку підприємства у поточному періоді.

Завдання 5.10

Підприємство «Електрон», що не має цехового розділення процесу виробництва, виробляє два види продукції: виріб «А» та виріб «Б». Протягом року підприємство виробляє та реалізує 2500 виробів «А» та 3200 виробів «Б».

На основі інформації, що представлена у табл. 5.14 розрахувати:

- 1) виробничу та повну собівартість виробів «А» та «Б»;
- 2) виділити прямі та непрямі елементи витрат;
- 3) загальний розмір поточних операційних витрат підприємства та їх структуру з виділенням груп виробничих, адміністративних, витрат на збут й інших операційних витрат;
- 4) відпускні ціни на вироби «А» та «Б», якщо середньоринкова рентабельність по даній продукції складає відповідно 12,0% та 14,0%;
- 5) можливий річний чистий доход та прибуток від реалізації продукції за умов, що запаси готової продукції не змінюються протягом року.

Непрямі елементи витрат розподілити між видами продукції пропорційно витратам на заробітну плату робітників виробництва

Таблиця 5.14 – Вихідна інформація для розрахунку виробничої та повної собівартості продукції: виробів «А» та «Б»

Елементи витрат	Виріб «А»	Виріб «Б»
На одиницю продукції, грн.		
1.Вартість сировини, основних та допоміжних матеріалів	1260	1180
2.Вартість зворотних відходів, отриманих у процесі виробництва	20	18
3.Заробітна плата та інші виплати робітникам, зайнятим виробництвом	260	220
4.Відрахування на соціальні заходи робітникам, зайнятим виробництвом (ССВ)	57,2	48,4
5.Амортизація виробничих основних засобів	26	24
6.Втрати від браку виробленої продукції	4	2
7.Витрати на опалення, освітлення, водопостачання та інше утримання виробничих приміщень	12	11
На загальний обсяг виробництва продукції, тис. грн.		

8.Оплата праці робітникам апарату управління підприємством	672,0	
9.Відрахування на соціальні заходи робітникам апарату управління підприємством (ЄСВ)	147,8	
10.Витрати на утримання основних засобів загальногосподарського використання	161,2	
11.Амортизація основних засобів та нематеріальних активів загальногосподарського характеру	92,0	
12.Інші витрати загальногосподарського характеру	106,8	
13.Витрати на пакувальні матеріали для готової продукції	47,5	44,0
14.Витрати на рекламу та дослідження ринку	116,0	
15.Інші витрати на збут продукції	164,0	
16.Витрати на дослідження та розробки	98,0	
17.Відрахування суми безнадійної дебіторської заборгованості	16,0	
18.Втрати від знецінення запасів	12,3	
19.Втрати від операційної курсової різниці	13,5	
20.Витрати на утримання об'єктів соціально-культурного призначення	168,6	

Завдання 5.11

Для цілей розвитку підприємству в плановому періоді необхідний чистий прибуток у сумі 1200 тис. грн. Якого розміру повинен досягнути плановий фінансовий результат від реалізації продукції, якщо відомо:

- 1) податкові відрахування та інші обов'язкові платежі складають 23% від фінансового результату, що підлягає оподаткуванню;
- 2) прибуток, що використовується на формування резервного фонду і фонду споживання заплановано в розмірі – 500 тис. грн.;
- 3) доходи від реалізації застарілого обладнання за винятком видатків з даної операції – 60 тис. грн.
- 4) позитивна різниця між доходами та втратами від участі в капіталі повинна скласти 200 тис. грн.;
- 5) фінансові витрати у зв'язку з залученням позикового капіталу складуть - 120 тис. грн.

Завдання 5.12

За звітний період ТОВ «АВС» сплатило податків та інших обов'язкових платежів у розмірі 7750,0 тис. грн. З яких: а) податок на додану вартість становив – 4400,0 тис. грн.; б) акцизний збір – 520,0 тис. грн.; в) податок на прибуток – 540,0 тис. грн.; г) єдиний соціальний внесок – 1800,0 тис. грн.; д) податок на нерухоме майно – 120 тис. грн.; є) транспортний податок – 250,0 тис. грн.; ж) екологічний податок – 120,0 тис. грн.

Визначте структуру податків, зборів та інших обов'язкових платежів, що сплатило підприємство у звітному періоді з урахуванням: а) податків та зборів, що включено до ціни товарів; б) податків, зборів та інших обов'язкових платежів, що віднесено на собівартість продукції; в) податків та зборів, що сплачено за рахунок прибутку підприємства; г) прямих та непрямих податків; д) загальнодержавних та місцевих податків.

Завдання 5.13*

Підприємство «Промінь» (юридична особа) має середньорічний обсяг чистого доходу у розмірі 4100 тис. грн. Скупні поточні витрати, що пов'язані з господарською діяльністю підприємства у середньому на рік складають 3300 тис. грн., у тому числі фонд заробітної плати – 1200 тис. грн. Необхідно розрахувати, яким чином буде розподілятися прибуток між підприємством та державою за умов, коли:

- 1) підприємство працює на загальній системі оподаткування прибутку;
- 2) підприємство працює на спрощеній системі оподаткування і є платником ПДВ;
- 3) підприємство працює на спрощеній системі оподаткування і не є платником ПДВ.

Додаткова інформація: ставка ПДВ – 20%, ставка ЄСВ – 22,0%; ставка податку на прибуток – 18%; ставка податку на доход для платників ПДВ – 3%, для неплатників – 5%.

За допомогою системи показників (див. табл. 5.10) оцінити ефективність варіантів податкової політики підприємства. Зробити *висновки*, яка з форм оподаткування є найбільш вигідною для власників підприємства.

Завдання 5.14*

На основі інформацій, наведеної у табл. 5.15 для підприємства «Норд», необхідно:

- 1) розрахувати усі недостаючи у таблиці показники, враховуючи, що ставка ПДВ – 20%, ставка ЄСВ – 22,0%; ставка податку на прибуток – 18%;
- 2) визначити змінення у структурі податків, зборів та інших обов'язкових платежів, що сплатило підприємство у відповідних періодах (див. завдання 5.12);
- 3) оцінити змінення ефективності податкової політики підприємства у звітному році відносно базисного року. Для цього використати систему показників табл. 5.10;
- 4) зробити *висновки* за рахунок яких факторів змінюються показники ефективності податкової політики, а саме, яким чином вплинули: амортизаційна політика, зміни у складі продукції, майна підприємства, оплаті праці та ін.

Таблиця 5.15 – Вихідна інформація для оцінки ефективності податкової політики підприємства «Норд»

Показники	Базисний рік	Звітний рік
Основні показники результатів господарської діяльності, тис. грн.		
Виручка від реалізації продукції	47250	49080
Чистий дохід від реалізації продукції	39375	40900
Собівартість реалізованої продукції	28305	29860
Інші операційні витрати за винятком доходів	5945	7160
Всього операційні витрати	34250	37020
у тому числі: - витрати на оплату праці	13590	13460
- амортизаційні відрахування	8920	10620
Фінансовий результат від операційної діяльності	5125	3880
Витрати та втрати від інших видів діяльності за винятком доходів	1355	1120
Фінансовий результат до оподаткування	3770	2760
Чистий прибуток		
Сплачено податків та інших обов'язкових платежів, тис. грн.		
Податок на додану вартість		
Акцизний збір	628	524
Митні платежі	470	390
Єдиний соціальний внесок		
Податок на прибуток		
Податок на нерухоме майно	930,0	825,0
Транспортний податок	450,0	400,0

Екологічний податок	140,0	80,0
Єдиний місцевий податок	94,5	98,1

Завдання 5.15

Використовуючи інформацію для трьох незалежних виробничих підприємств, що наведена у табл. 5.16, необхідно визначити для кожного підприємства:

- 1) величину оподаткованого прибутку;
- 2) суму податку на прибуток;
- 3) чистий прибуток підприємства;
- 4) суму нерозподіленого (реінвестованого) прибутку та його частку у оподаткованому та чистому прибутках;
- 5) рівень капіталізації власного капіталу.

Порівняти розраховані показники підприємств, що входять до однієї конкурентної групи, та зробити *висновки* щодо ефективності дивідендної політики підприємств.

Таблиця 5.16 – Вихідна інформація для розрахунків

Показники	Промислово-виробничі підприємства		
	«Десна»	«Росинка»	«Ятрань»
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	53400	66700	71600
Валові витрати на виробництво товарної продукції, тис. грн.	46500	54690	61570
Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн.			
Податок на прибуток, %	18,0	18,0	18,0
Податок на прибуток, тис. грн.			
Інші обов'язкові платежі та збори з чистого прибутку, тис. грн.	860	1248	1075
Чистий прибуток, тис. грн.			
Дивіденди виплачені, тис. грн.	1940	4300	3820
Сума нерозподіленого (реінвестованого) прибутку, тис. грн.			
Сума власного капіталу на кінець періоду, тис. грн.	17940	38850	27560
Коефіцієнт капіталізації власного капіталу, од.			

Завдання 5.16*

На основі інформації трьох підприємств, що мають різний склад активів (табл. 5.17), необхідно:

- 1) визначити недостаючи показники у підрозділі I;
- 2) розрахувати показники, що відображують базову структуру активів та базову структуру поточних витрат підприємств (підрозділ II);
- 3) для базового варіанту визначити точку беззбитковості (див. ф. 5.5), коефіцієнт операційного левериджу (див. ф. 5.3), межу безпеки (див. ф. 5.7) для кожного підприємства;
- 4) зробити *висновки*, щодо взаємозв'язку між складом активів й структурою поточних витрат підприємства та їх впливом на межу безпеки;
- 5) розрахувати ефект фінансового левериджу (див. ф. 5.4) та межу безпеки для двох варіантів змінення чистого доходу підприємств. Підрозділ III – зростання чистого доходу на 10,0%, підрозділ IV – зменшення чистого доходу на 10,0%;
- 6) зробити *висновки*, яке з підприємств має найбільші ризики втрати прибутковості та яким чином на рівень ризиків впливає структура активів.

Таблиця 5.17 – Вихідна інформація та розрахунок дії механізму операційного левериджу для трьох підприємств «А», «В», «С», що мають різний склад активів

Показники	Підприємства		
	«А»	«В»	«С»
I. Вихідна інформація, тис. грн.			
Середньорічна сума необоротних активів	28000	36000	42000
Середньорічна сума оборотних активів	32000	24000	18000
Середньорічна сума усіх активів			
Чистий дохід від реалізації продукції	104000	87000	73200
Загальна сума умовно-змінних витрат	77110	60620	47680
Загальна сума умовно-постійних витрат	23560	24160	24130
Сукупні поточні витрати			
Прибуток від реалізації до оподаткування			
II. Розрахунок базових показників структури, %			
У загальній сумі активів:			
- питома вага необоротних активів			
- питома вага оборотних активів			
У загальній сумі поточних витрат			
- питома вага умовно-змінних витрат			
- питома вага умовно-постійних витрат			
Точка беззбитковості, тис. грн..			
Коефіцієнт операційного левериджу, од.			
Межа безпеки, %			
III. Розрахунок ефекту фінансового левериджу за умов зростання чистого доходу на 10%			
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн..			
Сукупні поточні витрати, тис. грн..			
Прибуток від реалізації до оподаткування, тис. грн.			
Темпи приросту прибутку, %			
Ефект фінансового левериджу, од.			
Межа безпеки, %			
IV. Розрахунок ефекту фінансового левериджу за умов зменшення чистого доходу на 10%			
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн..			
Сукупні поточні витрати, тис. грн.			
Прибуток від реалізації до оподаткування, тис. грн.			
Темпи втрати прибутку, %			
Ефект фінансового левериджу, од.			
Межа безпеки, %			

Завдання 5.17

Виробнича потужність промислового підприємства, яке виробляє один вид продукції, становить 750 тис. од. на рік, фактично виробляється 620 тис. од. Надходження від реалізації виробів (чистий дохід) складають 26040 тис. грн. Постійні витрати на виробництво досягають 9000 тис. грн., змінні витрати — 13600 тис. грн. Необхідно обчислити:

- 1) точку беззбитковості виробництва у вартісному та натуральному вимірі (див. ф.5.5);
- 2) коефіцієнт операційного левериджу (див. ф. 5.3);
- 3) ефект операційного левериджу (див. ф. 5.4) за умов, що у наступному році обсяг виробництва зросте до 650 тис. од. при незмінності ціни реалізації продукції;
- 4) межу безпеки (запас міцності) операційної діяльності у поточному та наступному роках (див. ф. 5.6, 5.7).

Зробити *висновки* щодо рівня залежності прибутку підприємства від змінення обсягів виробництва.

Завдання 5.18

Поточний обсяг реалізації продукції підприємства з урахуванням кон'юнктури ринку може дорівнювати 15000 од. Продажна ціна одиниці продукції становить 300 грн. Змінні витрати в розрахунку на одиницю продукції складають 180 грн., а постійні витрати на весь річний випуск продукції — 1200 тис. грн.

Розрахувати:

- 1) точку беззбитковості виробництва у вартісному та натуральному вимірі (див. ф. 5.5), розмір прибутку та межу безпеки (див. ф. 5.6, 5.7);
- 2) обсяг виробництва у вартісному та натуральному вимірі, який дозволить одержати прибуток у розмірі 900 тис. грн. (див. ф. 5.9).

Завдання 5.19

Плановий обсяг продажу продукції підприємства складає 3500 тис. грн. Коефіцієнт маржі змінних витрат – 60,0%, постійні витрати дорівнюють 1200 тис. грн. за період. Підприємство очікує зростання виручки від реалізації на 150 тис. грн. Враховуючи дію механізму операційного левериджу, визначте можливий приріст чистого прибутку підприємства.

ТЕМА 6. ГРОШОВИЙ ОБОРОТ. ОРГАНІЗАЦІЯ ГРОШОВИХ РОЗРАХУНКІВ

I. Питання для теоретичної підготовки:

- 6.1. Грошові потоки підприємств, їх сутність та класифікація
- 6.2. Грошовий оборот та грошові розрахунки в діяльності підприємств
- 6.3. Безготівкові операції та розрахунки

II. Рекомендована до вивчення теми література: [9; 10; 14; 17; 18; 19; 21; 26; 27; 32; 41; 42]

III. Основні поняття теми:

Прибуток і гроші – це кінцеві результати будь-якого бізнесу. Якщо прибуток є ключовим елементом «економічного» базису, то грошовий потік є кінцевим показником «грошового» або «фінансового» базису. Основою і економічного і фінансового базисів є співвідношення вхідних і вихідних ресурсів, різниця між якими визначає *результативність діяльності* підприємства. Цей процес можна представити схематично (рис. 6.1):

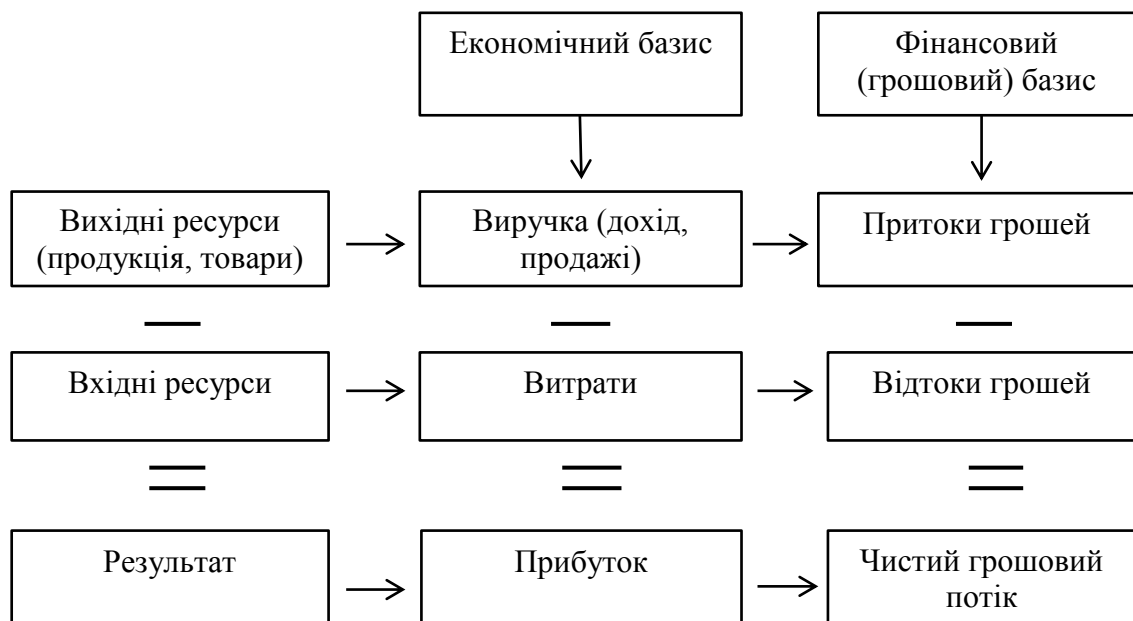

Рис. 6.1 - Результати діяльності підприємств з точки зору різних базисів

Грошовий потік (cash flow) – це параметр, який відображає результат руху грошових засобів підприємства за певний період часу, це обсяг коштів, які отримує або сплачує підприємство протягом звітного або планованого періоду; це розподілені в часі і просторі суми надходжень та виплат грошей, що утворюються у процесі господарської діяльності або окремих операцій.

Грошовий потік – це складно структуроване поняття. Воно включає: надходження коштів - виручку від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг й ін. – «*позитивний грошовий потік*»;

вибуття коштів: витрати на придбання товарів, робіт, послуг й т.ін. – «від’ємний(негативний) грошовий потік».

Різниця між позитивними та від’ємними грошовими потоками – «чистий грошовий потік», що характеризує збільшення або зменшення вільних коштів підприємства, і є мірилом ефективності управління грошовими потоками.

Різноманіття напрямів руху грошових потоків визначає необхідність класифікації грошових потоків (табл. 6.1)

Таблиця 6.1 - Класифікація грошових потоків підприємств

Ознаки класифікації	Види грошових потоків
1.Масштаб обслуговування господарського процесу	1.1.Грошовий потік підприємства в цілому 1.2.Грошовий потік окремих структурних підрозділів 1.3.Грошовий потік окремих господарських операцій
2.Вид господарської діяльності	2.1.Грошовий потік операційної діяльності 2.2.Грошовий потік інвестиційної діяльності 2.3.Грошовий потік фінансової діяльності
3.Спрямованість і завершеність руху коштів	3.1.Позитивний грошовий потік 3.2.Негативний грошовий потік 3.3.Валовий грошовий потік 3.4.Чистий грошовий потік
4.Характер грошового потоку відносно підприємства	4.1.Внутрішній грошовий потік 4.2.Зовнішній грошовий потік
5.Рівень достатності й збалансованості обсягу грошового потоку	5.1.Надмірний грошовий потік 5.2.Дефіцитний грошовий потік 5.3.Збалансований грошовий потік 5.4.Незбалансований грошовий потік
6.Значущість у формуванні кінцевих результатів господарської діяльності	6.1.Пріоритетний грошовий потік 6.2.Другорядний грошовий потік
7.Можливість забезпечення платоспроможності	7.1.Ліквідний грошовий потік 7.2.Неліквідний грошовий потік
8.Метод оцінки у часі	8.1.Теперішній грошовий потік 8.2.Майбутній грошовий потік
9.Безперервність та стабільність часових інтервалів формування	9.1.Регулярний грошовий потік з рівномірними та нерівномірними інтервалами 9.2.Дискретний грошовий потік
10.Форми використання грошових коштів	10.1.Готівковий грошовий потік 10.2.Безготівковий грошовий потік
11.Передбачуваність виникнення	11.1.Повністю передбачуваний грошовий потік 11.2.Недостатньо передбачуваний грошовий потік 11.3.Непередбачуваний грошовий потік
12.Можливість регулювання у процесі управління	12.1.Грошовий потік, що піддається регулюванню 12.2.Грошовий потік, що не піддається регулюванню
13.Законність здійснення	13.1.Легальний 13.2.Тіньовий

За видами господарської діяльності, відповідно до міжнародних та національних стандартів обліку виділяють грошові потоки з операційної,

інвестиційної та фінансової діяльності. Їх склад за напрямками надходження та вибуття наведено у табл. 6.2.

Таблиця 6.2 – Склад грошових потоків підприємств за видами діяльності

Надходження коштів	Вибуття коштів
Операційна діяльність	
Виручка від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг Повернення (переплачених) податків і зборів (у тому числі ПДВ) Цільове фінансування Інші надходження (реалізація оборотних активів, інкасація дебіторської заборгованості, доходи від операційної оренди тощо)	Оплата сировини, товарів, робіт послуг Оплата праці та соціальні відрахування для операційних працівників Оплата зобов'язань з податків та зборів Інші витрачання
Інвестиційна діяльність	
Надходження від реалізації необоротних активів та фінансових інвестицій Надходження від отримання дивідендів та відсотків Надходження від деривативів Інші надходження	Витрачання на придбання необоротних активів та фінансових інвестицій Виплати за деривативами Інші платежі
Фінансова діяльність	
Надходження власного капіталу Отримання позик Інші надходження	Витрачання на викуп власних акцій Виплати позик Сплата дивідендів Інші платежі

Розрахунок *чистого грошового потоку* (ЧГП) по підприємству в цілому, його підрозділам, видам господарської діяльності та окремим господарським операціям здійснюється за наступною формулою:

$$\text{ЧГП} = \text{ПГП} - \text{ВГП}, \quad (6.1)$$

де ПГП – позитивний грошовий потік; ВГП – від'ємний грошовий потік.

Формування позитивних, від'ємних та чистих грошових потоків залежить від *зовнішніх* та *внутрішніх факторів*. До основних факторів, що входять у *групу зовнішніх*, відносять: стан кон'юнктури товарних, ресурсних та фондових ринків; система оподаткування підприємств; існуюча практика кредитування постачальників та покупців продукції; доступність фінансового кредитування; система здійснення розрахункових операцій між господарюючими суб'єктами; можливості залучення засобів цільового фінансування тощо.

У систему *внутрішніх* факторів можна віднести: життєвий цикл підприємства; тривалість операційного циклу; сезонність виробництва та реалізації продукції; невідкладність інвестиційних програм; амортизаційна політика підприємств; коефіцієнт операційного левериджу; фінансовий менталітет власників та менеджерів підприємства.

Окремі показники для оцінки стану грошових потоків можна отримати з «Бухгалтерського балансу» та «Звіту про фінансові результати», але більш повна картина представлена у «*Звіті про рух грошових коштів*», який одночасно демонструє зміни і у поточній діяльності, і у статтях балансу.

Під час складання звіту підприємства України можуть застосовувати *два методи*: прямий та непрямий.

Прямий метод розкриває основні валові грошові надходження та витрати (табл. 6.2), розрахунок потоків за ним здійснюється на основі рахунків бухгалтерського обліку підприємства. Принципова формула розрахунку суми *чистого грошового потоку* з операційної діяльності (ЧГПо) підприємства *прямим методом*, має наступний вид:

$$\text{ЧГПо} = \text{ВР} + \text{Ніо} - \text{Всм} - \text{ЗПоп} - \text{Пдз} - \text{Віо}, \quad (6.2)$$

де ВР – виручка від реалізації продукції; Ніо - сума інших надходжень від операційної діяльності; Всм - сума коштів, що сплачені постачальникам за сировину, матеріали тощо; Поп - сума заробітної плати, що сплачується операційному та адміністративному персоналу; Пдз - сума податкових платежів та обов'язкових зборів; Віо - сума інших витрат операційної діяльності.

Непрямий метод відображає взаємозв'язок чистого грошового потоку й прибутку, а також вплив різних видів діяльності, змін в активах і пасивах на фінансові результати підприємства (табл. 6.3).

Таблиця 6.3 – Формування чистого грошового потоку від операційної діяльності підприємств за непрямим методом

Надходження коштів	Вибуття коштів
Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	Збиток від звичайної діяльності до оподаткування
Коригування на:	Коригування на:
амортизацію необоротних активів	зменшення забезпечень
збільшення забезпечень	прибуток від нереалізованих курсових різниць
збиток від нереалізованих курсових різниць	збиток від нереалізованих курсових різниць
збиток від неопераційної діяльності та інших негрошових операцій	прибуток від неопераційної діяльності та інших негрошових операцій
Зменшення оборотних активів (за винятком грошових коштів)	Збільшення оборотних активів (за винятком грошових коштів)
Збільшення поточних зобов'язань	Зменшення поточних зобов'язань
	Сплачений податок на прибуток
± Чистий грошовий потік від операційної діяльності (ЧГПо)	

Чистий грошовий потік від операційної діяльності розраховується у даному випадку за формулою:

$$\text{ЧГПо} = \text{Пр}_{\text{оп}} + \text{Ам} \pm \Delta\text{ДЗ} \pm \Delta\text{Зтм} \pm \Delta\text{Зб} \pm \Delta\text{Рн}_{\text{оп}} - \text{Пд}_{\text{пр}}, \quad (6.3)$$

де Пр_{оп} – прибуток підприємства до оподаткування; Ам – амортизаційні відрахування; ΔДЗ - зменшення (збільшення) дебіторської заборгованості; ΔЗтм – зменшення (збільшення) запасів товарно-матеріальних цінностей; ΔЗб – збільшення (зменшення)

забезпечення; $\Delta P_{ноп}$ – збиток (прибуток) від операцій не грошового характеру; $P_{дпр}$ – сума податку на прибуток.

Сума *чистого грошового потоку* від *інвестиційної діяльності* (ЧГПі) визначається *прямим методом*, як різниця між сумою реалізації окремих видів необоротних активів та сумою їх придбання у звітному періоді. Формула розрахунку має наступний вигляд:

$$\text{ЧГПі} = P_{на} + P_{дфі} + P_{са} + D_{п} - P_{на} - \Delta НКБ - P_{дфі} - B_{ва}, \quad (6.4)$$

де $P_{на}$ – сума від реалізації необоротних активів; $P_{дфі}$ – сума від реалізації довгострокових фінансових інструментів; $P_{са}$ – сума повторної реалізації раніше викуплених власних акцій підприємства; $D_{п}$ – сума дивідендів, що отримані підприємством по довгостроковим фінансовим інструментам; $P_{на}$ – сума придбаних необоротних активів; $\Delta НКБ$ – сума приросту незавершеного капітального будівництва; $P_{дфі}$ – сума придбання довгострокових фінансових інструментів; $B_{ва}$ – сума викуплених власних акцій підприємства.

Сума *чистого грошового потоку* з *фінансової діяльності* (ЧГПф) розраховується також *прямим методом*, як різниця між сумою фінансових ресурсів, що залучена із зовнішніх джерел, та сумою основного боргу, а також дивідендів, що виплачені власникам підприємства. Розрахунок даного показника здійснюється за формулою:

$$\text{ЧГПф} = Z_{вк} + Z_{дк} + Z_{кк} + ЦФ - B_{дк} - B_{кк} - D_{с}, \quad (6.5)$$

де $Z_{вк}$ – сума додатково залученого власного капіталу із зовнішніх джерел (акціонерного та пайового); $Z_{дк}$ – сума додатково залучених довгострокових кредитів та позик; $Z_{кк}$ – сума додатково залучених короткострокових кредитів та позик; $ЦФ$ – сума засобів, що надійшла у порядку цільового фінансування; $B_{дк}$ – сума виплат (погашення) основного боргу по довгостроковим кредитам та позикам; $B_{кк}$ – сума виплат (погашення) основного боргу по короткостроковим кредитам та позикам; $D_{с}$ – сума дивідендів (відсотків), сплачених власникам підприємства (акціонерам).

Результати розрахунку суми чистого грошового потоку за всіма видами діяльності в цілому дозволяє визначити його загальний розмір по підприємству (ЧГПп) у звітному періоді:

$$\text{ЧГПп} = \text{ЧГПо} + \text{ЧГПі} + \text{ЧДПф}. \quad (6.6)$$

«Звіт про рух грошових коштів» має балансову форму, що виглядає таким чином:

$$\text{ЧГПо} - \text{ЧГПі} = \text{ЧГПф} + \Delta ГЗ, \quad (6.7)$$

де $\Delta ГЗ$ (ЧГПп) – зміна коштів за період (чистий грошовий потік).

Основа *оптимізації грошових потоків* підприємства складає забезпечення *збалансованості* обсягів *вхідних та вихідних грошових потоків*.

Негативні наслідки дефіцитного грошового потоку виявляються в зниженні ліквідності та рівня платоспроможності підприємства, зростанні

простроченої кредиторської заборгованості, затримці у виплаті заробітної плати та ін.

Негативні наслідки надлишку грошового потоку виявляються у втратах реальної вартості тимчасово вільних грошових коштів від інфляції, втратах потенційного доходу від не використовуваних грошових активів як короткострокових фінансових інвестицій.

У системі оптимізації грошових потоків підприємства важливе місце посідає їх **збалансованість у часі**. У процесі такої оптимізації використовуються *два методи* - вирівнювання і синхронізації грошових потоків.

Для оцінки рівня збалансованості, синхронізації та ефективності руху грошових потоків підприємств використовується певна система показників (табл. 6.4).

Таблиця 6.4 – Система показників для оцінки ефективності руху грошових потоків підприємств

Показник	Формула	Позначки
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку у визначеному періоді (КДчгп _п)	$КДчгпп = ЧГПп : (Вдк + Вкк + \Delta Z_{TM} + Дс)$	
Коефіцієнт ліквідності грошового потоку підприємства у визначеному періоді (КЛгп)	$КЛгп = ПГПп : ВГПп$	ПГПп, ВГПп – валовий позитивний та від’ємний грошовий потоки підприємства;
Коефіцієнт ефективності грошового потоку підприємства у визначеному періоді (КЕгп)	$КЕгп = ЧГПп : ВГПп$	
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку підприємства у визначеному періоді (КРчгп)	$КРчгп = (ЧГПп - Дс) : (\Delta PI + \Delta FIд)$	ΔPI – сума приросту реальних інвестицій підприємства у всіх формах; $\Delta FIд$ – сума приросту довгострокових фінансових інвестицій

Ця узагальнююча система показників може бути доповнена деякими частковими показниками: коефіцієнтом рентабельності використання середнього залишку грошових активів у короткострокових фінансових вкладеннях; коефіцієнтом рентабельності використання середнього залишку накопичуваних інвестиційних ресурсів у довгострокових фінансових вкладеннях й ін.

Грошовий оборот – це безперервний рух грошових засобів в готівковій та безготівковій формах, що обслуговують реалізацію товарів, а також нетоварні платежі в національній економіці.

На рівні підприємств грошовий оборот обслуговує кругообіг індивідуального капіталу і виступає як складова частина загального грошового обігу держави.

Якщо абстрагуватися від відтворювального процесу, то *грошовий оборот* можна уявити як безперервний процес переміщення грошей при виконанні ними функцій *засобів обігу і платежу між окремими суб'єктами*. Всі платежі можна згрупувати в декілька великих потоків, залежно від їх призначення у відтворювальному процесі.

В залежності від виду відносин, які обслуговує грошовий оборот, його можна поділити на:

- *грошово-розрахунковий оборот*, який обслуговує розрахунки за товари та послуги і нетоварні зобов'язання юридичних та фізичних осіб;

- *грошово-кредитний оборот*, який обслуговує кредитні відносини в національній економіці;

- *грошово-фінансовий оборот*, що обслуговує фінансові відносини в національному господарстві.

Готівково-грошовий оборот представляє собою сукупність платежів готівковими коштами, які використовуються при виплаті заробітної плати, пенсій, субсидій. Населення здійснює готівкові платежі при купівлі товарів, оплаті різних видів послуг тощо.

Значну частину грошового обороту між суб'єктами бізнесу, між суб'єктами бізнесу та державою, між суб'єктами бізнесу та фінансовими установами тощо склали і складають розрахунки, які здійснюються *безготівковим шляхом*. Сукупність цих платежів, що здійснюються без використання готівкових грошей, складає **безготівково-платіжний грошовий оборот**.

Для зберігання грошових коштів та здійснення безготівкових розрахунків підприємство відкриває в банку відповідні **розрахункові та поточні рахунки у національній валюті**, а також **банківські рахунки в іноземній валюті**, які поділяються на: поточні; розподільчі; кредитні; депозитні (вкладні).

Безготівковий грошовий оборот це, в першу чергу, **платіжний оборот**, який передбачає розрив у часі руху товару в різних його різновидах і грошових коштів, тобто функціонування грошей як засобу платежу. Безготівковий платіжний оборот знаходить вираз у безготівкових розрахунках.

Безготівкові розрахунки – це перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком *на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді*.

Класичні засоби і способи розрахунків в економічно розвинених країнах – розрахункові чеки, перерахування, утримання, векселі. Крім того, в даний час широко використовуються розрахунки за допомогою карток і терміналів для електронних платежів (*електронні гроші*).

Безготівкові розрахунки здійснюються в різних формах. Залежно від форми розрахункового документу розрахунки здійснюються: платіжними

дорученнями; платіжними вимогами-дорученнями; розрахунковими чеками; акредитивами; інкасовими дорученнями (розпорядженнями); векселями.

Платіжне доручення - розрахунковий документ, що містить письмове доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку зазначеної суми коштів та її перерахування на рахунок отримувача.

Механізм розрахунків платіжними дорученнями наведено на рис. 6.2.

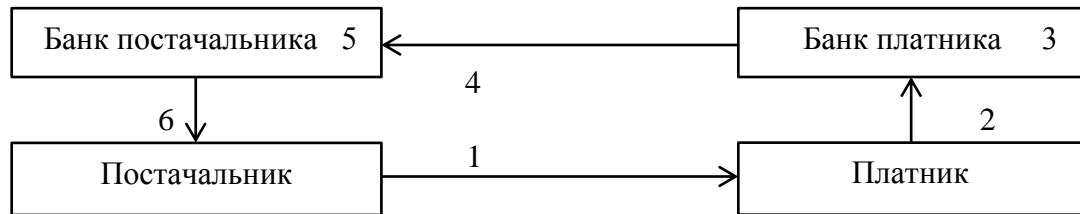

Рис. 6.2 – Схема документообігу при розрахунках платіжними дорученнями: 1 – постачальник відвантажує продукцію (виконує роботи, надає послуги) і виписує рахунок-фактуру; 2 – платник, отримавши товар і рахунок-фактуру від постачальника, передає платіжне доручення до банку, що його обслуговує; 3 – якщо платник і постачальник обслуговуються в одному банку, то сума прийнятого банком до виконання доручення списується з рахунку платника і зараховується на рахунок одержувача; якщо рахунки відкрито в різних банках, то розрахунки проводяться в порядку міжбанківських розрахунків у день подачі платіжного доручення; 4 – банк платника направляє документи про перерахування коштів на рахунок до банку постачальника; 5 – банк постачальника зараховує відповідну суму на рахунок постачальника; 6 – банк постачальника передає постачальникові виписку з поточного рахунку про зарахування коштів, до якої додається копія платіжного доручення з відміткою банку платника.

Платіжна вимога-доручення - розрахунковий документ, який складається з двох частин: *верхньої* - вимоги отримувача безпосередньо до платника про сплату визначеної суми коштів; *нижньої* - доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку визначеної ним суми коштів та перерахування її на рахунок отримувача.

Механізм розрахунків платіжними вимогами дорученнями наведено на рис. 6.3.

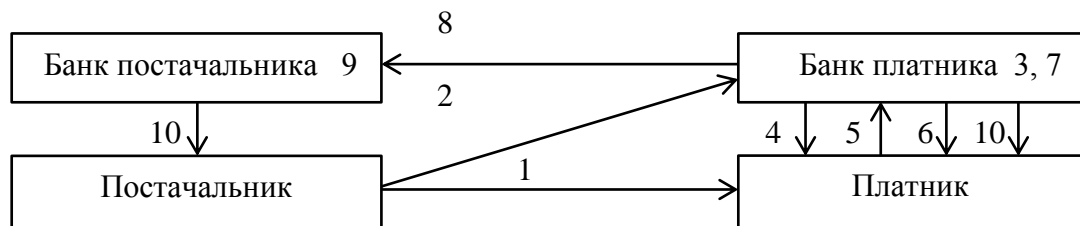

Рис. 6.3 – Схема документообігу при розрахунках платіжними вимогами-дорученнями:

1 - постачальник відвантажує продукцію (виконує роботи, надає послуги); 2 – постачальник передає платіжне вимогу-доручення разом з документами по відвантаженню у банк платника (покупця); 3 – розміщення відвантажувальних документів у картотеці банку платника; 4 – передача платіжного вимоги-доручення платнику (покупцю); 5 – оформлення платником платіжного вимоги-доручення й передача його до банку. Банк приймає його лише при наявності коштів на рахунку платника; 6 – передача платнику відвантажувальних документів; 7 – банк платника списує суму до сплати з рахунку

платника; 8 – банк платника направляє у банк постачальника платіжне вимогу-доручення; 9 – банк постачальника зараховує на рахунок постачальника відповідну суму; 10 – банки видають своїм клієнтам виписки з їх поточних рахунків.

Розрахунковий чек - розрахунковий документ, що містить нічим не обумовлене письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) банку-емітенту, у якому відкрито його рахунок, про сплату чекодержателю зазначеної в чеку суми коштів.

Механізм розрахунків за допомогою чеків показано на рис. 6.4.

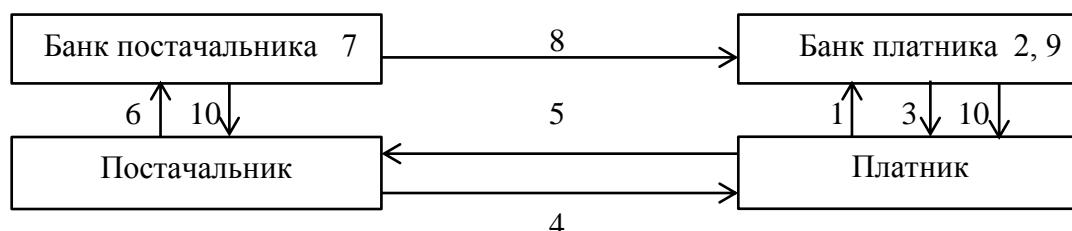

Рис. 6.4 – Схема документообігу при розрахунках чеками:

1 – платник надає у банк, що його обслуговує, заяву на одержання чеків; 2 – банк платника бронює кошти на окремому рахунку, крім того заповнюються чеки, тобто проставляється найменування банку, номер особливого рахунку, найменування чекодавця й ліміт суми чека; 3 – платнику видаються чеки та чекова картка; 4 – постачальник пред'являє платнику документи за відвантажену продукцію (виконані роботи, надані послуги); 5 – платник видає чек постачальнику; 6 – постачальник пред'являє чек у свій банк; 7 – банк постачальника зараховує кошти на рахунок постачальника; 8 – банк постачальника пред'являє чек у банк платника; 9 – банк платника списує суму чека за рахунок раніше заброньованих сум; 10 – банки надають клієнтам виписки з їх рахунків.

Акредитив — це форма безготівкових розрахунків, за якої клієнт-заявник акредитива доручає банку, що його обслуговує: виконати платіж бенефіціару (постачальнику) за товари, виконані роботи чи надані послуги.

Механізм розрахунків за допомогою акредитива показано на рис. 6.5.

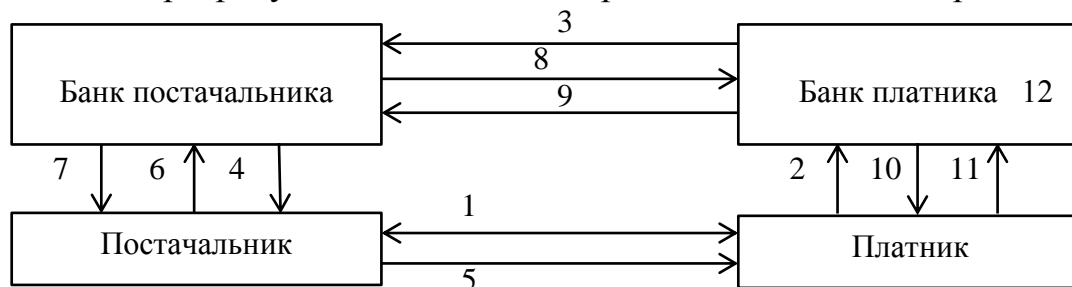

Рис. 6.5 – Схема документообігу при розрахунках за допомогою акредитива:

1 – укладання договору про поставку товару (виконання робіт, послуг); 2 – покупець – платник надає доручення банку, що його обслуговує, на відкриття акредитиву; 3 – авізування банку, що обслуговує продавця – постачальника, про відкриття акредитиву; 4 – авізування постачальника про відкриття акредитиву; 5 – поставка товару; 6 – передача документів; 7 – надання кредиту постачальнику; 8 – пересилання документів; 9 – платіж; 10 – передача документів платнику; 11 – акцепт документів; 12 – у випадку кредиту під акредитив зняття коштів з рахунку платника.

Інкасування (інкасо) - здійснення банком за дорученням клієнта операцій з розрахунковими та супровідними документами з метою

одержання платежу або передавання розрахункових та/чи супровідних документів проти платежу, або передавання розрахункових та/чи супровідних документів на інших умовах.

Механізм розрахунків за допомогою інкасування показано на рис. 6.6.

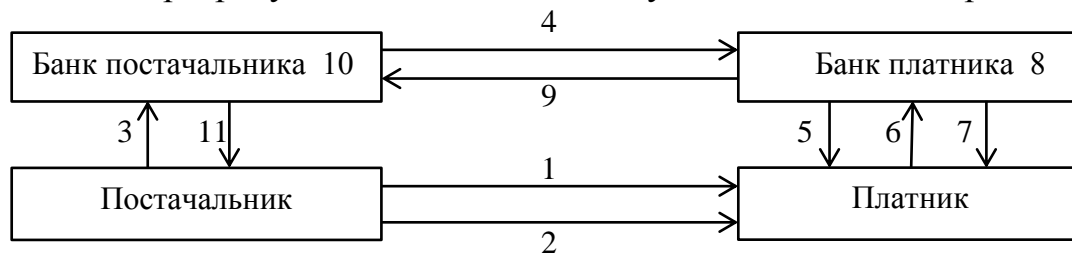

Рис. 6.6 – Схема документообігу при розрахунках інкасовим дорученням:
 1 – укладання договору про поставку товару; 2 – відправка товару; 3 – представлення документів на інкасо; 4 – доручення на інкасо, тобто банк, що обслуговує постачальника-продавця, пересилає документи банку покупця-платника; 5 – авізування (повідомлення) платника про одержання документів; 6 – оплата документів (виставлення платіжного доручення); 7 – передача документів платнику; 8 – занесення грошей на рахунок банку платника; 9 – авізування банку постачальника про операцію 8; 10 – списання коштів з рахунку банку постачальника та зачислення їх на рахунок постачальника; 11 – авізування постачальника про зарахування коштів на його розрахунковий рахунок.

Вексельна форма розрахунків — це розрахунок між постачальником і покупцем з відстрочкою платежу, яка оформляється векселем. **Вексель** — це безумовне письмове зобов'язання стандартної форми, що регулюється законодавством про вексельний оборот та надає право його власнику вимагати безумовну сплату відповідної суми, що вказана у векселі, від особи, яка видала вексель (крім трати), у відповідний термін.

Векселі бувають *прості* та *переказні*.

Простий вексель – вексель, виданий у формі безумовного зобов'язання здійснити платіж. Механізм розрахунків показано на рис. 6.7.

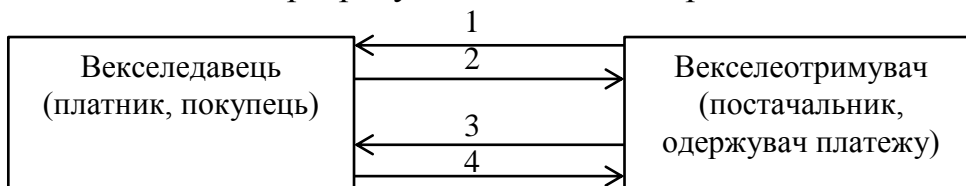

Рис. 6.7 – Схема розрахунків простим векселем:

1 – платник – покупець (векселедавець) вручає вексель постачальнику – продавцю (векселеотримувачу); 2 – постачальник (векселеотримувач) відвантажує товар, продукцію, виконує роботи, надає послуги покупцю, замовнику; 3 - постачальник – продавець пред'являє вексель до оплати; 4 – покупець – платник оплачує вексель.

Переказний вексель (тратта) – це вексель, виданий у формі безумовної пропозиції (наказу) здійснити платіж. Механізм розрахунків переказним векселем показано на рис. 6.8.

Інкасування векселів – здійснення банком за дорученням комітента (законного векселеотримувача) операцій з векселями та супровідними

комерційними документами на підставі одержаних від комітента інструкцій з метою:

- 1) одержання платежу та/або акцепту за векселями;
- 2) передавання векселів і комерційних документів проти платежу та/або акцепту;
- 3) передавання векселів і комерційних документів на інших умовах.

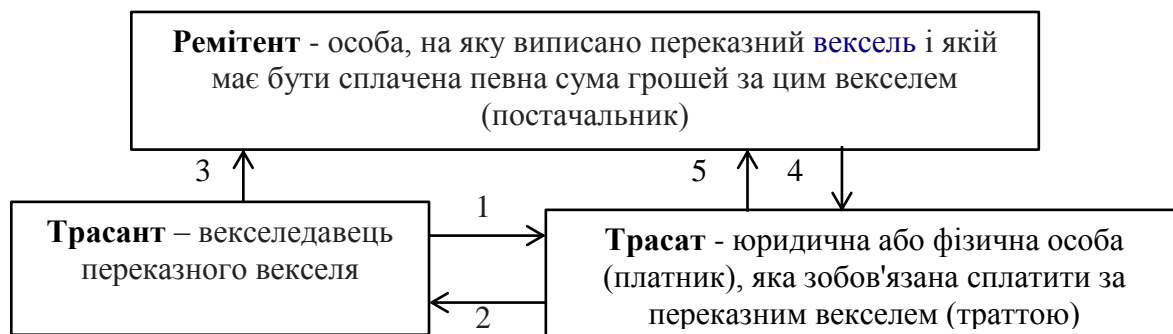

Рис. 6.8 – Схема розрахунків переказним векселем:

1 – векселодавець – трасант направляє платнику (трасату, тобто особі-боржнику) товар, а також тратту; 2 – платник – трасат повертає акцептований вексель векселедавцю – трасанту; 3 – векселедавець – трасант направляє акцептований вексель ремітентові – одержувачу грошей за переказним векселем; 4 – ремітент направляє вексель трасату до оплати; 5 – трасат оплачує й одночасно погашає вексель, роблячи відмітку про його оплату на його зворотному боці.

За здійснення операцій з інкасування векселів (рис. 6.9) банки можуть утримувати на свою користь комісію.

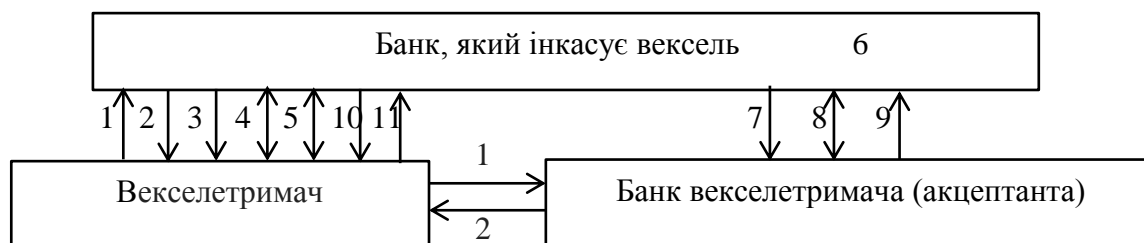

Рис. 6.9 – Схема розрахунків при інкасуванні банком векселів:

1 – надання для розгляду питання про інкасування векселя; 2 – видача розписки про отримання векселя; 3 – повернення векселя для оформлення індосаменту або у випадку прийняття рішення про відмову в інкасуванні; 4 – укладання договору про прийняття векселя на інкасо; 5 - підписання акту про прийняття-передавання векселя; 6 – реєстрація векселя в книзі обліку інкасованих векселів; 7 – пред'явлення векселя до платежу; 8 – підписання акта пред'явлення векселя до платежу; 9 – погашення векселя; 10 – перерахування платежу за векселем; 11 – оплата комісійної винагороди.

Доміцьяція векселів – це здійснення банком за дорученням довірителя-платника за векселем операцій з векселями на підставі одержаних від довірителя інструкцій, тобто (рис. 6.10):

- 1) приймання векселів до платежу від законного векселетримача;
- 2) здійснення платежу за векселями;
- 3) передавання векселів платнику після повної оплати векселя.

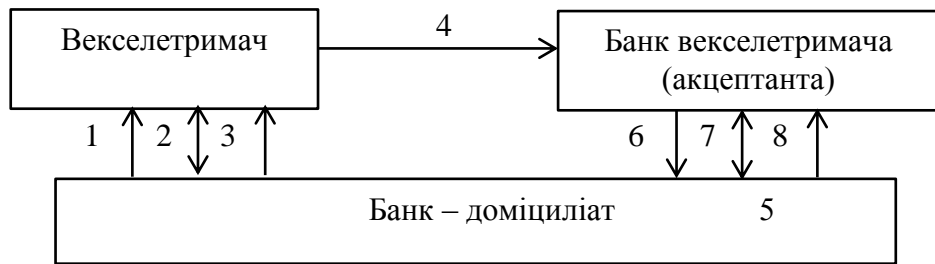

Рис. 6.10 – Схема розрахунків при доміциляції банком векселів:

1 – надання документів для розгляду питання про доміциляцію векселя; 2 – укладення договору на доміциляцію векселя; 3 – оплата комісійної винагороди; 4 – видача векселя з відміткою про місце платежу; 5 – реєстрація векселя в книзі обліку доміцильованих векселів; 6 – пред'явлення векселя до платежу; 7 – підписання акта пред'явлення векселя до платежу; 8 – оплата вексельної суми (і відсотків, якщо вони передбачені) за рахунок векселедавця.

IV. Завдання для самостійного повторення:

1. Ознайомтесь з законодавчими та нормативними документами щодо порядку грошових розрахунків підприємств:

«Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» Постанова правління Національного банку України № 637 від 15.12.2004 у редакції від 12.02.2019 № 37. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0037500-19>;

«Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті» Постанова Національного банку України №22 від 21.01.2004 у редакції від 28.01.2019 № 23. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04>

«Про обіг векселів в Україні» Закон України від 05.04.2001 № 2374-III. Редакція від 19.07.2017, підстава 1982VIII. Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2374-14>.

2. Ознайомтесь з формою фінансової звітності «Звіт про рух грошових коштів». Режим доступу: http://minfin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=293795&cat_id=293535.

V. Контрольні питання:

1. Розкрийте сутність та значущість грошових потоків підприємств, їх основні види.
2. Надайте характеристику «прибутку» та «чистому грошовому потоку» підприємств. В чому полягає різниця між ними?
3. Чи є різниця між поняттями «грошовий потік» та «грошові кошти» підприємств?
4. Назвіть основні напрями класифікації грошових потоків підприємств та надайте їм характеристику.
5. Як поділяються грошові потоки за видами діяльності підприємств? Розкрийте відповідні напрями надходження та витрачання коштів.
6. Перелічте та охарактеризуйте основні зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на формування та рух грошових потоків підприємств.
7. Яким чином рух грошових потоків відображується у фінансовій звітності підприємств?
8. Мета, методи складання та зміст «Звіту про рух грошових коштів».
9. Охарактеризуйте прямий та непрямий методи розрахунку чистого грошового потоку підприємств.
10. Визначте методи та шляхи оптимізації грошових потоків підприємств.
11. За допомогою яких показників можна оцінити ефективність руху грошових потоків підприємств.

12. Розкрийте зміст грошових відносин та грошового обороту на рівні підприємств.
13. Охарактеризуйте види та основні форми грошового обороту.
14. Готівково-грошовий оборот: сутність та сфера використання.
15. Основні положення та порядок ведення касових операцій на підприємствах.
16. Необхідність та умови зменшення готівкових розрахунків в економіці України.
17. Переваги та недоліки використання платіжних карток в Україні.
18. Безготівково-платіжний оборот. Основні ознаки. Класифікація безготівкових розрахунків.
19. Сутність, принципи організації та переваги безготівкових розрахунків.
20. Види рахунків підприємств та порядок їх відкриття в банківських установах.
21. Види розрахункових документів та форми безготівкових розрахунків.
22. Платіжне доручення: сфера застосування; порядок та механізм розрахунків; основні переваги.
23. Механізм та зміст розрахунків за допомогою платіжного вимоги-доручення.
24. Використання та механізм розрахунків чеками.
25. Акредитив: види; форми та механізм розрахунків; переваги та недоліки.
26. Розрахункові операції за допомогою інкасування (інкасо). Переваги та недоліки.
27. Вексельна форма розрахунків. Види розрахункових векселів.
28. Особливості механізмів розрахунків за допомогою простих та переказних векселів.
29. Механізм розрахунків при інкасуванні та доміциляції банком векселів.

VI. Тестовий контроль:

1. *Основою «грошового» або «фінансового» базису господарської діяльності підприємств за певний період часу є:*
 - а) різниця між вихідними та вхідними ресурсами;
 - б) різниця між поточними доходами та витратами;
 - в) різниця між надходженням та витрачанням грошей;
 - г) різниця між вхідними та вихідними ресурсами.
2. *Грошовий потік підприємства це:*
 - а) розподілені у часі та просторі суми надходжень та вибуття грошей, що генеруються в процесі господарської діяльності;
 - б) параметр, який відображає результат руху грошових засобів за певний період часу;
 - в) обсяг коштів, які отримує або сплачує підприємство протягом звітного або планового періоду;
 - г) усі відповіді вірні.
3. *Яке з наступних тверджень є вірним:*
 - а) «прибуток і гроші – це кінцеві результати будь-якого бізнесу»;
 - б) «прибуток як результат господарської діяльності являє собою чистий грошовий потік»;
 - в) «великі суми готівки свідчать про значний обсяг прибутку підприємства у певному періоді»;
 - г) «прибуток підприємства визначається тільки рухом фінансових та грошових потоків».
4. *Зростання «чистого грошового потоку» підприємства за певний період часу визначає:*
 - а) перевищення «негативних грошових потоків» над «позитивними»;

- б) збільшення запасів вільних коштів;
- в) зменшення запасів вільних коштів;
- г) жодної вірної відповіді.

5. *«Позитивний грошовий потік» підприємства формується за рахунок:*

- а) сплати дивідендів власникам;
- б) отримання позик;
- в) оплати праці адміністративного персоналу;
- г) придбання основних засобів.

6. *Витрати підприємства на викуп власних акцій формує:*

- а) негативний грошовий потік;
- б) позитивний грошовий потік;
- в) чистий грошовий потік;
- г) усі відповіді вірні.

7. *До грошового потоку, що формується в процесі операційної діяльності, не слід відносити:*

- а) грошові платежі постачальникам за товари та послуги;
- б) кошти, що надходять від продажу товарів і надання послуг;
- в) грошові надходження від емісії акцій;
- г) грошові платежі працівникам підприємства.

8. *До потоку грошових коштів, що формується в процесі інвестиційної діяльності, слід відносити:*

- а) кошти, що надійшли в результаті утворення боргових зобов'язань;
- б) кошти, що направлені на погашення отриманих позик;
- в) кошти, що надійшли від продажу товарів і надання послуг;
- г) кошти, що надійшли від реалізації необоротних активів.

9. *До потоку грошових коштів, що формується в результаті фінансової діяльності, не слід відносити:*

- а) грошові кошти, що надійшли від реалізації необоротних активів;
- б) надходження грошових коштів від емісії акцій;
- в) кошти, що направлено на погашення отриманих позик;
- г) кошти, що надійшли в результаті утворення боргових зобов'язань.

10. *Значне перевищення надходжень коштів над їх витрачанням у певному періоді характеризує:*

- а) неліквідний грошовий потік;
- б) дефіцитний грошовий потік;
- в) збалансований грошовий потік;
- г) надлишковий грошовий потік.

11. *За формами використання грошових засобів розрізняють:*

- а) ліквідний та неліквідний грошові потоки;
- б) теперішній та майбутній грошові потоки;
- в) регулярний та дискретний грошові потоки;
- г) готівкові та безготівкові грошові потоки.

12. До зовнішніх факторів, що впливають на формування грошових потоків підприємства, не належать:

- а) кон'юнктура товарного ринку;
- б) система оподаткування підприємств;
- в) життєвий цикл підприємства;
- г) кон'юнктура фінансового ринку.

13. До внутрішніх факторів, що впливають на формування грошових потоків підприємства, не належать:

- а) тривалість операційного циклу;
- б) тривалість фінансового циклу;
- в) життєвий цикл підприємства;
- г) кон'юнктура товарного ринку.

14. За рахунок додаткової емісії акцій можна досягти:

- а) зростання обсягу позитивного грошового потоку;
- б) зниження обсягу позитивного грошового потоку;
- в) зниження від'ємного грошового потоку;
- г) розмір грошового потоку залишиться без змін.

15. Скорочення обсягу реальних інвестиційних програм сприятиме:

- а) зниженню позитивного грошового потоку;
- б) зростанню від'ємного грошового потоку;
- в) зниженню від'ємного грошового потоку;
- г) розмір грошового потоку залишиться без змін.

16. Проведення бартерних операцій з контрагентами підприємства впливає на:

- а) зростання позитивного грошового потоку;
- б) зростання від'ємного грошового потоку;
- в) зростання валового грошового потоку;
- г) жодної вірної відповіді.

17. У звіті про рух грошових коштів (відповідно до П(С)БО 1) інформацію подано:

а) з урахуванням методу оцінки грошового потоку у часі, а саме: поточний грошовий потік, майбутній грошовий потік;

б) з урахуванням достатності обсягу грошових потоків, а саме: надлишковий грошовий потік, дефіцитний грошовий потік;

в) з урахуванням виду господарської діяльності, а саме: грошовий потік з операційної діяльності, грошовий потік з інвестиційної діяльності, грошовий потік із фінансової діяльності;

г) з урахуванням структури господарюючого суб'єкта, а саме: грошовий потік по підрозділах та філіях підприємства.

18. Прямий та непрямий методи складання «Звіту про рух грошових коштів» відрізняються особливостями розрахунку чистого грошового потоку від:

- а) операційної діяльності;
- б) інвестиційної діяльності;
- в) фінансової діяльності;
- г) усіх видів діяльності в цілому.

19. Під час розрахунку чистого грошового потоку від операційної діяльності у «Звіті про рух грошових коштів» прямим методом обов'язково враховується:

- а) прибуток від звичайної діяльності до оподаткування;
- б) змінення оборотних активів;
- в) змінення поточних зобов'язань;
- г) сума коштів, що сплачена постачальникам за сировину та матеріали.

20. Під час розрахунку чистого грошового потоку від операційної діяльності у «Звіті про рух грошових коштів» непрямим методом обов'язково враховується:

- а) прибуток від звичайної діяльності до оподаткування;
- б) сума податкових платежів та обов'язкових зборів;
- в) виручка від реалізації продукції;
- г) сума коштів, що сплачена постачальникам за сировину та матеріали.

21. Сума амортизації необоротних активів за період є обов'язковою складовою чистого грошового потоку від:

- а) інвестиційної діяльності;
- б) фінансової діяльності;
- в) операційної діяльності, що розрахований прямим методом;
- г) операційної діяльності, що розрахований непрямим методом.

22. Суми від реалізації або придбання необоротних активів за період приймають участь у формуванні чистого грошового потоку від:

- а) інвестиційної діяльності;
- б) фінансової діяльності;
- в) операційної діяльності, що розрахований прямим методом;
- г) операційної діяльності, що розрахований непрямим методом.

23. Суми від реалізації або придбання довгострокових фінансових інструментів за період приймають участь у формуванні чистого грошового потоку від:

- а) інвестиційної діяльності;
- б) фінансової діяльності;
- в) операційної діяльності, що розрахований прямим методом;
- г) операційної діяльності, що розрахований непрямим методом.

24. Суми додатково залучених або погашених короткострокових кредитів за період приймають участь у формуванні чистого грошового потоку від:

- а) інвестиційної діяльності;
- б) фінансової діяльності;
- в) операційної діяльності, що розрахований прямим методом;
- г) операційної діяльності, що розрахований непрямим методом.

25. Якщо чистий грошовий потік від операційної діяльності складає 20 тис. грн., від інвестиційної діяльності -12 тис. грн., від фінансової діяльності 5 тис. грн., а запаси грошових засобів на початок періоду 8 тис. грн., то на кінець періоду останні досягнуть величини:

- а) 13 тис. грн.;

- б) 21 тис. грн.;
- в) 37 тис. грн.;
- г) 5 тис. грн.

26. *Безперервний рух грошових засобів у готівковій та безготівковій формах, що обслуговує реалізацію товарів, а також нетоварні платежі в національній економіці, являє собою:*

- а) грошовий потік;
- б) грошовий оборот;
- в) товарооборот;
- г) платіжний оборот.

27. *Грошовий оборот, що обслуговує розрахунки за товари та послуги і нетоварні зобов'язання юридичних та фізичних осіб, визначають як:*

- а) готівково-грошовий оборот;
- б) грошово-розрахунковий оборот;
- в) грошово-кредитний оборот;
- г) грошово-фінансовий оборот.

28. *Порядок ведення касових операцій підприємствами не передбачає:*

- а) використання готівки суворо за цільовим призначенням;
- б) отримання готівки лише при її наявності на рахунках підприємства, або при оформленні кредиту;
- в) наявності у касах підприємства необмежених сум готівки;
- г) жодної вірної відповіді.

29. *До переваг безготівкових розрахунків не відносять:*

- а) прискорення розрахунків та безперервність кругообігу коштів;
- б) прискорення оборотності оборотних коштів;
- в) створення умов для контролю за цільовим використанням грошової маси;
- г) жодної вірної відповіді.

30. *Безготівкові розрахунки сприяють:*

- а) збільшенню витрат виробництва;
- б) зменшенню витрат обігу;
- в) збільшенню витрат обігу;
- г) витрати господарюючого суб'єкта не залежать від виду розрахунків.

31. *Для здійснення всіх видів банківських операцій та зберігання грошових засобів у національній валюті підприємства відкривають у банку:*

- а) поточні рахунки;
- б) бюджетні рахунки;
- в) кредитні рахунки;
- г) депозитні рахунки.

32. *Яке з наступних тверджень щодо основних рис безготівкових розрахунків підприємств є найбільш точним:*

- а) проведення банками розрахунків на основі лише паперових документів ;
- б) перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів здійснюється лише банківськими установами;
- в) здійснення розрахунків за допомогою лише електронних грошей;

г) жодної точної відповіді не має.

33. *Розрахунковий документ, що містить письмове доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку зазначеної суми коштів та її перерахування на рахунок отримувача – це:*

- а) платіжна вимога-доручення;
- б) платіжна вимога;
- в) платіжне доручення;
- г) вексель.

34. *Платіжна вимога-доручення відрізняється від платіжного доручення тим, що:*

- а) розрахункова операція починається з вимоги отримувача до платника;
- б) розрахункова операція починається з доручення платника щодо перерахування певної суми коштів отримувачу;
- в) розрахункова операція не передбачає акцепт з боку платника як обов'язкову умову;
- г) усі відповіді вірні.

35. *Розрахунковий документ, що містить нічим не обумовлене письмове розпорядження власника рахунку банку-емітенту, у якому відкрито його рахунок, про сплату держателю цього документу зазначеної в ньому суми коштів:*

- а) грошовий чек;
- б) акредитив;
- в) вексель;
- г) розрахунковий чек.

36. *Форма безготівкових розрахунків, за якої клієнт-платник (покупець) доручає банку, що його обслуговує: виконати платіж бенефіціару (постачальнику) за товари, виконані роботи чи надані послуги. При цьому платник та постачальник передають банкам, у яких вони обслуговуються функції контролю за дотриманням умов договору у частині сум та термінів оплати:*

- а) грошовий чек;
- б) акредитив;
- в) вексель;
- г) розрахунковий чек.

37. *Здійснення банком за дорученням клієнта операцій з розрахунковими та супровідними документами з метою одержання платежу або передавання розрахункових та/чи супровідних документів проти платежу, або передавання розрахункових та/чи супровідних документів на інших умовах являє процес:*

- а) акцептування;
- б) інкасування;
- в) депонування;
- г) авізування.

38. Безумовне письмове зобов'язання стандартної форми, що регулюється відповідним законодавством та надає право його власнику вимагати безумовну сплату відповідної суми, що вказана у ньому, від особи, яка його видала (крім трати), у відповідний термін:

- а) грошовий чек;
- б) акредитив;
- в) вексель;
- г) розрахунковий чек.

VII. Практичні завдання та ситуації:

Приклади розв'язання типових задач

Завдання 6.1

Враховуючи вихідну інформацію зі «Звіту про рух грошових коштів» підприємства «А» за звітний період, що представлена у стовпчику 2 таблиці 6.5 жирним шрифтом, необхідно:

- 1) розрахувати позитивні та негативні потоки за усіма видами економічної діяльності підприємства;
- 2) визначити чисті грошові потоки від операційної, інвестиційної, фінансової діяльності та в цілому по підприємству прямим методом;
- 3) визначити розмір залишків грошових засобів на кінець звітного періоду за умов, що на початок періоду вони склали 5,6 млн. грн.;
- 4) зробити висновки щодо впливу результатів видів економічної діяльності на загальний розмір чистого грошового потоку підприємства у звітному періоді та зміну залишків грошових засобів.

Результати розрахунків внести у таблицю (стовпчики 2, 3, 4).

Таблиця 6.5 – Визначення чистих грошових потоків за видами економічної діяльності та в цілому по підприємству «А» у звітному періоді прямим методом

млн. грн.

Види грошових потоків	В цілому	у тому числі	
		Позитивні (надходження)	Негативні (витрачання)
1	2	3	4
Операційна діяльність			
Виручка від реалізація продукції (товарів, робіт, послуг)	379,9	379,9	-
Інші надходження	4,4	4,4	-
Оплата сировини, матеріалів (робіт, послуг)	(217,7)	-	217,7
Оплата праці	(58,3)	-	58,3
Відрахування на соціальні заходи	(12,9)	-	12,9
Зобов'язання з податків і зборів	(22,5)	-	22,5
Витрачання на оплату повернення авансів	(0,5)	-	0,5
Інші витрачання	(15,7)	-	15,7
Всього	-	384,3	327,6
Чистий грошовий потік операційної діяльності	56,7	56,7	-
Інвестиційна діяльність			
Надходження від фінансових інвестицій	2,6	2,6	-

Реалізація необоротних активів	10,4	10,4	-
Придбання необоротних активів	(72,5)	-	72,5
Вкладення у фінансові інвестиції	(3,2)	-	3,2
Всього	-	13,0	75,7
Чистий грошовий потік	(62,7)	-	62,7
Фінансова діяльність			
Отримання позик	6,0	6,0	-
Інші надходження	4,6	4,6	-
Погашення позик	(6,4)	-	6,4
Витрачання на сплату відсотків	(1,2)	-	1,2
Інші платежі	(0,3)	-	0,3
Всього	-	10,6	7,9
Чистий грошовий потік	2,7	2,7	
В цілому чистий грошовий потік	(3,3)		3,3

Розв'язання:

Використовуючи формули 6.2, 6.4, 6.5 та 6.6 визначимо:

$$1. \text{ЧГПо} = 379,9 + 4,4 - 217,7 - 58,3 - 12,9 - 22,5 - 0,5 - 15,7 = 384,3 - 327,6 = 56,7 \text{ млн. грн.}$$

$$2. \text{ЧГПі} = 2,6 + 10,4 - 72,5 - 3,2 = 13,0 - 75,7 = - 62,7 \text{ млн. грн.}$$

$$3. \text{ЧГПф} = 6,0 + 4,6 - 6,4 - 1,2 - 0,3 = 10,6 - 7,9 = 2,7 \text{ млн. грн.}$$

$$4. \text{ЧГПп} = 56,7 - 62,7 + 2,7 = -3,3 \text{ млн. грн.}$$

Враховуючи залежність 6.7 можна представити, що:

$$\text{ЧГПп} = \Delta \text{ГЗ} = \text{ГЗк} - \text{ГЗп}, \quad (6.8),$$

де ГЗк, ГЗп – залишки грошових засобів на кінець та початок певного періоду, які відображаються у балансі підприємства.

$$\text{Звідси залишки на кінець періоду: } \text{ГЗк} = \text{ГЗп} \pm \text{ЧГПп} \quad (6.9)$$

У нашому випадку: $\text{ГЗк} = 5,6 - 3,3 = 2,3 \text{ млн. грн.}$

Висновок. У звітному періоді чистий грошовий потік підприємства має від'ємні значення та складає -3,3 млн. грн. Це обумовлено значними інвестиціями підприємства у необоротні активи, що в цілому відволікає у інвестиційну діяльність 62,7 млн. грн. Потреби в інвестиціях були в значній мірі забезпечені позитивним значенням чистого грошового потоку від операційної діяльності у розмірі 56,7 млн. грн. та у меншій мірі результатами фінансової діяльності. Чистий грошовий потік останньої склав 2,7 млн. грн. Від'ємні значення чистого грошового потоку підприємства в цілому призвели до зменшення суми залишків грошових засобів у звітному році з 5,6 млн. грн. до 2,3 млн. грн., що може негативно відбитися на рівні короткострокової платоспроможності підприємства.

Завдання 6.2

Визначити чистий грошовий потік від операційної діяльності підприємства «С» у звітному періоді непрямим методом та чистий грошовий потік підприємства в цілому на основі наступної інформації:

- 1) прибуток від звичайної діяльності до оподаткування 3200 тис. грн.
- 2) амортизація необоротних активів 1550 тис. грн.
- 3) збільшення оборотних активів (за винятком грошових засобів) 3020 тис. грн.
- 4) збільшення поточних зобов'язань 1460 тис. грн.
- 5) податок на прибуток 580 тис. грн.
- 6) чистий грошовий потік від інвестиційної діяльності -2260 тис. грн.
- 7) чистий грошовий потік від фінансової діяльності 880 тис. грн.

Розв'язання:

Використовуючи формулу 6.3, розрахуємо чистий грошовий потік від операційної діяльності підприємства непрямим методом:

$$\text{ЧГПо} = 3200 + 1550 - 3020 + 1460 - 580 = 2610 \text{ тис. грн.}$$

Далі визначимо чистий грошовий потік підприємства в цілому за всіма видами економічної діяльності (ф. 6.6):

$$\text{ЧГПп} = 2610 - 2260 + 880 = 1230 \text{ тис. грн.}$$

Висновок. Підприємство «С» у звітному періоді мало позитивне значення чистого грошового потоку від операційної діяльності за рахунок наявності прибутку, надходжень амортизаційних відрахувань та збільшення поточних зобов'язань. Частина цих надходжень була витрачена на поповнення оборотних активів та виплату податків. Позитивний чистий грошовий потік від операційної діяльності у сумі 2610 тис. грн. та позитивний чистий грошовий потік від фінансової діяльності у сумі 880 тис. грн. дозволили підприємству витрати 2260 тис. грн. на інвестиційні проекти та збільшити запаси грошових засобів на кінець звітного періоду на 1230 тис. грн.

Завдання для розв'язання

Завдання 6.3*

I. На основі інформації ТОВ «Слобожанка» (додаток А, табл. А3) визначити зміни у складі та динаміці грошових потоків підприємства за видами економічної діяльності, їх спрямованістю та завершеністю. Для цього заповнити таблицю 6.6 вихідною інформацією (стовпчики 2, 4) та розрахувати усі недостаючи показники (стовпчики 3, 5, 6).

Зробити *висновки* щодо впливу видів економічної діяльності на формування в цілому по підприємству позитивного (ПП), негативного (НПП) та чистого (ЧГПп) грошових потоків.

Показати зв'язок між розміром чистих грошових потоків підприємства у відповідних роках та змінами запасів грошових засобів, що представлені у балансі підприємства (табл. А1).

II. Оцінити ефективність руху грошових потоків ТОВ «Слобожанка» за $(n - 1)$ та n -й роки на основі показників, що наведені у табл. 6.4. Результати розрахунків внести до табл. 6.7. Зробити *висновки*.

III. На основі інформації, що наведена у додатку А (161рн.161. А1, А2) розрахувати чисті грошові потоки від операційної діяльності ТОВ «Слобожанка» у $(n-1)$ та n роках непрямим методом. Для цього внести необхідну інформацію у 161рн.161. 6.8. Порівняти результати розрахунків чистих грошових потоків від операційної діяльності у 161рн.161. 6.6 та 161рн.161. 6.8 й зробити *висновки*, щодо зв'язку між показниками чистих грошових потоків та прибутку.

Таблиця 6.6 – Визначення структури та динаміки грошових потоків ТОВ «Слобожанка» за $(n - 1)$ та n -й роки

Показники	$(n-1)$ рік		n -й рік		$n / (n-1), \%$
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	
1	2	3	4	5	6
Грошові потоки від операційної діяльності					
Надходження всього					
в тому числі:					
від продажу продукції, товарів, робіт і послуг					
орендних платежів, ліцензійних платежів, роялті, комісійних та інших аналогічних платежів					
інші надходження					

Платежі - всього					
в тому числі:					
постачальникам (підрядникам) за сировину, матеріали, роботи, послуги					
в зв'язку з оплатою праці працівників					
процентів за борговими зобов'язаннями					
податку на прибуток організацій					
інші платежі					
<i>Чистий грошовий потік від операційної діяльності</i>					
Грошові потоки від інвестиційної діяльності					
Надходження - всього					
в тому числі:					
від продажу необоротних активів (крім фінансових вкладень)					
дивідендів, процентів за борговими фінансових вкладень і аналогічних надходжень від пайової участі в інших організаціях					
Платежі – всього					
в тому числі:					
в зв'язку з придбанням, створенням, модернізацією, реконструкцією і підготовкою до використання необоротних активів					
<i>Чистий грошовий потік від інвестиційної діяльності</i>					
Грошові потоки від фінансової діяльності					
Надходження - всього					
в тому числі: отримання кредитів і позик					
Платежі - всього					
в тому числі:					
на сплату дивідендів та інших платежів за розподілом прибутку на користь власників (учасників)					
в зв'язку з погашенням (викупом) векселів та інших боргових цінних паперів, повернення кредитів і позик					
<i>Чистий грошовий потік від фінансової діяльності</i>					
За всіма видами діяльності в цілому					
Надходження (ПГП)		100,0		100,0	
Платежі (НГП)		100,0		100,0	
<i>Чистий грошовий потік (ЧГПп)</i>		100,0		100,0	

Таблиця 6.7 – Оцінка ефективності руху грошових потоків ТОВ «Слобожанка» за $(n - 1)$ та n -й роки

Показники	$(n-1)$ рік	n -й рік	$n - (n-1)$
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку (КДчгп _n)			
Коефіцієнт ліквідності грошового потоку (КЛгп)			
Коефіцієнт ефективності грошового потоку (КЕгп)			
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку (КРчгп)			

Таблиця 6.8 – Визначення чистого грошового потоку від операційної діяльності ТОВ «Слобожанка» за $(n - 1)$ та n -й роки непрямым методом

Показники	$(n-1)$ рік		n -й рік	
	ПГП	НГП	ПГП	НГП
Прибуток (збиток) до оподаткування				
Коригування на:				
- амортизацію необоротних активів	1514	x	367	x
- збільшення (зменшення) забезпечень	-	-	-	-
- збиток від нереалізованих курсових різниць	-	-	-	-
- збиток (прибуток) від неопераційної діяльності та інших негрошових операцій	-	-	-	-
Зменшення (збільшення) оборотних активів (за винятком грошових коштів)				
Збільшення (зменшення) поточних зобов'язань				
Грошові кошти від операційної діяльності				
Сплачений податок на прибуток	x		x	
<i>Чистий грошовий потік від операційної діяльності</i>				

Завдання 6.4

У таблиці 6.9 представлена вихідна інформація зі «Звіту про рух грошових коштів» підприємства ПАТ «Аргон» за звітний період.

Таблиця 6.9 – Визначення чистих грошових потоків за видами економічної діяльності та в цілому по підприємству ПАТ «Аргон» у звітному періоді

млн. грн.

Види грошових потоків	В цілому	у тому числі	
		Позитивні (надходження)	Негативні (витрачання)
1	2	3	4
Рух коштів у результаті операційної діяльності			
Виручка від реалізація продукції (товарів, робіт, послуг)	2402,0		
Повернення ПДВ	144,0		
Надходження від повернення авансів	72,0		
Надходження від операційної оренди	12,0		
Інші надходження	8,0		
Оплата сировини, матеріалів (робіт, послуг)	1450		
Оплата праці	192,0		

Відрахування на соціальні заходи	43,0		
Зобов'язання з податків і зборів	164,0		
Інші витрачання	17,0		
Всього	-		
Чистий грошовий потік операційної діяльності	-		
Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності			
Надходження від фінансових інвестицій	22,0		
Реалізація необоротних активів	128,0		
Надходження від отриманих відсотків	8,0		
Придбання необоротних активів	672,0		
Придбання фінансових інвестицій	16,0		
Інші платежі	2,0		
Всього	-		
Чистий грошовий потік від інвестиційної діяльності	-		
Рух коштів у результаті фінансової діяльності			
Надходження власного капіталу	14,0		
Отримання позик	160,0		
Інші надходження	5,0		
Викуп власних акцій	23,0		
Погашення позик	352,0		
Сплата дивідендів	4,0		
Інші платежі	3,0		
Всього	-		
Чистий грошовий потік від фінансової діяльності	-		
В цілому чистий грошовий потік			
Залишок коштів на початок року	62,0		
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів		8,0	
Залишок коштів на кінець року			

На основі наведеної інформації необхідно:

- 1) розрахувати позитивні та негативні потоки за усіма видами економічної діяльності підприємства;
- 2) визначити чисті грошові потоки від операційної, інвестиційної, фінансової діяльності та в цілому по підприємству прямим методом;
- 3) визначити розмір запасів грошових засобів на кінець звітного періоду;
- 4) результати розрахунків внести у таблицю 6.9.

Зробити висновки щодо впливу результатів видів економічної діяльності на загальний розмір чистого грошового потоку підприємства у звітному періоді та зміну залишків грошових засобів на кінець періоду.

Завдання 6.5

Визначити розмір грошових коштів та чистий грошовий потік від операційної діяльності підприємства ПАТ «Оріон» за звітний період на основі наступної інформації:

- 1) чистий дохід від реалізації продукції 1889 млн. грн.;
- 2) собівартість реалізованої продукції 1096 млн. грн.;
- 3) усі інші операційні поточні витрати 510 млн. грн.;

- 4) інші операційні доходи 11 млн. грн.;
- 5) фінансовий результат від інвестиційної та фінансової діяльності -9 млн. грн.;
- 6) податок на прибуток 52 млн. грн.;
- 7) сума амортизації необоротних активів 176 млн. грн.;
- 8) прибуток від нереалізованих курсових різниць 7 млн. грн.;
- 9) розмір оборотних активів на початок та кінець періоду (підсумок розділу II активу балансу) відповідно 293 та 312 млн. грн.;
- у тому числі: залишки грошових засобів відповідно 26 та 21 млн. грн.;
- 10) розмір поточних зобов'язань на початок та кінець періоду (підсумок розділу III пасиву балансу) відповідно 321 та 362 млн. грн.

Завдання 6.6

Оцінити змінення ефективності руху грошових потоків підприємства «Х» на основі інформації, наведеної у табл. 6.10

Таблиця 6.10 – Оцінка ефективності руху грошових потоків підприємства «Х» у минулому та звітному роках

Показники	Минулий рік	Звітний рік	Змінення (+; -)
Вихідна інформація для розрахунків, тис. грн.			
Валовий позитивний грошовий потік підприємства	33030	34210	
Валовий від'ємний грошовий потік підприємства	32890	34090	
Чистий грошовий потік підприємства			
Запаси товарно-матеріальних цінностей:			
- на початок періоду	2020	2140	
- на кінець періоду	2140	2080	
Залишок грошових засобів:			
- на початок періоду	80		
- на кінець періоду			
Сума виплат по короткостроковим позикам за період	146	152	
Сума дивідендів сплачених акціонерам за період	82	90	
Сума приросту реальних та фінансових інвестицій за період	110	64	
Показники ефективності, од. (див. табл. 6.4)			
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку підприємства			
Коефіцієнт ліквідності грошового потоку підприємства			
Коефіцієнт ефективності грошового потоку підприємства			
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку підприємства			

Виконати розрахунки усіх показників, яких не достає у таблиці, та зробити висновки щодо змінення рівня ефективності руху грошових потоків у підприємстві «Х» у звітному році відносно минулого й визначити чинники цих змін.

Завдання 6.7*

На основі вихідної інформації ПАТ «Південь», що наведена у табл. 6.11, необхідно класифікувати надходження та витрачання грошових засобів за видами економічної діяльності та скласти «Звіт про рух грошових коштів» прямим методом.

Таблиця 6.11 – Фінансові операції ПАТ «Південь» за звітний період

№ з/п	Операція	Сума, тис. грн.
1	Надійшли від замовників кошти за реалізовану продукцію	309622
2	Нарахована амортизація основних засобів	17452
3	Сплачено дивіденди акціонерам	8600
4	Сплачено рахунки постачальникам та підрядникам за одержані товарно-матеріальні цінності та послуги	169830
5	Перераховано кошти як внесок у спільне підприємство	4743
6	Виплачено працівникам заробітної плати, допомоги, винагород	99506
7	Сплачено податок та інші збори з прибутку	3002
8	Придбано акції інших підприємств	309
9	Сплачено штрафи за порушення терміну поставки	12
10	Погашена довгострокова позика банку	8115
11	Отримано дивіденди	1610
12	Реалізовано нематеріальні активи	2430
13	Оплачено розрахунково-касове банківське обслуговування	62
14	Реалізовано понаднормативні виробничі запаси	362
15	Переоцінено залишки коштів в іноземній валюті	41
16	Сплачено відсотки за кредит	1223
17	Сплачено ЄСВ	22900
18	Повернено ПДВ	10630
19	Залишок коштів на початок року	256

Завдання 6.8

В касу підприємства надійшла виручка за реалізовані товари в сумі 95000 грн. Ліміт каси встановлений в сумі 670 грн. Підприємство має заборгованість: а) перед бюджетом по сплаті податків в сумі 15000 грн.; б) по сплаті ЄСВ – 6000 грн.; в) перед працівниками по оплаті праці – 27280 грн.

На основі вивчення «Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» [Постанова правління Національного банку України № 637 від 15.12.2004 у редакції від 12.02.2019 № 37. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0037500-19>] встановити:

- 1) порядок витрачання виручки, що надійшла в касу підприємства;
- 2) можливість виплати з виручки заробітної плати в сумі заборгованості;
- 3) залишок виручки, який підприємство може спрямувати на оплату ТМЦ та послуг.

Завдання 6.9

На основі вивчення «Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» [Постанова правління Національного банку України № 637 від 15.12.2004 у редакції від 12.02.2019 № 37. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0037500-19>] визначте суму залишку коштів на поточному рахунку підприємства станом на кінець операційного дня 11.04., якщо:

- а) ліміт залишку каси складає 1000 грн.;
- б) термін здачі готівкових надходжень до каси банку щоденно;
- в) залишок коштів на початок операційного дня 11.04. 8 000 грн.

Вихідна інформація:

- протягом операційного дня 11.04. поточного року підприємство отримало готівкову виручку від реалізації готової продукції у сумі 158000 грн.;
- попереднього дня, 10.04. до каси підприємства внесено невикористану частину коштів, виданих на господарські потреби 2500 грн., та компенсовано витрати на відрядження, згідно з наявними проїзними документами - 3600 грн.;
- для виплати заробітної плати 11.04. підприємство відкликала депозитні кошти у сумі 1250000 грн. та відсотки, нараховані згідно з договором;
- депозитний рахунок було відкрито 04.03. поточного року на невизначений термін,
- відсоткова ставка за договором 15 % річних;
- нарахована заробітна плата у сумі 550000 грн. На видачу заробітної плати підприємство отримало готівку за чеком 462000 грн. Одночасно в банк надійшли платіжні доручення на перерахування до бюджету податку з доходів фізичних осіб 88000 грн., утримань до ЄСФ в сумі 121000 грн. відповідно.

Завдання 6.10

На основі вивчення «Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» [Постанова правління Національного банку України № 637 від 15.12.2004 у редакції від 12.02.2019 № 37. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0037500-19>] визначити залишок коштів на рахунку на кінець операційного дня 08.05., якщо:

- залишок коштів на поточному рахунку підприємства на початок дня 05.05. склав 10 тис. грн.;
- 07.05. покупцем перераховано кошти за поставлену продукцію у сумі 4200 тис. грн.;
- нарахована 7.05. заробітна плата склала 1200 тис. грн.;
- утримано з заробітної плати 234 тис. грн., у тому числі 216 тис. грн. податок на доходи фізичних осіб;
- надано в банк платіжні доручення на перерахування внесків в ЄСФ (нарачування на заробітну плату 22%);
- 08.05. на поточний рахунок надійшли кошти як передплата у сумі 600 тис. грн.;
- 08.05. було надано в банк заяву на відкриття акредитиву у сумі 450 тис. грн.

Завдання 6.11

На основі вивчення «Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» [Постанова правління Національного банку України № 637 від 15.12.2004 у редакції від 12.02.2019 № 37. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0037500-19>] визначити суму залишку на рахунку в банку на 31.01. поточного року, якщо:

- залишок коштів на поточному рахунку підприємства на початок операційного дня складав 70500 грн. ліміт готівки каси, встановлений підприємством 1500 грн., здавання надлишкових коштів у банк – щоденно;
- з банківського рахунку 25.01. поточного року списано кошти на оплату матеріалів для виробничих потреб 3350 грн.;
- з каси підприємства 26.01. поточного року видано готівкові кошти для придбання товарів 14650 грн.;
- 30.01. надано в банк платіжне доручення для оплати за товари на 30000 грн.;
- водій підприємства 30.01. надав постачальнику розрахунковий чек, виписаний 27.10. попереднього року для придбання товарів на суму 14150 грн.

Завдання 6.12

Розрахувати коефіцієнт ліквідності грошового потоку підприємства, якщо:

- сума виручки від реалізації продукції за звітний період - 500000 грн.;

- отримано імпорتنі товари, контрактна вартість яких складає 150000 грн.;
- сплачені митні послуги та мито 9000 грн.;
- ПДВ, сплачений за товари при перетині митного кордону 31800 грн.;
- виплачено заробітну плату 46000 грн.;
- депоновано заробітну плату 5000 грн.;
- перераховано обов'язкові платежі до бюджету 18000 грн.;
- надано консультаційні послуги 45000грн.;
- сплачено податки 32000 грн.;
- оплачено послуги банку 10000 грн.;
- кошти на поточному рахунку на початок звітного періоду 25650 грн.

Завдання 6.13

На основі вивчення «Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» [Постанова правління Національного банку України № 637 від 15.12.2004 у редакції від 12.02.2019 № 37. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0037500-19>] розрахувати ліміт залишку каси підприємства «М» на основі показників діяльності за останні три місяці, зазначених у таблиці 6.12:

Таблиця 6.12 – Вихідна інформація для розрахунку ліміту залишку коштів підприємства «М»

№ з/п	Показники	Місяці		
		травень	червень	липень
1	Виручка, грн.:	175000	168000	190700
	зокрема готівкова виручка, що надійшла у касу, грн.	96000	85630	97890
2	Виплачено готівкою, грн.	45600	32540	38840
3	Кількість робочих днів	17	21	22

Завдання 6.14

З'ясувати стан дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств, якщо:

- 1) підприємством «Арго» поставлено 20.01. підприємству «Славута» власної продукції на суму 26000 грн. з попередньою частковою оплатою 10.01. 11800 грн.;
- 2) 15.01. підприємством «Бориспіль» надано підприємству «Арго» послуги на суму 14400 грн.;
- 3) в оплату боргу підприємством «Арго» 26.01. виписано на підприємство «Бориспіль» вексель на суму 15000 грн.;
- 4) підприємство «Бориспіль» 12.01. отримало від підприємства «Славута» сировину на суму 150000 грн. За поставку перераховано 88000 грн. 14.01., а 27.01. в оплату боргу підприємству «Славута» передано вексель підприємства «Арго».
- 5) 29.01. цей вексель передано підприємству «Арго».

Завдання 6.15

Визначити, яку максимально можливу суму для розрахунків з контрагентом може сформулювати підприємство «Р» 1.10. поточного року, якщо 1.10. мали місце такі операції:

- отриманий кредит на суму 40000 грн. під 22 % річних на 3 місяці;
- надійшла виручка на поточний рахунок в сумі 20000 грн.;
- відвантажено продукції на суму 60000 грн.;
- виписаний простий вексель на 6 місяці на суму 30000 грн.;
- випущено і розміщено облігації на суму 50000 грн. під 18% на 3 місяці;
- інкасовано вексель на суму 70000 грн. на 3 місяці раніше терміну, термін дії векселя 7 місяців, відсоток за векселем 24%.

Завдання 6.16

Визначити, яку максимально можливу суму для розрахунків з контрагентом може сформулювати підприємство «М» 5.04., якщо в цей день мали місце такі операції:

- залишок коштів на початок операційного дня 5.04 166000 грн.;
- надійшов аванс від покупця 40000 грн.;
- отриманий кредит на суму 100000 грн. на 6 місяців під 22% річних;
- банк за договором факторингу сплатив 80% дебіторських рахунків (угода з контрагентом на постачання товарів підписана на загальну суму 75000 грн., угода з фактором передбачає комісійні в розмірі 5% сплачених рахунків);
- підприємством інкасовано вексель на суму 30000 грн. (пройшло 4 місяці з дня виписки векселя, термін дії 6 місяців, відсотки за векселем - 16% річних).

Завдання 6.17

Підприємство «Зоря» відвантажило ПАТ «Промінь» продукції загальну суму 34000 грн. В оплату поставки ПАТ «Промінь» оформило вексель з терміном оплати 3 місяці під 16% річних. Через місяць підприємство «Зоря» розрахувалося цим векселем із заводом «Алмаз» за надані послуги.

Визначити суму контракту між підприємством «Зоря» та «Алмаз». Який додатковий прибуток отримає завод «Алмаз» у результаті цього контракту?

Завдання 6.18

На основі вивчення «Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» [Постанова правління Національного банку України № 637 від 15.12.2004 у редакції від 12.02.2019 № 37. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0037500-19>] розрахувати ліміт каси ТОВ «Світанок» на основі показників діяльності, зазначених у таблиці 6.13:

Таблиця 6.13 - Розрахунок ліміту каси ТОВ «Світанок» на 2019 рік

Місяць 2018 року	Сума готівкової виручки, грн.	Інші надходження в касу (крім коштів, отриманих з банку), грн.	Кількість робочих днів
Червень	150 000	5 000	20
Липень	245 000	9 000	21
Серпень	320 000	—	22
Вересень	280 000	3 500	21
Разом	995 000	17 500	84

ТЕМА 7. ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

I. Питання для теоретичної підготовки:

- 7.1. Сутність, мета та завдання оцінки фінансового стану підприємства
- 7.2. Інформаційне забезпечення оцінки фінансового стану підприємства
- 7.3. Напрями та система показників оцінки фінансового стану підприємства

II. Рекомендована до вивчення теми література: [1; 5; 18; 21; 23; 27; 31; 35; 36; 40; 42; 44]

III. Основні поняття теми:

Фінансовий стан підприємства — відбиває економічні відносини, що пов'язані з кругообігом капіталу та здатностями суб'єкту господарювання до погашення боргових зобов'язань й саморозвитку на фіксований момент часу.

Фінансовий стан підприємства, його стійкість багато в чому залежать від *оптимальності структури джерел капіталу* (співвідношення власних й позикових засобів) та від *оптимальності структури активів* підприємства (в першу чергу — від співвідношення необоротних й оборотних засобів), а також від *урівноваженості активів і пасивів* підприємства.

Фінансовий стан як комплексна оцінка результатів діяльності підприємств визначається значним колом *факторів*, які, в першу чергу, можна згрупувати як зовнішні та внутрішні.

Зовнішні фактори мають економічну, політичну, технічну та соціальну природу. До них можна віднести: загальні економічні умови господарювання; фазу економічного циклу; стан та рівень розвитку фінансових ринків, страхової справи й зовнішньоекономічних зв'язків; рівень конкурентоспроможності в галузі та в економіці в цілому; рівень інфляції; рівень динаміку і коливання попиту споживачів; економічну, фінансово-кредитну, податкову політику держави; законодавчі акти по контролю за діяльністю підприємства; систему цінностей у суспільстві; політичну стабільність; рівень технічного розвитку тощо.

Група *внутрішніх факторів* складається з: галузевих особливостей та стадії життєвого циклу підприємства; рівня професіоналізму менеджерів; складу і структури продукції, що випускається (послуг, що надаються, робіт, що виконуються), частці її обсягу на відповідному товарному ринку; величини та структури витрат, їх динаміці порівняно з грошовими доходами; розміру оплаченого статутного капіталу; стану майна та фінансових ресурсів, їх складу і структури, стратегії та тактиці управління ними тощо.

Фінансовий аналіз — це процес дослідження фінансового стану і основних результатів фінансово-господарської діяльності підприємства з метою виявлення резервів підвищення його ринкової вартості та забезпечення ефективного розвитку, це засіб накопичення, трансформації й використання інформації фінансового характеру.

Фінансовий стан підприємства має цілий ряд істотних та взаємозалежних характеристик (рис. 7.1)

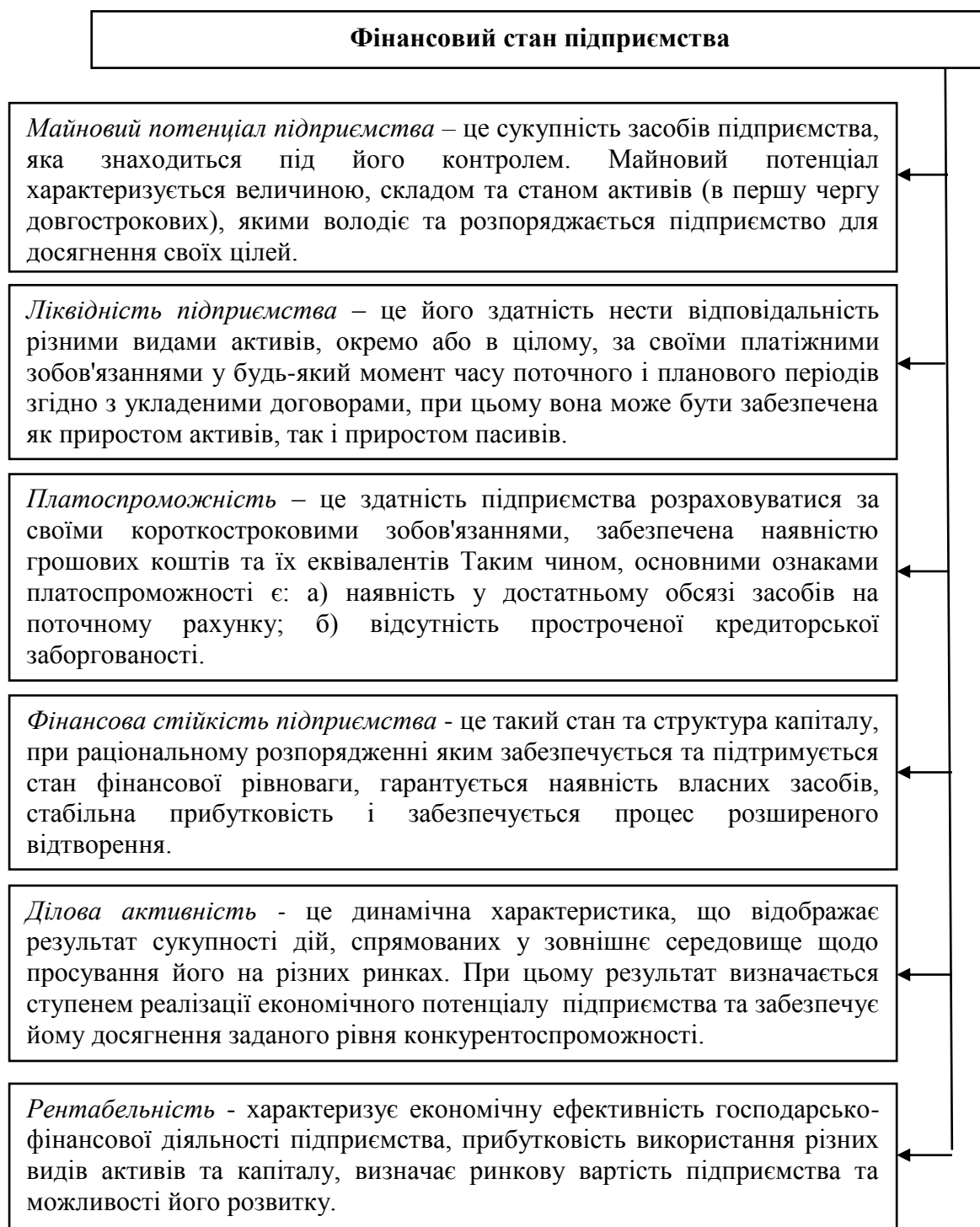

Рис. 7.1 – Основні характеристики фінансового стану підприємства

Фінансовий стан може бути *стійким*, *нестійким* і *кризовим*. Здатність підприємства вчасно робити платежі, фінансувати свою діяльність на розширеній основі свідчить про його гарний фінансовий стан.

Основні види фінансового аналізу представлені на рис. 7.2.

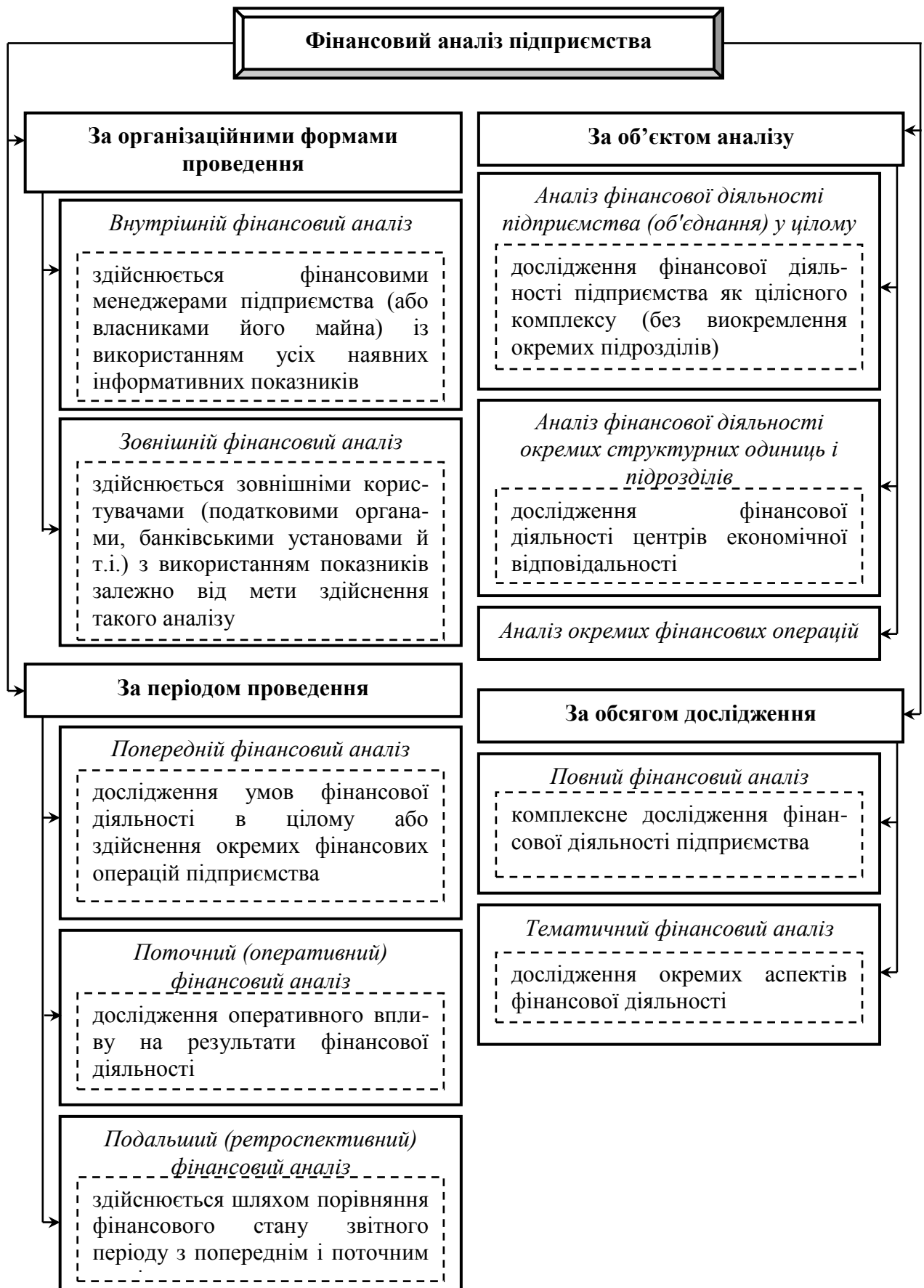

Рис. 7.2 – Види фінансового аналізу

Методи фінансового аналізу - це комплекс науково-методичних інструментів та принципів дослідження фінансового стану підприємства.

Розрізняють неформалізовані та формалізовані методи аналізу, що представлені на рис. 7.3.

Рис. 7.3 - Методи фінансового аналізу

Фінансовий аналіз здійснюють за допомогою різних *моделей*, які дають змогу структурувати та ідентифікувати взаємозв'язки між основними показниками й представлені на рисунку 7.4.

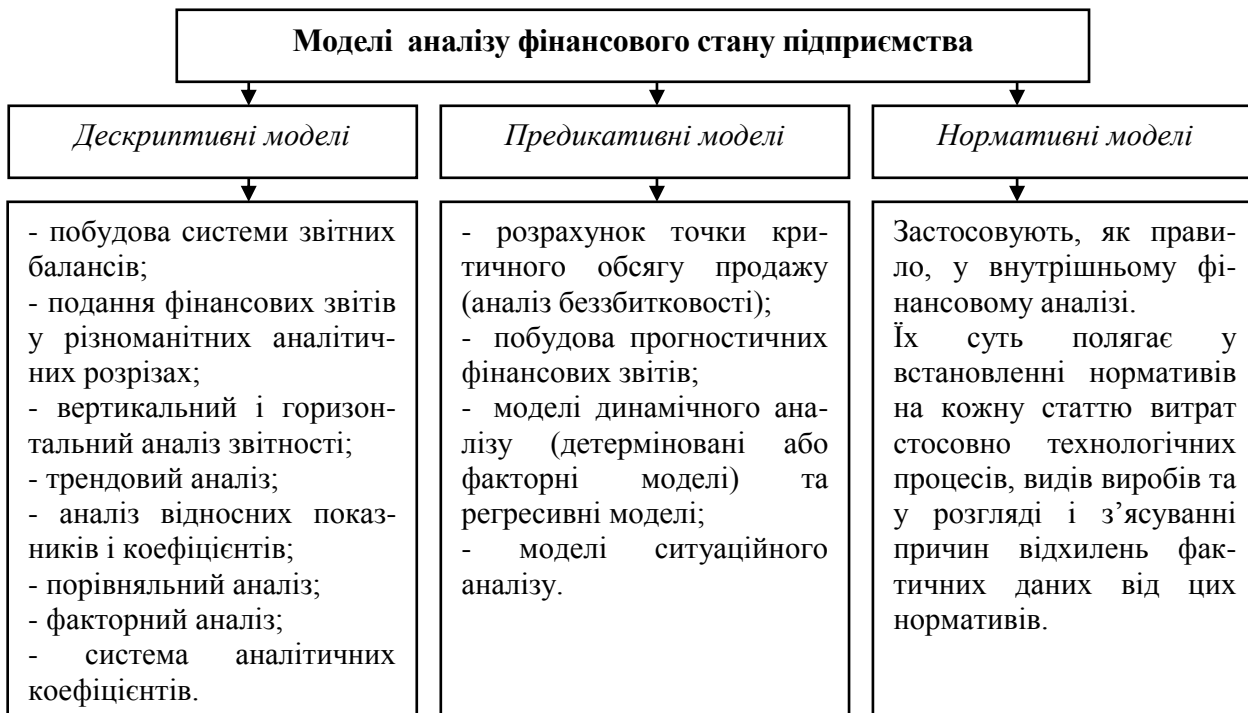

Рис. 7.4 - Моделі, що застосовують у процесі аналізу фінансового стану підприємства

Експрес-аналіз — це наочна і проста оцінка фінансового добробуту і динаміки розвитку підприємства.

Деталізований (фундаментальний) аналіз — це поглиблена характеристика майнового і фінансового стану підприємства за результатами фінансової діяльності у звітному періоді, а також визначення можливостей і розвитку підприємства на перспективу.

Інформаційне забезпечення оцінки та аналізу фінансового стану підприємства являє собою процес цілеспрямованого підбору певної системи необхідних інформативних показників, що формуються як за рахунок зовнішніх, так і за рахунок внутрішніх джерел інформації.

Показники, що формуються із *зовнішніх (поза підприємством) джерел інформації*, поділяються на три основні групи (табл. 7.1). Кількісний та якісний склад даної системи показників залежить від галузевих особливостей підприємства, його організаційно-правової форми, обсягу та рівня диверсифікації господарської діяльності, положення на відповідному товарному ринку тощо.

Показники, що формуються за рахунок *внутрішніх джерел інформації*, розділяються на дві групи (табл. 7.2).

Фінансова звітність підприємства — це стандартна форма подання інформації про фінансовий стан підприємства на певну дату, ефективність його діяльності за певний період та перспективи розвитку.

Метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства.

Основними джерелами інформації для аналізу фінансового стану підприємства є:

Баланс (Звіт про фінансове становище) (форма № 1)

Звіт про фінансові результати (форма № 2)

Звіт про рух грошових коштів (форма № 3)

Звіт про власний капітал (форма № 4)

Примітки до фінансової звітності (форма № 5), дані первинного й аналітичного бухгалтерського обліку, які деталізують окремі статті балансу.

Баланс - це звіт про фінансове становище, що відбиває стан засобів, зобов'язань і капіталу на певний момент часу в грошовому вираженні. Баланс складається із двох частин - активу та пасиву. *Актив* показує економічні ресурси підприємства, які повинні принести економічні вигоди у результаті господарської діяльності. *Пасив* балансу відбиває право власності на ці економічні ресурси та складається з капіталу й зобов'язань, які підприємство має перед кредиторами.

В основі побудови балансу закладений принцип подвійності, що відбивається наступною залежністю:

$$\text{Активи} = \text{Зобов'язання} + \text{Власний капітал} \quad (7.1)$$

Звіт про фінансові результати підприємства структурно представляє послідовне формування доходів та витрат за конкретний проміжок часу,

починаючи із виручки від реалізації, чистого доходу, собівартості, податків та інших видів витрат, включаючи й фінансові, та закінчуючи чистим прибутком.

Таблиця 7.1 – Групи показників, що формуються за рахунок зовнішніх джерел інформації

Групи показників зовнішньої інформації		
1. Показники, що характеризують загальноекономічний розвиток країни	2. Показники, що характеризують кон'юнктуру фінансових ринків	3. Показники, що характеризують діяльність контрагентів та конкурентів
<p><i>1.1. Показники макроекономічного розвитку:</i></p> <p>а) обсяг доходів державного бюджету;</p> <p>б) обсяг видатків державного бюджету;</p> <p>в) розмір бюджетного дефіциту;</p> <p>г) обсяг емісії грошей;</p> <p>д) грошові доходи населення;</p> <p>е) обсяги грошових збережень населення в банківських установах;</p> <p>ж) індекс інфляції;</p> <p>з) дисконтна ставка Національного банку України</p>	<p><i>2.1. Показники, що характеризують кон'юнктуру фондового ринку:</i></p> <p>а) види основних фондових інструментів, (акцій, облигацій й ін.), що обертаються на біржовому й позабіржовому фондовому ринку;</p> <p>б) ціни пропозиції та попиту основних видів фондових інструментів, які котируються;</p> <p>в) ціни угод за основними видами фондових інструментів;</p> <p>г) обсяги угод за основними видами фондових інструментів;</p> <p>д) зведений індекс динаміки цін на фондовому ринку</p>	<p><i>3.1. Показники фінансово-господарської діяльності банківських установ</i></p> <p><i>3.2. Показники фінансово-господарської діяльності страхових компаній</i></p> <p><i>3.3. Показники фінансово-господарської діяльності постачальників ресурсів</i></p> <p><i>3.4. Показники фінансово-господарської діяльності покупців продукції (послуг, робіт)</i></p> <p><i>3.5. Показники фінансово-господарської діяльності конкурентів</i></p>
<p><i>1.2. Показники галузевого розвитку:</i></p> <p>а) обсяг товарної (реалізованої) продукції;</p> <p>б) загальна вартість активів, у тому числі оборотних;</p> <p>в) загальна сума капіталу, що використовується, у тому числі власного;</p> <p>г) сума валового прибутку, прибутку від операційної діяльності, прибутку від звичайної діяльності, чистого прибутку;</p> <p>д) ставка податку на прибуток;</p> <p>е) індекс цін на продукцію</p>	<p><i>2.2. Показники, що характеризують кон'юнктуру грошового ринку:</i></p> <p>а) депозитна ставка окремих комерційних банків;</p> <p>б) кредитна ставка окремих комерційних банків;</p> <p>в) офіційний курс окремих валют, установлений Національним банком України;</p> <p>г) курс купівлі-продажу окремих валют на торгах Української міжбанківської валютної біржі;</p> <p>д) курс купівлі-продажу окремих валют, установлений комерційними банками</p>	

Таблиця 7.2 – Групи показників, що формуються за рахунок внутрішніх джерел інформації

Групи показників внутрішньої інформації	
1. Показники фінансового обліку підприємства	2. Показники управлінського обліку підприємства
<p><i>1.1. Показники, які відображені у «Балансі підприємства» («Звіті про фінансовий стан»)</i></p> <p>У складі активу:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) основні засоби та інші необоротні активи; 2) оборотні активи; 3) інші активи <p>У складі пасиву</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) власний капітал; 2) довгострокові зобов'язання; 3) поточні зобов'язання; 4) інші зобов'язання 	<p><i>2.1. Показники окремих видів витрат і фінансових результатів, що формуються:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) за сферами діяльності; 2) за видами продукції; 3) за регіонами діяльності; 4) за «центрами відповідальності» (по окремим структурним одиницям та підрозділам)
<p><i>1.2. Показники, які відображені у «Звіті про фінансові результати підприємства»:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) фінансові результати; 2) використання прибутку; 3) платежі до бюджету; 4) витрати й видатки, що враховуються при обчисленні пільг з податку на прибуток; 5) прибуток, на який розповсюджено пільгові ставки оподаткування; 6) чистий прибуток 	
<p><i>1.3. Показник, що відображені у «Звіті про рух грошових коштів»:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) результат руху коштів унаслідок операційної діяльності; 2) результат руху коштів унаслідок інвестиційної діяльності; 3) результат руху коштів унаслідок фінансової діяльності; 4) результат руху коштів унаслідок надзвичайних подій; 5) чистий рух коштів за звітний період; 6) залишок коштів на кінець звітного періоду 	

В основу побудови «Звіту про фінансові результати» покладена наступна залежність:

$$\text{Доходи} - \text{Витрати} = \text{Фінансовий результат} \quad (7.2)$$

Наступним джерелом інформації є «Звіт про рух грошових коштів».

Звіт про рух грошових коштів показує джерела і напрями використання грошей підприємства за певний період часу, а також зміни у структурі грошових коштів підприємства, тобто він відображає надходження

та використання грошових коштів підприємства внаслідок його діяльності за якийсь певний період часу (звітний період).

В основу побудови «Звіту про рух грошових коштів» покладена наступна залежність:

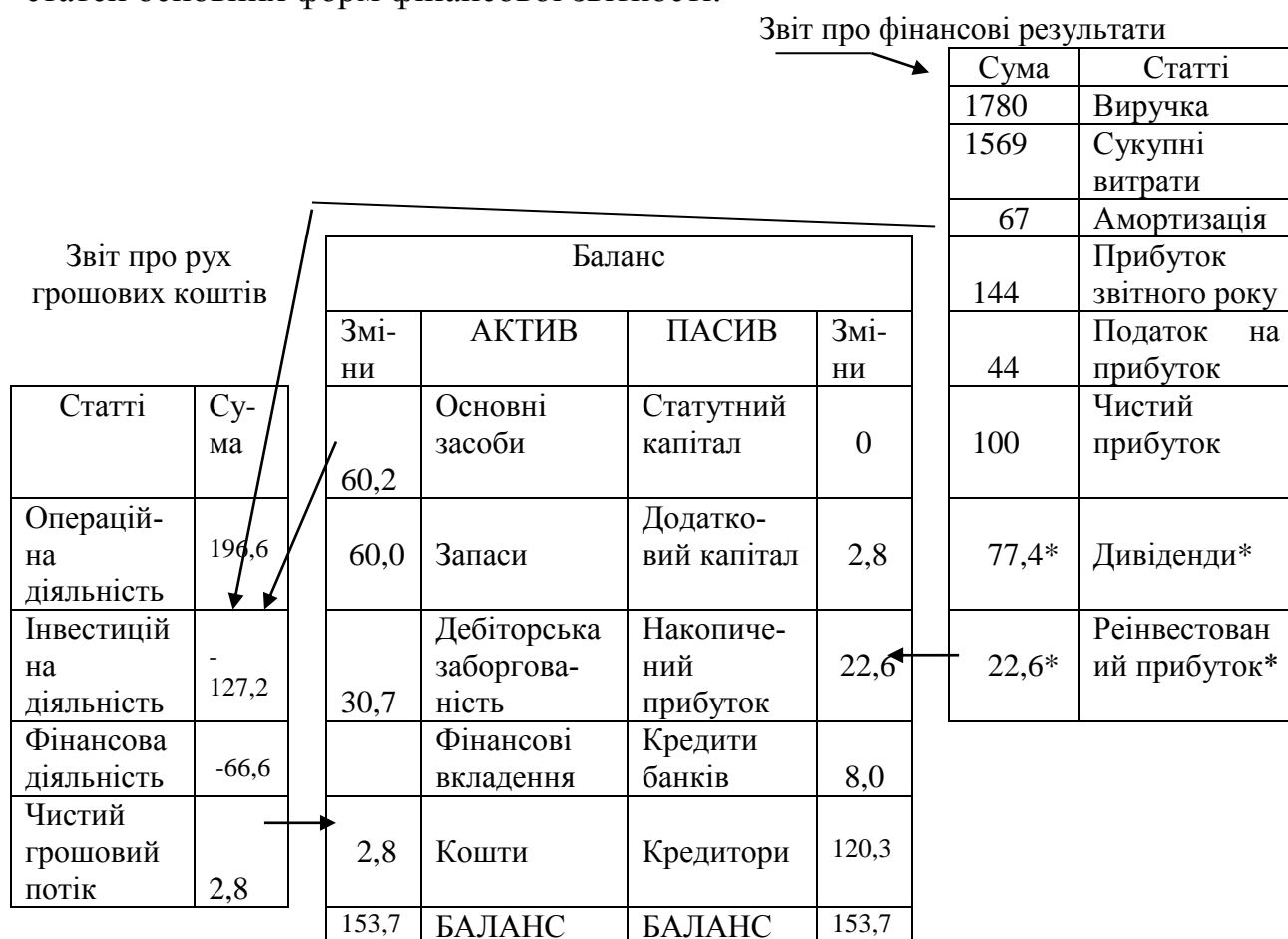
$$\text{Надходження грошових коштів} - \text{Витрачання грошових коштів} = \text{Зміни у грошових коштах} \quad (7.3)$$

Наступним важливим джерелом інформації є «Звіт про власний капітал».

Звіт про власний капітал – звіт, який відображає зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду.

Примітки до фінансових звітів — це сукупність показників і пояснень, що забезпечує деталізацію і обґрунтованість статей фінансових звітів, а також інша інформація, розкриття якої передбачене відповідними положеннями (стандартами).

Інформація, яка представлена у фінансових звітах, є взаємозв'язаною. На рис. 7.5 представлена схема, що укрупнено характеризує взаємозв'язок статей основних форм фінансової звітності.

Примітка* Ці статті не включені до звіту про фінансові результати в Україні

Рис. 7.5 - Взаємозв'язок основних статей форм фінансової звітності (дані умовні)

Оцінка фінансового стану підприємства здійснюється за наступними напрямками (рис. 7.1, табл. 7.3):

- майновий (потенціал) стан;
- ліквідність та платоспроможність;
- фінансова стійкість;
- ділова активність;
- рентабельність.

Таблиця 7.3 - Основні напрямки та показники оцінки фінансового стану підприємства

Напрямки оцінки фінансового стану підприємства				
Майновий стан	Ліквідність та платоспроможність	Фінансова стійкість	Ділова активність	Рентабельність
сума господарських засобів; частка активної частини основних засобів; коефіцієнт зносу; питома вага швидко реалізуємих активів; частка орендованих основних засобів; питома вага дебіторської заборгованості й ін.	величина власних оборотних коштів; коефіцієнти ліквідності; маневреність функціонуючого капіталу; частка власних оборотних коштів у покритті оборотних активів та запасів; коефіцієнт власної платоспроможності й ін.	коефіцієнт автономії; коефіцієнт капіталізації; коефіцієнт фінансової стійкості; коефіцієнт маневреності власного капіталу; коефіцієнт маневреності структури довгострокових вкладень; коефіцієнт стійкості економічного росту й ін.	динаміка основних показників господарської діяльності та їх співвідношення; показники ефективності використання ресурсів підприємства й ін.	показники рентабельності інвестицій; показники рентабельності продукції (виробництва); рентабельність продажів.

1. **Майновий стан підприємства** на початок і кінець звітного періоду характеризується даними балансу. Якісні зміни у майновому стані підприємства та ступінь його прогресивності розкривають такі *показники*, що відображені у табл. 7.3.

В ході аналізу майнового стану підприємства, необхідно також оцінити стан основних засобів, що використовуються. Методика розрахунку більшості показників даної групи наведена у табл. 2.3.

2. Фінансовий стан підприємства можна оцінювати з погляду *довгострокової та короткострокової перспективи*. У першому випадку, критерієм оцінки фінансового становища є – **ліквідність**, а у другому – **платоспроможність** підприємства.

В залежності від об'єкту оцінки розрізняють *ліквідність активів, ліквідність балансу та ліквідність підприємства*.

Ліквідність балансу – це можливість суб'єкта господарювання обернути активи в готівку і погасити свої платіжні зобов'язання у кожний момент часу, а точніше – це ступінь покриття боргових зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких у готівку відповідає строку погашення платіжних зобов'язань.

Ліквідність підприємства значною мірою визначає його платоспроможність за умов наявності у складі поточних активів високоліквідних елементів.

Величина власних оборотних коштів (ВОК) – це абсолютний показник, який характеризує ту частину власного капіталу підприємства, що є джерелом покриття його поточних активів.

$$\text{ВОК} = \text{ОА} - \text{ПЗ}, \quad (7.4)$$

де ОА – сума оборотних активів на певну дату; ПЗ – поточні зобов'язання на відповідну дату.

Коефіцієнти ліквідності визначають співвідношення оборотних активів (ОА) та їх основних елементів з поточними зобов'язаннями (ПЗ). Виокремлюють:

- коефіцієнт загальної (поточної) ліквідності (Кзл):

$$\text{Кзл} = \text{ОА} : \text{ПЗ}, \quad (7.5)$$

- коефіцієнт проміжної (термінової) ліквідності (Кпл):

$$\text{Кпл} = (\text{ДЗ} + \text{ГК} + \text{КФВ}) : \text{ПЗ}, \quad (7.6)$$

де ДЗ – дебіторська заборгованість; ГК – грошові кошти; КФВ – короткострокові фінансові вкладення.

- коефіцієнт абсолютної (швидкої) ліквідності:

$$\text{Кал} = (\text{ГК} + \text{КФВ}) : \text{ПЗ}, \quad (7.7)$$

Маневреність функціонуючого капіталу (КмВОК) характеризує ту частину власних оборотних коштів, що перебуває у формі грошових коштів, тобто засобів, що мають абсолютну ліквідність.

$$\text{КмВОК} = \text{ГК} : \text{ВОК} \quad (7.8)$$

Частка власних оборотних коштів у покритті оборотних активів (КпОА) та запасів (КпЗ). Характеризує ту частину вартості оборотних активів та запасів (З), що покривається власними оборотними коштами.

$$\text{КпОА} = \text{ВОК} : \text{ОА} \quad (7.9)$$

$$\text{КпЗ} = \text{ВОК} : \text{З}, \quad (7.10)$$

де З – розмір запасів товарно-матеріальних цінностей на певну дату.

Коефіцієнт власної платоспроможності (Квп) характеризує у певній мірі рівень покриття поточних зобов'язань з боку власного оборотного капіталу:

$$\text{Квп} = \text{ВОК} : \text{ПЗ} \quad (7.11).$$

3. Одною з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства є **фінансова стійкість**, тобто *стабільність* його діяльності у світлі *довгострокової перспективи*. Вона пов'язана із загальною фінансовою структурою капіталу підприємства, ступенем його залежності від кредиторів та інвесторів й можливостями забезпечення довгострокової платоспроможності.

Фінансова стійкість у довгостроковому плані характеризується, в першу чергу, *співвідношенням власних і позикових засобів*. Однак, цей показник дає лише загальну оцінку фінансової стійкості. Тому у світовий та вітчизняній фінансово-аналітичній практиці використовується певна система показників – коефіцієнтів.

Перші три коефіцієнта (табл. 7.3) відображають фінансову структуру капіталу на певний період часу:

- коефіцієнт автономії (Кавт) характеризує фінансову незалежність підприємства:

$$K_{авт} = BK : K, \quad (7.12)$$

де BK – власний капітал; K – загальна сума капіталу;

- коефіцієнт капіталізації (Ккап) оцінює співвідношення залученого та власного капіталу:

$$K_{кап} = (Зд + Зк) : BK, \quad (7.13)$$

де Зд – довгострокові зобов'язання; Зк – короткострокові зобов'язання;

- коефіцієнт фінансової стійкості (Кфс) визначає ступінь участі довгострокових джерел у фінансуванні:

$$K_{фс} = (BK + Зд) : K \quad (7.14).$$

Наступні два коефіцієнта розкривають засоби фінансування активів:

- коефіцієнт маневреності власного капіталу (К_{мвк}) показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто вкладена в оборотні активи, а яка частина капіталізована:

$$K_{мвк} = BOK : BK \quad (7.15).$$

- коефіцієнт структури довгострокових вкладень (К_{сзд}). Логіка розрахунку цього показника заснована на припущенні, що довгострокові позички та позики використовуються для фінансування основних засобів і інших капітальних вкладень:

$$K_{сзд} = Зд : HA, \quad (7.16)$$

де HA – необоротні активи.

Коефіцієнт стійкості економічного росту (К_{сеп}) характеризує стабільність отримання прибутку й фінансові можливості підприємства до розвитку:

$$K_{сеп} = (ЧП - Дд) : BK, \quad (7.17)$$

де ЧП – чистий прибуток; Дд – дивіденди, що виплачені акціонерам.

4. Фінансовий стан підприємства характеризується ще таким параметром, як його **ділова активність**.

Ділова активність підприємства визначається як якісними, так і кількісними характеристиками. До перших відносять положення (частка) підприємства на ринках збуту продукції, товарів та послуг (вітчизняних й закордонних), імідж та стійкість зв'язків з постачальниками та клієнтами й ін. Кількісно рівень ділової активності визначається двома групами показників:

- показниками динаміки таких результативних показників як обсяг реалізації та прибуток;
- показниками ефективності використання ресурсів (активів).

Для оцінки динамічних змін доцільно ураховувати порівняння темпів зростання або зниження основних результативних показників. Зокрема, оптимальним є наступне їхнє співвідношення:

$$Tn_p > T_{BP} > T_k > 100\%, \quad (7.18)$$

де Tn_p , T_{BP} , T_k – відповідно: темпи росту прибутку, виручки від реалізації, авансованого капіталу.

Що стосується *другої групи показників*, то до неї відносяться різноманітні показники, що характеризують *ефективність використання, матеріальних, трудових та фінансових ресурсів*. Основні з них - виробіток, фондвіддача, оборотність запасів та інших активів, оборотність авансованого капіталу тощо.

Показники *ефективності використання* окремих видів ресурсів узагальнюються в показниках обороту *власного капіталу* й оборотності *основного капіталу*, що характеризують відповідно віддачу вкладених у підприємство: а) засобів власників; б) всіх засобів, включаючи залучені.

5. Особливу підгрупу показників фінансового стану підприємств утворюють різноманітні **показники рентабельності**, які дозволяють оцінювати не тільки рівень прибутковості різних видів активів та капіталу, але й визначати ринкову вартість підприємства та можливості його розвитку.

Рентабельність – це відносний показник, що характеризує економічну ефективність, тобто *порівнює отриманий ефект (прибуток) із витратами або ресурсами*, використаними для його досягнення.

Існує значна кількість коефіцієнтів рентабельності, використання кожного з яких залежить від характеру оцінки фінансового стану підприємства. Найчастіше використовується чотири різних показники, що відображуються у «звіті про фінансові результати»:

- валовий прибуток (Пв);
- операційний прибуток (По);
- прибуток до оподаткування (Пдо);
- чистий прибуток (Пч).

У залежності від того, з чим порівнюється обраний показник прибутку, виділяють *три групи коефіцієнтів рентабельності* (табл. 7.4).

Таблиця 7.4 – Основні показники оцінки рентабельності підприємства

Назва показника	Формула розрахунку	Характеристика показника
<i>1. Показники рентабельності інвестицій</i>		
Коефіцієнт генерування доходів	$(\text{Пдо} + \text{Вкр}) / \text{Ас}$	Прибуток до оподаткування (Пдо) та сума відсотків за використання кредитних ресурсів (Вкр) на 1 грн. середньорічної вартості активів (Ас)
Рентабельність активів	$(\text{Пч} + \text{Вкр}) / \text{Ас}$	Чистий прибуток (Пч) та сума відсотків за використання кредитних ресурсів (Вкр) на 1 грн. середньорічної вартості активів (Ас)
Рентабельність інвестованого капіталу	$(\text{Пч} + \text{Вкр}) / \text{Кд}$	Чистий прибуток (Пч) та сума відсотків за використання кредитних ресурсів (Вкр) на 1 грн. середньорічної суми довгострокового капіталу (Кд)
Рентабельність власного капіталу	$\text{Пч} / \text{ВК}$	Чистий прибуток (Пч) на 1 грн. середньорічної суми власного капіталу (ВК)
<i>2. Показники рентабельності продукції (виробництва)</i>		
Рентабельність продукції	$\text{По}_i / \text{Сп}_i$	Розмір операційного прибутку у ціні і-го виду продукції (По_i) на 1 грн. її собівартості (Сп_i)
Рентабельність виробництва	$\text{По} / \Sigma \text{Вв}$	Розмір операційного прибутку на 1 грн. валових витрат на виробництво та реалізацію продукції ($\Sigma \text{Вв}$)
<i>3. Показники рентабельності продажів</i>		
Валова рентабельність продажів	$\text{Пв} / \text{ВР}$	Валовий прибуток (Пв) на 1 грн. виручки від реалізації (ВР)
Операційна рентабельність продажів	$\text{По} / \text{ВР}$	Операційний прибуток від реалізації (По) на 1 грн. виручки від реалізації
Чиста рентабельність продажів	$\text{Пч} / \text{ВР}$	Чистий прибуток на 1 грн. виручки від реалізації

При аналізі коефіцієнтів рентабельності найбільш широке поширення одержала факторна модель фірми «DuPont». Призначення моделі - визначити фактори, що впливають на ефективність роботи підприємства й оцінити цей вплив. Аналітиками цієї фірми обраний один, на їхню думку, найбільш значимий показник - рентабельність власного капіталу. Схематично модель фірми «DuPont» представлена на рисунку 7.6.

В основу наведеної схеми аналізу закладена наступна модель:

$$\text{Пч/ВК} = \text{Пч/ВР} * \text{ВР/Ас} * \text{Ас/ВК} \quad (7.19)$$

З моделі видно, що рентабельність власного капіталу (Пч/ВК) підприємства залежить від трьох показників:

- чистої рентабельності продажів (Пч/ВР);
- ресурсоовіддачі (ВР/Ас);
- структури джерел засобів, інвестованих у підприємство (Ас/ВК).

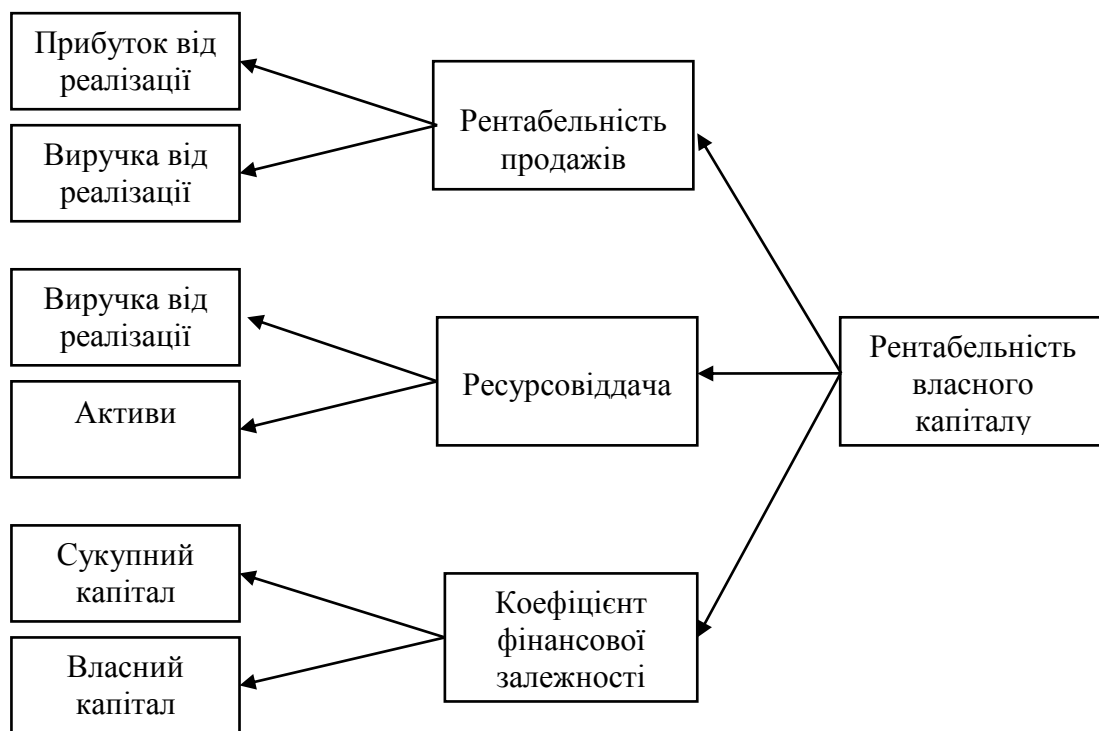

Рис. 7.6 – Схема моделі «DuPont»

IV. Завдання для самостійного повторення:

Ознайомтесь з законодавчими та нормативними документами щодо складання фінансової звітності підприємствами:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», ред. від 18.09.2018. Режим доступу :<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>;
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003, № 436-IV, ред. від 17.01.2019. [Електронний ресурс]. Статті 19.8, 145.6. Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

V. Контрольні питання:

1. Дайте визначення поняттю «фінансовий стан» підприємства. Яку роль він відіграє у господарській діяльності підприємства?
2. Які фактори впливають на фінансовий стан підприємства?
3. В чому полягає необхідність, значення та зміст фінансового аналізу у системі управління підприємством?
4. Охарактеризуйте сутність та основні компоненти процесу оцінки фінансового стану підприємства.
5. Які фінансові параметри відносять до основних характеристик фінансового стану підприємства?
6. Які цілі та завдання вирішує оцінка фінансового стану підприємства?
7. Розкрийте зміст методології фінансового аналізу та охарактеризуйте її основні складові.
8. Які існують основні види фінансового аналізу підприємства?
9. Які прийоми використовуються в ході аналізу фінансового стану підприємства?
10. Визначте сутність та послідовність проведення трендового (горизонтального) фінансового аналізу.
11. У чому полягає сутність вертикального (структурного) фінансового аналізу?
12. Визначте складові порівняльного фінансового аналізу.

13. У чому полягає сутність аналізу фінансового стану підприємства на основі фінансових коефіцієнтів?

14. Які методи аналізу застосовуються в ході аналізу фінансового стану підприємства?

15. Охарактеризуйте основні моделі аналізу фінансового стану підприємства.

16. В чому полягає сутність експрес-аналізу та деталізованого аналізу фінансового стану підприємства?

17. Розкрийте зміст інформаційного забезпечення оцінки та аналізу фінансового стану підприємства.

18. Надайте характеристику системам показників зовнішніх та внутрішніх джерел інформації щодо аналізу фінансового стану підприємства.

19. Що уявляє собою фінансова звітність підприємства? Охарактеризуйте основні види фінансової звітності, що складають підприємства в Україні.

20. На основі яких принципів формується фінансова звітність підприємств?

21. Які вимоги застосовуються до фінансової інформації, що міститься у фінансовій звітності?

22. За якими напрямками здійснюється оцінка фінансового стану підприємства?

23. Яким чином оцінюється майновий стан (потенціал) підприємства?

24. Визначте сутність ліквідності та платоспроможності підприємства. Окресліть зв'язок між ними.

25. Які фінансові коефіцієнти використовують під час аналізу ліквідності та платоспроможності підприємства? Наведіть методику їх розрахунку.

26. Поясніть сутність фінансової стійкості підприємства. Які чинники впливають на фінансову стійкість підприємства? На підставі яких показників можлива оцінка фінансової стійкості підприємства?

27. Яке місце у характеристиці фінансового стану займає ділова активність підприємства? Надайте характеристику системі показників щодо її оцінки.

28. Надайте характеристику рентабельності господарсько-фінансової діяльності підприємства. Які фінансові коефіцієнти використовують під час її аналізу?

29. У чому полягає сутність інтегральної оцінки фінансового стану підприємства? Поясніть можливості, переваги та недоліки оцінки фінансового стану підприємства, на основі моделі «DuPont».

VI. Тестовий контроль:

1. *Економічні відносини, що пов'язані з кругообігом капіталу та здатностями підприємства до погашення боргових зобов'язань й саморозвитку на фіксований момент часу, визначають його:*

- а) фінансову структуру;
- б) фінансовий стан;
- в) фінансову діяльність;
- г) фінансову активність.

2. *Наявність фінансових ресурсів, їх склад, рівень збалансованості окремих структурних елементів активів та капіталу підприємства, а також рівень ефективності їх використання відображає його:*

- а) фінансову структуру;
- б) фінансовий стан;
- в) фінансову діяльність;
- г) фінансову активність.

3. *Фінансовий стан підприємства визначається результатами:*

- а) фінансово-інвестиційної діяльності;

- б) комерційної діяльності;
- в) основної операційної;
- г) усіх видів діяльності.

4. *Фінансовий стан підприємства не залежить від наступних факторів зовнішнього середовища:*

- а) рівня, динаміки та коливань попиту на продукцію та послуги підприємства;
- б) стадії життєвого циклу підприємства;
- в) податкової політики держави;
- г) циклу розвитку національної та світової економіки.

5. *Рівень кваліфікації фінансових менеджерів підприємства можна віднести до наступної групи факторів, що визначають його фінансовий стан:*

- а) зовнішні фактори;
- б) загальні фактори;
- в) об'єктивні фактори;
- г) індивідуальні фактори.

6. *Які з нижче перелічених ознак можна віднести до розкриття сутності поняття фінансовий аналіз:*

- а) метою фінансового аналізу є виявлення резервів підвищення ринкової вартості підприємства;
- б) це процес дослідження фінансового стану підприємства;
- в) це засіб накопичення й використання інформації фінансового характеру;
- г) усі відповіді вірні.

7. *Аналітична процедура у процесі якої здійснюється перехід від кількісних характеристик до якісних висновків:*

- а) внутрішній фінансовий аналіз;
- б) поточний фінансовий аналіз;
- в) тематичний фінансовий аналіз;
- г) оцінка фінансового стану.

8. *До основних характеристик фінансового стану підприємства не відносять його:*

- а) ліквідність та платоспроможність;
- б) стан майнового потенціалу;
- в) стан кадрового потенціалу;
- г) ділову активність.

9. *Здатність підприємства нести відповідальність різними видами активів, окремо або в цілому, за своїми платіжними зобов'язаннями у будь-який момент часу поточного і планового періодів згідно з укладеними договорами визначає його:*

- а) платоспроможність;
- б) ліквідність;
- в) фінансову стійкість;
- г) ділову активність.

10. *Майновий потенціал підприємства як характеристика його фінансового стану визначається:*

- а) рівнем прибутковості різних видів активів та капіталу;
- б) ступенем реалізації економічного потенціалу;
- в) стабільністю та збалансованістю активів та капіталу;
- г) розміром та складом активів, якими воно володіє та розпоряджається.

11. *Здатність підприємства розраховуватися за своїми короткостроковими зобов'язаннями, яка забезпечена наявністю грошових коштів та їх еквівалентів визначає його:*

- а) платоспроможність;
- б) ліквідність;
- в) фінансову стійкість;
- г) ділову активність.

12. *Стан та структура капіталу підприємства, при раціональному розпорядженні яким забезпечується та підтримується стан фінансової рівноваги, гарантується наявність власних засобів, стабільна прибутковість і забезпечується процес розширеного відтворення характеризує його (підприємства):*

- а) платоспроможність;
- б) ліквідність;
- в) фінансову стійкість;
- г) ділову активність.

13. *Динамічна характеристика фінансового стану підприємства, що відображає результат сукупності дій, спрямованих у зовнішнє середовище щодо просування його на різних ринках характеризує його:*

- а) платоспроможність;
- б) ліквідність;
- в) фінансову стійкість;
- г) ділову активність.

14. *Для оцінки ліквідності балансу необхідно зіставити активи та пасиви підприємства, що згруповані за наступними ознаками:*

- а) активи за ознакою оборотності, а пасиви – за джерелами формування;
- б) активи за ознакою ліквідності, а пасиви – за терміновістю зобов'язань;
- в) активи за ознакою оборотності, а пасиви – за вартістю залучення;
- г) активи за ознакою ліквідності, а пасиви – за вартістю залучення.

15. *Прийом фінансового аналізу, який представляє порівняння кожної позиції фінансової звітності з рядом попередніх періодів та визначення основних динамічних тенденцій:*

- а) порівняльний аналіз;
- б) трендовий аналіз;
- в) факторний аналіз;
- г) вертикальний аналіз.

16. *За ступенем деталізації фінансовий аналіз поділяють на:*

- а) експрес-аналіз та фундаментальний аналіз;
- б) внутрішній та зовнішній;
- в) попередній та ретроспективний;

г) повний та тематичний.

17. *Прийом фінансового аналізу, який представляє визначення структури підсумкових фінансових показників з оцінкою впливу на них складових елементів та різних факторів:*

- а) порівняльний аналіз;
- б) трендовий аналіз;
- в) факторний аналіз;
- г) вертикальний аналіз.

18. *Методи фінансового аналізу – це:*

- а) дослідження умов фінансової діяльності в цілому або здійснення окремих фінансових операцій;
- б) дослідження оперативного впливу факторів на результати фінансової діяльності;
- в) комплекс науково-методичних інструментів та принципів дослідження фінансового стану підприємства;
- г) усі відповіді вірні.

19. *Дисконтна ставка НБУ характеризує:*

- а) загальний макроекономічний розвиток країни;
- б) кон'юнктуру фондового ринку;
- в) діяльність контрагентів та конкурентів підприємства;
- г) усі відповіді вірні.

20. *До внутрішніх джерел інформації для аналізу фінансового стану підприємства не відноситься:*

- а) ставка податку на прибуток;
- б) платежі підприємства до бюджету;
- в) витрати підприємства за «центрами відповідальності»;
- г) розмір необоротних та оборотних активів.

21. *Перевагами показників фінансового обліку у порівнянні з управлінським обліком є:*

- а) необмеженість у виборі методів та правил;
- б) використання як кількісних, так і якісних показників;
- в) високий рівень деталізації інформації;
- г) уніфікованість та високий ступінь надійності.

22. *Яка з відповідей найбільш повно відповідає визначенню: «стандартна форма подання інформації про фінансовий стан підприємства на певну дату або за певний період»:*

- а) баланс підприємства;
- б) звіт про фінансові результати;
- в) звіт про рух грошових коштів;
- г) фінансова звітність підприємства.

23. *До принципів формування фінансової звітності підприємств не слід відносити:*

- а) конфіденційність;
- б) автономність;
- в) періодичність;

г) обачність.

24. *Врахування невизначеності під час складання фінансової звітності визначає наступну вимогу до фінансової інформації:*

- а) нейтральність;
- б) обачність;
- в) достовірність;
- г) доречність.

25. *Вплив інформації, яка представлена у фінансовій звітності, на економічні рішення користувачів визначає наступну вимогу до неї:*

- а) нейтральність;
- б) обачність;
- в) достовірність;
- г) доречність.

26. *Якщо інформація, що представлена у фінансовій звітності, вільна від суттєвих помилок та упередженості, то вона відповідає наступній вимозі:*

- а) нейтральність;
- б) обачність;
- в) достовірність;
- г) суттєвість.

27. *«Звіт про фінансове становище», що відбиває стан засобів, зобов'язань і капіталу на певний момент часу в грошовому вираженні – це:*

- а) баланс підприємства;
- б) звіт про фінансові результати;
- в) звіт про рух грошових коштів;
- г) фінансова звітність підприємства.

28. *Визначення величини прибутку або збитків підприємства від основної діяльності за певний період знаходить відображення у:*

- а) балансі підприємства;
- б) звіті про фінансові результати;
- в) звіті про рух грошових коштів;
- г) звіті про власний капітал.

29. *Чинники змінення розміру залишків грошових засобів підприємства за певний період часу можна дослідити за допомогою інформації, що представлена у:*

- а) балансі підприємства;
- б) звіті про фінансові результати;
- в) звіті про рух грошових коштів;
- г) звіті про власний капітал.

30. *Величина власних оборотних коштів підприємства характеризує його:*

- а) майновий стан;
- б) фінансову стійкість;
- в) платоспроможність;
- г) ділову активність.

31. *Швидкість обороту активів підприємства характеризує його:*

- а) майновий стан;
- б) фінансову стійкість;
- в) платоспроможність;
- г) ділову активність.

32. *Коефіцієнт зносу основних засобів характеризує його:*

- а) майновий стан;
- б) фінансову стійкість;
- в) платоспроможність;
- г) ділову активність.

33. *Ліквідність підприємства залежить від:*

- а) складу активів й, в першу чергу, поточних;
- б) співвідношення усіх поточних активів та їх груп з поточними зобов'язаннями;
- в) приросту активів і приросту пасивів;
- г) усі відповіді вірні.

34. *Фінансова структура капіталу оцінюється за допомогою коефіцієнтів:*

- а) фінансової стійкості;
- б) автономії;
- в) капіталізації;
- г) усі відповіді вірні.

35. *Відношення власного оборотного капіталу до загальної суми власного капіталу на певну дату характеризує:*

- а) засоби фінансування активів;
- б) маневреність власного капіталу;
- в) частину власного капіталу, що вкладена в оборотні активи;
- г) усі відповіді вірні.

36. *Рентабельність інвестицій у діюче підприємство з позиції усіх зацікавлених сторін визначається:*

- а) відношенням суми чистого прибутку та відсотків за використання кредитних ресурсів до середньорічної вартості усіх активів;
- б) відношенням суми прибутку до оподаткування та відсотків за використання кредитних ресурсів до середньорічної вартості усіх активів;
- в) відношенням суми прибутку до оподаткування та відсотків за використання кредитних ресурсів до середньорічної суми довгострокового капіталу;
- г) відношенням суми чистого прибутку до середньорічної суми власного капіталу.

37. *Відношення суми прибутку у ціні одиниці продукції до її собівартості визначає:*

- а) рентабельність продажів;
- б) рентабельність виробництва;
- в) рентабельність продукції;
- г) усі відповіді вірні.

38. *Власників підприємства серед показників рентабельності інвестицій найбільш цікавить:*

- а) коефіцієнт генерування доходів;

- б) рентабельність усіх активів;
- в) рентабельність довгострокового капіталу;
- г) рентабельність власного капіталу.

39. *За умов незмінності загальної суми активів підприємства та зростання власного капіталу коефіцієнт автономії:*

- а) буде зменшуватись;
- б) буде зростати;
- в) залишиться без змін;
- г) під час розрахунку коефіцієнта автономії показник власного капіталу не використовується.

40. *За умов випереджаючого росту оборотних активів у порівнянні з поточними зобов'язаннями коефіцієнт поточної платоспроможності:*

- а) буде зменшуватись;
- б) буде зростати;
- в) залишиться без змін;
- г) під час розрахунку коефіцієнта поточної платоспроможності показник поточних зобов'язань підприємства не використовується.

41. *За умов випереджаючого росту середнього розміру активів підприємства у порівнянні з обсягом реалізації оборотність активів (у днях):*

- а) залишиться без змін;
- б) буде зменшуватись;
- в) буде зростати;
- г) під час розрахунку оборотності активів показник обсягу реалізації не використовується.

42. *За умов випереджаючого росту середнього розміру активів підприємства у порівнянні з прибутком рентабельність активів:*

- а) залишиться без змін;
- б) буде зменшуватись;
- в) буде зростати;
- г) під час розрахунку рентабельності активів показник розміру активів підприємства не використовується.

43. *Рентабельність власного капіталу у відповідності до «Моделі Дюпона» визначається:*

- а) як добуток рентабельності продажів та коефіцієнту оборотності всіх активів, що використовуються;
- б) як добуток рентабельності продажів та коефіцієнта автономії;
- в) як добуток рентабельності продажів та відношення усіх джерел засобів, інвестованих у підприємство, до його власного капіталу;
- г) як добуток трьох складових: рентабельності продажів, коефіцієнту оборотності всіх активів, що використовуються, та відношення усіх джерел засобів, інвестованих у підприємство, до його власного капіталу.

VII. Практичні завдання та ситуації:

Приклади розв'язання типових задач

Завдання 7.1

На підставі вихідних даних (табл. 7.5, 7.6, 7.7) зробіть висновок щодо тенденцій розвитку фінансового стану підприємства, для чого: а) здійсніть трендово-горизонтальний та структурний (вертикальний) аналіз майна й капіталу господарюючого суб'єкта; б) дослідіть динаміку показників, що характеризують ліквідність та платоспроможність, фінансову стійкість, ділову активність та рівень прибутковості використання капіталу, окремих його частин, а також інших показників рентабельності господарської діяльності підприємства.

Таблиця 7.5 - Аналітичний баланс підприємства за звітний період

Показники	На початок звітнього року	На кінець звітнього року
тис. грн.		
АКТИВ		
1. Необоротні активи	2010,1	1730,2
2. Оборотні активи, усього	2270,3	2320,7
у тому числі: запаси	1620,6	1730,3
дебіторська заборгованість	510,2	470,2
грошові кошти та їх еквіваленти	139,5	120,2
інші оборотні активи	-	-
БАЛАНС	4280,4	4050,9
ПАСИВ		
1. Власний капітал	3210,0	3210,0
2. Довгострокові зобов'язання	150,0	150,0
3. Поточні зобов'язання, усього	920,4	690,9
у тому числі: невідкладні зобов'язання	235,1	208,8
інші поточні зобов'язання	685,3	482,1
БАЛАНС	4280,4	4050,9

Таблиця 7.6 - Вихідна інформація щодо основних результатів діяльності підприємства

Показники	За звітний період	За попередній період
тис. грн.		
Обсяг реалізації	6120,0	5842,7
Прибуток до оподаткування	850,3	720,5
Чистий прибуток	590,8	697,2

Таблиця 7.7 - Додаткова інформація щодо стану майна та капіталу підприємства у попередній період

Показники	Значення
тис. грн.	
Середній розмір активів	4231,5
Середній розмір оборотних активів	2301,6
Середній розмір власного капіталу	3210,0

Розв'язання

1. Здійснимо трендовий (горизонтальний) аналіз балансу підприємства. На підставі вихідної інформації, що наведено, побудуємо аналітичну таблицю 7.8 та визначимо динаміку майна та капіталу господарюючого суб'єкта.

На підставі таблиці 7.8 можна визначити наступне:

- за балансовими даними загальний розмір майна та капіталу підприємства на кінець звітнього періоду становив 4050,9 тис. грн., що на 229,5 тис. грн. або 5,4% менше у порівнянні з показником на початок звітнього року;

- динаміка майна підприємства за звітний період обумовлена значним зменшенням необоротних активів. Розмір останніх у порівнянні з показником на початок року зменшився на 279,9 тис. грн. або 13,9%. Що стосується оборотних активів, то вони за звітний період зросли. Їх абсолютний приріст становив 50,4 тис. грн., відносний – 2,2%. Однак зростання оборотних активів не могло компенсувати значне зниження необоротних. У результаті загальний розмір активів підприємства за звітний період зменшився, що свідчить про зниження майнового потенціалу підприємства;

- щодо капіталу підприємства, то його динаміка обумовлена динамікою поточних зобов'язань. Так, їх розмір у порівнянні з початком звітного року зменшився на 229,5 тис. грн. або 24,9%, що і спричинило зменшення капіталу підприємства на означену величину.

Таблиця 7.8 - Горизонтальний аналіз балансу підприємства

Показники	тис. грн.			
	На початок року	На кінець року	Відхилення (+,-)	Темп змін, %
АКТИВ				
1. Необоротні активи	2010,1	1730,2	-279,9	86,1
2. Оборотні активи, усього	2270,3	2320,7	+50,4	102,2
у тому числі: запаси	1620,6	1730,3	+109,7	106,8
дебіторська заборгованість	510,2	470,2	-40,0	92,2
грошові кошти та їх еквіваленти	139,5	120,2	-19,3	86,1
інші оборотні активи	-	-	-	-
БАЛАНС	4280,4	4050,9	-229,5	94,6
ПАСИВ				
1. Власний капітал	3210,0	3210,0	-	100,0
2. Довгострокові зобов'язання	150,0	150,0	-	100,0
3. Поточні зобов'язання, усього	920,4	690,9	-229,5	75,1
у тому числі: невідкладні зобов'язання	235,1	208,8	-26,3	88,8
інші поточні зобов'язання	685,3	482,1	-203,2	70,3
БАЛАНС	4280,4	4050,9	-229,5	94,6

2. Здійснимо структурний аналіз балансу підприємства. Для цього побудуємо аналітичну таблицю 7.9 та визначимо структуру майна й капіталу господарюючого суб'єкта.

На підставі таблиці 7.9 можна зробити наступні висновки:

- найбільша питома вага в загальній сумі активів підприємства припадає на оборотні активи. До того ж цей показник у динаміці зростає. Його значення становить 53,0% на початок та 57,3% на кінець року. Відповідно відбувається зменшення питомої ваги необоротних активів: з 47,0% станом на початок року до 42,7% - на кінець звітного періоду. Це свідчить про зростання мобільності активів в цілому;

- у загальній сумі капіталу підприємства, як на початок так і на кінець звітного періоду, переважає власний капітал: 75,0% та 79,2% відповідно;

- співставлення структури активів та капіталу дозволяє зробити висновок про зростання власних обігових коштів, що (за інших рівних умов) є позитивним моментом у розвитку підприємства.

3. Визначимо фінансові коефіцієнти, що характеризують окремі аспекти діяльності підприємства (див. ф.ф. 7.4 – 7.16, табл. 7.4). Алгоритми і результати розрахунків основних фінансових коефіцієнтів наведено в таблицях 7.10 та 7.11.

Таблиця 7.9 - Структурний (вертикальний) аналіз балансу підприємства за звітний період

%

Показники	На початок року	На кінець року	Відхилення (+,-)
АКТИВ			
1. Необоротні активи	47,0	42,7	-4,3
2. Оборотні активи, усього	53,0	57,3	+4,3
у тому числі: запаси	71,4	74,6	+3,2
дебіторська заборгованість	22,5	20,3	-2,2
грошові кошти та їх еквіваленти	6,1	5,1	-1,0
інші оборотні активи	-	-	-
БАЛАНС	100,0	100,0	-
ПАСИВ			
1. Власний капітал	75,0	79,2	+4,2
2. Довгострокові зобов'язання	3,5	3,7	+0,2
3. Поточні зобов'язання, усього	21,5	17,1	-4,4
у тому числі: невідкладні зобов'язання	25,5	30,2	+4,7
інші поточні зобов'язання	74,5	69,8	-4,7
БАЛАНС	100,0	100	-

Таблиця 7.10 - Аналіз ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства за звітний період

Показники	На початок року	На кінець року	Відхилення (+,-)
1	2	3	4
Власний оборотний капітал (ВОК), тис. грн.	2270,3-920,4 =1349,9	2320,7-690,9=1629,8	+279,9
Коефіцієнти ліквідності та платоспроможності, од.			
Коефіцієнт загальної платоспроможності	$\frac{2270,3}{920,4} = 2,47$	$\frac{2320,7}{690,9} = 3,36$	+0,89
Коефіцієнт проміжної платоспроможності	$\frac{139,5 + 510,2}{920,4} = 0,71$	$\frac{120,2 + 470,2}{690,9} = 0,85$	+0,14
Коефіцієнт абсолютної платоспроможності	$\frac{139,5}{920,4} = 0,15$	$\frac{120,2}{690,9} = 0,17$	+0,02
Коефіцієнт маневреності ВОК	139,5/1349,9= 0,10	120,2/1629,8= 0,07	-0,03
Частка ВОК у покритті оборотних активів	1349,9/2270,3=0,59	1629,8/2320,7=0,70	+0,11
Коефіцієнт власної платоспроможності	1349,9/920,4=1,47	1629,8/690,9=2,35	+0,88
Коефіцієнти фінансової стійкості, од.			
Коефіцієнт автономії	$\frac{3210,0}{4280,4} = 0,75$	$\frac{3210,0}{4050,9} = 0,79$	+0,04

Продовження табл. 7.10

Коефіцієнт капіталізації	$\frac{150,0 + 920,4}{3210,0} = 0,33$	$\frac{150,0 + 690,9}{3210,0} = 0,26$	-0,07
Коефіцієнт заборгованості	$\frac{150,0 + 920,4}{4280,4} = 0,25$	$\frac{150,0 + 690,9}{4050,9} = 0,21$	-0,04
Коефіцієнт фінансової стійкості	$(3210+150)/4280,4=0,78$	$(3210+150)/4050,9=0,82$	+0,04
Коефіцієнт структури довгострокових вкладень	$150/2010,1=0,07$	$150/1730,2=0,09$	+0,02

Таблиця 7.11 - Аналіз ділової активності та рентабельності

Показники	За попередній період	За звітний період	Відхилення (+,-)
Обсяг реалізації, тис. грн.	5842,7	6120,0	+277,3
Прибуток до оподаткування, тис. грн.	720,5	850,3	+129,8
Чистий прибуток, тис. грн.	590,8	697,2	+106,4
Середній розмір активів, тис. грн.	4231,5	$\frac{4280,4 + 4050,9}{2} = 4165,7$	-65,8
Середній розмір оборотних активів, тис. грн.	2301,6	$\frac{2270,3 + 2320,7}{2} = 2295,5$	-6,1
Середній розмір власного капіталу, тис. грн.	3210,0	3210,0	-
Коефіцієнт оборотності активів, об.	$\frac{5842,7}{4231,5} = 1,38$	$\frac{6120,0}{4165,7} = 1,47$	+0,09
Коефіцієнт оборотності оборотних активів, об.	$\frac{5842,7}{2301,6} = 2,54$	$\frac{6120,0}{2295,5} = 2,67$	+0,13
Коефіцієнт рентабельності активів, од.	$\frac{720,5}{4231,5} = 0,17$	$\frac{850,3}{4165,7} = 0,20$	+0,03
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу, од.	$\frac{590,8}{3210,0} = 0,18$	$\frac{697,2}{3210,0} = 0,22$	+0,04
Коефіцієнт рентабельності реалізації продукції, од.	$\frac{720,5}{5842,7} = 0,123$	$\frac{850,3}{6120,0} = 0,139$	+0,016

На підставі таблиць 7.10 та 7.11 можна зробити наступні висновки:

- зниження розміру поточних зобов'язань при одночасному зростанні засобів у запасах ТМЦ в цілому забезпечило зростання суми власного оборотного капіталу на 279,9 тис. грн., що свідчить про зниження ризику втрати платоспроможності у короткостроковому періоді. Частка ВОК у забезпечення оборотних активів має високі значення й зростає з 0,59 до 0,70, а коефіцієнт власної платоспроможності збільшився на 0,88 й склав на кінець періоду 2,35;

- коефіцієнти поточної, проміжної та абсолютної платоспроможності також підтверджують достатній рівень платоспроможності, тому що знаходяться в межах нормативних значень та мають тенденцію до зростання;

- зростання короткострокової платоспроможності супроводжується незначним зниженням рівня ліквідності оборотних активів, що підтверджується зниженням коефіцієнту маневреності власного оборотного капіталу на 0,03;

- фінансова стійкість підприємства також має певну тенденцію до зростання. Це підтверджується високим значенням коефіцієнту автономії: 0,75 – на початок та 0,79 – на кінець року; коефіцієнти капіталізації та заборгованості мають тенденції до зниження, що також підтверджують стійкість фінансового стану господарюючого суб'єкта;

- покращення розглянутих фінансових коефіцієнтів забезпечено підвищенням ділової активності підприємства у звітному році відносно минулого, що підтверджується співвідношенням динаміки основних результативних показників (див. ф. 7.18):

$$118,0 > 104,7 > 98,4 < 100,0 \%,$$

темпи зростання прибутку випереджали темпи зростання обсягу реалізації при одночасному зниженні середньорічного розміру капіталу;

- значення коефіцієнтів оборотності активів у цілому та обігових активів зросли, що є позитивним для підприємства, адже свідчать про підвищення ефективності використання активів господарюючого суб'єкта;

- значення коефіцієнтів рентабельності активів, власного капіталу та реалізації продукції зросли, що також характеризує покращення фінансового стану підприємства.

Висновок: за звітний період підприємство покращило результати фінансово-господарської діяльності та має позитивні тенденції до розвитку, особливу увагу при цьому необхідно приділити нарощуванню майнового потенціалу за рахунок оновлення та розширення матеріально-технічної бази (необоротних активів).

Завдання для розв'язання

Завдання 7.2*

За вихідними даними підприємств «Слобожанка» та «Підшипник» (додатки А, Б; табл. А1, А2, Б1, Б2) розробити аналітичні варіанти балансів за укрупненими статтями (за формою табл. 7.5), дослідити їх фінансовий стан та основні результати господарсько-фінансової діяльності. Здійснити горизонтальний та вертикальний аналіз балансів підприємств, а також аналіз фінансових коефіцієнтів (за формою табл. 7.10 та 7.11). Порівняти результати аналізу фінансового стану двох підприємств та визначити можливі резерви підвищення їх ринкової вартості. Зробити *висновки*.

Завдання 7.3.

За даними аналітичного балансу підприємства «Х» за два останні роки (табл. 7.13) та додаткової інформації (табл. 7.12) проаналізуйте його фінансовий стан:

- 1) розрахуйте підсумкові показники за розділами балансу;
- 2) здійсніть горизонтальний та вертикальний аналіз балансу підприємства;
- 3) розрахуйте величину та динамічні зміни власного оборотного капіталу;
- 4) визначте всі основні коефіцієнти, що характеризують рівень ліквідності та платоспроможності, фінансової стійкості та ділової активності й показники рентабельності підприємства у відповідних роках;
- 5) результати розрахунків оформити таблицями (за формою див. табл. 7.10, 7.11);
- 6) надайте пояснення результатам, що одержані, та зробіть висновки про змінення фінансового стану підприємства.

Таблиця 7.12 - Вихідна інформація щодо основних результатів діяльності підприємства

Показники	За (n-1)-й рік	За n-й рік
Обсяг реалізації, тис. грн.	16470,0	18240,0
Прибуток до оподаткування, тис. грн.	342,0	1120,0
Чистий прибуток, тис. грн.	280,0	920,0

Таблиця 7.13 - Аналітичний баланс підприємства «Х» за два останніх роки

тис. грн.

Показники	На початок (n-1)-го року	На початок n-го року	На кінець n-го року
АКТИВ			
1. Необоротні активи, усього			
у тому числі:			
- нематеріальні активи	826,0	752,0	684,0
- основні засоби	9380,0	11560,0	12820,0
2. Оборотні активи, усього			
у тому числі:			
- запаси	1580,0	1460,0	1690,0
- дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	930,0	1020,0	1205,0
- дебіторська заборгованість у розрахунках	330,0	280,0	410,0
- грошові кошти та їх еквіваленти	142,0	184,0	212,0
- інші оборотні активи	58,0	64,0	72,0
БАЛАНС			
ПАСИВ			
1. Власний капітал, усього			
у тому числі:			
- статутний капітал	3200,0	3200,0	3200,0
- дооцінка капіталу	2002,0	3280,0	4040,0
- нерозподілений прибуток	2890,0	3140,0	3960,0
2. Довгострокові зобов'язання, усього	2200,0	2400,0	2400,0
3. Поточні зобов'язання, усього			
у тому числі:			
- короткострокові кредити банків	410,0	340,0	320,0
- кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1790,0	2303,0	2460,0
- кредиторська заборгованість за розрахунками	690,0	560,0	610,0
- інші поточні зобов'язання	64,0	97,0	103,0
БАЛАНС			

Завдання 7.4

Визначити власні оборотні кошти підприємства та рівень забезпечення ними оборотних активів та запасів ТМЦ підприємства «М» на початок та кінець звітної періоду на основі наступної інформації:

- розмір необоротних активів на початок та кінець року відповідно складав 2570 тис. грн. та 2890 тис. грн.;
- розмір оборотних активів в цілому складав 3306 тис. грн. та 3060 тис. грн., у тому числі запаси ТМЦ - 1550 тис. грн. та 1720 тис. грн.;
- сума власного капіталу відповідно досягала 2055 тис. грн. та 2820 тис. грн.;
- розмір довгострокових зобов'язань 240 тис. грн. та 380 тис. грн.

Зробити висновки, яким чином змінилися рівень мобільності активів підприємства, рівень поточної платоспроможності та забезпеченості оборотних активів власними джерелами фінансування.

Завдання 7.5

На основі інформації для підприємства «С» за звітний період, що наведена у таблиці 7.14:

- 1) розрахувати усі показники, що відсутні у таблиці;
- 2) за допомогою коефіцієнтного аналізу (ф.ф. 7.4 – 7.16) визначити змінення рівня ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості на протязі року;
- 3) результати розрахунків оформити таблицею та зробити *висновки* щодо змінення фінансового стану підприємства.

Таблиця 7.14 – Вихідна інформація для аналізу фінансового стану підприємства «С» у звітному періоді

Показники	тис. грн.	
	На початок <i>n</i> -го року	На кінець <i>n</i> -го року
1. Необоротні активи, усього	8620,0	9105,0
2. Оборотні активи, усього	5018,0	5490,0
у тому числі:		
- запаси	2560,0	2690,0
- дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги, з неї: - безнадійна	1940,0 160,0	2050,0 180,0
- дебіторська заборгованість у розрахунках	272,0	596,0
- грошові кошти та їх еквіваленти	246,0	454,0
3. Власний капітал	6890,0	8340,0
4. Довгострокові зобов'язання		
5. Поточні зобов'язання, усього	5428,0	5045,0
у тому числі:		
- кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	3605,0	3412,0
- кредиторська заборгованість за розрахунками з неї: - невідкладні зобов'язання	320,0	389,0
БАЛАНС		

Завдання 7.5

На підставі вихідної інформації підприємства «S» за два останні роки (табл. 7.15, 7.16), проаналізувати показники, що характеризують його ділову активність (оборотність усіх активів, оборотних активів, запасів ТМЦ, фондівіддачу див. табл. 2.3, 2.4, залежність за ф. 7.18) та рентабельність (див. табл. 7.4).

За результатами розрахунків скласти аналітичну таблицю та зробити *висновки* щодо змін у ефективності господарської діяльності підприємства .

Таблиця 7.15 – Інформація із «Звіту про фінансові результати» підприємства «S» за два останні роки

Показники	тис. грн.	
	(<i>n</i> – 1)-й рік	<i>n</i> -й рік
Чистий дохід від реалізації продукції	10526,0	11410,0
Собівартість реалізованої продукції	8105,0	8712,0
Валовий прибуток	2421,0	2698,0
Фінансовий результат від операційної діяльності	828,0	969,0
Фінансовий результат до оподаткування	495,0	590,0
Чистий прибуток	402,0	480,0

Таблиця 7.16 – Інформація із «Звіту про фінансовий стан (баланс)» підприємства «S» за два останні роки

тис. грн.

Показники	На початок (n-1)-го року	На початок n-го року	На кінець n-го року
Необоротні активи, усього	3202,0	3342,0	3560,0
Оборотні активи, усього	3910,0	3603,0	3662,0
у тому числі: запаси ТМЦ	2780,0	2378,0	2490,0
Власний капітал	3130,0	3380,0	3760,0

Завдання 7.6

На підставі вихідної інформації (табл. 7.17) проаналізуйте рентабельність власного капіталу господарюючого суб'єкта за «Моделлю Дюпона» (див. ф. 7.19). Визначте основні фактори, що вплинули на змінення рентабельності власного капіталу, та резерви його подальшого росту.

Таблиця 7.17 - Вихідна інформація для факторного аналізу рентабельності власного капіталу за «Моделлю Дюпона»

тис. грн.

Показники	(n – 1)-й рік	n-й рік
Обсяг реалізованої продукції	31742,0	38071,0
Чистий прибуток	889,0	1218,0
Середній розмір усіх активів підприємства	26450,0	28840,0
Середній розмір власного капіталу	11120,0	14230,0

Завдання 7.7

Визначте, яким чином зміниться рентабельність активів підприємства, якщо швидкість обороту активів підприємства підвищилась з 10 оборотів до 12 оборотів, а рентабельність продажу залишилась незмінною та склала 10%.

Завдання 7.8

Визначте, яким чином зміниться рентабельність власного капіталу підприємства, якщо швидкість обороту активів підприємства підвищилась з 3 оборотів до 4 оборотів, рентабельність продажу за чистим прибутком зменшилась з 0,06 до 0,05, а частка власного капіталу у забезпеченні активів змінилась з 0,58 до 0,56.

ТЕМА 8. ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ ТА КОНТРОЛЬ

I. Питання для теоретичної підготовки:

- 8.1. Сутність, об'єкти, цілі та завдання фінансового планування
- 8.2. Основні методи фінансового планування
- 8.3. Види фінансових планів та бюджетів. Порядок їх розробки
- 8.4. Фінансовий контроль на підприємстві

II. Рекомендована до вивчення теми література: [20; 21; 39; 40; 42; 45]

III. Основні поняття теми:

Фінансове планування на підприємствах - це процес визначення обсягу фінансових ресурсів за джерелами формування та напрямками їх цільового використання згідно з основними показниками функціонування та розвитку підприємства у плановому періоді.

До *об'єктів фінансового планування* на підприємстві відносять: 1) *рух фінансових ресурсів*; 2) *фінансові відносини*; 3) *вартісні пропорції*.

Метою фінансового планування є забезпечення господарської діяльності необхідними джерелами фінансування на основі визначення можливих обсягів фінансових ресурсів, капіталу, резервів, величини грошових потоків у плановому періоді для вирішення поточних та перспективних завдань розвитку підприємств.

Принципи фінансового планування розкривають характер та зміст цього виду управлінської діяльності (рис. 8.1).

Фінансове планування - процес розробки *системи фінансових планів і планових (нормативних) показників* по забезпеченню розвитку підприємства необхідними фінансовими ресурсами і підвищенню ефективності його фінансової діяльності в майбутньому періоді.

Фінансовий план – це документ, що характеризує спосіб досягнення фінансових цілей підприємства й пов'язує його доходи та витрати, джерела формування фінансових ресурсів та напрями їх використання.

Фінансовий план має дві *специфічні цілі: максимізація прибутку й вартості підприємства*. Перша мета обумовлена тим, що прибуток підприємства є основним джерелом поточного розвитку, а досягнення другої мети - застава його благополуччя в майбутньому. Рівень вартості підприємства є також основним параметром, за яким власник оцінює діяльність менеджменту.

Фінансовий план, що розробляється як *розділ плану підприємства*, дозволяє визначити й «зістикувати» між собою всі грошові потоки: виплати та одержання платежів, їх взаємозв'язок між основним виробництвом і заходами щодо фінансового оздоровлення підприємства.

Вихідні передумови розробки фінансового плану підприємства представлені на рис. 8.2.

Фінансове планування являє собою, з одного боку, *точні розрахунки фінансових показників* на найближчий час та їх балансову ув'язку у

відповідному фінансовому документі, а, з другого боку, *прогнозі розрахунки, що мають ймовірнісний та багатоваріантний характер.*

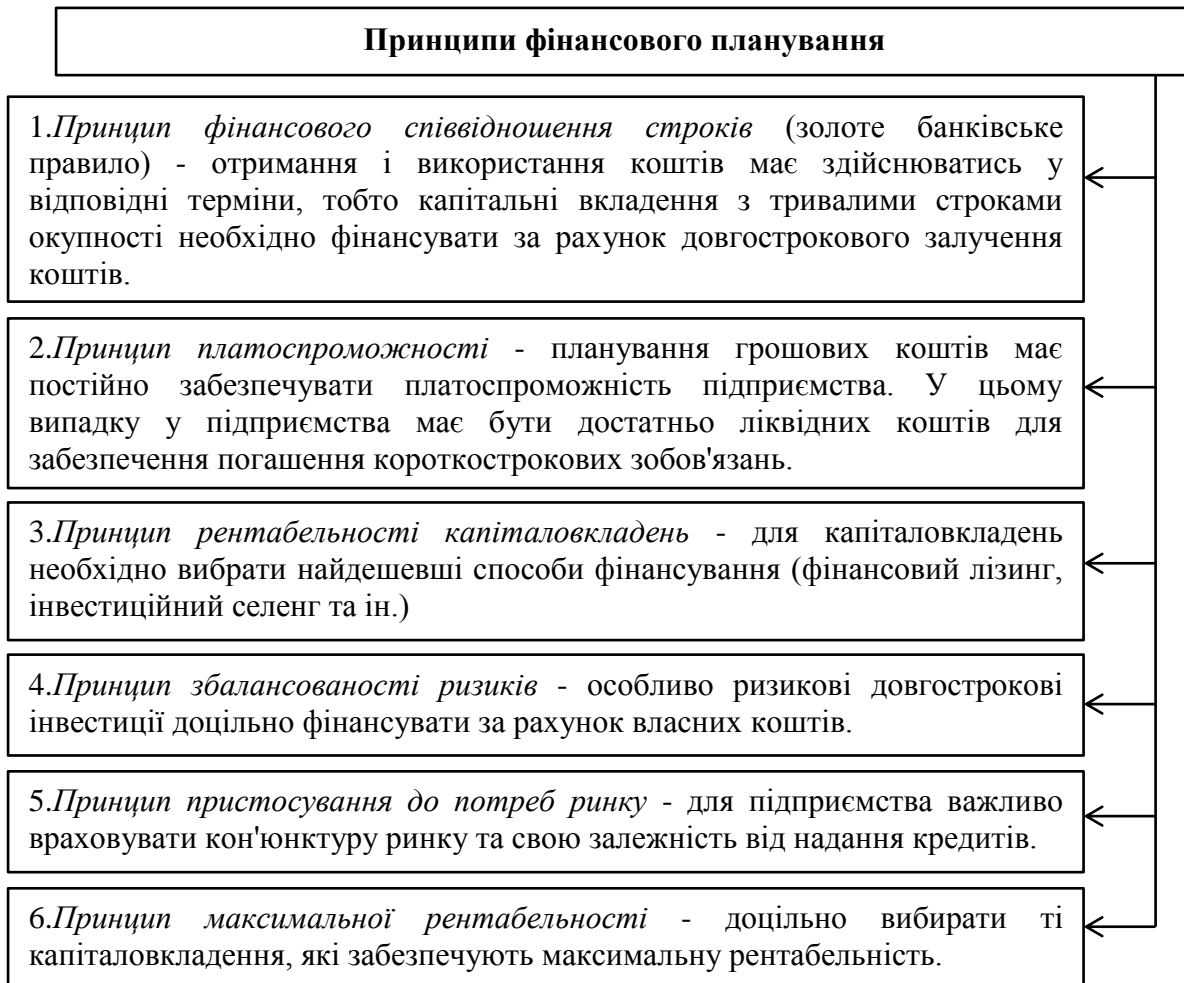

Рис. 8.1 – Принципи фінансового планування

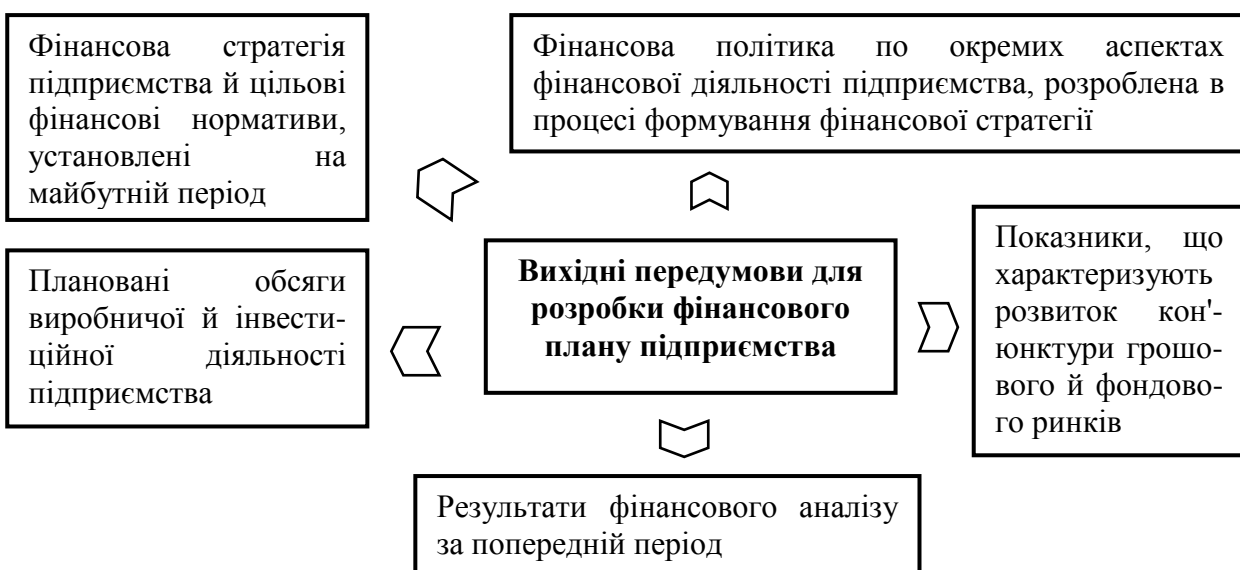

Рис. 8.2 - Вихідні передумови для розробки фінансового плану підприємства

Планування фінансових показників здійснюється за допомогою системи методів.

Методи фінансового планування - це конкретні способи та прийоми розрахунків фінансових показників підприємства. До них належать: *аналітичний; нормативний; розрахунково-аналітичний; балансовий; оптимізаційний; економіко-математичного моделювання* та ін.

Аналітичний метод дозволяє на основі оцінки фінансового стану підприємства визначити динаміку фінансових показників, тенденції їх змінення за декілька років, внутрішні резерви збільшення фінансових ресурсів.

Нормативний метод використовується для визначення потреби у фінансових ресурсах та джерелах їх формування на основі заздалегідь встановлених норм та техніко-економічних нормативів, що визначені законодавчо на державному, місцевому чи галузевому рівнях (ставки податків, ставки тарифів, зборів та внесків, амортизаційних відрахувань тощо) або розроблені безпосередньо на підприємстві та використовуються для регулювання й контролю господарсько-фінансової діяльності.

Планові фінансові показники розраховуються на основі нормативу та розміру базового показника (рис. 8.3).

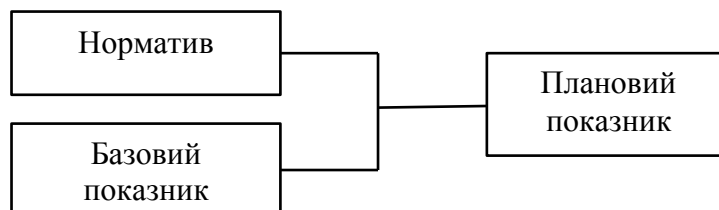

Рис. 8.3 – Нормативний метод фінансового планування

Розрахунково-аналітичний метод планування полягає у тому, що на основі аналізу досягнутої величини фінансового показника, що приймається за базу, та індексів його змінення у плановому періоді розраховується планова величина цього показника. Базою цього метода є *експертна оцінка* (рис.8.4).

Рис. 8.4 – Основні етапи розрахунково-аналітичного методу фінансового планування

Розрахунок планової величини фінансових показників можна відобразити у наступному вигляді:

$$\Phi_{\text{пл.}} = \Phi_{\text{зв.}} * I, \quad (8.1)$$

де $\Phi_{\text{пл.}}$, $\Phi_{\text{зв.}}$ – планова та звітна величини фінансового показника; I – індекс змінення фінансового показника.

Балансовий метод у фінансовому плануванні полягає у тому, що шляхом побудови балансів досягається ув'язка між наявністю фінансових ресурсів та фактичною потребою у них, між їх надходженням та витрачанням, між доходами та витратами підприємства.

Процес фінансового планування у підприємствах є **ітераційним**, тому що саме ітерації дозволяють досягнути компромісу між пасивами та активами, між доходами та витратами.

Оптимізаційний метод фінансових планових рішень або **метод багатоваріантності** полягає у розробці декількох варіантів планових розрахунків для вибору оптимального з них (рис. 8.5). При цьому можна використовувати *різні критерії відбору*: мінімум витрат; максимум прибутку; мінімум вкладання капіталу при найбільшій ефективності результату; максимум доходу на грошову одиницю інвестованого капіталу тощо.

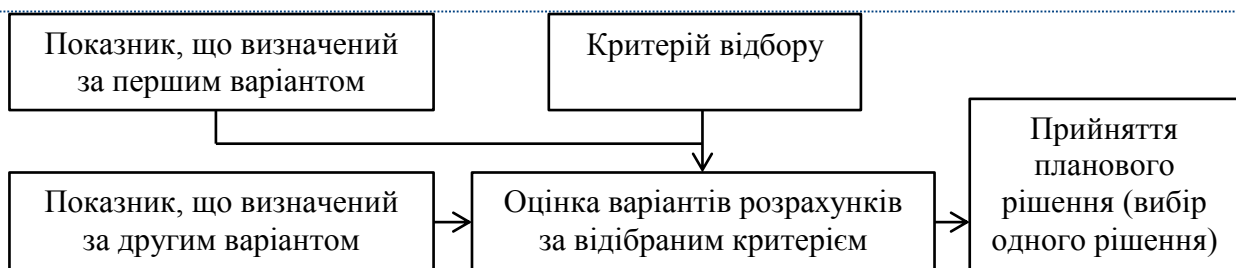

Рис. 8.5 – Етапи оптимізації планових рішень

Методи економіко-математичного моделювання у фінансовому плануванні дозволяють знайти *кількісне відображення взаємопов'язаних показників та факторів, що їх визначають*. Ці зв'язки визначаються економіко-математичними моделями, що відбивають фінансові процеси за допомогою математичних рівнянь, нерівностей, таблиць, матриць, графіків тощо.

У модель включаються тільки основні (визначальні) фактори. Модель може будуватися як функціональна або як кореляційна (стохастична) залежність. *Функціональний зв'язок* виражається рівнянням виду:

$$Y = f(x_1, x_2, \dots, x_n), \quad (8.2)$$

де Y - відповідний фінансовий показник, що планується; x_i - i -тий фактор, що впливає на фінансовий плановий показник, $i = 1, 2, \dots, n$.

Основні етапи використання економіко-математичних методів під час фінансового планування представлені на рис. 8.6.

У великих підприємствах, окрім вищерозглянутих методів фінансового планування, використовують **сітьовий метод**.

Специфічним методом фінансового планування є метод «**пропорційної залежності**» або метод «**відсотка від обсягу продажів**», який використовується під час обґрунтування прогностного балансу та балансу доходів та витрат підприємства.

Близьким до попереднього методу є *дольовий метод фінансового планування*, який полягає у визначенні питомої ваги витрат у загальному обсязі надходжень.

Рис. 8.6 – Етапи розрахунку планових фінансових показників на основі економіко-математичних методів

Особливе місце у загальному процесі фінансового планування замає *прогнозування*.

Прогнозний метод є одним з базисних під час обґрунтування стратегій розвитку підприємства. Прогнозування представляє собою процес визначення змін фінансового стану підприємства на тривалу перспективу в цілому та за різними аспектами діяльності. Воно може здійснюватися на основі екстраполяції минулого в майбутнє, а також з урахуванням експертної оцінки тенденцій змін зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства. Елементи циклу прогнозування представлені на рис. 8.7.

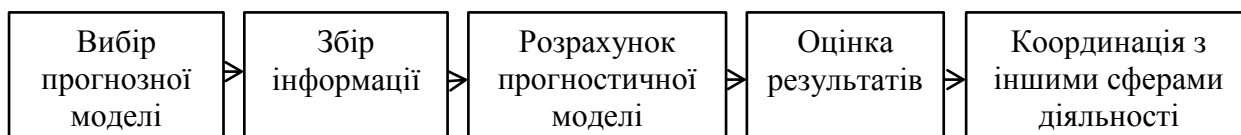

Рис. 8.7 - Цикл прогнозування фінансових показників

Процес фінансового планування на підприємстві передбачає розробку, затвердження та виконання фінансових планів. Фінансовий план представляє *сукупність документів визначеної форми*, які характеризують певні сторони фінансових відносин підприємства.

Різноманіття форм та особливостей розробки фінансових планів підприємств викликає необхідність їх *класифікації* за наступними напрямками:

1. *В залежності від цільових настанов та кола завдань*, що вирішує фінансовий план, виокремлюють стратегічні, поточні та оперативні плани.

2. *В залежності від врахування можливих факторів невизначеності та пов'язаних з нею ризиків* підприємства можуть розробляти *песимістичний, оптимістичний й найбільш імовірний* види фінансових планів.

3. *В залежності від тривалості планового періоду* фінансові плани можуть бути *короткостроковими, середньостроковими, довгостроковими (перспективними) та програмно-цільовими*.

4. В залежності від рівня охопту фінансові плани (бюджети) можуть складатися не тільки в цілому по підприємству, але й по його підрозділам (центрам відповідальності) та окремим проектам.

5. За формою представлення документів фінансовий план може мати вигляд форм фінансової звітності або різного виду взаємопов'язаних бюджетів.

Поширеними та наближеними до змісту форм фінансової звітності є види фінансових планів, характеристика яким надана у табл. 8.1.

6. В залежності від підходу до складання фінансового плану розрізняють:

- «нульовий підхід» (він актуальний для нового підприємства або при корінній зміні предмета його діяльності, розробці бізнес-проекту);

- «планування від досягнутого» - традиційний метод.

7. За формою складання фінансові плани (бюджети) можуть бути твердими (традиційна форма) або гнучкими.

Бюджет – фінансовий план, що охоплює усі види діяльності (операційну, інвестиційну та фінансову) підприємства, відображає надходження та витрачання засобів, дозволяє порівнювати усі витрати, що понесені, та усі результати, що будуть одержані у майбутньому періоді.

Бюджетування – це технологія фінансового планування, обліку та контролю доходів і видатків, що отримує підприємство на усіх рівнях управління, яка дозволяє аналізувати прогнозовані та одержані результати. Це процес розробки конкретних бюджетів відповідно до цілей поточного та оперативного планування.

Основні бюджети - це консолідовані бюджети (бюджет доходів та витрат, бюджет руху грошових коштів і прогнозований баланс, табл. 8.1). Вони будуються по організації в цілому або по центрах відповідальності (прибутку), тобто по центрах, по яким може бути розрахований фінансовий результат. Основні бюджети мають стандартні формати.

За масштабами охопту господарської діяльності розрізняють **зведений бюджет** підприємства, що являє собою прогнозований стан основних фінансових показників на момент закінчення періоду планування. Зведений бюджет містить *три складові частини* – основні, операційні та інші фінансові бюджети. Загальна схема системи бюджетування на підприємстві представлена на рис. 8.8.

Бюджет доходів та витрат (відповідає формі № 2 фінансової звітності) необхідний для оцінки рентабельності поточної діяльності підприємства. Саме наявність прибутку, що визначається у даному документі, є запорукою позитивного сальдо бюджету коштів.

Бюджет руху грошових коштів за змістом в основному відповідає формі № 3.

Прогнозний баланс є найважливішим інструментом управління активами та пасивами комерційного підприємства.

Операційні бюджети містять у собі *бюджет продажів, виробничий бюджет, бюджети виробничих запасів, прямих витрат на матеріали, прямих*

витрат на оплату праці, загальновиробничих витрат, комерційних витрат, управлінських витрат тощо.

Інші фінансові бюджети складаються з інвестиційного бюджету, кредитного плану, бюджету руху дебіторської та кредиторської заборгованостей, податкового бюджету підприємства та ін.

Таблиця 8.1 – Види фінансових планів (основних бюджетів) підприємства

Вид плану	Мета плану	Показники
План доходів і витрат за основними напрямками господарської діяльності	визначення суми чистого прибутку, яка залишається у розпорядженні підприємства в плановому періоді	обсяг виробництва продукції;
		сума й рівень доходів від реалізації продукції;
		сума постійних витрат; сума й рівень змінних витрат;
		ставки й сума основних податкових платежів; сума балансового й чистого прибутку підприємства
План надходження та витрачання грошових засобів	забезпечення постійної платоспроможності підприємства на всіх етапах планованого періоду	у розділі «Надходження коштів» планується залучення грошових активів від реалізації продукції (товарів, послуг), реалізації іншого майна, стягнення простроченої дебіторської заборгованості та з інших джерел
		у розділі «Витрачання коштів» передбачається використання грошових активів на покупку сировини, матеріалів і товарів, малоцінних і швидкозношуваних предметів; оренду й утримування основних фондів і на інші цілі.
Балансовий план	визначення можливості приросту окремих активів і формування оптимальної фінансової структури капіталу підприємства, яка забезпечує фінансову стійкість його розвитку	при плануванні активів оптимізується співвідношення оборотних і необоротних їх видів, а у складі оборотних – окремих їх груп за рівнем ліквідності
		при плануванні пасивів оптимізується співвідношення власних і позикових коштів, а у складі позикових - короткострокових і довгострокових зобов'язань
План формування й використання фінансових ресурсів	акумуляція та цілеспрямоване витрачання фінансових ресурсів, які забезпечують стратегічний розвиток підприємства в планованому періоді	у розділі «Джерела формування фінансових ресурсів»: сума чистого прибутку, що спрямовується на виробничий розвиток; сума амортизаційних відрахувань; інші джерела формування власних фінансових ресурсів; сума довгострокових кредитів і позик, які залучаються; сума короткострокових кредитів і позик, які залучаються, й інші
		у розділі «Напрямки використання фінансових ресурсів»: капітальні вкладення на розвиток основних засобів; фінансування приросту оборотних активів; вкладення в нематеріальні активи; приріст довгострокових фінансових вкладень та інші.

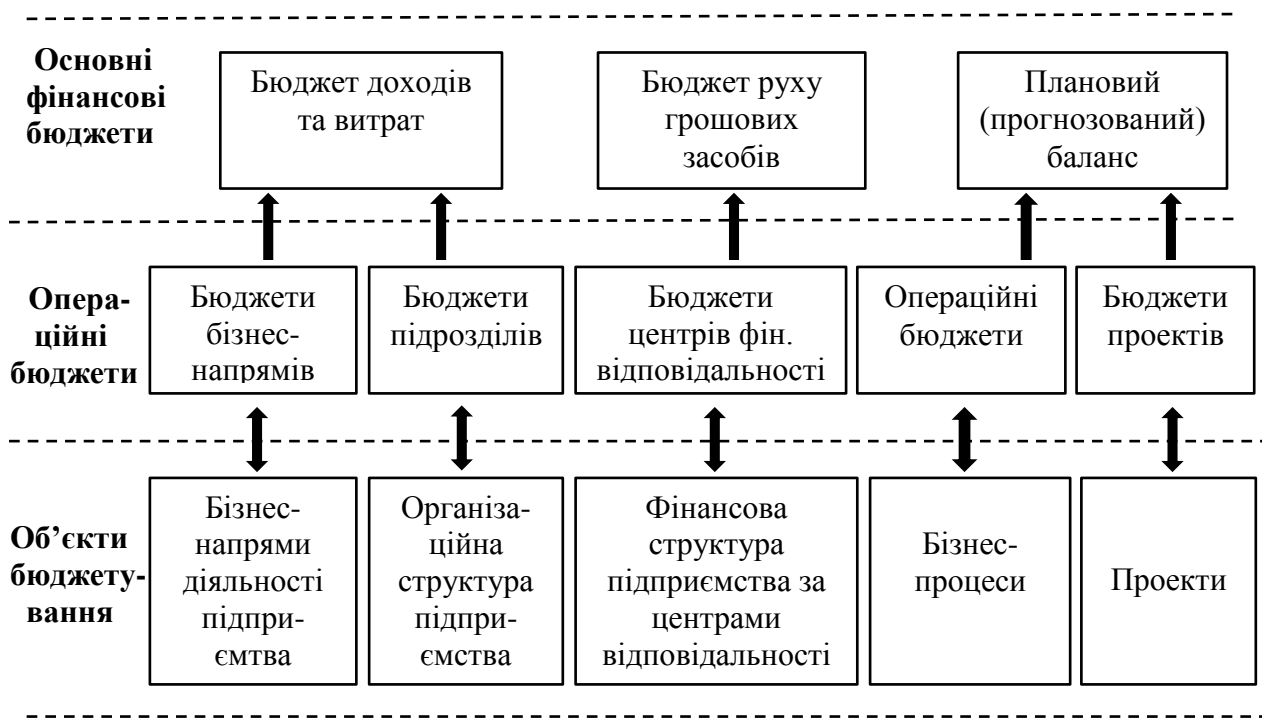

Рис. 8.8 – Загальна схема системи бюджетування на підприємстві

Фінансовий контроль на підприємстві – це певна форма спостереження за формуванням, розподілом та використанням ресурсів усіма підрозділами підприємства, це сукупність процедур, які мають суттєве значення з точки зору ефективності фінансового управління, забезпечення зростання та прибутковості підприємства.

Предметом фінансового контролю є фінансова діяльність.

Мета фінансового контролю – встановлення правильності та законності фінансової діяльності у частині створення, розподілу, перерозподілу та використання фінансових ресурсів, що є у наявності на підприємстві.

Фінансовий контроль поділяється на два основних види:

1) *зовнішній*; 2) *внутрішній*.

Метою зовнішнього контролю є перевірка відповідності фінансової діяльності чинному фінансовому законодавству. За ознакою суб'єктів його здійснення цей вид фінансового контролю поділяється на *державний, відомчий та незалежний*.

Внутрішній фінансовий контроль – це незалежна від зовнішнього впливу діяльність підприємства чи органу його управління щодо перевірки (оцінки) своєї роботи, що проводиться у своїх особистих інтересах.

Функції фінансового контролю на підприємстві включають (рис. 8.9):

Моніторинг - це розроблений на підприємстві механізм здійснення *постійного спостереження* за найважливішими поточними результатами фінансової діяльності в умовах мінливої кон'юнктури фінансового ринку й економіки в цілому.

Діагностика – це *періодичний процес оцінки* господарсько-фінансової діяльності підприємства або його підрозділу, спрямований на розкриття

проблем й позначення областей їх можливого вирішення. Головне правило діагностики шукати не недоліки, а ресурси.

Рис. 8.9 – Функції фінансового контролю на підприємстві

Обґрунтування оперативних управлінських рішень спрямовано на упорядкування фінансової діяльності підприємства з опорою на поставлені цілі.

Корекція встановлених завдань та фінансових показників пов'язана зі змінами у зовнішньому середовищі, кон'юнктурі фінансових ринків та внутрішніми умовами здійснення господарської діяльності підприємства.

Проведення та організація фінансового контролю повинні відповідати певним *принципам* (табл. 8.2).

Таблиця 8.2 – Характеристика принципів фінансового контролю на підприємстві

Принцип	Зміст принципу
1. Стратегічний характер	Фінансовий контроль спрямований на ключові пріоритети розвитку підприємства
2. Багатофункціональність	Фінансовий контроль охоплює показники всього підприємства та усієї сукупності центрів відповідальності, особливо тих, що займають лідируючі позиції у плані підприємства
3. Порівняність	Фінансовий контроль повинен створювати умови для проведення порівняного аналізу показників, що контролюються, із середніми значеннями по галузі та виявлення їх кореляційної залежності
4. Кількісне відображення стандартів діяльності підприємства	Стандарти діяльності підприємства, що контролюються, повинні мати вигляд кількісних еквівалентів (моделей). Це забезпечує ефективність контролю. При цьому слід враховувати й якісні параметри, які теж повинні мати кількісний вираз
5. Відповідність методів фінансового контролю методам фінансового аналізу та планування	Під час розробки стандартів контролю необхідно враховувати повний спектр систем показників та методів фінансового планування та аналізу
6. Своєчасність здійснення контрольних функцій	Операції контролю повинні проводитися швидко та часто. Зміст складається у тому, щоб заздалегідь повідомляти о потенційній кризі й створювати умови для ліквідації поточних невідповідностей ще до моменту, як вони перетворяться у серйозну проблему

7.Гнучкість	Внутрішній фінансовий контроль необхідно будувати таким чином, щоб враховувати потенційну адаптацію к новим фінансовим інструментам, нормам та видам діяльності у сфері інвестицій, фінансів, технологічних рішень й засобам проведення фінансових операцій
8.Простота	Простота моделей фінансового контролю знижує зусилля менеджерів для його здійснення та знижує ризики нерозуміння керівниками результатів складної системи контролю
9.Економічність	Витрати на ведення контролю повинні бути адекватні ефекту від його проведення

Фінансовий контроль має різні *форми*, які можуть бути *класифіковані* за певними параметрами. Основними серед них є період здійснення контролю та період проведення фінансово-господарських операцій, що перевіряються. Їх співвідношення полягає в основі виокремлення *трьох головних форм контролю*: *попередній контроль*; *поточний контроль (оперативний)*; *подальший контроль*.

За характером матеріалу для реалізації фінансовий контроль поділяють на документальний (формальний) та фактичний.

Усе більший розвиток в Україні набуває сучасна система внутрішнього фінансового контролю на підприємствах – *контролінг*. Основу контролінгу складає ключовий принцип «*управління по відхиленням*», коли порівнюються головні планові (нормативні) та фактичні показники, а потім визначаються їх розходження, спільні точки та взаємозалежності.

Існує декілька *методів фінансового контролю* (прийомів та засобів його ведення (рис. 8.10).

Рис. 8.10 – Методи фінансового контролю

Організація фінансового контролю на підприємстві складається із етапів, що представлені на рис. 8.11.

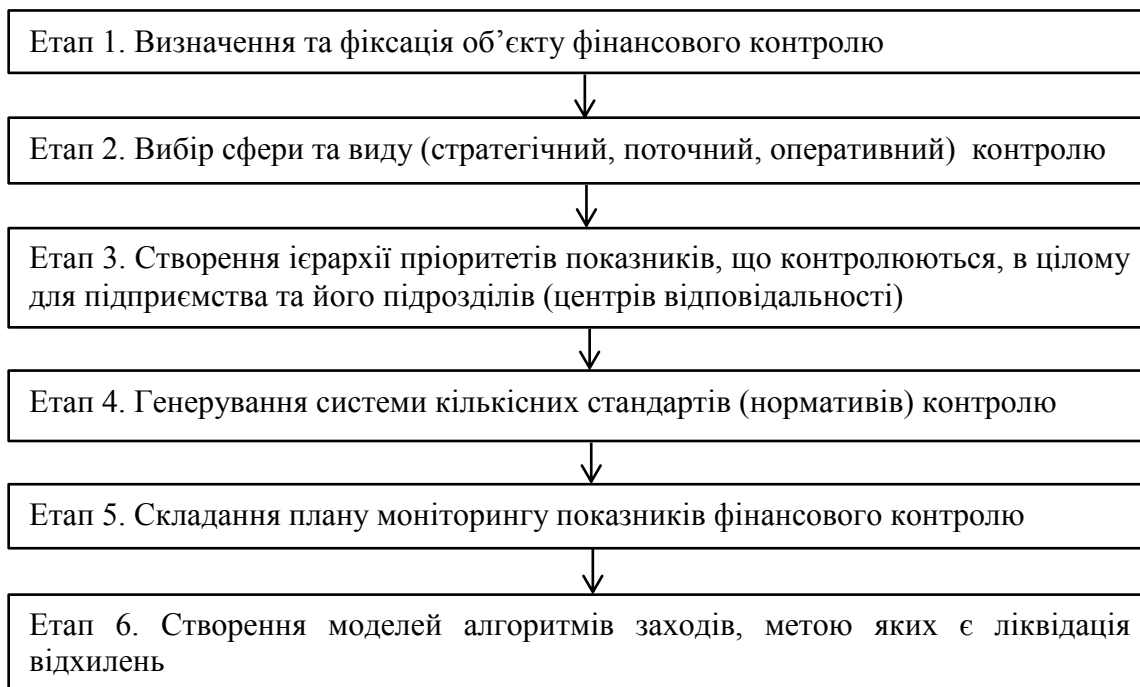

Рис. 8.11 – Основні етапи організації фінансового контролю на підприємстві

IV. Завдання для самостійного повторення:

1. Ознайомтесь з нормативними документами щодо складання фінансових планів підприємствами державного сектору економіки:

Наказ Міністерства економічного розвитку та торгівлі України від 31.07.2018 № 1070 «Про затвердження Порядку складання, затвердження та контролю виконання фінансового плану суб'єкта господарювання державного сектору економіки». Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0300-15>

V. Контрольні питання:

1. Розкрийте зміст та значення фінансового планування у системі управління підприємством.

2. В чому полягає мета та завдання фінансового планування на підприємстві?

3. Охарактеризуйте зміст принципів фінансового планування.

4. Що таке фінансовий план? В чому полягають його цілі та необхідність складання?

5. Надайте характеристику вихідним передумовам та інфраструктурі розробки фінансового плану на підприємстві.

6. Визначте місце фінансової та інвестиційної політики у системі фінансового планування на підприємстві.

7. Дайте визначення поняттю «методи фінансового планування». Яку роль вони відіграють у системі фінансового планування?

8. Розкрийте сутність та область застосування аналітичного та нормативного методів у фінансовому плануванні.

9. Розкрийте сутність та область застосування розрахунково-аналітичного та балансового методів у фінансовому плануванні.

10. Розкрийте сутність та область застосування оптимізаційного та економіко-математичних методів у фінансовому плануванні.

11. Розкрийте сутність та область застосування сітьового методу та методу «пропорційної залежності» у фінансовому плануванні.

12. Яке місце займають прогнозування та прогнозний метод у системі фінансового планування?

13.Надайте характеристику видам фінансових планів в залежності від цільових настанов, кола завдань та врахування факторів невизначеності.

14.Надайте характеристику видам фінансових планів в залежності від тривалості планового періоду, рівня охопту та форми представлення.

15.Надайте характеристику видам фінансових планів в залежності від підходу до складання та форми складання.

16.Розкрийте сутність процесу бюджетування та його місця у системі фінансового планування.

17.Охарактеризуйте види бюджетів підприємства та процес їх формування.

18.Визначте призначення та надайте характеристику зведеному та основним фінансовим бюджетам підприємства.

19.Визначте призначення та надайте характеристику основним видам операційних бюджетів.

20.Розкрийте порядок розробки основних видів операційних бюджетів та їх взаємозв'язок з основними фінансовими бюджетами.

21.Надайте характеристику інвестиційному бюджету та його місцю у системі фінансового планування.

22.Що таке кредитний план? Його значення та порядок розробки.

23.Яке місце займає податковий бюджет у системі фінансових бюджетів підприємства? Охарактеризуйте бюджети оперативного фінансового планування.

24.Яку роль відіграє фінансовий контроль на підприємстві? Що є його предметом, об'єктами та суб'єктами?

25.Охарактеризуйте види та форми фінансового контролю на підприємстві.

26.Розкрийте функції, принципи, методи та порядок здійснення фінансового контролю на підприємстві.

VI. Тестовий контроль:

1. *Фінансове планування на рівні підприємства не вирішує проблеми:*

- а) зведення до мінімуму невизначеності ринкового середовища;
- б) оптимізації використання обмежених ресурсів;
- в) координації дій різних підрозділів підприємства;
- г) організації основної операційної діяльності.

2. *Процес визначення обсягу фінансових ресурсів за джерелами формування та напрямками їх цільового використання відповідно до основних показників функціонування та розвитку підприємства у майбутньому періоді – це:*

- а) стратегічне планування;
- б) фінансове управління;
- в) фінансове планування;
- г) стратегічне управління.

3. *До об'єктів фінансового планування на рівні підприємства не слід відносити:*

- а) фінансову структуру капіталу;
- б) відносини між підприємством та державою щодо сплати податків;
- в) структуру номенклатури продукції;
- г) обсяги фінансування поточних витрат.

4. *Фінансовий план підприємства це документ, що:*

- а) характеризує спосіб досягнення фінансових цілей підприємства;
- б) пов'язує його доходи та витрати;
- в) визначає джерела формування фінансових ресурсів та напрями їх використання;
- г) усі відповіді вірні.

5. Вибір найдешевшого способу фінансування капітальних вкладень відносять до наступного принципу фінансового планування:

- а) принцип рентабельності капіталовкладень;
- б) принцип фінансового співвідношення строків;
- в) принцип максимальної рентабельності;
- г) принцип збалансованості ризиків.

6. Доцільність вибирати ті капіталовкладення, які забезпечують найбільшу рентабельність відносять до наступного принципу фінансового планування:

- а) принцип рентабельності капіталовкладень;
- б) принцип фінансового співвідношення строків;
- в) принцип максимальної рентабельності;
- г) принцип збалансованості ризиків.

7. Основними специфічними цілями фінансового плану підприємства є:

- а) максимізація прибутку та вартості підприємства;
- б) оптимізація поточних витрат;
- в) максимізація доходів від операційної діяльності;
- г) жодної вірної відповіді.

8. Розробка фінансових планових не залежить від:

- а) фінансової стратегії підприємства;
- б) планових обсягів виробництва продукції;
- в) результатів фінансового аналізу за попередній період;
- г) жодної вірної відповіді.

9. Форма реалізації фінансової стратегії та фінансової ідеології у розрізі окремих аспектів фінансової діяльності підприємства являє собою:

- а) фінансовий план підприємства;
- б) фінансову політику підприємства;
- в) моніторинг фінансової діяльності підприємства;
- г) жодної вірної відповіді.

10. Яке з наступних визначень не розкриває зміст фінансового планування на рівні підприємства? Це:

- а) суб'єктивний безперервний процес розробки та виконання планових завдань;
- б) це складова загального процесу управління підприємством;
- в) точні та прогнозні розрахунки фінансових показників на найближчу перспективу;
- г) способи та прийоми розрахунків фінансових показників підприємства.

11. Розрахунок планового фінансового показника на основі аналізу досягнутої його величини, що приймається за базу, та індексів його змінення у плановому періоді визначає наступний метод фінансового планування:

- а) нормативний;
- б) розрахунково-аналітичний;
- в) балансовий;
- г) оптимізаційний.

12. Розробка декількох варіантів планових розрахунків та вибір з них того, що найбільш відповідає заданому критерію, передбачає використання наступного методу фінансового планування:

- а) нормативного;
- б) розрахунково-аналітичного;
- в) балансового;
- г) оптимізаційного.

13. *Досягнення пропорційності між наявністю фінансових ресурсів та фактичною потребою у них забезпечує метод фінансового планування:*

- а) нормативний;
- б) розрахунково-аналітичний;
- в) балансовий;
- г) оптимізаційний.

14. *Нормативний метод фінансового планування на рівні підприємства спрямований на визначення:*

- а) норм витрачання сировини на виробництво продукції;
- б) норм амортизаційних відрахувань;
- в) норм розподілу чистого прибутку;
- г) норм транспортного податку.

15. *Кількісне відображення відповідними моделями взаємопов'язаних показників та факторів, що їх визначають, у процесі фінансового планування дозволяють наступні методи:*

- а) сітьовий;
- б) економіко-математичні;
- в) пропорційної залежності;
- г) прогнозування.

16. *Використання екстраполяції показників минулого у майбутнє, урахування експертної оцінки тенденцій змін зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства лежить в основі наступних методів:*

- а) сітьового;
- б) економіко-математичних;
- в) пропорційної залежності;
- г) прогнозування.

17. *Фінансовий план, що визначає важливіші фінансові показники та пропорції відтворення, характеризує інвестиційні можливості розвитку й реінвестування та накопичення, відносять до планів підприємства:*

- а) стратегічних;
- б) поточних;
- в) довгострокових;
- г) середньострокових.

18. *Фінансові плани, що розробляються на конкретний період часу, що пов'язаний з реалізацією певних проектів, програм розвитку за напрямками діяльності підприємства відносять до:*

- а) оперативних;
- б) короткострокових;
- в) програмно-цільових;

г) жодної вірної відповіді.

19. *Фінансові плани підприємства можуть бути представлені у формі:*

- а) розділу бізнес-плану;
- б) фінансової звітності;
- в) взаємопов'язаних бюджетів;
- г) усі відповіді вірні.

20. *Забезпечення постійної платоспроможності підприємства на всіх етапах планового періоду здійснюється за допомогою:*

- а) плану доходів та витрат за основними напрямками господарської діяльності;
- б) плану надходження та витрачання грошових засобів;
- в) балансового плану;
- г) плану формування та використання фінансових ресурсів.

21. *Визначення можливості приросту окремих видів активів і формування оптимальної фінансової структури капіталу підприємства здійснюється за допомогою:*

- а) плану доходів та витрат за основними напрямками господарської діяльності;
- б) плану надходження та витрачання грошових засобів;
- в) балансового плану;
- г) плану формування та використання фінансових ресурсів.

22. *Технологія фінансового планування, обліку та контролю доходів та витрат, що отримує підприємство від усіх видів діяльності та на усіх рівнях управління, яка дозволяє аналізувати прогнозовані та одержані результати являє собою:*

- а) прогнозування;
- б) бюджетування;
- в) розробку платіжного календарю;
- г) жодної вірної відповіді.

23. *Бюджети підприємства, що не пов'язані з операційною діяльністю:*

- а) бюджет продажів;
- б) бюджет руху дебіторської та кредиторської заборгованості;
- в) бюджет прямих витрат на оплату праці;
- г) бюджет виробничих запасів.

24. *До основних фінансових бюджетів підприємства відносять:*

- а) прогнозований баланс;
- б) інвестиційний бюджет;
- в) податковий бюджет;
- г) кредитний план.

25. *Надходження та повернення позикових коштів, розмір сплати відсотків у строк, що позначений договором, знаходять відображення у:*

- а) прогнозованому балансі;
- б) інвестиційному бюджеті;
- в) податковому бюджеті;
- г) кредитному плані.

26. *Визначення конкретної послідовності й строків здійснення всіх розрахунків здійснюється за допомогою:*

- а) кредитного плану;
- б) платіжного календарю;
- в) зведеного бюджету;
- г) усі відповіді вірні.

27. *Певна форма спостереження за формуванням, розподілом та використанням ресурсів усіма підрозділами підприємства являє собою:*

- а) моніторинг фінансової діяльності підприємства;
- б) фінансовий контроль на підприємстві;
- в) обґрунтування оперативних управлінських рішень на підприємстві;
- г) діагностику господарсько-фінансової підприємства.

28. *Механізм здійснення постійного спостереження за рівнем досягнення фінансових цілей в умовах змін мінливого зовнішнього середовища являє собою:*

- а) моніторинг фінансової діяльності підприємства;
- б) фінансовий контроль на підприємстві;
- в) обґрунтування оперативних управлінських рішень на підприємстві;
- г) діагностику господарсько-фінансової діяльності підприємства.

29. *Упорядкування фінансової діяльності підприємства з опорою на фінансові цілі являє собою:*

- а) моніторинг фінансової діяльності підприємства;
- б) фінансовий контроль на підприємстві;
- в) обґрунтування оперативних управлінських рішень на підприємстві;
- г) діагностику господарсько-фінансової діяльності підприємства.

30. *Процес перевірки виконання і забезпечення реалізації усіх управлінських рішень у сфері фінансової діяльності підприємства й попередження кризових ситуацій, що призводять до банкрутства являє собою:*

- а) внутрішній фінансовий контроль;
- б) зовнішній фінансовий контроль;
- в) державний фінансовий контроль;
- г) незалежний фінансовий контроль.

31. *Незалежний фінансовий контроль на підприємстві здійснюється:*

- а) фіскальними службами;
- б) аудиторськими фірмами;
- в) фінансовим директором;
- г) державним казначейством.

32. *Перевірка відповідності напрямів фінансової діяльності й окремих фінансових операцій суб'єктів господарювання чинним правовим нормам характеризує зміст:*

- а) внутрішнього фінансового контролю;
- б) зовнішнього фінансового контролю;
- в) поточного фінансового контролю;
- г) попереднього фінансового контролю.

33. *Оперативне планування фінансової діяльності передбачає формування:*

- а) фінансової стратегії підприємства;
- б) фінансових планів за окремими аспектами фінансової діяльності;
- в) балансового плану підприємства;
- г) системи бюджетів.

34. У процесі поточного фінансового планування на підприємстві формують:

- а) бюджет капітальних витрат та надходжень;
- б) поточний бюджет;
- в) балансовий план;
- г) стратегічну фінансову модель підприємства.

35. Основними показниками цього плану є: обсяг виробництва та реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), сума витрат, рівень та сума податкових платежів, сума прибутку. Цей документ:

- а) балансовий план;
- б) план доходів та витрат за основною господарською діяльністю;
- в) план формування та використання фінансових ресурсів;
- г) бюджет капітальних витрат та надходжень.

36. Основними показниками цього плану є: необоротні активи, оборотні активи, власний капітал, позиковий капітал. Цей документ:

- а) план доходів та витрат за основною господарською діяльністю;
- б) план формування та використання фінансових ресурсів;
- в) балансовий план;
- г) бюджет капітальних витрат та надходжень.

37. Для формування означеного плану необхідна інформація щодо: залишку коштів на початок періоду, джерел формування та напрямів використання коштів впродовж планового періоду. Цей документ:

- а) балансовий план;
- б) бюджет капітальних витрат та надходжень;
- в) план доходів та витрат за основною господарською діяльністю;
- г) план формування та використання фінансових ресурсів.

38. Цей документ формується на етапі реального інвестування:

- а) бюджет капітальних витрат та надходжень;
- б) план доходів та витрат за основною господарською діяльністю;
- в) балансовий план;
- г) план формування та використання фінансових ресурсів.

39. Внутрішній фінансовий контроль передбачає:

- а) перевірку виконання та забезпечення реалізації бюджету капітальних витрат та надходжень;
- б) перевірку виконання та забезпечення реалізації балансового плану підприємства;
- в) перевірку відповідності напрямів фінансової діяльності господарюючого суб'єкта діючим правовим нормам;
- г) перевірку виконання та забезпечення реалізації всіх управлінських рішень у сфері фінансової діяльності підприємства.

40. Зовнішній фінансовий контроль передбачає:

- а) перевірку відповідності напрямів фінансової діяльності господарюючого суб'єкта діючим правовим нормам;
- б) перевірку виконання та забезпечення реалізації всіх управлінських рішень у сфері фінансової діяльності підприємства;
- в) перевірку виконання та забезпечення реалізації бюджету капітальних витрат та надходжень;
- г) перевірку виконання та забезпечення реалізації балансового плану підприємства.

VII. Практичні завдання та ситуації:

Приклади розв'язання типових задач

Завдання 8.1.

Використовуючи балансовий метод фінансового планування, на основі плану формування та використання фінансових ресурсів підприємства визначте необхідний розмір залучення позикових коштів (кредитів банків).

Щодо планів підприємства на наступний період відомо: а) інвестиції у приріст оборотних активів передбачені у розмірі 120,0 тис. грн.; реконструкцію та модернізацію діючих основних фондів – 400,0 тис. грн.; інноваційні інвестиції – 200,0 тис. грн.; б) інші напрямки використання фінансових ресурсів – 80,0 тис. грн.; в) чистий прибуток, що направлений на виробничий розвиток підприємства – 280,0 тис. грн.; г) амортизаційні відрахування – 240,0 тис. грн.; д) залучення власних фінансових ресурсів з інших джерел передбачено у розмірі 70 тис. грн.; е) залишок коштів на початок періоду - 48,0 тис. грн., на кінець – 40,0 тис. грн.

Розв'язання

На підставі вихідної інформації складемо план формування та використання фінансових ресурсів підприємства (табл. 8.3).

Таблиця 8.3 - План формування та використання фінансових ресурсів підприємства

Джерела формування	Сума, тис. грн.	Напрямки використання	Сума, тис. грн.
Залишок коштів на початок періоду	48,0	Інвестиції в приріст оборотних активів	120,0
Чистий прибуток на виробничий розвиток підприємства	280,0	Інвестиції в реконструкцію і модернізацію діючих основних фондів	400,0
Амортизаційні відрахування	240,0	Інноваційні інвестиції	200,0
Залучення власних фінансових ресурсів з інших джерел	70,0	Інші напрямки використання фінансових ресурсів	80,0
Залучення коштів за рахунок банківських кредитів	визначити	Залишок коштів на кінець періоду	40,0

За розрахунками загальний розмір додаткової потреби у фінансових ресурсах у плановому періоді в цілому по підприємству має скласти:

$$120,0 + 400,0 + 200,0 + 80,0 + 40,0 = 840,0 \text{ тис. грн.}$$

Враховуючи можливості підприємства щодо формування фінансових ресурсів із власних джерел, кошти, залучені за рахунок банківських кредитів, мають становити

$$840,0 - (48,0 + 280,0 + 240,0 + 70,0) = 840,0 - 638,0 = 202,0 \text{ тис. грн.}$$

Висновок: обсяг коштів, що мають бути залучені за рахунок банківських кредитів, становитиме 202,0 тис. грн.

Завдання 8.2.

Використовуючи комплекс методів фінансового планування: нормативний; розрахунково-аналітичний; дольовий та балансовий, - розробити план надходження та витрачання грошових коштів підприємства «В» на майбутній рік. Вихідна інформація представлена у табл. 8.4 та табл. 8.5.

Таблиця 8.4 - Вихідна інформація щодо складання балансового плану підприємства «В» на кінець планового періоду

тис. грн.

Показники	На початок планового періоду	На кінець планового періоду
АКТИВ		
1. Необоротні активи	5896,0	6350,0
2. Оборотні активи, усього	3972,0	?
у тому числі: запаси	1840,0	1680,0
дебіторська заборгованість	2050,0	2211,0
грошові кошти та їх еквіваленти	82,0	?
інші оборотні активи	-	-
БАЛАНС	9868,0	?
ПАСИВ		
1. Власний капітал	5765,0	?
2. Довгострокові зобов'язання	-	-
3. Поточні зобов'язання	4103,0	3964,0
БАЛАНС	9868,0	?

Таблиця 8.5 - План надходження та витрачання грошових коштів підприємства «В»

Надходження грошових коштів	Сума, тис. грн.	Витрачання грошових коштів	Сума, тис. грн.
Залишок коштів на початок періоду	82,0	Витрати грошових коштів на виробництво й реалізацію продукції (без амортизаційних відрахувань)	4719,1
Надходження грошових коштів від реалізації продукції	7012,0	Податки та збори, що сплачуються за рахунок доходів	590,0
Інші надходження грошових коштів в процесі операційної діяльності	245,3	Податки та збори, що сплачуються за рахунок прибутку	192,0
Надходження грошових коштів від реалізації основних засобів та нематеріальних активів	181,0	Витрати грошових коштів на придбання необоротних активів	952,0
		Приріст незавершеного капітального будівництва	290,2
		Погашення боргу за короткостроковими позиками	634,0
		Залишок коштів на кінець періоду	визначити

Крім того, відомо наступне:

1) надходження грошових засобів від реалізації продукції у звітному періоді очікується у сумі 6710,2 тис. грн. Як показав аналіз за останні три роки обсяг реалізації продукції рівномірно зростав, середньорічні темпи зростання склали 104,5%;

2) інші надходження від операційної діяльності, що пов'язані зі здачею в оренду вільних приміщень, у звітному періоді склали 223,0 тис. грн. У майбутньому році планується підвищити орендну ставку за 1м² площі з 600 грн. до 660 грн. Розмір площі, що здається в оренду не змінюється;

3) витрати грошових коштів на виробництво та реалізацію продукції (без амортизаційних відрахувань) у звітному періоді очікуються у сумі 4294,5 тис. грн. У зв'язку з підвищенням тарифів на енергоресурси та комунальні послуги питома вага витрат у обсязі реалізованої продукції може підвищитися на 3,3%;

4) податки та збори, що сплачуються за рахунок доходів – 590,0 тис. грн., податки та збори, що сплачуються за рахунок прибутку – 192,0 тис. грн.;

5) надходження грошових коштів від реалізації основних засобів та нематеріальних активів – 181 тис. грн.;

6) на придбання необоротних активів планується витрати – 952 тис. грн., приріст незавершеного капітального будівництва – 290,2 тис. грн.;

7) погашення боргу за короткостроковими позиками – 634 тис. грн.

Оцінити результати розробки плану надходжень та витрачання грошових коштів підприємства за коефіцієнтами платоспроможності за умов, що керівництво намагається підвищити коефіцієнт поточної платоспроможності до 1,2, а норму запасів грошових засобів на кінець року до 7 днів.

Розв'язання

На підставі вихідної інформації складемо план надходження та витрачання грошових коштів підприємства та визначимо залишки грошових коштів на кінець планового періоду (табл. 8.5).

Визначимо загальну суму надходжень грошових коштів:

$$(6710,2 \times 1,045) + 223,0 \times (660/600) + 181,0 = 7012 + 245,3 + 181,0 = 7438,3 \text{ тис. грн.}$$

Визначимо загальну суму витрачання грошових коштів:

- доля витрат на виробництво й реалізацію продукції: $(4294,5 / 6710,2) + 0,033 = 0,67$

- сума витрат: $0,67 \times 7012,0 = 4719,1 \text{ тис. грн.}$

- загальна сума витрачання: $4719,1 + 590,0 + 192,0 + 952,0 + 290,2 + 634,0 = 7377,3$

Залишок коштів на кінець планового періоду становить:

$$82,0 + 7438,3 - 7377,3 = 143,0 \text{ тис. грн.}$$

Залишок коштів у днях обороту:

- на початок періоду: $82 / (6710,2/360) = 4,4 \text{ дні};$

- на кінець періоду: $143 / (7012 / 360) = 7,3 \text{ дні.}$

За вихідних умов та за результатами розрахунків визначимо коефіцієнт поточної платоспроможності. Він становить:

$$\text{на початок планового періоду: } 3972,0 / 4103 = 0,966 < 1,0$$

$$\text{на кінець планового періоду: } 4034 / 3964 = 1,018 > 1,0$$

Висновок: за результатами розрахунків можна зробити висновок щодо можливості підвищення коефіцієнта поточної платоспроможності з 0,968 до 1,017, але цільового значення 1,2 він ще не досягає. В цілому рівень ліквідності оборотних активів підвищився за рахунок збільшення запасів грошових засобів з 4,4 дня до 7,3 дня. Останній показник максимально наблизився до нормативного значення 7,0 днів. Коефіцієнт абсолютної ліквідності збільшився з 0,020 ($82 / 4103$) до 0,036 ($143 / 3964$).

Завдання для розв'язання

Завдання 8.3.

На підставі вихідної інформації (табл. 8.6) визначте планові показники доходу від реалізації та собівартості реалізованої продукції.

Таблиця 8.6 – Вихідна інформація на плановий період

Найменування виробу	План виробництва, од.	Залишки готової продукції, од.		У розрахунку на одиницю продукції, грн..	
		На початок періоду	На кінець періоду	Собівартість	Відпускна ціна
Виріб А	15800	3200	2800	48	78
Виріб Б	24200	5100	5200	36	54
Виріб В	35600	6300	6100	21	30

Завдання 8.4

На підставі вихідної інформації визначте потребу підприємства у власних оборотних коштах на плановий період. Плановий річний обсяг випуску продукції в цінах реалізації без ПДВ – 2360 тис. грн.; частка собівартості в ціні продукції без ПДВ – 90%; норматив запасів сировини і матеріалів – 90 днів; норматив запасів готової продукції – 30 днів; норматив грошових коштів – 10 днів; інші оборотні активи на плановий період визначені в сумі – 60 тис. грн.; відповідно до договору постачання сировини та матеріалів кредиторська заборгованість становить 850,0 тис. грн.; інша кредиторська заборгованість – 20 тис. грн.; сума короткострокового кредиту банку в плановому році – 90 тис. грн.

Завдання 8.5

Визначте розмір основних засобів, що вкладені у обладнання підприємства, на кінець планового року, якщо відомо:

- їх вартість на початок року складала 960,0 тис. грн.;
- норма амортизаційних відрахувань 20,0%;
- у березні місяці буде списано та реалізовано старе обладнання на суму 80,0 тис. грн.;
- у червні місяці буде призведена переоцінка діючого обладнання (індекс переоцінки складе 1,32);
- у листопаді буде закуплене нове обладнання на суму 220 тис. грн.

Завдання 8.6

На підставі вихідної інформації складіть план надходження та витрачання грошових коштів підприємства (табл. 8.7 – 8.10). Залишок грошових коштів на початок планового періоду – 13,1 тис.грн.

Таблиця 8.7 - Прогнозні розрахунки надходження грошових коштів від здійснення операційної діяльності (виходячи з планового обсягу реалізації продукції)

тис. грн.

Період	Від продажу за готівку	Від продажу у кредит у поточному періоді	Від продажу у кредит у попередньому періоді
I квартал	442,0	515,7	507,7
II квартал	479,2	559,1	556,6
III квартал	469,8	548,1	554,9
IV квартал	486,9	568,1	559,4

Таблиця 8.8 - Прогнозні розрахунки витрачання грошових коштів при здійсненні операційної діяльності (виходячи з планового обсягу реалізації продукції)

тис. грн.

Період	Сума витрат з операційної діяльності		Сума податку на додану вартість	Сума податку на прибуток
	всього	у тому числі амортизаційні відрахування		

Продовження табл. 8.8

I квартал	974,7	51,4	294,7	51,0
I квартал	1069,8	58,4	319,5	52,0
I квартал	1022,9	55,8	313,2	57,5
IV квартал	1079,7	57,9	324,6	54,6

Таблиця 8.9 - Інформація щодо надходження та витрачання грошових коштів при здійсненні інвестиційної діяльності

тис. грн.

Показники	I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал
Реалізація основних засобів та нематеріальних активів	15,0	-	-	18,5
Придбання основних засобів	12,0	-	15,0	-
Приріст незавершеного капітального будівництва	200,0	205,0	215,0	220,0

Таблиця 8.10

Інформація щодо надходження та витрачання грошових коштів при здійсненні фінансової діяльності

тис. грн.

Показники	I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал
Виплата боргу за короткостроковими кредитами	10,0	8,0	5,0	3,0

Завдання 8.7

На підставі вихідної інформації визначте яким чином (за інших рівних умов) зміниться платоспроможність підприємства у 2-му кварталі у порівнянні з 1 кварталом. На кінець 1 кварталу залишок грошових засобів склав – 120,0 тис. грн.; виручка від реалізації продукції в 2-му кварталі за планом має становити – 2980,0 тис. грн.; виручка від реалізації наднормативних запасів сировини – 80,0 тис. грн.; надходження коштів від стягнення простроченої дебіторської заборгованості – 70,0 тис. грн.; на придбання сировини, матеріалів для забезпечення плану виробництва необхідно – 2200,0 тис. грн.; інші поточні витрати підприємства за планом 2-го кварталу – 700,0 тис. грн., в тому числі амортизація – 100,0 тис. грн.; податкові платежі 50,0 тис. грн.; повернення боргу за кредитом, що отриманий раніше – 200,0 тис. грн.

Завдання 8.8

На основі розробки плану формування і використання фінансових ресурсів підприємства визначити необхідний розмір залучення позикових коштів (кредиторської заборгованості), якщо відомо, що в плановому році: чистий прибуток – 250,0 тис. грн.; амортизаційні відрахування – 130,0 тис. грн.; приріст потреби у власних оборотних коштах – 220,0 тис. грн.; приріст кредиторської заборгованості, яка постійно знаходиться в розпорядженні підприємства – 400 тис. грн.; залишок грошових коштів на початок періоду – 80,0 тис. грн.; інвестиції на модернізацію діючих основних фондів – 510,0 тис. грн.; залучення банківських кредитів – 300,0 тис. грн.; погашення основного боргу по банківським кредитам – 270,0 тис. грн.; погашення основного боргу по іншим зобов'язанням – 160,0 тис. грн.; випуск акцій – 500,0 тис. грн.; інвестиції в нові реальні проекти – 520,0 тис. грн.; залишок грошових засобів на кінець року – 100,0 тис. грн.

Завдання 8.9

Підприємство «К» має наступний баланс на кінець звітнього року (табл. 8.11). У звітньому році основні засоби підприємства мали низький коефіцієнт використання у зв'язку з низкою кон'юнктурою ринку. У плановому періоді продажі зростуть у 2 рази, що обумовлено випуском нової продукції. Додаткових основних засобів не потребується, що не потребує й збільшення довгострокового капіталу. Використовуючи метод «пропорційної залежності» розробіть плановий баланс за формою табл. 8.12 та визначте суму додаткового фінансування.

Таблиця 8.11 – Баланс підприємства «К» на кінець звітнього періоду

		тис. грн.	
Статті активів	Сума	Статті пасивів	Сума
Основні засоби	1200,0	Власний капітал	1000,0
		Довгострокові зобов'язання	300,0
Оборотні активи	300,0	Поточні зобов'язання	
		кредиторська заборгованість	200,0
Всього активи	1500,0	Всього пасиви	1500,0

Таблиця 8.12 – Баланс підприємства «К» на кінець планового періоду

		тис. грн.	
Статті активів	Сума	Статті пасивів	Сума
Основні засоби		Власний капітал	
		Довгострокові зобов'язання	
Оборотні активи		Поточні зобов'язання	
		кредиторська заборгованість	
		Всього	
		Додаткове фінансування	
Всього активи		Всього пасиви	

Завдання 8.10

Використовуючи комплекс методів фінансового планування: нормативний; розрахунково-аналітичний; дольовий та балансний, - розробити план надходження та витрачання грошових засобів підприємства «АКВА» на майбутній рік. Вихідна інформація представлена у табл. 8.13 та табл. 8.14. Крім того, відомо наступне:

1) надходження грошових засобів від реалізації продукції у звітньому періоді очікується у сумі 8250,0 тис. грн. Як показав аналіз за останні три роки обсяг реалізації продукції рівномірно зростав, середньорічні темпи зростання склали 103,7%;

2) інші надходження від операційної діяльності, що пов'язані зі здачею в оренду вільних приміщень, у звітньому періоді склали 920,0 тис. грн. У майбутньому році планується підвищити орендну ставку за 1м² площі з 500 грн. до 600 грн. Розмір площі, що здається в оренду не змінюється;

3) витрати грошових засобів на виробництво та реалізацію продукції (без амортизаційних відрахувань) у звітньому періоді очікуються у сумі 6190 тис. грн. У зв'язку з підвищенням тарифів на енергоресурси та комунальні послуги питома вага витрат у обсязі реалізованої продукції може підвищитися на 4,0%;

4) податки та збори, що сплачуються за рахунок доходів – 980,0 тис. грн., податки та збори, що сплачуються за рахунок прибутку – 292,0 тис. грн.;

5) надходження грошових коштів від реалізації основних засобів та нематеріальних активів – 150 тис. грн.;

6) на придбання необоротних активів планується витрати – 1050 тис. грн., приріст незавершеного капітального будівництва – 190 тис. грн.;

7) погашення боргу за довгостроковими позиками – 450 тис. грн.

Оцінити результати розробки плану надходжень та витрачання грошових коштів підприємства за коефіцієнтами платоспроможності за умов, що керівництво намагається підвищити коефіцієнт поточної платоспроможності до 1,5, а норму запасів грошових засобів на кінець року до 10 днів.

Таблиця 8.13 - Вихідна інформація щодо складання балансового плану підприємства «АКВА» на кінець планового періоду

тис. грн.

Показники	На початок планового періоду	На кінець планового періоду
АКТИВ		
1. Необоротні активи	6280,0	7050,0
2. Оборотні активи, усього	?	?
у тому числі: запаси	2810,0	2480,0
дебіторська заборгованість	1490,0	1610,0
грошові кошти та їх еквіваленти	140,0	?
інші оборотні активи	-	-
БАЛАНС	?	?
ПАСИВ		
1. Власний капітал	5790,0	7390,0
2. Довгострокові зобов'язання	570,0	120,0
3. Поточні зобов'язання	?	?
БАЛАНС	?	?

Таблиця 8.14 - План надходження та витрачання грошових засобів підприємства «АКВА»

Надходження грошових коштів	Сума, тис. грн.	Витрачання грошових коштів	Сума, тис. грн.
Залишок коштів на початок періоду		Витрати грошових коштів на виробництво й реалізацію продукції (без амортизаційних відрахувань)	
Надходження грошових коштів від реалізації продукції		Податки та збори, що сплачуються за рахунок доходів	
Інші надходження грошових коштів в процесі операційної діяльності		Податки та збори, що сплачуються за рахунок прибутку	
Надходження грошових коштів від реалізації основних засобів та нематеріальних активів		Витрати грошових коштів на придбання необоротних активів	
		Приріст незавершеного капітального будівництва	
		Погашення боргу за довгостроковими позиками	
		Залишок коштів на кінець періоду	?

Завдання 8.11*

Іноземна компанія «SOGOS» у поточному році мала наступні показники «балансу» та «звіту про фінансові результати» табл. 8.15 та 8.16. Компанія планує збільшити продажі продукції на 5,0%, що не потребує введення додаткових виробничих потужностей. Необхідно визначити додаткову потребу у фінансуванні на плановий період на основі використання методів: балансового, нормативного, «пропорційної залежності», оптимізації різних варіантів джерел додаткового фінансування.

Таблиця 8.15 – «Баланс» компанії «SOGOS» на кінець поточного року

млн. \$USD

Статті балансу	Сума на кінець року
Грошові засоби	530
Дебіторська заборгованість	4200
Запаси ТМЦ	5600
<i>Оборотні активи, всього</i>	10330
Основні засоби, всього	13000
<i>Усього активи</i>	23330
Кредиторська заборгованість	1860
Нараховані зобов'язання	1150
Короткострокові позики	860
<i>Поточні зобов'язання, всього</i>	3870
Довгострокові кредити	6800
<i>Заборгованість всього</i>	10670
Зареєстрований власний капітал	4100
Нерозподілений прибуток	8560
<i>Власний капітал, всього</i>	12060
<i>Усього заборгованість та капітал</i>	23330

Таблиця 8.16 – «Звіт про фінансові результати» компанії «SOGOS» за поточний рік

млн. \$USD

Статті	Сума за рік
Виручка від реалізації продукції	40000
Собівартість реалізованої продукції (без амортизації)	37200
Амортизація	1333,3
Операційний прибуток	1466,7
Відсоткові платежі	1172
Прибуток до оподаткування	294,7
Податок на прибуток	57,5
Чистий прибуток	237,2
Прибуток у розпорядженні власників	86,3
Додаток до нерозподіленого прибутку	150,9

Додаткова інформація:

- коефіцієнт завантаження обладнання складає 0,65;
- у складі собівартості змінні витрати займають 72,0%;
- податкові платежі з прибутку 19,5%;
- виплати власникам з чистого прибутку плануються у розмірі не менше 30,0%;
- грошові засоби на кінець планового року плануються у розмірі 6 днів;
- коефіцієнт поточної платоспроможності не повинен бути нижчим ніж 2,5;
- відсоткова ставка по короткостроковому кредиту – 18,0%;
- відсоткова ставка довгостроковому кредиту – 20,0%.

Джерелами фінансування можуть бути: власний, позиковий довгостроковий та короткостроковий капітали. Вибрати найбільш оптимальний варіант з точки зору вартості джерел фінансування.

Завдання 8.12

Побудувати систему бюджетів підприємства «АВС» на майбутній рік з розбивкою по кварталах, яка включає:

1. Бюджет продажів та графік надходження коштів (табл. 8.17).
2. План виробництва продукції (табл. 8.18).
3. Бюджет витрат на основні матеріали та графік виплат постачальникам (табл. 8.19).
4. Бюджет виробничих витрат та розрахунок собівартості одиниці продукції (табл. 8.20).
5. Бюджет адміністративних та комерційних витрат (табл. 8.21).
6. Плановий «звіт про фінансові результати» (табл. 8.22).
7. Бюджет грошових засобів (табл. 8.23).
8. Плановий баланс на кінець року (табл. 8.24).

Основна вихідна інформація наведена у відповідних таблицях. Баланс підприємства «АВС» на початок планового періоду наведений у табл. 8.24.

Додаткова інформація:

- 1) Під час складання бюджету продажів та графіку надходження коштів (табл. 8.17) необхідно врахувати, що виручка від реалізації продукції у поточному періоді надходить тільки у розмірі 70%, а частина, що залишається, (30,0%) у наступному. *Розмір дебіторської заборгованості на початок року дивись баланс (табл. 8.24).

Таблиця 8.17– Бюджет продажів та графік надходження коштів підприємства «АВС»

Показники	Квартали				За рік в цілому
	1	2	3	4	
<i>Очікується:</i>					
обсяг продажів, тис. шт.	12,0	25,0	30,0	18,0	85,0
ціна одиниці продукції, грн.	45,0	45,0	45,0	45,0	
виручка від реалізації продукції, тис. грн.					
<i>Графік надходження грошових засобів</i>					
*дебіторська заборгованість за продукцію на початок року, тис. грн.					
надходження коштів від продаж, тис.грн.					
1-й квартал					
2-й квартал					
3-й квартал					
4-й квартал					
Усього надходження коштів, тис. грн.					

- 2) Для визначення обсягу виробництва продукції необхідно врахувати, що для забезпечення безперебійного продажу продукції підприємство планує запаси готової продукції на кінець кожного кварталу у розмірі 20,% від обсягу продажів наступного (табл. 8.18). Запаси на кінець року планується збільшити на 30,0% відносно їх розміру на початок року.

- 3) Бюджет витрат на основні матеріали та графік виплат постачальникам (табл. 8.19) скласти з врахуванням наступних моментів:

- запаси основних матеріалів на кінець кожного кварталу повинні дорівнювати 10,0% обсягу виробництва наступного кварталу;
- відповідно до договору з постачальником у кожному кварталі підприємство повинно оплатити 50,0% вартості закупок, а заборгованість виплати у наступному кварталі.

*Розмір запасів основних матеріалів (сировини) на початок року дивись баланс (табл. 8.24). На кінець року планується їх зменшення на 7,0 тис. грн.

Кредиторська заборгованість на початок періоду представлена у балансі (табл. 8.24).

Таблиця 8.18 – План виробництва продукції підприємства «АВС»

Показники	Квартали				За рік в цілому
	1	2	3	4	
Обсяг продажів, що очікується, тис. шт.	12,0	25,0	30,0	18,0	85,0
Запаси на кінець кварталу, тис. шт.				2,6	2,6
Необхідний обсяг продукції, тис. шт.					
Запаси на початок кварталу, тис. шт.	2,0				2,0
Обсяг виробництва продукції, тис. шт.					

Таблиця 8.19 – Бюджет витрат на основні матеріали та графік виплат постачальникам підприємства «АВС»

Показники	Квартали				За рік в цілому
	1	2	3	4	
Обсяг виробництва продукції, тис. шт.	15,0	26,0	27,9	16,7	85,6
Вартість основних матеріалів на одиницю продукції, грн.	9,0	9,0	9,0	9,0	
Загальна вартість основних матеріалів на обсяг виробництва, тис. грн.					
Вартість запасів основних матеріалів на кінець періоду, тис. грн.					20,0
Загальна потреба в основних матеріалах, тис. грн.					
*Вартість запасів основних матеріалів на початок періоду, тис. грн.	27,0				27,0
Витрати на закупку основних матеріалів, тис. грн.					
<i>Графік грошових виплат</i>					
*Кредиторська заборгованість на початок періоду, тис. грн.	62,0				62,0
Виплати за основні матеріали, тис. грн.					
1-й квартал					
2-й квартал					
3-й квартал					
4-й квартал					
Усього виплати коштів, тис. грн.					

4) Розрахунок собівартості реалізованої продукції розрахувати на основі середньорічної виробничої собівартості одиниці продукції (табл. 8.20) та обсягу реалізації продукції за рік.

У зв'язку з нерівномірними здійсненнями процесів виробництва та реалізації продукції на протязі року підприємство має необхідність та можливість залучити у першому кварталі короткострокову банківську позику у розмірі 100,0 тис. грн. під 22,0% річних з віддачею наприкінці 3 кварталу.

Податок на прибуток та інші обов'язкові платежі складуть у плановому періоді 19,4% від прибутку до оподаткування.

5) Під час розробки бюджету грошових засобів розмір грошових запасів на початок періоду дивись баланс (табл. 8.24).

Виплати податку на прибуток розподілити рівномірно по кварталах.

Погашення позики та відсотків передбачається наприкінці 3 кварталу.

Витрачання грошових засобів на інвестиції у нове обладнання та виплати власникам підприємства з чистого прибутку представлені у табл. 8.23.

Таблиця 8.20 – Бюджет виробничих витрат та розрахунок виробничої собівартості продукції підприємства «АВС»

Показники	Квартали				За рік в цілому
	1	2	3	4	
Обсяг виробництва продукції, тис. шт.					
Відрядний тариф заробітної плати за одиницю продукції, грн.	12,0	12,0	12,0	12,0	
Змінна частина фонду заробітної плати виробничого персоналу, тис. грн.					
Норматив змінних накладних витрат до заробітної плати виробничого персоналу, од.	0,25	0,25	0,25	0,25	
Змінні накладні витрати, тис. грн.					
Постійні накладні витрати, тис. грн.	78,0	78,0	78,0	78,0	312
Усього накладні витрати, тис. грн.					
У тому числі амортизація, тис. грн.	39,0	39,0	39,0	39,0	156,0
Виплати накладних витрат, тис. грн.					
Загальна вартість основних матеріалів на обсяг виробництва, тис. грн.					
В цілому виробничі витрати, тис. грн.					
Виробнича собівартість одиниці продукції, грн.					

Таблиця 8.21 – Бюджет адміністративних та комерційних витрат підприємства «АВС»

Показники	Квартали				За рік в цілому
	1	2	3	4	
Обсяг продажів, тис. шт.	12,0	25,0	30,0	18,0	85,0
Змінні витрати на одиницю продукції, грн.	2,2	2,2	2,2	2,2	
Сума змінних витрат, тис. грн.					
Постійні витрати, всього, тис. грн.					
у тому числі: адміністративні	61,0	61,0	61,0	61,0	244,0
комерційні	80,0	80,0	80,0	80,0	320,0
Всього витрати, тис. грн.					

Таблиця 8.22 - Плановий «звіт про фінансові результати» підприємства «АВС» на майбутній рік

тис. грн.

Показники	Сума
Виручка від реалізації продукції	
Собівартість реалізованої продукції	
Валовий прибуток	
Адміністративні та комерційні витрати	
Прибуток до виплати процентів та податків	
Проценти за кредит	
Прибуток до оподаткування	
Податок на прибуток та інші обов'язкові платежі	
Чистий прибуток	

Таблиця 8.23 – Бюджет грошових засобів (без додаткового фінансування) підприємства «АВС»

тис. грн.

Показники	Квартали				За рік в цілому
	1	2	3	4	
*Грошові засоби на початок періоду	54,3				
<i>Надходження грошей від операційної діяльності:</i>					
Від покупців продукції					
Грошові засоби у розпорядженні					
<i>Надходження грошових коштів від фінансової діяльності</i>					
Залучення короткострокової позики					
Усього грошові засоби у розпорядженні					
<i>Витрачання грошових засобів на операційну діяльність:</i>					
На основні матеріали					
На оплату праці виробничого персоналу					
Виробничі накладні витрати					
Адміністративні та комерційні витрати					
<i>Витрачання грошових засобів на фінансову діяльність</i>					
Погашення позики					
Виплата відсотків					
Податок на прибуток					
Виплати власникам з чистого прибутку	-	50,0	100,0	100,0	250
<i>Витрачання грошових засобів на інвестиційну діяльність та інші платежі</i>					
Покупка обладнання	-	100,0	100,0	200	400
Усього грошових виплат					
Грошові засоби на кінець періоду					

б) Розмір основних засобів на кінець періоду розрахувати з врахуванням інвестицій у нове обладнання та списання амортизаційних відрахувань на поточні витрати.

Нерозподілений прибуток на кінець періоду розраховується збільшенням його розміру на початок періоду на суму чистого прибутку, яка зменшена на виплати власникам підприємства.

Таблиця 8.24 – Плановий баланс підприємства «АВС» на кінець планового року

тис. грн.

Показники	На початок року	На кінець року
1.Необоротні активи:		
Основні засоби за залишковою вартістю	1043,3	
2.Оборотні активи:	298,5	
Запаси ТМЦ:	82,2	
-запаси сировини	27,0	
-запаси готової продукції	55,2	
Дебіторська заборгованість	162,0	
Гроші та їх еквіваленти	54,3	
Усього активи	1341,8	

Продовження табл. 8.24

3. Власний капітал:		
Зареєстрований (статутний) капітал	1080,0	1080,0
Нерозподілений прибуток	199,8	
4. Довгострокові зобов'язання:		
5. Поточні зобов'язання:	62,0	
Короткострокові кредити банків	-	
Кредиторська заборгованість	62,0	
Усього пасиви	1341,8	

За результатами розрахунків зробіть *висновки* щодо змінення фінансового стану підприємства на протязі планового періоду.

9. БАНКРУТСТВО ТА ФІНАНСОВА САНАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВА

I. Питання для теоретичної підготовки:

9.1. Фінансова криза та банкрутство підприємств

9.2. Фінансові заходи упередження банкрутства. Діагностика банкрутства підприємства

9.3. Механізми фінансової стабілізації підприємства при загрозі банкрутства. Фінансова санація підприємства

II. Рекомендована до вивчення теми література: [1; 3; 4; 6; 16; 31; 36; 40; 42]

III. Основні поняття теми:

Криза – це крайнє загострення протиріч у соціально-економічній системі (у тому числі підприємстві), яке загрожує її життєстійкості у навколишньому середовищі. Це зміна економічного становища підприємства (різкий перехід від стабільності до розбалансованості усього ланцюжка відтворення).

Кризові ситуації виникають на всіх *стадіях життєвого циклу підприємства* (рис. 9.1).

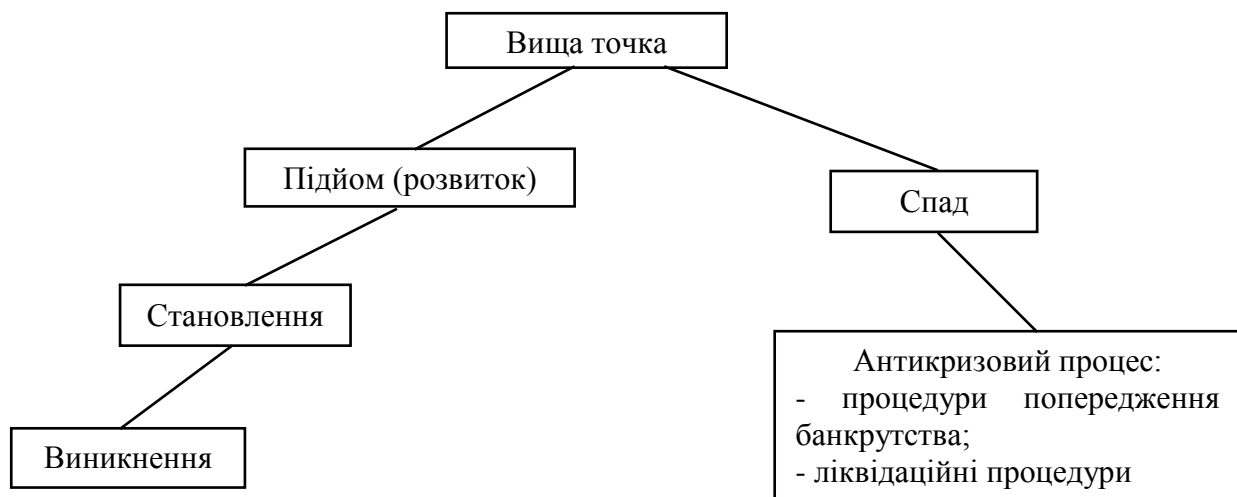

Рис. 9.1 – Життєвий цикл, кризові ситуації та антикризовий процес підприємств

Під **фінансовою кризою** розуміють період (позаплановий процес) розбалансованої діяльності підприємства та обмежених можливостей його впливу на фінансові відносини із непрогнозованими результатами, що загрожує подальшому розвитку та існуванню підприємства.

На практиці з кризою, як правило, ідентифікується загроза *неплатоспроможності* (нездатність здійснювати фінансове забезпечення поточної виробничої діяльності) та *банкрутства* підприємства, його *діяльність у безприбутковій зоні* або *відсутність потенціалу* для успішного функціонування. **Банкрутство** є завершальною стадією фінансової кризи підприємств. Фінансові кризи на рівні підприємств можна класифікувати за певними ознаками (табл. 9.1).

Таблиця 9.1 – Класифікація видів фінансових криз на рівні підприємств

Ознаки	Види фінансових криз
1. За масштабами охоплення	1.1. <i>Структурна фінансова криза</i> , яка викликана поступовим і тривалими наростанням диспропорцій в окремих параметрах фінансового потенціалу та характеризує невідповідність структурних пропорцій цих параметрів зміненим умовам фінансової діяльності й вимогам фінансової безпеки підприємства.
	1.2. <i>Системна фінансова криза</i> , що охоплює всі основні напрямки та форми фінансової діяльності й відображає протиріччя всієї фінансової системи підприємства.
2. За структурними формами	2.1. <i>Простий фінансовий ризик</i>
	2.2. <i>Складний фінансовий ризик</i>
3. За джерелами виникнення	3.1. Фінансова криза, що викликана <i>неоптимальною структурою активів</i> .
	3.2. Фінансова криза, що викликана <i>неоптимальною структурою капіталу</i> .
	3.3. Фінансова криза, що викликана <i>незбалансованістю грошових потоків</i> .
	3.4. Фінансова криза, що викликана <i>неоптимальною структурою інвестицій</i> .
	3.5. Фінансова криза, що викликана <i>неоптимальною структурою інших параметрів</i> підприємства (склад поточних витрат, склад дебіторської заборгованості тощо).
4. За ступенем впливу на фінансову діяльність	4.1. <i>Легка фінансова криза</i> , до якої належить одна з форм структурної фінансової кризи, що може бути швидко подолана на основі використання <i>окремих внутрішніх механізмів</i> антикризового фінансового управління.
	4.2. <i>Глибока фінансова криза</i> , до якої належить комплекс форм структурної кризи, подолання якої вимагає повного використання <i>всіх внутрішніх механізмів фінансової стабілізації</i> , а у ряді випадків і <i>окремих форм зовнішньої санації</i> .
	4.3. <i>Катастрофічна фінансова криза</i> – це одна з найбільш небезпечних видів системної кризи, подолання якої вимагає пошуку переважно <i>зовнішніх ефективних форм санації</i> .
5. За строком проходження	5.1. <i>Короткострова фінансова криза</i> (декілька місяців)
	5.2. <i>Середньострокова фінансова криза</i> (до 1 року)
	5.3. <i>Довгострокова фінансова криза</i> (більше року)
6. За можливістю вирішення	6.1. Фінансова криза, що вирішується на основі використання лише <i>внутрішніх механізмів</i> .
	6.2. Фінансова криза, що вирішується за допомогою <i>зовнішньої санації</i> .
	6.3. <i>Неподолана фінансова криза</i> .
7. За наслідками	7.1. Фінансова криза, яка призвела до <i>відновлення фінансової діяльності у попередніх параметрах</i> .
	7.2. Фінансова криза, яка призвела до <i>оновлення фінансової діяльності на новій якійсній основі</i> .
	7.3. Фінансова криза, яка призвела до <i>банкрутства (ліквідації) підприємства</i> .
8. За джерелами генерування	8.1. Фінансова криза, що генерується внутрішніми факторами.
	8.2. Фінансова криза, що генерується зовнішніми факторами.
	8.3. Фінансова криза, що генерується обома групами факторів.

Виникнення кризових явищ на підприємствах, у тому числі й фінансових, обумовлено значною кількістю різноманітних *факторів*, які поділяють на *зовнішні* або *екзогенні* (які не залежать від діяльності підприємства) та *внутрішні* або *ендогенні* (що залежать від підприємства). Класифікація факторів представлена на рис. 9.2 та 9.3.

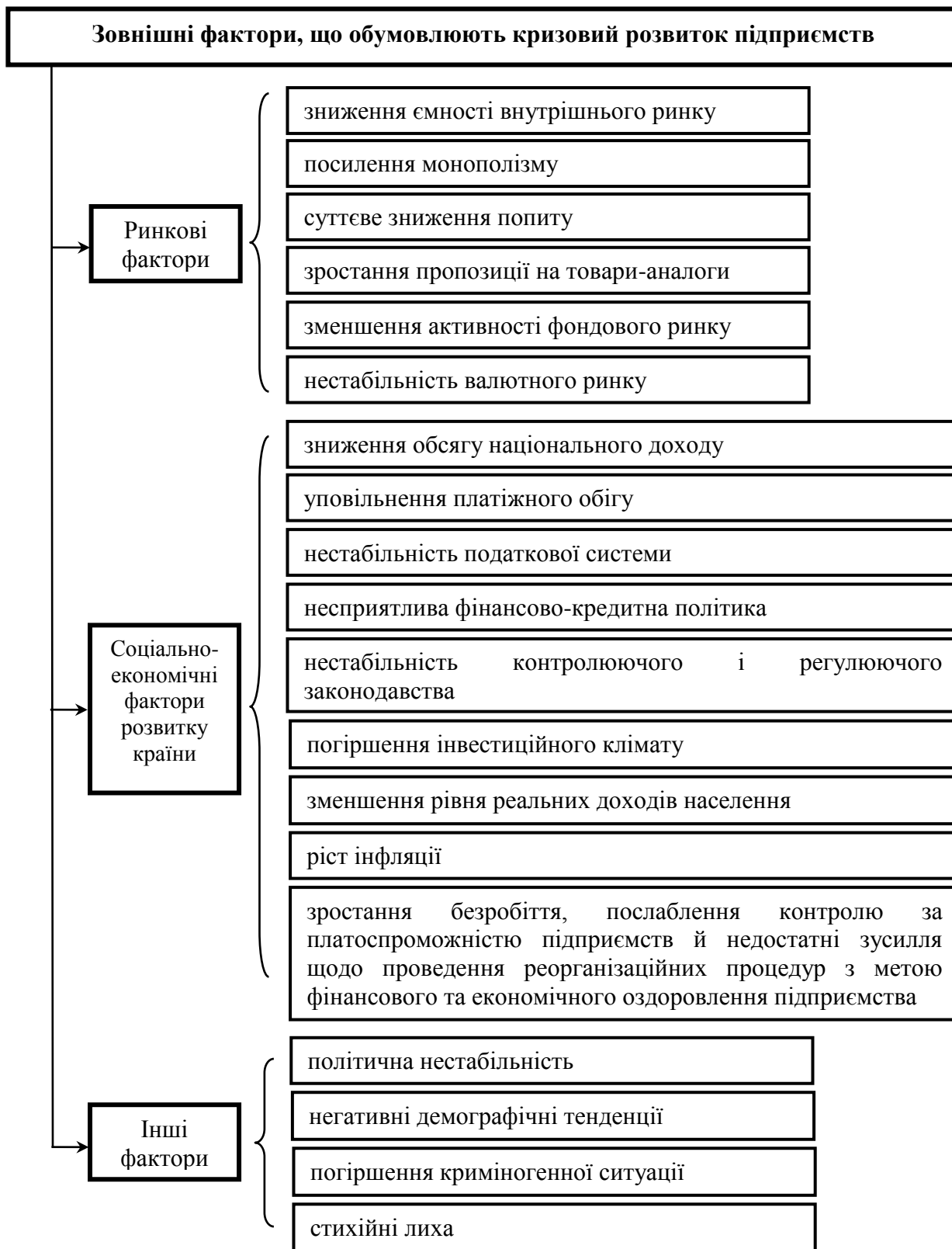

Рис. 9.2 – Зовнішні фактори, що обумовлюють кризовий розвиток підприємств

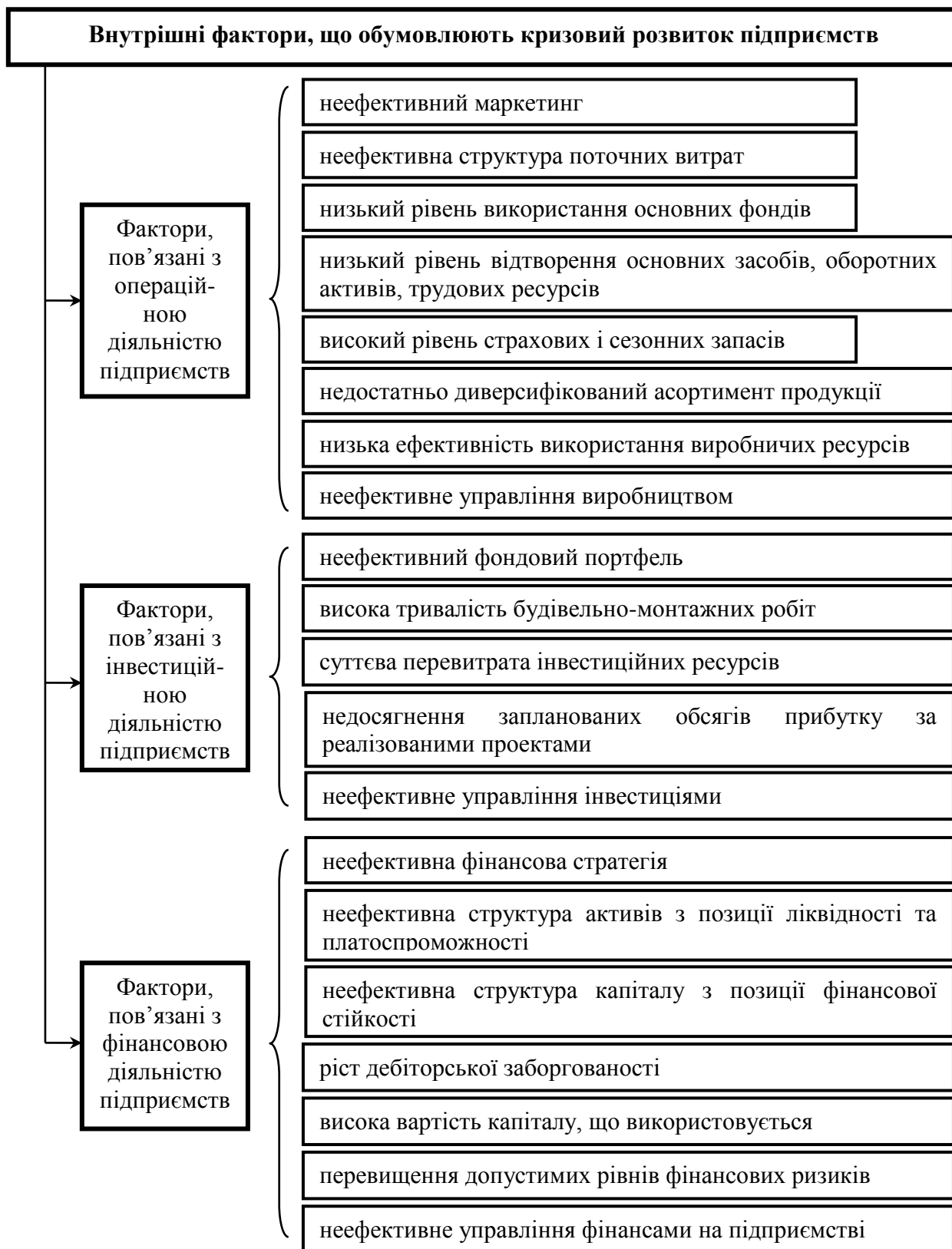

Рис. 9.3 – Внутрішні фактори, що обумовлюють кризовий розвиток підприємств

Симптоми кризового розвитку виявляються у показниках, які відображують функціонування та розвиток підприємства, але, що більш важливо, у *тенденціях їх змінювання*. *Фактор кризи* - це подія, або зафіксований стан, або встановлена тенденція, яка свідчить про настання

кризи. *Чинник (причина) кризи* – це подія або явище, внаслідок яких з’являються фактори кризи (табл. 9.2).

Таблиця 9.2 – Симптоми та чинники (причини) настання кризового фінансового стану підприємства

Симптоми кризового стану	Чинники кризового стану
1. Затримка з наданням звітності та її низька якість	Неефективна діяльність фінансових служб підприємства
	Невдала побудова інформаційної системи
2. Різка зміна аудиторів	Приховування фактичного фінансового стану підприємства
3. Різкі зміни в структурі активів	Надмірне комерційне кредитування
	Неплатоспроможність (банкрутство) замовників
	Скорочення ринку збуту продукції
	Несприятлива концентрація продажів за невеликої кількості покупців
	Змушене скорочення продажів у кредит
	Затоварення
4. Різкі зміни в структурі капіталу	Неритмічність (нерівномірність) виробництва і постачання продукції
	Недостатність власних обігових коштів
	Невиконання зобов'язань за взаємними поставками
	Несприятлива зміна політики кредиторів щодо підприємства
	Зниження обсягів діяльності за наявності грошей на рахунках
5. Зміни в статтях звіту про фінансові результати підприємства	Збільшення боргових зобов'язань
	Зменшення наявних коштів
	Збільшення накладних витрат
	Розбалансування боргів
	Необгрунтоване збільшення капітальних витрат
	Розпродаж продукції перед ліквідацією підприємства
	Виведення продукції і активів за межі підприємства
6. Зміни у вищому керівництві	Конфлікт у вищому керівництві
	Трудові конфлікти
	Втрата найбільш потужних клієнтів і кредиторів
7. Зміни в управлінні	Зайва фрагментація функцій, бюрократизм
	Недовіра, підлабузництво
	Некомпетентність керівництва
	Уповільнена реакція на зміни на ринках
	Збільшення випадків невиконання зобов'язань
	Недостатність досвіду роботи управлінського персоналу в конкурентному середовищі
	Низька вартість робочої сили
	Різкі зміни замовлень клієнтів
8. Різкі зміни в стратегії підприємства	Вихід на нові ринки
	Ризиковані закупівлі сировини
	Відсутність стратегічного мислення у керівників
	Посилення діяльності на спекулятивних ринках
	Утрата дочірніх компаній
	Поглинання новими фірмами

Банкрутство — це реалізація катастрофічних ризиків підприємства в процесі його господарської діяльності, внаслідок якої воно не може задовольняти в установлені строки вимоги, що пред'явлені зі сторони кредиторів та виконати зобов'язання перед бюджетом. Банкрутство підприємства – це законний спосіб вийти із бізнесу з найменшими втратами.

Основні *фінансові ознаки банкрутства*:

- істотне порушення фінансової стійкості підприємства у випадку перевищення зобов'язань над активами;
- значна незбалансованість від'ємного та позитивного грошових потоків;
- тривала неплатоспроможність підприємства, що викликана низькою ліквідністю його активів.

Формальною ознакою банкрутства є **неплатоспроможність** – неможливість підприємства-боржника виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через відновлення його платоспроможності.

У законодавчій та фінансовій практиці виділяють наступні *види банкрутства підприємств*:

- 1.Реальне банкрутство.
- 2.Технічне (тимчасове) банкрутство.
- 3.Навмисне банкрутство.
- 4.Фіктивне банкрутство.
- 5.Банкрутство бізнесу.

Системний розгляд функцій інституту банкрутства дозволяє виділити його *позитивні риси* (рис. 9.4).

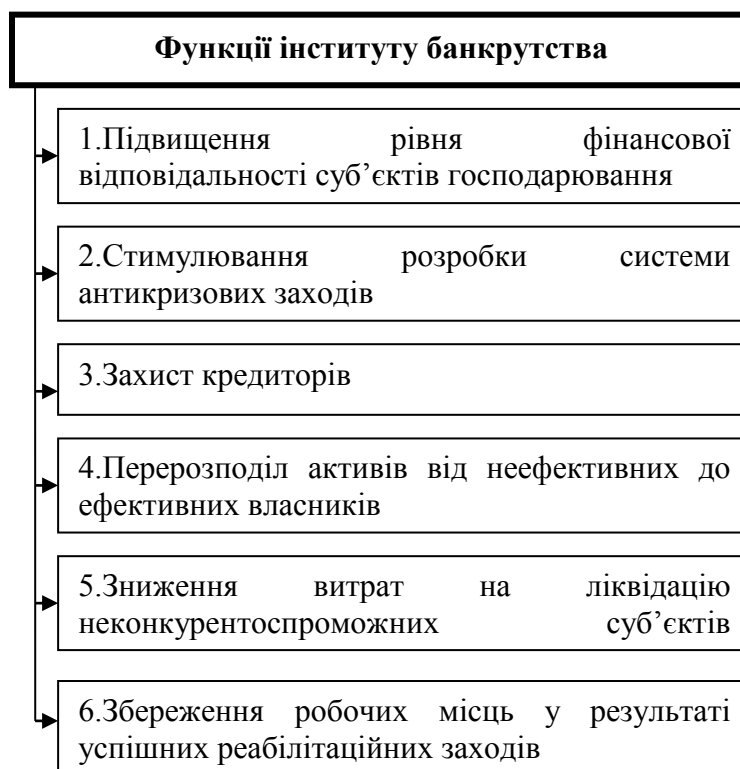

Рис. 9.4 - Функції банкрутства як інституту ринкової економіки

Інститут банкрутства — сукупність умов, правил, механізмів та норм, які визначають виробничо-фінансовий стан підприємства, спрямованих на оздоровлення економіки.

Метою банкрутства є ліквідація тих підприємств, які замикають на собі неефективність та нестабільність. Ця мета досягається у результаті

Антикризове фінансове управління – сукупність принципів, прийомів і методів розробки та реалізації комплексу спеціальних управлінських рішень, що спрямовані на попередження, нейтралізацію та подолання фінансових криз на підприємстві, а також мінімізацію їх негативних фінансових наслідків.

Процес антикризового фінансового управління підприємством передбачає наступні етапи (рис. 9.5).

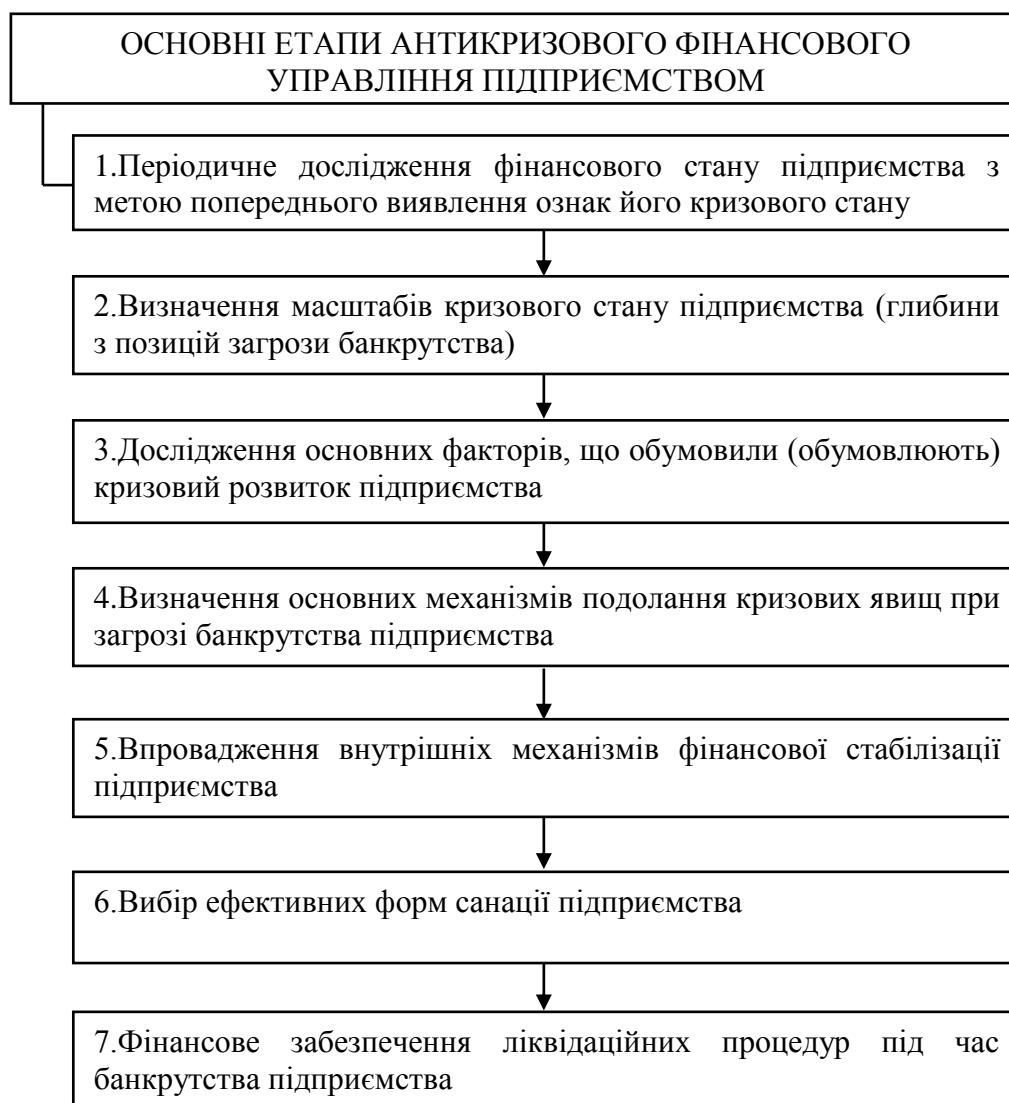

Рис. 9.5 – Основні етапи процесу антикризового фінансового управління підприємством

Діагностика банкрутства – це система цільового фінансового аналізу, спрямованого на виявлення ознак, параметрів та проблем кризового розвитку підприємства, що викликають загрозу банкрутства.

Експрес-діагностика спрямована на раннє викриття симптом та попередню оцінку глибини кризового стану підприємства. Вона має за мету регулярну оцінку параметрів кризового фінансового розвитку підприємства, яка здійснюється на основі даних фінансової звітності за стандартними методиками

Експрес-діагностика банкрутства здійснюється за такими наступними етапами:

1) визначення об'єктів спостереження «кризового поля», що реалізує загрозу банкрутства господарюючого суб'єкта.

2) формування системи індикаторів оцінки загрози банкрутства господарюючого суб'єкта. Класифікація показників-індикаторів наведена на рис. 9.6:

Рис. 9.6 - Класифікація системи показників-індикаторів кризового стану та загрози банкрутства підприємства

3) аналіз окремих сторін кризового фінансового розвитку господарюючого суб'єкта, що здійснюється за стандартними методами.

4) попередня оцінка масштабів кризового фінансового стану господарюючого суб'єкта. Під час оцінки масштабів кризового фінансового стану підприємства використовують три характеристики: *легка фінансова криза; глибока фінансова криза; фінансова катастрофа* (табл. 9.1, п. 4).

Існуюча міжнародна практика процедури експрес-діагностики кризового стану підприємства передбачає визначення декількох основних фінансових коефіцієнтів, а саме:

а) *рівень поточної загрози банкрутства* визначається за допомогою двох основних показників – коефіцієнту загальної (поточної) ліквідності (Кзл, ф.

7.5, тема 7) та коефіцієнту покриття оборотних активів власними коштами ($K_{пОА}$, ф. 7.9, тема 7). При цьому структура балансу підприємства може вважатися незадовільною, а підприємство – неплатоспроможним, коли:

$$\begin{aligned} K_{зл} &< 2, \\ K_{пОА} &< 0,1. \end{aligned}$$

б) *можливість відновлення або втрати платоспроможності* підприємством оцінюється за допомогою відповідних коефіцієнтів:

$$K_{вП} = [(K_{злК} + 6/T (K_{злК} - K_{злП}))] : 2, \quad (9.1)$$

де $K_{вП}$ – коефіцієнт відновлення платоспроможності підприємства; $K_{злК}$, $K_{злП}$ – коефіцієнт загальної ліквідності відповідно на кінець та на початок звітного періоду; 2 – нормативне значення коефіцієнту загальної ліквідності; Т – термін звітного періоду (3, 6, 9 або 12 місяців); 6 – термін відновлення платоспроможності (місяці).

Якщо $K_{вП} > 1$, то це свідчить, що у підприємства є реальна можливість відновити платоспроможність, якщо $K_{вП} < 1$, то такої можливості немає.

Другий коефіцієнт втрати платоспроможності $K_{втП}$ розраховується за формулою:

$$K_{втП} = [(K_{злК} + 3/T (K_{злК} - K_{злП}))] : 2, \quad (9.2)$$

де 3 – термін втрати підприємством платоспроможності.

Якщо $K_{втП} > 1$, то це свідчить, що у підприємства є реальна можливість не втратити платоспроможність, якщо $K_{втП} < 1$, то такої можливості немає;

в) *можливість нейтралізувати загрозу банкрутства за рахунок внутрішнього потенціалу* діагностується за допомогою трьох показників рентабельності власного капіталу ($R_{вк}$), коефіцієнту оборотності активів ($K_{оА}$) та коефіцієнту нейтралізації загрози банкрутства ($K_{нзБ}$):

$$R_{вк} = Пч / ВК, \quad (9.3)$$

де Пч – сума чистого прибутку від реалізації продукції; ВК – середня за період сума власного капіталу.

$$K_{оА} = РП / А, \quad (9.4)$$

де РП – сума обсягу реалізації продукції за відповідний період; А – середня за період сума активів.

$$K_{нзБ} = ЧГП : ФЗ, \quad (9.5)$$

де $K_{нзБ}$ — коефіцієнт можливої нейтралізації загрози банкрутства в короткостроковому перспективному періоді; ЧГП — очікувана сума чистого грошового потоку; ФЗ — середня сума фінансових зобов'язань.

Фундаментальна діагностика банкрутства характеризує систему оцінки параметрів кризового фінансового розвитку підприємства, що здійснюється на основі методів факторного аналізу та прогнозування. Вона дозволяє застосувати заходи з нейтралізації ознак кризового стану на стадіях глибокої фінансової кризи і катастрофи.

Фундаментальна діагностика банкрутства здійснюється за наступними *основними етапами*:

1. Систематизація основних чинників, що обумовлюють кризовий фінансовий розвиток підприємства.
2. Проведення комплексного фундаментального аналізу.
3. Прогнозування розвитку кризового фінансового стану підприємства під негативною дією окремих чинників.
4. Прогнозування здатності підприємства до нейтралізації загрози банкрутства за рахунок внутрішнього фінансового потенціалу.
5. Остаточне визначення масштабів кризового фінансового стану підприємства.

У процесі здійснення такого фундаментального аналізу використовуються такі *методи аналізу*:

1. *Повний комплексний аналіз фінансових абсолютних та відносних показників.*

2. *Кореляційний аналіз.*

3. *СВОТ-аналіз [SWOT-analysis].*

4. *Регресійний аналіз*, який заснований на комплексному обліку найважливіших показників, що діагностують кризовий фінансовий стан підприємства, та побудові алгоритму інтегральної оцінки загрози банкрутства підприємства. На основі обстеження підприємств визначаються коефіцієнти значущості окремих чинників в інтегральній оцінці вірогідності банкрутства, представленій рівнянням регресії. Модель має вид:

$$Z = A_1 \times X_1 + A_2 \times X_2 + \dots + A_{n-1} \times X_{n-1} + A_n \times X_n, \quad (9.6)$$

де Z - інтегральний показник рівня загрози банкрутства; $X_{1,2,\dots, n}$ - чинники; $A_{1,2,\dots, n}$ - коефіцієнти регресії впливу чинника на функцію.

В залежності від значень інтегрального показника Z *рівень загрози банкрутства* підприємства оцінюється за наступною шкалою: *дуже високий, високий, можливий, у край низький.*

Прогнозування розвитку кризового фінансового стану підприємства під негативною дією окремих чинників здійснюється на основі розробки спеціальних багатофакторних регресійних моделей з використанням у цих цілях методичного апарату *СВОТ-аналізу* та інших методів. В процесі прогнозування враховуються чинники, що надають найбільш істотну негативну дію на фінансовий розвиток та генерують найбільшу загрозу банкрутства підприємства в майбутньому періоді.

Ідентифікація масштабів кризового фінансового стану повинна включати аналітичні та прогнозні результати фундаментальної діагностики банкрутства й визначати можливі напрями відновлення фінансової рівноваги підприємства (табл. 9.3).

Основну роль у системі антикризового управління відіграє широке використання *внутрішніх та зовнішніх механізмів фінансової стабілізації*, які

дозволяють усунути загрозу банкрутства, знизити залежність підприємства від позикового капіталу та прискорити темпи його економічного розвитку.

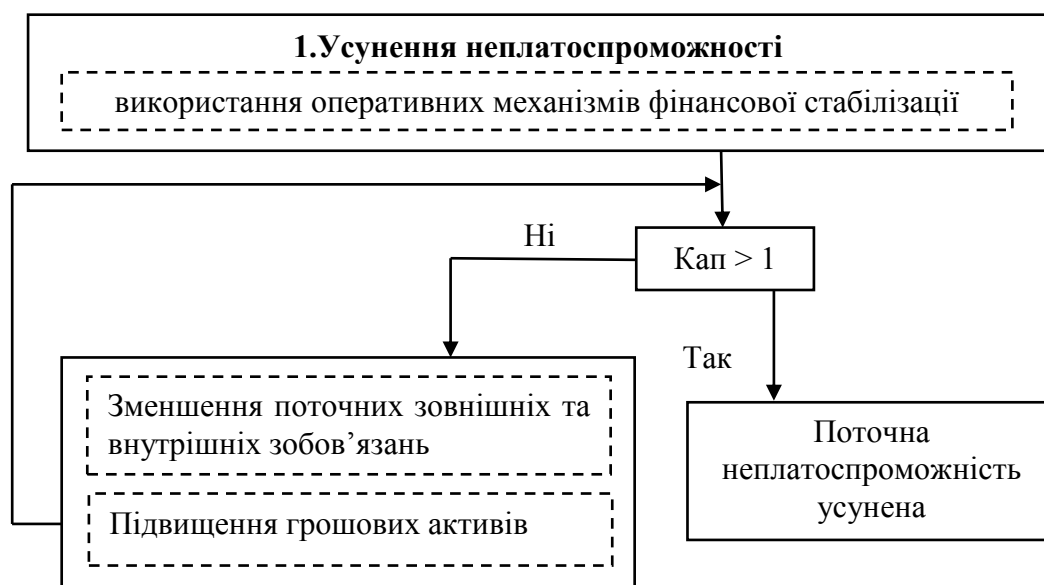
Таблиця 9.3 – Ідентифікація масштабів кризового фінансового стану підприємства

Вірогідність банкрутства за наслідками діагностики	Масштаб кризового стану підприємства	Спосіб реагування
Можлива	Легка фінансова криза	Нормалізація поточної фінансової діяльності
Висока	Глибока фінансова криза	Повне використання внутрішніх механізмів фінансової стабілізації
Дуже висока	Фінансова катастрофа	Пошук ефективних форм санації (при невдачі — ліквідація)

Фінансова стабілізація підприємства в умовах кризової ситуації за рахунок **внутрішніх механізмів** послідовно здійснюється за такими основними етапами.

1. Усунення неплатоспроможності.
2. Відновлення фінансової стійкості (фінансової рівноваги).
3. Забезпечення фінансової рівноваги в тривалому періоді.

Кожному етапу фінансової стабілізації відповідають певні внутрішні механізми, які прийнято підрозділяти на оперативні, тактичні та стратегічні. Відповідність механізмів основним етапам представлені на рис. 9.7 – 9.9.

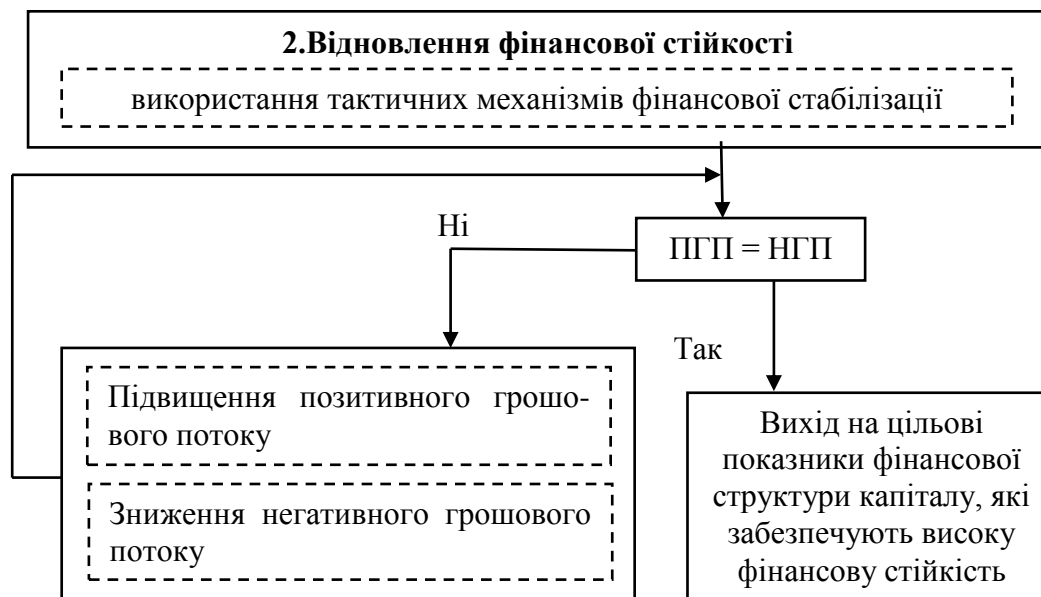

де Кап – коефіцієнт абсолютної платоспроможності

Рис. 9.7 – Оперативні механізми фінансової стабілізації

Оперативні механізми фінансової стабілізації, що засновані на принципі «відсікання зайвого», представляють захисну реакцію підприємства.

Мета етапу фінансової стабілізації «усунення неплатоспроможності» вважається досягнутою, якщо обсяг надходження коштів перевищив обсяг невідкладних фінансових зобов'язань у короткостроковому періоді.

де ПГП, НГП – відповідно позитивний та негативний грошовий потоки

Рис. 9.8 – Тактичні механізми фінансової стабілізації

Тактичні механізми фінансової стабілізації використовують окремі захисні заходи, які переважно являють собою наступальну тактику, спрямовану на перелом несприятливих тенденцій фінансового розвитку й вихід на рубіж фінансової рівноваги підприємства в майбутньому періоді.

Мета етапу фінансової стабілізації «відновлення фінансової стійкості» вважається досягнутою, якщо підприємство вийшло на рубіж фінансової рівноваги, який передбачається цільовими показниками фінансової структури капіталу й забезпечує достатню його фінансову стабільність.

Стратегічні механізми фінансової стабілізації являють собою винятково наступальну стратегію фінансового розвитку, що забезпечує оптимізацію необхідних фінансових параметрів, підлеглу цілям прискорення всього економічного росту підприємства. Стратегічні механізми фінансової стабілізації являють систему заходів, спрямованих на підтримку досягнутої фінансової рівноваги підприємства у тривалому періоді.

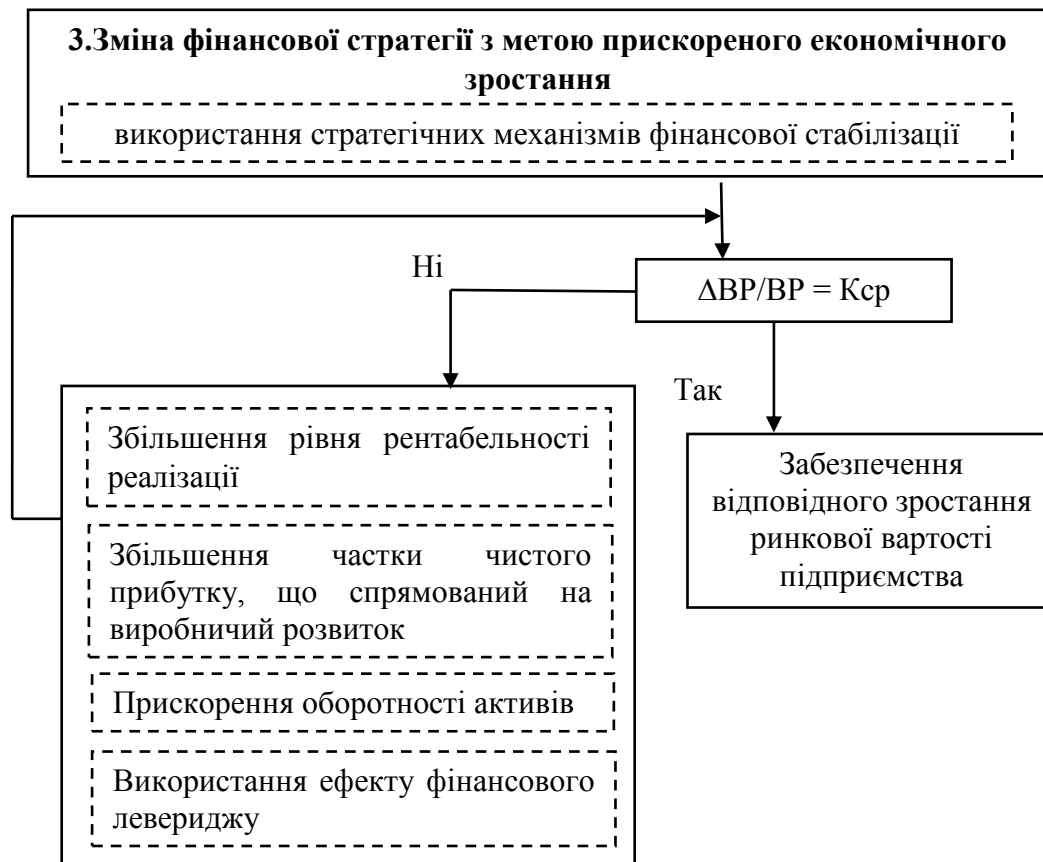
Ці механізми базуються на використанні моделі стійкого економічного зростання підприємства, що забезпечується основними параметрами його фінансової стратегії.

Основу моделі стійкого економічного зростання підприємства складає положення про те, що стійке економічне зростання можуть забезпечувати тільки ті підприємства, в яких зростання продажів забезпечено джерелами фінансування.

Базовою формулою розрахунку коефіцієнту стійкого росту ($K_{сп}$) є наступна:

$$K_{сп} = ЧП/ВР * ВР/Ак * Ак/ВК * (1 - Дд/ЧП), \quad (9.7)$$

де ЧП – чистий прибуток, одержаний підприємством за період; ВР – виручка від реалізації за період; Ак – величина активів на кінець періоду; ВК – власний капітал на кінець періоду; Дд – дивіденди, що виплачені за період.

де $\Delta ВР/ВР$ – темп приросту виручки від реалізації (продажів); $К_{ср}$ – коефіцієнт стійкого росту.

Рис. 9.9 – Стратегічні механізми фінансової стабілізації

Мета цього етапу фінансової стабілізації вважається досягнутою, якщо в результаті прискорення темпів стійкого економічного росту підприємства забезпечується відповідне зростання його ринкової вартості в довгостроковій перспективі.

У випадку, коли підприємство не змогло досягти відповідних цілей за рахунок використання внутрішніх механізмів фінансової стабілізації або якщо за результатами діагностики був зроблений висновок про необхідність залучення **зовнішньої допомоги для виходу з кризового стану** застосовується санація.

Санація - це система заходів фінансового оздоровлення підприємства, що реалізуються за допомогою сторонніх юридичних та фізичних осіб та спрямованих на запобігання оголошення підприємства-боржника банкрутом або на його ліквідацію.

Основні етапи проведення санації наведено на рис. 9.10.

Вибір форми санації. Форма санації залежить від напрямку здійснення санації (табл. 9.4).

1. Визначення доцільності та можливості проведення санації

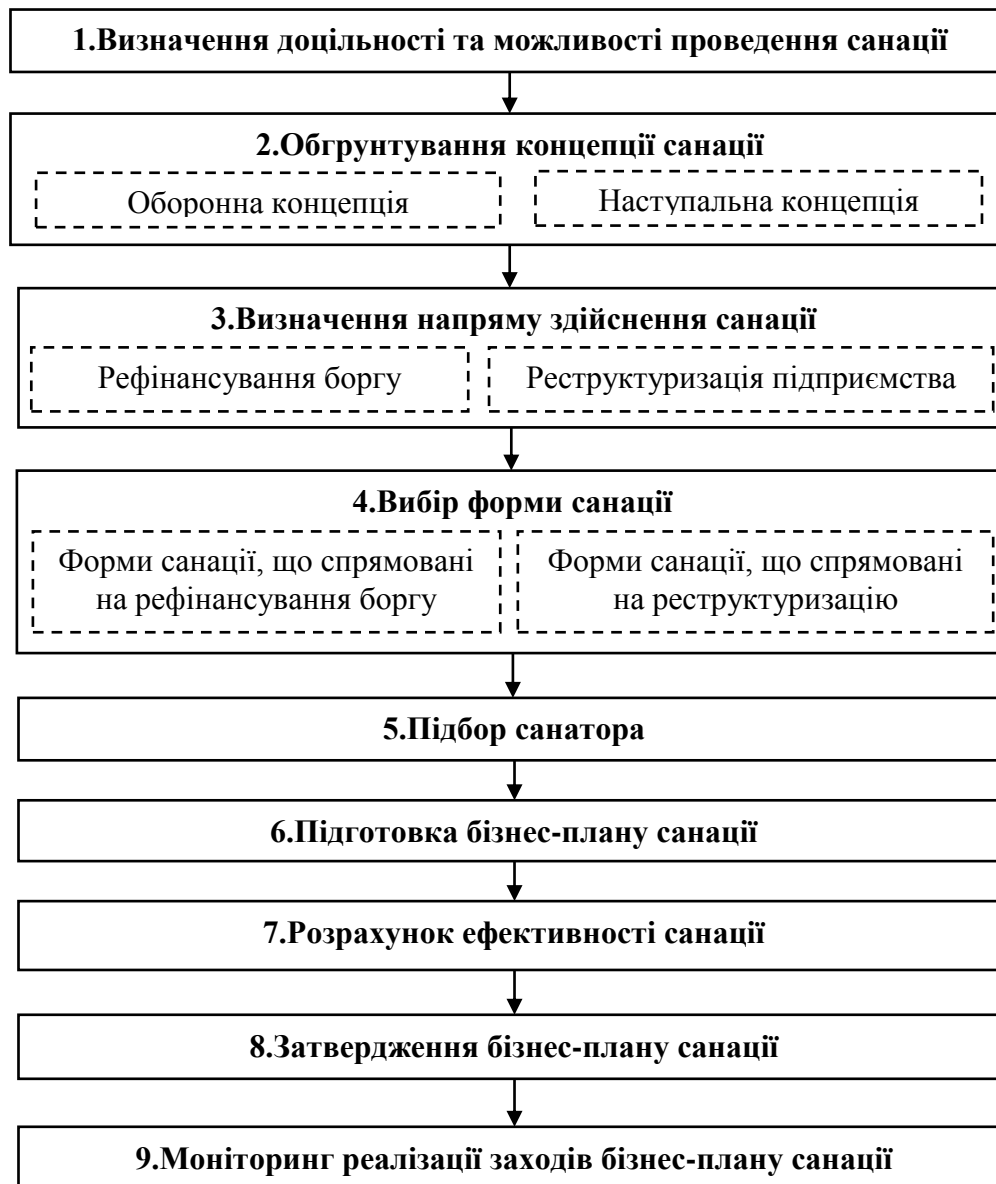

Рис. 9.10 – Основні етапи проведення санації підприємства

Таблиця 9.4 – Форми санації відповідно до напрямів її здійснення

Форми санації, що спрямовані на рефінансування боргу	Форми санації, що спрямовані на реструктуризацію (реорганізацію)
Дотації та субвенції за рахунок коштів бюджету; державне пільгове кредитування; державна гарантія комерційним банкам, що видають кредити підприємству, яке санується; цільовий банківський кредит; реструктуризація короткострокових кредитів у довгострокові; відстрочка погашення облігацій підприємства; списання санатором-кредитором частини боргу; випуск облігацій та інших боргових цінних паперів під гарантію санатора.	Злиття; поглинання; розділення; перетворення у відкрите акціонерне товариство; виділ; передача в оренду; приватизація.

Зміст та структура плану санації, який реалізується в рамках провадження справи про банкрутство, відображено у таблиці 9.5.

Таблиця 9.5 – Зміст та структура бізнес-плану санації боржника

Розділи	Зміст
Попередня історія	Коротка історія, реквізити підприємства Інформація про учасників та засновників підприємства Організаційна структура Короткий огляд продукції, цін та ринків Фінансово-майновий стан підприємства-боржника за останній звітний період Цілі санації Реєстр кредиторів
Аналіз підприємства	Аналіз фінансового стану протягом останніх 12 місяців: - оцінка вартості майна підприємства; - джерела фінансування та структура капіталу; - аналіз грошових потоків; - динаміка фінансових результатів. Аналіз виробничо-збутової сфери, системи постачання та збуту Аналіз причин фінансової кризи Аналіз ліквідації (сума грошей, яку можна отримати після продажу активів з метою сплати боргів) Висновки санаційного аудиту
Структура боргу	Загальна сума боргу та кількість кредиторів Структура зростання кредиторської заборгованості поквартально (наскільки застарілими є борги) Черговість виплати боргів кредиторам Сума боргів постачальникам
Планові заходи щодо відновлення платоспроможності боржника із зазначенням термінів їх здійснення	Реструктуризація підприємства Перепрофілювання виробництва Закриття нерентабельних виробництв Відчуження основних засобів Передача майна в оренду Скорочення чисельності працюючих Розрахунок необхідних коштів для реалізації заходів
Вибір джерел фінансування заходів	Відстрочення боргів (скільки та яким кредиторам) Прощення боргів (скільки та яким кредиторам) Інші заходи з внутрішнього фінансування (мораторій на сплату боргів, продаж активів та обмін активів на борги)
Умови участі інвесторів та кредиторів у проведенні санації	Набуття права власності на майно підприємства Розпорядження частиною його продукції Оренда майна підприємства Задоволення вимог кредиторів шляхом переведення боргу на інвесторів Загальні результати заходів (коли закінчується період, скільки боргів сплачено і коли)
Реалізація плану та задоволення претензій кредиторів	Прогнозні показники реалізації плану та їх ефективність Порядок задоволення першочергових претензій Порядок задоволення інших претензій Контроль за виконанням плану
Очікувані наслідки виконання плану санації	Прогноз фінансових результатів, прибутків та збитків Прогноз руху готівки Прогноз розрахунків з постачальниками, сплати податків, виплати заробітної плати

Мета санації вважається досягнутою, якщо вдалось за рахунок зовнішньої фінансової допомоги або реорганізаційних заходів нормалізувати господарську діяльність та запобігти оголошення підприємства-боржника банкрутом з подальшим відновленням його фінансової стійкості.

Особливе місце у попередженні банкрутства та можливій ліквідації підприємства займає **фінансова санація**, яка являє собою систему заходів, спрямованих на *відновлення платоспроможності та фінансової стійкості підприємства.*

Напрями фінансової санації:

I. Реструктуризація боргу підприємства – це комплекс заходів по перетворенню боргових зобов'язань, спрямованих на погашення поточних вимог кредиторів, з метою відновлення його платоспроможності. Сплаченими вважають вимоги, за якими у підприємства досягнути з кредиторами угоди про припинення або заміну боргового зобов'язання.

Основні етапи та зміст процесу реструктуризації заборгованості підприємства представлені на рис. 9.11.

Мета реструктуризації заборгованості підприємства у процесі його фінансової санації вважається досягнутою, якщо погашений необхідний обсяг поточних вимог кредиторів, що забезпечує відновлення його платоспроможності та нормальне подальше функціонування.

II. Реорганізація – це майнова трансформація окремих господарюючих суб'єктів, що супроводжується перетворенням їх організаційно-правового статусу, з метою більш ефективного здійснення господарської діяльності.

Реорганізація може проводитися шляхом *злиття, приєднання, поділу, перетворення та виділу.*

Фінансова мета реорганізації досягнута за умов, що фінансова структура знов створеного підприємства здобула більшу стійкість та більший потенціал розвитку фінансової діяльності.

III. Ліквідаційна процедура у справі про банкрутство - судова процедура, основним призначенням якої є ліквідація визнаної судом заборгованості банкрута шляхом продажу майна банкрута та проведення розрахунків за його боргами.

Відповідно до діючого законодавства управління майном підприємства-банкрута (у тому числі й фінансове) покладене на *ліквідаційну комісію*. Функції фінансового управління в процесі здійснення ліквідаційних процедур під час банкрутства представлені на рисунку 9.12.

IV. Завдання для самостійного повторення:

Ознайомтесь з законодавчими та нормативними документами щодо банкрутства та фінансової санації підприємств:

1. Закон України «Про банкрутство». Ред. 23.03.2017 р. Режим доступу : <http://consultant.parus.ua/?doc=002E6C5637>

2. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Ред. від 13.03.2018. Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>

3. Господарський кодекс України (ред. від 17.01.2019) Статті 19.8, 145.6. Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15/>

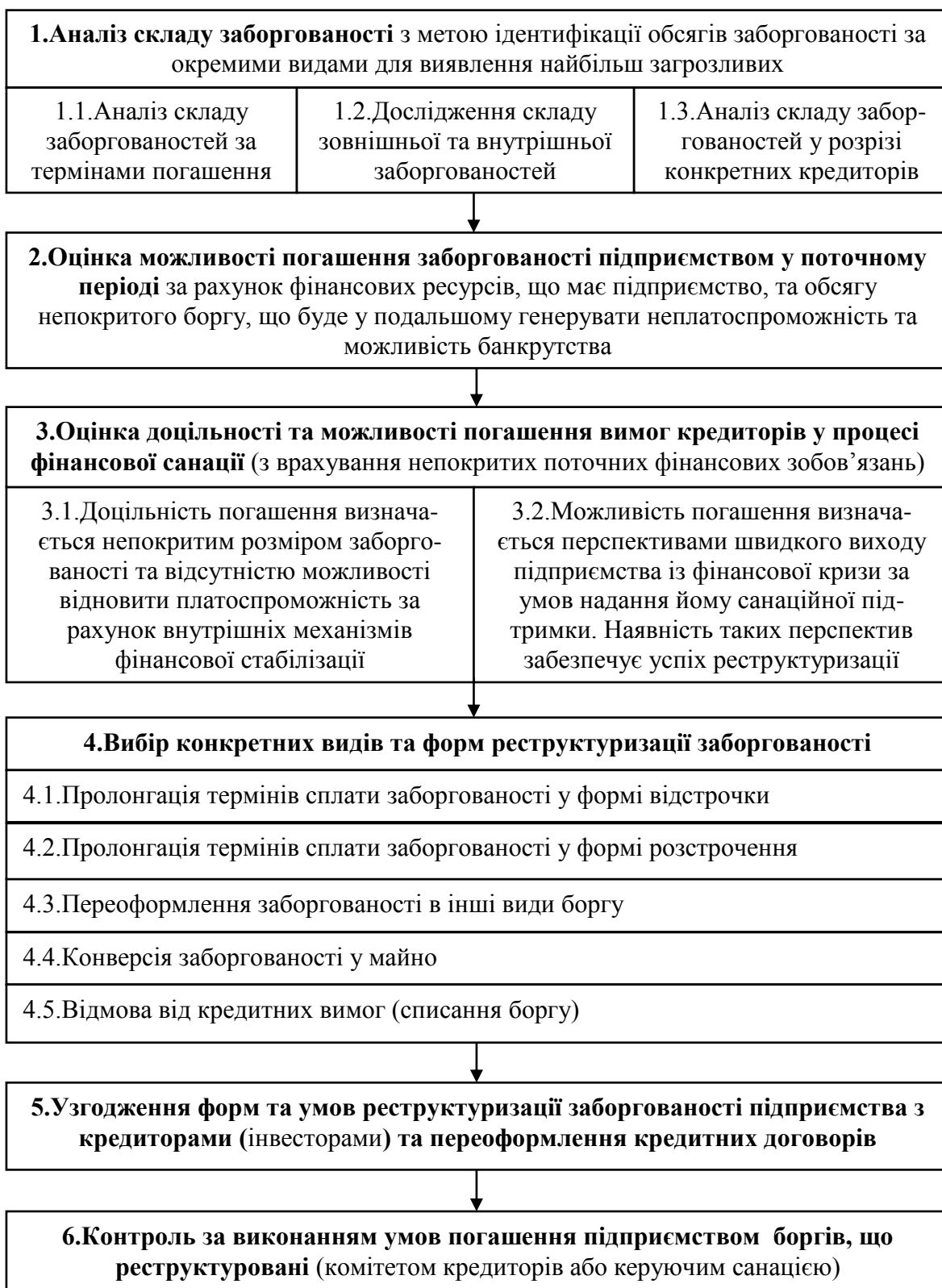

Рис. 9.11 - Основні етапи та зміст процесу реструктуризації заборгованості підприємства

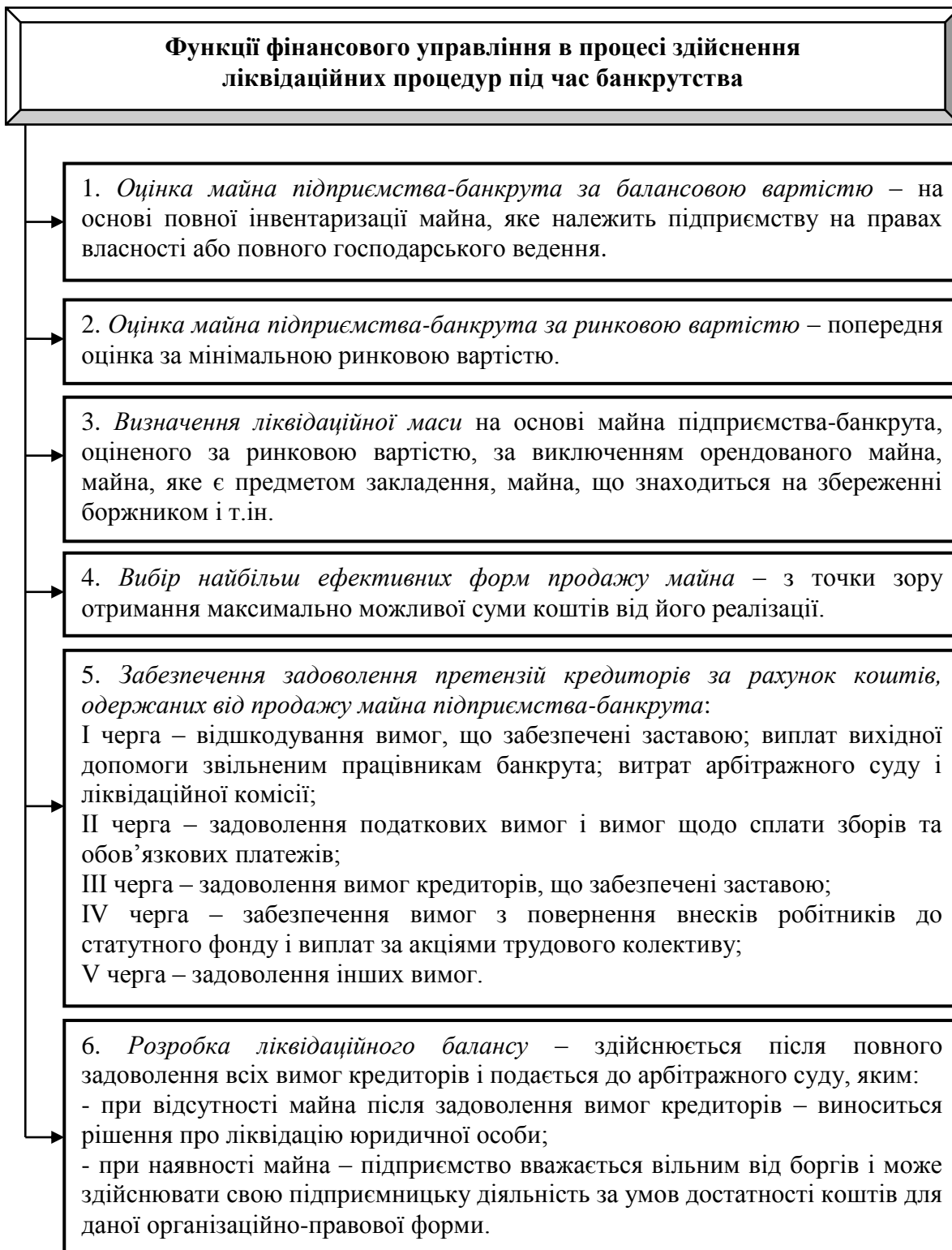

Рис. 9.12 - Функції фінансового управління в процесі здійснення ліквідаційних процедур під час банкрутства

4. Цивільний кодекс України N 435-IV від 16 січня 2003 року редакція від 28.02.2019 року, глава 7. Режим доступу : <http://code.leschishin.org/cc/>;

5. Наказ міністерства економіки України № 1361 від 26.10.2010 р. «Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства». Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang>

V. Контрольні питання:

1. Розкрийте об'єктивні умови виникнення криз у процесі функціонування та розвитку підприємства як соціально-економічної системи.

2. Що таке криза соціально-економічної системи? Яким чином вона проявляється на різних стадіях життєвого циклу підприємства?

3. Надайте характеристику поняттю «фінансова криза» як складової економічної кризи підприємств.

4. За якими ознаками класифікують фінансові кризи підприємств?

5. Охарактеризуйте систему зовнішніх та внутрішніх факторів, що викликають появу кризових явищ на рівні підприємств.

6. Наведіть приклади факторів, чинників та симптом кризових явищ на рівні підприємств.

7. Розкрийте економічну сутність та основні ознаки банкрутства підприємства як завершальної стадії його фінансової кризи.

8. Яке місце займає інститут банкрутства у ринковій економіці? Які функції він виконує?

9. Надайте характеристику основним видам банкрутства підприємств.

10. Охарактеризуйте зміст, цілі та завдання антикризового фінансового управління на рівні підприємства.

11. Яку роль відіграє діагностика банкрутства у антикризовому фінансовому управлінні підприємствами?

12. Розкрийте зміст процесу експрес-діагностики банкрутства та критеріїв визначення масштабів кризового стану підприємств.

13. Назвіть цілі, розкрийте етапи та методи здійснення фундаментальної діагностики банкрутства підприємств.

14. Яке місце займає прогнозування у діагностиці розвитку кризового стану підприємств? Яким чином ідентифікують масштаби кризи фінансового стану підприємств?

15. Розкрийте етапи та внутрішні механізми фінансової стабілізації підприємств, що знаходяться у кризовому стані.

16. Охарактеризуйте зміст та етапи проведення санації як зовнішнього механізму для виходу підприємства із кризового стану.

17. Яке місце займає реструктуризація боргів у системі фінансової санації підприємства? Розкрийте її зміст.

18. Що таке реорганізація підприємства у системі санації? Назвіть та розкрийте зміст основних форм її проведення.

19. Надайте характеристику ліквідаційним процедурам у справі про банкрутство підприємств та функціям фінансового управління у процесі здійснення ліквідаційних процедур.

VI. Тестовий контроль:

1. Яке з наступних визначень не є достовірним:

а) «діалектичний зв'язок процесів функціонування та розвитку підприємств відбиває можливість настання та розширення криз»;

б) «циклічна тенденція розвитку підприємств відбиває періодичне настання криз»;

в) «кризи виникають під впливом тільки об'єктивних чинників»;

г) «кризові ситуації виникають на всіх стадіях життєвого циклу підприємства».

2. Загострення протиріч, розбалансованість усього ланцюжка відтворення у підприємстві як соціально-економічній системі, що загрожує його життєдіяльності у навколишньому середовищі, характеризують сутність:

а) банкрутства;

- б) кризи;
- в) фінансової кризи;
- г) спаду як етапу життєвого циклу.

3. *До економічних криз не слід відносити:*

- а) кризи неплатежів;
- б) кризи виробництва та реалізації товарів;
- в) кризи втрати конкурентних переваг;
- г) жодної вірної відповіді.

4. *Характерними рисами фінансової кризи підприємства є:*

- а) розбалансованість діяльності;
- б) загроза неплатоспроможності;
- в) відсутність потенціалу для успішного функціонування;
- г) усі відповіді вірні.

5. *Фінансова структурна криза, що може бути швидко подолана на основі використання окремих внутрішніх механізмів антикризового фінансового управління, це:*

- а) короткострокова фінансова криза;
- б) легка фінансова криза;
- в) фінансова криза, що викликана неоптимальною структурою капіталу;
- г) системна фінансова криза.

6. *До зовнішніх факторів, що обумовлюють кризовий розвиток підприємства, не відноситься:*

- а) висока вартість капіталу, що використовується;
- б) зростання пропозиції на товари-аналоги;
- в) уповільнення платіжного обігу;
- г) зменшення активності фондового ринку.

7. *Серед внутрішніх факторів, що обумовлюють кризовий розвиток підприємства, неефективна фінансова стратегія відноситься до групи факторів, які пов'язані з:*

- а) операційною діяльністю;
- б) інвестиційною діяльністю;
- в) фінансовою діяльністю;
- г) усі відповіді вірні.

8. *Зниження показників фондоддачі та підвищення плинності персоналу підприємства характеризують:*

- а) симптоми кризи;
- б) фактори кризи;
- в) чинники кризи;
- г) усі відповіді вірні.

9. *Недостатність власних обігових коштів у підприємства та трудові конфлікти характеризують:*

- а) симптоми кризи;
- б) фактори кризи;
- в) чинники кризи;

г) усі відповіді вірні.

10. *Значна заборгованість по кредитах та старіння технічних засобів виробництва на підприємстві характеризують:*

- а) симптоми кризи;
- б) фактори кризи;
- в) чинники кризи;
- г) усі відповіді вірні.

11. *Банкрутство підприємства визначається як:*

- а) неспроможність господарюючого суб'єкта сформувати оборотні активи за рахунок власних коштів;
- б) неспроможність господарюючого суб'єкта забезпечити зростання рентабельності активів підприємства;
- в) неспроможність господарюючого суб'єкта забезпечити зростання ділової активності підприємства;
- г) неспроможність господарюючого суб'єкта задовольнити у визначений термін вимоги кредиторів та виконати зобов'язання перед бюджетом.

12. *Банкрутство підприємства найбільш можливо за умови:*

- а) істотного перевищення зобов'язань над активами;
- б) зростання обсягів емісійної діяльності;
- в) збільшення частки прибутку, що відраховується на сплату податків та інших обов'язкових платежів;
- г) скорочення обсягів інвестиційної діяльності.

13. *Неплатоспроможність підприємства, що викликана істотним простроченням дебіторської заборгованості, яка перевищує розмір кредиторської заборгованості, але при цьому сума його активів значно перевищує фінансові зобов'язання характеризує:*

- а) реальне банкрутство;
- б) технічне (тимчасове) банкрутство;
- в) фіктивне банкрутство;
- г) навмисне банкрутство.

14. *Свідомо помилкове оголошення підприємством про свою неспроможність з метою введення в оману кредиторів для одержання від них відстрочки виконання своїх зобов'язань характеризує:*

- а) реальне банкрутство;
- б) технічне (тимчасове) банкрутство;
- в) фіктивне банкрутство;
- г) навмисне банкрутство.

15. *До функцій банкрутства як інституту ринкової економіки не відноситься:*

- а) захист кредиторів;
- б) підвищення фінансової стійкості суб'єктів господарювання;
- в) зниження витрат на ліквідацію неконкурентоспроможних суб'єктів;
- г) підвищення рівня фінансової відповідальності суб'єктів господарювання.

16. *Яке з наступних положень не слід відносити до основних рис антикризового фінансового управління підприємством:*

- а) це складова частина загального антикризового управління підприємством;
- б) воно забезпечує можливість адекватно реагувати на динамічні зміни зовнішнього середовища;
- в) воно спрямовано на попередження, нейтралізацію та подолання фінансових криз на підприємстві;
- г) усі відповіді вірні.

17. *Процес дослідження результатів господарської діяльності підприємства з метою кількісного виміру та ідентифікації кризових тенденцій, що провокують формування фінансової неспроможності, являє собою:*

- а) антикризове фінансове управління;
- б) діагностику банкрутства;
- в) усунення неплатоспроможності підприємства;
- г) відновлення фінансової стійкості підприємства.

18. *Параметри стану підприємства, порушення яких свідчить про його кризовий розвиток формують:*

- а) систему індикаторів оцінки загрози банкрутства;
- б) «кризове поле»;
- в) методи аналізу;
- г) масштаби кризового стану.

19. *За функціональним спрямуванням показники-індикатори кризового стану та загрози банкрутства групуються на:*

- а) показники поточної та майбутньої загрози;
- б) показники виробництва, збуту, фінансування та персоналу;
- в) показники ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості;
- г) показники бухгалтерського, статистичного та оперативного обліку.

20. *При яких значеннях коефіцієнтів загальної ліквідності ($K_{зл}$) та покриття оборотних активів власними коштами ($K_{п_{ОА}}$) за міжнародними стандартами рівень поточної загрози банкрутства підприємству вважається високим:*

- а) $K_{зл} > 2$; $K_{п_{ОА}} < 0,5$;
- б) $K_{зл} > 2,5$; $K_{п_{ОА}} > 0,2$;
- в) $K_{зл} < 2$; $K_{п_{ОА}} < 0,1$;
- г) $K_{зл} < 2,5$; $K_{п_{ОА}} > 0,1$.

21. *Зростання частки чистого прибутку, що реінвестується:*

- а) сприяє зниженню ймовірності банкрутства;
- б) сприяє зростанню ймовірності банкрутства;
- в) не впливає на ймовірність банкрутства;
- г) для оцінки вірогідності банкрутства означений показник не використовують.

22. *Яка вірогідність банкрутства діагностується за коефіцієнтом фінансування важколіквідних активів, якщо для фінансування необоротних активів та матеріальних оборотних активів загального розміру власного капіталу, довгострокових і короткострокових банківських кредитів недостатньо:*

- а) дуже висока;
- б) дуже низька;
- в) висока;

г) можлива.

23. Яка вірогідність банкрутства діагностується за коефіцієнтом фінансування важколіквідних активів, якщо фінансування необоротних активів та матеріальних оборотних активів відбувається за рахунок власного капіталу:

- а) дуже висока;
- б) дуже низька;
- в) висока;
- г) можлива.

24. Фінансовій стабілізації підприємства в поточному періоді сприятиме:

- а) збільшення суми грошових активів у поточному періоді;
- б) скорочення суми грошових активів у поточному періоді;
- в) зростання поточних фінансових зобов'язань;
- г) зростання довгострокових фінансових зобов'язань.

25. Досягненню фінансової рівноваги сприятиме:

- а) запровадження довгострокових інвестиційних проектів;
- б) придбання значних пакетів фондових і грошових інструментів;
- в) накопичення товарно-матеріальних цінностей;
- г) здійснення заходів щодо зростання чистого доходу й чистого прибутку підприємства та накопичення власних коштів.

26. Можливість нейтралізувати загрозу банкрутства у короткостроковому періоді за рахунок внутрішнього потенціалу підприємства досягається за умов:

- а) зростання рентабельності власного капіталу;
- б) випереджаючих темпів зростання чистого грошового потоку відносно темпів зростання суми фінансових зобов'язань;
- в) зростання швидкості обертання активів;
- г) усі відповіді вірні.

27. Дослідження ознак глибокої (катастрофічної) фінансової кризи здійснюється за допомогою методів:

- а) деталізованого фінансового аналізу;
- б) експрес-діагностики;
- в) фундаментальної діагностики;
- г) усі відповіді вірні.

28. Регресійний аналіз під час діагностики кризового фінансового стану підприємств дозволяє:

- а) будувати алгоритми інтегральної оцінки загрози банкрутства;
- б) кількісно визначати ступінь впливу окремих факторів;
- в) визначати сильні та слабкі сторони у господарчо-фінансовій діяльності;
- г) комплексно оцінювати систему економічних та фінансових показників.

29. Який з наступних фінансових коефіцієнтів не входить до інтегральної моделі Альтмана щодо прогнозування вірогідності банкрутства підприємств:

- а) коефіцієнт поточної ліквідності;
- б) частка власних оборотних коштів у сумі активів;

- в) нерозподілений прибуток у загальному обсязі активів;
- г) виручка від реалізації у загальному обсязі активів.

30. *Модель Альтмана дозволяє визначити вірогідність банкрутства підприємств України у галузі:*

- а) машинобудування ;
- б) будівництва;
- в) сільського господарства;
- г) жодної вірної відповіді.

31. *Повне використання внутрішніх механізмів фінансової стабілізації є способом реагування на:*

- а) легку фінансову кризу;
- б) глибоку фінансову кризу;
- в) катастрофічну фінансову кризу;
- г) жодної вірної відповіді.

32. *«Усунення неплатоспроможності → відновлення фінансової стійкості → забезпечення фінансової рівноваги у тривалому періоді» характеризують:*

- а) внутрішні механізми фінансової стабілізації в умовах кризової ситуації на підприємстві;
- б) етапи фінансової стабілізації в умовах кризової ситуації на підприємстві за рахунок внутрішніх механізмів;
- в) оперативні механізми фінансової стабілізації в умовах кризової ситуації на підприємстві;
- г) зовнішні механізми фінансової стабілізації в умовах кризової ситуації на підприємстві.

33. *До оперативних механізмів фінансової стабілізації в умовах кризової ситуації на підприємстві не слід відносити:*

- а) зниження терміну надання комерційного кредиту;
- б) збільшення терміну надання товарного комерційного кредиту постачальниками;
- в) уцінку неліквідних запасів з метою прискорення їх реалізації;
- г) зменшення змінних та постійних поточних витрат.

34. *До тактичних механізмів фінансової стабілізації в умовах кризової ситуації на підприємстві відносять:*

- а) оренду обладнання, яке раніше планувалося для закупки у процесі оновлення основних засобів;
- б) зниження розміру страхових запасів;
- в) оптимізацію цінової політики підприємства, що забезпечує додатковий дохід;
- г) використання ефекту фінансового левериджу.

35. *До стратегічних механізмів фінансової стабілізації в умовах кризової ситуації на підприємстві відносять:*

- а) прискорення оборотності активів;
- б) здійснення ефективної податкової та амортизаційної політики;
- в) зниження інвестиційної активності;
- г) пролонгація поточних короткострокових кредитів.

36. *Прискорення темпів стійкого економічного росту підприємства, яке забезпечує зростання його ринкової вартості у довгостроковій перспективі, відображує реалізацію мети:*

- а) оперативного механізму фінансової стабілізації;
- б) тактичного механізму фінансової стабілізації;
- в) стратегічного механізму фінансової стабілізації;
- г) санації.

37. *Перевищення обсягу надходження коштів над обсягом невідкладених фінансових зобов'язань у короткостроковому періоді відображує реалізацію мети:*

- а) оперативного механізму фінансової стабілізації;
- б) тактичного механізму фінансової стабілізації;
- в) стратегічного механізму фінансової стабілізації;
- г) санації.

38. *Досягнення підприємством фінансової рівноваги, яка відповідає цільовим показниками фінансової структури капіталу та забезпечує достатню його фінансову стабільність, відображує реалізацію мети:*

- а) оперативного механізму фінансової стабілізації;
- б) тактичного механізму фінансової стабілізації;
- в) стратегічного механізму фінансової стабілізації;
- г) санації.

39. *Нормалізація господарської діяльності та запобігання оголошення підприємства банкрутом з подальшим відновленням фінансової стійкості за рахунок зовнішньої фінансової допомоги або реорганізаційних заходів відображує реалізацію мети:*

- а) оперативного механізму фінансової стабілізації;
- б) тактичного механізму фінансової стабілізації;
- в) стратегічного механізму фінансової стабілізації;
- г) санації.

40. *Яка з наступних характеристик не відповідає змісту санації підприємства:*

- а) це система внутрішніх механізмів виходу підприємства з кризового стану;
- б) це система заходів запобігання визнання боржника банкрутом та його ліквідації;
- в) це систем заходів фінансового оздоровлення підприємства;
- г) це система залучення зовнішньої допомоги для виходу підприємства з кризового стану.

41. *До форм санації, що спрямовані на рефінансування боргу, не слід відносити:*

- а) державне пільгове кредитування;
- б) перетворення підприємства у відкрите акціонерне товариство;
- в) відстрочку погашення облігацій підприємства;
- г) списання сенатором-кредитором частини боргу.

42. *До форм санації, що спрямовані на реорганізацію, слід віднести:*

- а) передачу підприємства в оренду;
- б) цільовий банківський кредит;
- в) випуск облігацій та інших боргових цінних паперів;
- г) збільшення рентабельності продажів.

43. *Майнова трансформація окремих господарюючих суб'єктів, що супроводжується перетворенням їх організаційно-правового статусу, з метою більш ефективного здійснення господарської діяльності визначається як:*

- а) реструктуризація;
- б) реорганізація;
- в) ліквідація;
- г) усі відповіді вірні.

44. *Об'єднання двох або кількох підприємств, у результаті якого створюється нове підприємство – їх правонаступник, визначає процес:*

- а) приєднання;
- б) перетворення;
- в) виділу;
- г) злиття.

45. *Припинення діяльності одного або кількох підприємств як юридичних осіб та передачу їх майнових прав та зобов'язань до іншого підприємства – правонаступника, визначає процес:*

- а) приєднання;
- б) перетворення;
- в) поділу;
- г) злиття.

46. *Ліквідація підприємства з одночасним утворенням на його основі двох або більше нових самостійних підприємств, визначає процес:*

- а) виділу;
- б) перетворення;
- в) поділу;
- г) приєднання.

47. *Ліквідація підприємства передбачає:*

- а) припинення діяльності та продаж майна господарюючого суб'єкта;
- б) перетворення господарюючого суб'єкта на відкрите акціонерне товариство;
- в) поглинання підприємства-боржника іншим господарюючим суб'єктом.
- г) передачу підприємства-боржника в оренду.

VII. Практичні завдання та ситуації

Приклади розв'язання типових задач

Завдання 9.1

На підставі вихідної інформації оцініть ймовірність банкрутства підприємства та (відповідно до результатів аналізу) визначте напрям дій керівництва господарюючого суб'єкта (табл. 9.6, 9.7).

Таблиця 9.6 - Вихідна інформація щодо основних результатів діяльності підприємства

тис. грн.

Показники	Попередній період	Звітний період
Обсяг реалізації	23113	22649
Чистий прибуток	1126	1181
Середній розмір активів	7456	?

Таблиця 9.7 - Вихідна інформація щодо стану майна та капіталу підприємства за звітний період

тис. грн.

Показники	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
АКТИВ		
Необоротні активи	4201	4268
Оборотні активи, всього	3804	3905
у тому числі запаси	3106	3404
дебіторська заборгованість	497	289
грошові кошти та їх еквіваленти	201	212
БАЛАНС	8005	8173
ПАСИВ		
Власний капітал, всього	3200	3400
у тому числі статутний капітал	1800	1800
Нерозподілений прибуток	1400	1600
Довгострокові зобов'язання	1000	800
Поточні зобов'язання, всього	3805	3973
у тому числі:		
короткострокові кредити банків	400	300
кредиторська заборгованість	2805	2923
невідкладні зобов'язання	600	750
БАЛАНС	8005	8173

Розв'язання

З метою виявлення ознак кризового розвитку підприємства визначимо окремі фінансові показники, що застосовують під час діагностики банкрутства, та на підставі коефіцієнту фінансування важколіквідних активів здійснимо інтегральну оцінку загрози банкрутства.

Результати розрахунків фінансових коефіцієнтів, на підставі яких діагностують загрозу банкрутства господарюючого суб'єкта, наведено у таблиці 9.8.

Здатність господарюючого суб'єкта до нейтралізації загрози банкрутства за рахунок внутрішнього потенціалу діагностується за допомогою коефіцієнтів рентабельності капіталу та оборотності активів. Результати розрахунків означених коефіцієнтів наведено в таблиці 9.9.

Як виходить за розрахунками поточний стан підприємства слід розглядати як неблагополучний. Усі показники, що розраховано, мають тенденцію до зниження.

Таблиця 9.8 - Результати розрахунків фінансових коефіцієнтів

Показники	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Відхилення
Коефіцієнт абсолютної платоспроможності	0,34 = (201/600)	0,28 = (212/750)	-0,6
Коефіцієнт поточної платоспроможності	1,00 = (3804/3805)	0,98 = (3905/3973)	-0,02
Коефіцієнт покриття оборотних активів власними коштами	0	-0,02	-0,02
Коефіцієнт автономії	0,40	0,42	+0,02

Таблиця 9.9 - Результати розрахунків коефіцієнтів рентабельності капіталу та оборотності активів

Показники	Попередній період	Звітний період	Відхилення
Коефіцієнт рентабельності капіталу	15,1	14,6	-0,5
Коефіцієнт оборотності активів	3,1	2,8	-0,3

На підставі коефіцієнту фінансування важколіквідних активів визначимо рівень загрози банкрутства господарюючого суб'єкта на основі залежностей, що наведені у табл. 9.10, колонка 1. Результати розрахунків зведемо у цю таблицю (колонка 3).

Таблиця 9.10 - Масштаби кризового стану підприємства

Коефіцієнт фінансування важколіквідних активів	Імовірність банкрутства	Значення коефіцієнту фінансування важколіквідних активів підприємства	Імовірність банкрутства підприємства
1	2	3	4
НА+Зп < ВК	дуже низька	$4234,5+3255 > 3300$ $7489,5 > 3300$	-
НА+Зп < ВК+Бд	можлива	$4234,5+3255 > 3300+900$ $7489,5 > 4200$	-
НА+Зп < ВК+Бд+Бк	висока	$4234,5+3255 > 3300+900+350$ $7489,5 > 4550$	-
НА+Зп > ВК+Бд+Бк	дуже висока	$4234,5+3255 > 3300+900+350$ $7489,5 > 4550$	дуже висока

НА – середньорічна вартість необоротних активів; Зп – середньорічна вартість запасів ТМЦ; ВК – середньорічна сума власного капіталу; Бд – середньорічна сума довгострокових банківських позик; Бк – середньорічна сума короткострокових банківських позик.

Визначимо масштаб кризового стану підприємств та спосіб реагування на нього (див. табл. 9.3). Характеристики масштабу кризового стану підприємства та найбільш адекватні способи реагування наведено у таблиці 9.11.

Таблиця 9.11 - Можливі шляхи виходу з кризового стану

Імовірність банкрутства за результатами оцінки	Масштаб кризового стану підприємства	Спосіб реагування
Можлива	Легка криза	Нормалізація поточної фінансової діяльності
Висока	Тяжка криза	Повне використання внутрішніх механізмів фінансової стабілізації
Дуже висока	Катастрофа	Пошук ефективних форм санації або ліквідування

Висновок: на підставі інтегральної оцінки вірогідність банкрутства підприємства оцінюється як «дуже висока», а масштаб кризового стану – як «катастрофа». За умов неможливості використання внутрішніх механізмів фінансової стабілізації керівництву необхідно вдатися до пошуку ефективних форм санації господарюючого суб'єкта. Але, слід відмітити, що підприємство недостатньо використовує й свої внутрішні резерви. В умовах прибуткової діяльності необхідно більшу частку чистого прибутку використовувати на погашення зобов'язань або на збільшення власного капіталу. У звітному році з 1126 тис. грн.

чистого прибутку попереднього року підприємство використало на поліпшення фінансової структури капіталу лише 500 тис. грн. (200 + 200 + 100).

Завдання для розв'язання

*Завдання 9.2**

На підставі вихідної інформації підприємства «Слобожанка» (додаток А) оцініть ймовірність його банкрутства за методикою, наведеною у завданні 9.1. Інтегральну оцінку загрози банкрутства здійсніть на підставі коефіцієнту фінансування важколіквідних активів. визначте спосіб реагування керівництва господарюючого суб'єкта на масштаби кризового стану. Зробіть висновки.

*Завдання 9.3**

На підставі вихідної інформації підприємства «Підшипник» (додаток Б) оцініть ймовірність його банкрутства за методикою, наведеною у завданні 9.1. Інтегральну оцінку загрози банкрутства здійсніть на підставі коефіцієнту фінансування важколіквідних активів. визначте спосіб реагування керівництва господарюючого суб'єкта на масштаби кризового стану. Зробіть висновки.

Завдання 9.4

На підставі вихідної інформації підприємства «Х» (табл. 9.12, 9.13) оцініть ймовірність його банкрутства за методикою, наведеною у завданні 9.1 (табл. 9.8 - 9.11). Визначте масштаб кризового стану та розрахуйте значення коефіцієнту стійкого росту у звітному періоді (див. ф. 9.7). Крім того оцініть, чи сприятимуть заходи, що наведено нижче, фінансовій стабілізації підприємства «Х» у майбутньому році?

З метою фінансової стабілізації підприємства впродовж майбутнього планового періоду пропонується здійснити: реалізацію окремих інструментів портфелю довгострокових фінансових вкладень на загальну суму 150,0 тис. грн., скоротити розмір страхових та сезонних запасів товарно-матеріальних цінностей до кінця планового періоду на загальну суму 120,0 тис. грн., здійснити ряд заходів, що забезпечать зростання нерозподіленого прибутку на 140,0 тис. грн., повернути довгострокових кредитів банків на загальну суму 280,0 тис. грн. та скоротити поточні фінансові зобов'язання підприємства. *Висновки обґрунтуйте.*

Таблиця 9.12 - Вихідна інформація щодо основних результатів діяльності підприємства
тис. грн.

Показники	Попередній період	Звітний період
Обсяг реалізації	18220	18460
Чистий прибуток	590	550
Середній розмір активів	7060	?

Таблиця 9.13 - Вихідна інформація щодо стану майна та капіталу підприємства «Х» за звітний період
тис. грн.

Показники	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
АКТИВ		
Необоротні активи	3790	3510
Оборотні активи, всього	3050	3180
у тому числі запаси	2100	2200
БАЛАНС	6840	6690
ПАСИВ		
Статутний капітал	3000	3000

Продовження табл. 9.13

Нерозподілений прибуток	520	410
Довгострокові зобов'язання	1600	1300
Поточні зобов'язання, всього	1720	1980
у тому числі короткострокові кредити банків	900	700
кредиторська заборгованість	650	1130
інші поточні зобов'язання	170	150
БАЛАНС	6840	6690

Завдання 9.5

На підставі вихідної інформації оцініть варіанти управлінських рішень щодо фінансової підтримки економічного розвитку підприємства «Т» (табл. 9.14).

Таблиця 9.14 - Вихідна інформація

Показники	Базовий варіант	Варіанти зміни фінансової стратегії	
		зміна структури активів	зміна структури капіталу
1. Обсяг реалізації продукції	1200,0	1200,0	1200,0
2. Сума чистого прибутку	70,0	70,0	70,0
3. Сума чистого прибутку, що направлено на розвиток виробництва	35,0	20,0	20,0
4. Середній розмір активів підприємства, всього	600,0	680,0	600,0
у тому числі: необоротні активи	400,0	480,0	400,0
оборотні активи	200,0	200,0	200,0
5. Середній розмір власного капіталу	300,0	340,0	380,0
6. Середній розмір позикового капіталу	300,0	340,0	220,0

ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський Кодекс України від 16.01.2003, № 436-IV, ред. від 17.01.2019. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page>
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010, № 2755-VI, ред. від 16.05.2019. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV, ред. від 28.02.2019. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
4. Про банкрутство: Закон України, ред. від 23.03.2017. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://consultant.parus.ua/?doc=002E6C5637>
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України, ред. від 18.09.2018. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
6. Про відновлення платоспроможності боржника: Закон України, ред. від 13.03.2018. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>
7. Про господарські товариства: Закон України, ред. від 23.03.2017. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/1576-12>
8. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України, ред. від 23.11.2018. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>
9. Про обіг векселів в Україні: Закон України, ред. від 23.07.2017. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2374-14>
10. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України, ред. від 03.07.2018. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>
11. Про фінансовий лізинг: Закон України, ред. від 16.01. 2004. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1381-15>
12. Про ціни та ціноутворення: Закон України, ред. від 19.10.2017. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5007-17>
13. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України, ред. від 15.05.2018. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>
14. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: Постанова Національного банку України, ред. від 28.01.2019 №23. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04/page>
15. Класифікатор організаційно-правових форм господарювання. ДК

002:2004. -[Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua>.

16. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства: Наказ міністерства економіки України № 1361 від 26.10.2010. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail>

17. Міжнародні стандарти фінансової звітності : Міністерство фінансів України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://msfz.minfin.gov.ua/uk/Pages/default.aspx>

18. Національні стандарти бухгалтерського обліку : Міністерство фінансів України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу :

http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/article?art_id=340510&cat_id=293533

19. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні : Постанова правління Національного банку України, ред. від 12.02.2019 № 37. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0040-05/page>;

20. Про затвердження Порядку складання, затвердження та контролю виконання фінансового плану суб'єкта господарювання державного сектору економіки : Наказ Міністерства економічного розвитку та торгівлі України від 31.07.2018 № 1070. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0300-15>

21. Форми фінансової звітності : Міністерство фінансів України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/article?art_id=293795&cat_id=293535

23. Бернстайн Л. А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация [Текст] / Л. А. Бернстайн ; пер. с американ. О. В. Скачкова, И. Э. Дымова, А. О. Лукичева и др. ; научн. ред. перевода И. И. Елисеева. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 624 с.

24. Бланк И.А. Управление прибылью [Текст] / И.А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 2007. – 768 с.

25. Бланк И.А. Финансовый менеджмент : Учеб. курс. [Текст] / И.А. Бланк; 2-е изд., перераб. и доп. — К.: Эльга, Ника-Центр, 2007. — 521 с.

26. Бланк И.А. Управление денежными потоками [Текст] / И.А. Бланк ; Издательство: «Ника-Центр» 2007. – 562 с.

27. Бригхэм Ю. Финансовый менеджмент, 10-е изд. [Текст] / Ю. Бригхэм, М. Эрхардт ; пер. с англ. под ред. к. э. н. Е. А. Дорофеева. – СПб. : Питер, 2009. – 960 с.

28. Ван Хорн Дж. К. Основы финансового менеджмента, 12-е изд. [Текст] / Дж. К. Ван Хорн, Дж. В. Вахович, мл. ; пер. с англ. О. Пелявского под ред. к. э. н. А. Кравченко. – М. : ООО «И.Д. Вильямс», 2007. – 1232 с.

29. Власова, Н.О. Формування оптимальної структури капіталу у підприємствах роздрібно́ї торгівлі : монографія [Текст] / Н.О. Власова, Л.І. Безгінова. – Харків : ХДУХТ, 2006. – 160 с.

30. Власова Н.О. Эффективность формирования финансовых результатов предприятий розничной торговли : монография [Текст] / Н.О. Власова, И.Ю. Мелушова. – Харьков: ХДУХТ, 2008. – 259 с.
- 31 Власова Н.О. Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємств роздрібною торгівлі : монографія [Текст]/ Н.О. Власова, Т.С. Пічугіна, П.В. Смирнова ; – Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. - Х., 2010. – 222 с.
32. Власова Н.О. Управління дебіторською та кредиторською заборгованостями в підприємствах оптової торгівлі : монографія [Текст]/ Н.О. Власова, Л.Л. Носач. – Х. : ХДУХТ, 2011 – 229 с.
33. Власова Н.О. Управління оборотними активами в підприємствах роздрібною торгівлі : монографія [Текст]/ Н.О. Власова та ін. – Харків : ХДУХТ, 2014. - 412 с.
34. Загородній А.Г.Фінансово-економічний словник [Текст] / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк — К.: Знання, 2007. — 1072 с.
35. Ковалев В. В. Введение в финансовый менеджмент [Текст]/ В. В. Ковалев. – М. : Финансы и статистика, 2007 . – 768 с.
36. Ковалев В.В. Курс финансового менеджмента : учебник. [Текст] / В.В. Ковалев, 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Проспект, 2011. – 480 с., С.339
37. Кредитування: теорія і практика: Підручник. [Текст] / Під ред. В.Д. Лагутін. – К.: Знання, 2000. – 215 с.
38. Нікбахт Е., Гропеллі А. Фінанси: пер. з англ. [Текст] / Е. Нікбахт, А. Гропеллі – К. : Основи, 2003. – 383 с.
39. Савчук В.П. Управление финансами предприятий. [Текст] / В.П. Савчук. – М.: БИНОМ. Лаборатория знаний. – 2010. - 480 с.
40. Уотшем Т. Дж. Количественные методы в финансах. [Текст] / Т.Дж. Уотшем, К. Паррамоу ; пер. с англ. под ред. М. Р. Ефимовой. – М. : Финансы, ЮНИТИ, 1999. – 527 с.
41. Фінанси підприємств : навч. посібник [Текст] / Н.О. Власова, О. А. Круглова, Л.І. Безгінова. – Харків : ХДУХТ, 2006. – 253 с.
42. Фінанси підприємств : підручник [Текст] / Н.О. Власова, В.А. Міщенко, Т.В. П'ятак, Т.І. Кочетова, А.В. Котлярова; за наук. ред. проф. Н.О. Власової. – Х.: Світ книг, 2018. – 437 с.
43. Формування дивідендної політики торговельного підприємства [Текст] : монографія / Власова Н.О., Круглова О.А., Віннікова В.В. - Харків: Вид-во Іванченка І.С. – 2012. - 216 с.
44. Хелферт Э. Техника финансового анализа. [Текст] / Э. Хелферт ; пер. с англ. – 10-е изд. – СПб. : Питер, 2003. – 640 с.
45. Шим Дж. К. Основы коммерческого бюджетирования. [Текст] / Дж. К. Шим, Дж. Г. Сигел ; пер. с англ. – СПб. : Пергамент, 1998. – 456 с.

ДОДАТОК А – Фінансова звітність ТОВ «Слобожанка» (вид економічної діяльності: оптова торгівля)

Таблиця А1 - Баланс «Звіт про фінансовий стан» на кінець року ТОВ «Слобожанка»

Найменування показника	Код	На 31 грудня (n -2) р.	На 31 грудня (n -1) р.	На 31 грудня n-го р.
тис. грн.				
АКТИВ				
I. НЕОБОРОТНІ АКТИВИ				
Нематеріальні активи	1110	-	-	-
Результати досліджень і розробок	1120	-	-	-
Нематеріальні пошукові активи	1130	-	-	-
Матеріальні пошукові активи	1140	-	-	-
Основні засоби	1150	10 735	9 665	9 270
Прибуткові вкладення в матеріальні цінності	1160	-	-	-
Фінансові вкладення	1170	150	150	150
відкладені податкові активи	1180	35	804	2 160
Інші необоротні активи	1190	-	-	-
Разом у розділі I	1100	10 920	10 619	11 580
II. ОБОРОТНІ АКТИВИ				
Запаси	1210	6 711	8 241	4 808
В тому числі:				
сировину, матеріали та інші аналогічні цінності	1211	3 480	5 018	3 985
витрати в незавершеному виробництві (витратах звернення)	1212	176	-	-
готову продукцію і товари для перепродажу	1213	2 845	3 152	821
товари відвантажені	1214	92	48	-
витрати майбутніх періодів	1215	118	23	2
Податок на додану вартість по придбаних цінностей	1220	-	-	-
Дебіторська заборгованість	1230	58 362	66 060	57 176
в тому числі:				
покупці і замовники	1231	56 882	62 164	55 855
Фінансові вкладення (за винятком грошових еквівалентів)	1240	-	-	-
Грошові кошти та грошові еквіваленти	1250	5 698	2 084	788
Інші оборотні активи	1260	-	-	-
Разом у розділі II	1200	70 771	76 385	62 772
БАЛАНС	1600	81 691	87 004	74 352

Продовження таблиці А1

Найменування показника	Код	На 31 грудня (n -2) р.	На 31 грудня (n -1) р.	На 31 грудня n-го р.
ПАСИВ				
III. КАПІТАЛ ТА РЕЗЕРВИ				
Статутний капітал (складеного капіталу, статутний фонд, вклади товаришів)	1310	26 336	26 336	26 336
Власні акції, викуплені в акціонерів	1320	(-)	(-)	(-)
Переоцінка поза-обігових активів	1340	2 936	2 704	2 698
Додатковий капітал (без переоцінки)	1350	-	-	-
Резервний капітал	1360	1 987	2 395	2 600
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1370	33 542	36 569	26 031
Разом у розділі III	1300	64 801	68 004	57 665
IV. ДОВГОСТРОКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ				
Позикові кошти	1410	-	-	-
Відкладені податкові зобов'язання	1420	397	275	325
Оціночні зобов'язання	1430	-	-	-
Інші зобов'язання	1450	-	-	-
Разом у розділі IV	1400	397	275	325
V. КОРОТКОСТРОКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ				
Позикові кошти	1510	-	-	-
Кредиторська заборгованість	1520	16 493	18 725	14 573
в тому числі:				
постачальники та підрядники	1521	2 877	6 937	4 276
заборгованість перед персоналом організації	1522	1 604	1 776	1 781
заборгованість перед державними позабюджетними фондами	1523	1 175	3 632	1 158
розрахунки по податках і зборах	1524	7 872	6 301	7 295
інші кредитори	1525	465	79	63
заборгованість засновникам по виплаті доходів	1526	2 500	-	-
Доходи майбутніх періодів	1530	-	-	-
Оціночні зобов'язання	1540	-	-	1 789
Інші зобов'язання	1550	-	-	-
Разом у розділі V	1500	16 493	18 725	16 362
БАЛАНС	1700	81 691	87 004	74 352

Таблиця А2 - «Звіт про фінансові результати» за (n-1) та n-й роки
ТОВ «Слобожанка»

тис. грн.

Найменування показника	Код	За n-й р.	За (n – 1) р.
Виручка	2110	102 171	136 750
Собівартість продажів	2120	(110 614)	(127 710)
Валовий прибуток (збиток)	2100	(8 443)	9 040
Комерційні витрати	2210	(970)	(-)
Управлінські витрати	2220	(-)	(-)
Прибуток (збиток) від продажу	2200	(9 413)	9 040
Доходи від участі в інших організаціях	2310	-	-
відсотки до отримання	2320	264	-
Відсотки до сплати	2330	(17)	(435)
інші доходи	2340	4 292	2 989
Інші витрати	2350	(6 699)	(5 852)
Прибуток (збиток) до оподаткування	2300	(11 573)	5 742
Поточний податок на прибуток	2410	(-)	(2 475)
в т.ч. постійні податкові зобов'язання (активи)	2421	1 009	435
Зміна відстрочених податкових зобов'язань	2430	(50)	122
Зміна відкладених податкових активів	2450	1 356	769
інше	2460	(72)	(54)
чистий прибуток (збиток)	2400	(10 339)	4 104
ДОВІДКОВО			
Результат по переоцінці необоротних активів, які не включається в чистий прибуток (збиток) періоду	2510	-	-
Результат про інших операцій, що не включається в чистий прибуток (збиток) періоду	2520	-	-
Сукупний фінансовий результат періода	2500	(10 339)	4 104
Базовий прибуток (збиток) на акцію	2900	-	-
Скоригований чистий прибуток (збиток) на акцію	2910	-	-

Таблиця А3 – «Звіт про рух грошових коштів» за (n – 1) та n-й роки
ТОВ «Слобожанка»

тис. грн.

Найменування показника	Код	За n-й р.	За (n – 1) р.
Грошові потоки від поточних операцій			
Надходження - всього	4110	115 400	154 874
в тому числі:			
від продажу продукції, товарів, робіт і послуг	4111	107 720	153 911
орендних платежів, ліцензійних платежів, роялті, комісійних та інших аналогічних платежів	4112	517	540
від перепродажу фінансових вкладень	4113	-	-
інші надходження	4119	7 163	423
Платежі - всього	4120	(116 652)	(157 089)
в тому числі:			
постачальникам (підрядникам) за сировину, матеріали, роботи, послуги	4121	(43 565)	(62 209)
в зв'язку з оплатою праці працівників	4122	(45 617)	(46 642)
процентів за борговими зобов'язаннями	4123	(17)	(435)
податку на прибуток організацій	4124	(1 958)	(6 138)
інші платежі	4129	(25 495)	(41 665)
Сальдо грошових потоків від поточних операцій	4100	(1 252)	(2 215)
Грошові потоки від інвестиційних операцій			
Надходження - всього	4210	333	17
в тому числі:			
від продажу необоротних активів (крім фінансових вкладень)	4211	69	17
від продажу акцій інших організацій (часток участі)	4212	-	-
від повернення наданих позик, від продажу боргових цінних паперів (прав вимоги грошових коштів до інших осіб)	4213	-	-
дивідендів, процентів за борговими фінансових вкладень і аналогічних надходжень від пайової участі в інших організаціях	4214	264	-
інші надходження	4219	-	-
Платежі – всього	4220	(377)	(516)
в тому числі:			
в зв'язку з придбанням, створенням, модернізацією, реконструкцією і підготовкою до використання необоротних активів	4221	(377)	(516)
в зв'язку з придбанням акцій інших організацій (часток участі)	4222	(-)	(-)
в зв'язку з придбанням боргових цінних паперів (прав вимоги грошових коштів до інших осіб), надання позик іншим особам	4223	(-)	(-)
процентів за борговими зобов'язаннями, що включається в вартість інвестиційного активу	4224	(-)	(-)
інші платежі	4229	(-)	(-)
Сальдо грошових потоків від інвестиційних операцій	4200	(44)	(499)

Продовження таблиці А3

Найменування показника	Код	За <i>n</i> -й р.	За (<i>n</i> – 1) р.
Грошові потоки від фінансових операцій			
Надходження - всього	4310	2 130	19 700
в тому числі:			
отримання кредитів і позик	4311	2 130	19 700
грошових вкладів власників (учасників)	4312	-	-
від випуску акцій, збільшення часток участі	4313	-	-
від випуску облігацій, векселів та інших боргових цінних паперів та ін.	4314	-	-
інші надходження	4319	-	-
Платежі - всього	4320	(2 130)	(20 600)
в тому числі:			
власникам (учасникам) у зв'язку з викупом у них акцій (часток участі) організації або їх виходом зі складу учасників	4321	(-)	(-)
на сплату дивідендів та інших платежів за розподілом прибутку на користь власників (учасників)	4322	(-)	(900)
в зв'язку з погашенням (викупом) векселів та інших боргових цінних паперів, повернення кредитів і позик	4323	(2 130)	(19 700)
інші платежі	4329	(-)	(-)
Сальдо грошових потоків від фінансових операцій	4300	-	(900)
Сальдо грошових потоків за звітний період	4400	(1 296)	(3 614)
Залишок грошових коштів та грошових еквівалентів на початок звітного періоду	4450	2 084	5 698
Залишок грошових коштів та грошових еквівалентів на кінець звітного періоду	4500	788	2 084
Величина впливу змін курсу іноземної валюти по відношенню до гривні	4490	-	-

ДОДАТОК Б – Фінансова звітність ПАТ «Підшипник» (вид економічної діяльності: машинобудування)

Таблиця Б1 - Баланс «Звіт про фінансовий стан» на кінець року ПАТ «Підшипник»

Найменування показника	Код	тис. грн.		
		На 31 грудня (n -2) р.	На 31 грудня (n -1) р.	На 31 грудня n-го р.
АКТИВ				
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи	1000	3 738	1 005	728
первісна вартість	1001	8 028	8 554	8 698
накопичена амортизація	1002	4 290	7 549	7 970
Незавершені капітальні інвестиції	1005	-	-	-
Основні засоби	1010	1 439 598	1 329 531	1 236 166
первісна вартість	1011	3 077 420	3 081 013	3 061 373
знос	1012	1 637 822	1 751 482	1 825 207
Інвестиційна нерухомість	1015	2 996	2 955	2 939
первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	3 540	3 540	3 565
знос інвестиційної нерухомості	1017	544	585	626
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі у капіталі інших підприємств	1030	59 594	87 285	87 285
інші фінансові інвестиції	1035	16	16	16
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	-	-	-
Відстрочені податкові активи	1045	-	-	-
Інші необоротні активи	1090	-	-	29 853
Усього за розділом I	1095	1 505 942	1 420 792	1 356 987
II. Оборотні активи				
Запаси	1100	172 869	215 686	205 673
Поточні біологічні активи	1110	-	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	156 910	199 074	202 340
Дебіторська заборгованість за розрахунками:				
за виданими авансами	1130	21 069	10 357	12 636
з бюджетом	1135	17 891	3 279	-
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	47 438	16 571	20 203
Поточні фінансові інвестиції	1160	7 661	7 661	17 442
Грошові кошти та їх еквіваленти	1165	25 120	4 675	5 786
Витрати майбутніх періодів	1170	228	220	-
Інші оборотні активи	1190	-	-	-
Усього за розділом II	1195	449 186	457 523	464 080
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття				
	1200	-	-	-
БАЛАНС	1300	1 955 128	1 878 315	1 821 067

Продовження таблиці Б1

Найменування показника	Код	На 31 грудня (n -2) р.	На 31 грудня (n -1) р.	На 31 грудня n-го р.
ПАСИВ				
I. Власний капітал				
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	15 000	15 000	15 000
Капітал у дооцінках	1405	826 037	753 686	708 593
Додатковий капітал	1410	17	17	17
Емісійний дохід	1411	17	17	17
Резервний капітал	1415	-	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	-731 811	-1 352 627	-1 557 173
Неоплачений капітал	1425	-	-	-
Вилучений капітал	1430	-	-	-
Усього за розділом I	1495	109 243	-583 924	-833 563
II. Довгострокові зобов'язання забезпечення				
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	188 996	156 791	148 773
Довгострокові кредити банків	1510	227 267	462 465	504 616
Інші довгострокові зобов'язання	1515	409 641	995 800	945 195
Довгострокові забезпечення	1520	11 451	11 841	15 633
Цільове фінансування	1525	-	-	-
Усього за розділом II	1595	837 355	1 626 897	1 614 217
III. Поточні зобов'язання і забезпечення				
Короткострокові кредити банків	1600	655 363	345 491	445 145
Векселі видані	1605	12 472	44 172	4 606
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610		-	-
товари, роботи, послуги	1615	122 262	220 011	259 177
розрахунками з бюджетом	1620	3 205	5 311	6 914
у тому числі з податку на прибуток	1621	-	-	-
розрахунки зі страхування	1625	10 965	6 158	5 175
розрахунки з оплати праці	1630	15 427	13 936	7 384
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	55 589	40 508	43 698
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	2 121	2 121	2 121
Поточні забезпечення	1660	-	-	6 348
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	131 126	157 634	259 845
Усього за розділом III	1695	1 008 530	835 342	1 040 413
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групи вибуття				
	1700	-	-	-
БАЛАНС	1900	1 955 128	1 878 315	1 821 067

Таблиця Б2 - «Звіт про фінансові результати» за (n-1) та n-й роки ПАТ «Підшипник»

I. Фінансові результати

тис. грн.

Найменування показника	Код	За n-й р.	За (n – 1) р.
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	332 433	327 093
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(291 223)	(297 695)
Валовий:			
прибуток	2090	41 210	29 398
збиток	2095	-	-
Інші операційні доходи	2120	73 208	115 815
Адміністративні витрати	2130	(46 061)	(54 856)
Витрати на збут	2150	(16 494)	(11 766)
Інші операційні витрати	2180	(92 328)	(247 602)
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
прибуток	2190	-	-
збиток	2195	(40 465)	(169 011)
Дохід від участі в капіталі	2200	-	-
Інші фінансові доходи	2220	170 141	-
Інші доходи	2240	259 137	452 523
Фінансові витрати	2250	(181 403)	(182 867)
Втрати від участі в капіталі	2255	-	-
Інші витрати	2270	(461 326)	(825 017)
Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	-	-
збиток	2295	(253 916)	(724 372)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	1 716	16 323
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	-	-
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	-	-
збиток	2355	(252 200)	(708 049)

II. Сукупний дохід

Найменування показника	Код	За n-й р.	За (n – 1) р.
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	-	-
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	-	-
Накопичені курсові різниці	2410	-	-
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	-	-
Інший сукупний дохід	2445	47 275	87 233
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	47 275	87 233
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	6 302	15 882
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	53 577	103 115
Сукупний дохід (сума рядків 2355 та 2460)	2465	-198 623	-604 934

Таблиця Б3 – «Звіт про рух грошових коштів» (за прямим методом)
за (n – 1) та n-й роки ПАТ «Підшипник»

тис. грн.

Найменування показника	Код	За n-й р.	За (n – 1) р.
<i>I. Рух коштів у результаті операційної діяльності</i>			
Надходження від:			
Реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3000	379 894	333 830
Повернення податків і зборів	3005	900	15 195
у тому числі податку на додану вартість	3006	-	15 150
Цільового фінансування	3010	971	1 900
Надходження від повернення авансів	3020	1 623	8 387
Надходження від відсотків за залишками коштів на поточних рахунках	3025	118	168
Надходження від операційної оренди	3040	796	826
Інші надходження	3095	21	350
Витрачання на оплату:			
Товарів, (робіт, послуг)	3100	(217 731)	(201 595)
Праці	3105	(58 271)	(53 014)
Відрахувань на соціальні заходи	3110	(18 305)	(34 333)
Зобов'язань з податків і зборів	3115	(27 459)	(21 298)
Зобов'язання з податку на додану вартість	3117	(5 598)	(-)
Зобов'язання з інших податків і зборів	3118	(21 861)	(21 298)
Витрачання на оплату повернення авансів	3140	(5)	(11 434)
Витрачання на оплату цільових внесків	3145	(75)	(46)
Витрачання на оплату зобов'язань за страховими контрактами	3150	(12 035)	(9 521)
Інші витрачання	3190	(3 541)	(4 830)
<i>Чистий рух коштів від операційної діяльності</i>	3195	46 901	24 585
<i>II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності</i>			
Надходження від реалізації:			
фінансових інвестицій	3200	5	-
необоротних активів	3205	128	43
Надходження від отриманих:			
відсотків	3215	-	-
дивідендів	3220	-	-
Надходження від деривативів	3225	-	-
Інші надходження	3250	-	-
Витрачання на придбання:			
фінансових інвестицій	3255	(-)	(-)
необоротних активів	3260	(2 413)	(5 065)
Виплати за деривативами	3270	(-)	(-)
Інші платежі	3290	(-)	(-)
<i>Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності</i>	3295	- 2 280	-5 022
<i>III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності</i>			
Надходження від:			
Власного капіталу	3300	-	-
Отримання позик	3305	195 367	185 708
Інші надходження	3340	9 009	397 686
Витрачання на:			

Продовження таблиці Б3

Викуп власних акцій	3345	(-)	(-)
Погашення позик	3350	(180 904)	(525 097)
Сплату дивідендів	3355	(-)	(-)
Витрачання на сплату відсотків	3360	(46 782)	(83800)
Витрачання на сплату відсотків з фінансової оренди	3365	(7 296)	(7 676)
Інші платежі	3390	(13 016)	(8 863)
<i>Чистий рух коштів від фінансової діяльності</i>	3395	-43 622	-42 042
<i>Чистий рух грошових коштів за звітний період</i>	3400	999	-22 479
Залишок коштів на початок року	3405	4675	25120
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	3410	112	2 034
Залишок коштів на кінець року	3415	5 786	4675